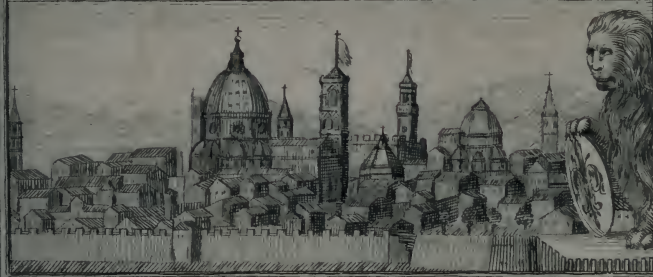

4550

IO. MICHAELIS BRVTI
Historiæ Florentinæ
Libri Octo
Editio novissima, mendis omnibus
expurgata
cum Indice locupletissimo ~

VENETIIS AV. SAL. MDCCCLXIV.

DG
737
.5
B4
1764

1123248

I N

IOAN. MICHAELIS BRVTI HISTORIAM FLORENTINAM

P R O E M I V M.

LECTORI BENEVOLO

EDITORES VENETI

S. D.

COGITANTIBVS NOBIS quinam Liber Litterarum Reipublicæ acceptissimus foret, præ ceteris sese obtulit IOAN. MICHAELIS BRVTI HISTORIA FLORENTINA, quam sapientissimi Viri omni laudum genere prosequuti sunt. Cum autem invidia Potentium, oculis hominum subrepta sit; idcirco eam restituendam censuimus. Quidquid de gloria, & peculiari merito Auctoris dictum est, omitto, cum præ omnium manibus sint, tum quia trito adagio uti licet: *Vino vendibili non opus est bedera suspensa*. Nostri natus in urbe, profugus e patria, latente adhuc causa, varia variis regionibus perpeffus, quia fortunam contumacem habuit, fo-

la virtute innixus, in eam uti Philosophus ille, veluti pallio se involvit.

Dum nos hæc ceteris enarranda relinquimus, tantummodo (cum ne idem fatum hanc maneat Historiam, quod plura de hoc tanto Viro immortalia scripta perpeffa sunt, hanc denuo in lucem promere nobis quam nitidissime, ac luculentissime in animo sit) nonnulla de eadem enarranda putamus: quæ ceteri omnes ut plurimum silentio præterierunt. Nobis causa introspectienda manet cur ipse hanc Historiam exaraverit; qui fuerint factorum, dictorumque suppeditatores; cur demum prima huiusce Operis edita exemplaria rarissima proflent. Quæ omnia dabimus operam, ut tibi, candidissime Lector, facillime explanentur, ne ignarus decedas. Medicea Domus floruit semper in patria divitiis, honoribus, & celsissimis dignitatibus, quæ tandem ad supremum regimen eam evexere. Nunquam defunt, nec defuerunt, qui fortunæ hominum blandiantur. Amplissimæ Domui, in tanto fastigio collocatæ, præcipue *Paulus Iovius* assentatus est in sua fucata Historia, quæ a sapientissimis, quibusque spræta, ab eiusdem fursuris hominibus usque ad coelum evecta est. Plerique enim, ait *Ioannes Burchardus Menckenius in Orat. XIV. de origine bellorum inter eruditos* in eundem scribens, prout commodis suis opportunum iudicant, nunc laudant vituperandos, nunc laudandos vituperant, nec
» de-

„ defunt qui *Paulum Iovium* imitentur , qui duplici
 „ se calamo instructum minime diffitebatur , argenteo
 „ altero , quo *Evergetas* , quorum muneribus sollicita-
 „ tus fuerat , extollebat ; altero ferreo , quo eos , a qui-
 „ bus nihil retulisset , liberrime confodiebat „ . Plu-
 rimi Florentinorum civium in periculum famæ venif-
 sent ; ni ipse suas fallaces artes prodidisset . Qua de cau-
 sa tot illustribus viris hanc falsam ignominiam ægre
 indigneque ferentibus opportune *Brutus* adiumento fuit
 ad eam eluendam ; cui accessit vir clarissimus *Fride-
 ricus Albertus* Florentinus , *Scipionis* filius , qui *Bruti*
Historiam in Etruscum idioma elegantissime vertit (quæ
 tamen iniquo fato adhuc latet) . Multa dum esset
 Florentiæ , qua quidem in urbe in *Divi Marci Cœno-*
bio nomen dederat , latinæque linguæ præcepta com-
 mode ac sapienter imbiberat , ex authenticis chirogra-
 phis , & summis auctoribus de re patria scribentibus
 collegit , ut ipse testatur in *Epist. ad Baccium Tingium* ,
 his verbis „ Dicerem quæ adiumenta mihi ad scriben-
 „ dum , & a quibus suppeditata essent , si hoc necessa-
 „ rium existimarem . Illud tamen verè affirmare pos-
 „ sum , neque Florentiæ nato homini aut magis recon-
 „ dita , aut vetustiora eruere , magno etiam adhibito
 „ studio , licuisse , qui se totum huic generi scriben-
 „ di tradidisset „ . Quod ipse reticuit , nos brevi indi-
 cabimus . Duorum illustrium virorum consuetudine ute-

batur, *Petri* nempe *Victorii*, & *Angeli Bargei*, summus ille vir: nec inverisimile videri potest, per eos multa arcana huiusce Historiæ investigasse, iamdudum fixum in mente servans Iovianas calumnias refellere; nam eodem ingenio usus est Vindobonæ dum res Hungaricas iussu Imperatoris *Rodulphi II.* colligere debebat; & *Gasparo Becbesio* per epistolam sollicitanti, ut ad Aulam Regis se transferret, sic ei respondit „Le-
 „ vat animi mœrorem *Sambuci* consuetudo, cum doctis-
 „ simi hominis, tum vetere amicitia, & studiorum si-
 „ militudine mihi coniunctissimi, qui cum de Hunga-
 „ rorum rebus fere quotidie, & quidem ut in magna
 „ spe sim, fore ut neque me, neque Regem adeo
 „ huius poeniteat moræ &c. „. Iisdem itaque artibus verosimillime coniici potest *Brutum* usum fuisse, ut veram absolutissimamque Florentinarum rerum enarrationem perficeret: Italia discedens Lugdunum petiit, ibique diu commorans, *Francisci Contareni* Historiam edidit (*), quam ab *Iosepho Iova* Lucæ acceperat, ibique mul-

(*) Hoc quoque perrarum Opus, gravitate summa & elegantia elaboratum, quod inscribitur, *Francisci Contareni de Rebus a Senensibus in Etruria gestis cum adversus Florentinos, tum adversus Uldibrandinum Ursinum*

Petilianensem Comitem, Libri tres a Ioan. Michaeli Bruto nunc primum in lucem editi, brevi ex Typis nostris prodibit, ne adverso fato tanti viri monumentum Litterarum Resp. amittat.

multa optime scripsit, præcipue vero Historiam Florentinam, ad quam conscribendam multi nobiles viri, qui eo convenerant, incitarunt, vel patria profugi, vel mercatores, quos peculiari colebat officio, uti videre est in super laudata Epistola ad *Baccium Tingium*, aiens „ Quæ res cum ita sit, merito tuo video *Vgolinum* „ *Martellium* fecisse, qui cum sæpe honorifica mentio de Florentinis Civibus, qui Lugduni negotiantur, præsentem me perpauco habet quos tibi æquaret, neminem quem anteferet ulla in re, quæ clarum & magnum virum deceret „. Quæ autem omnia satis aperte demonstrant *Brutum* sedulo animo exquisisse, id quod ad veritatem explanandam necesse fuit. Nondum fere priorem partem huiusce Historiæ *Brutus* perfecerat, cum eam instantibus amicis prælo committere debuit, & unusquisque sibi exempla comparare contendebat; quibus a doctissimis viris perlustratis *Iovii* confutatio facili negotio patefacta est, & calumniæ omnes, quas ipse in Florentinos impune & falso iecerat, detectæ. Revera *Donatus Iannocius Ep. 41. ad Benedictum Varchium* scribens, ait „ Brutum Historiam Florentinam scribere, eaque pars, quæ nuper impressa est, *Iovium* tanquam scopum habet, eiusque mendacia singillatim refellit „. Hoc veluti improvissum fulmen assentatorum animos deiecit: verum audacia freti pessimo exemplo certarunt, ut eam elimina-

minarent, ne patrata ab ipsis scelera proderentur: sed frustra. Nam, ut idem *Brutus* noster ait in *Præfatione* „ Veritas ita suos vindices habet, ut cum magis conticescere videatur, sese prodat, vocemque mittat, atque ea quidem, quæ multa etiam post sæcula exaudiatur „. Vix Florentina Historia tanti viri prodierat, cum sedulo undequaque eiusdem exempla potentes viri collegerunt, ut oblivioni darentur ea, quæ in eorum dedecus non immerito scripserat. At si versutissimus ille Romanorum Imperator *Tiberius* sese fefellit in cremandis *Cremutii Chordi* Annalibus, neque iis hominibus alia profecto fors obigit. Nam eius Annales per eius filiam *Martiam* servati, & *Caligula* palam legendos esse arbitratus est; hanc autem *Bruti* Historiam, perquam diligentissime custoditam, de novo prælo committimus, ne illius cupidos diu adhuc fraudaremus. Si autem adhuc stat *Plinii* sententia, *Invitari nempe homines ad agnoscenda quæ differuntur*: spero tibi gratum fore officium nostrum erga te, ut tanto auctore diu optatissimo tuam bibliothecam amplifices. Faxint Superi, ut reliquam huius Historiæ partem reperiamus! haud minus libenti animo ea exciperetur, quam si *Dionis*, *Livii*, *Taciti*, aliorumque antiquorum illustrium Scriptorum reliqua volumina invenirentur, cum iste vir apprime dignus, utpote veritatis & eloquentiæ dono præclarissimus, inter

rer eos recensendus videatur. Plurimi omnigenæ eruditionis Scriptores *Brutum* summis laudibus ad cœlum evexere, quas postremo eruditissimus Comes *Mazzuchellius* Brixienfis in unum collegit. Sat nobis aliquatenus ea enucleasse, quæ ad hanc Historiam peculiari modo spectabant. Vale,

*Pulchrum est bene facere Reipublicæ ; etiam
bene dicere haud absurdum est . Vel
pace , vel bello clarum fieri licet : Et
qui fecere , & qui facta aliorum scripse-
re , multi laudantur . Sallustius .*

IOAN. MICHAELIS BRVTI

IN OCTO LIBROS PRIORES.

FLORENTINAE HISTORIAE AD PETRVM CAPONIVM

VIRVM CLARISSIMVM

P R A E F A T I O.

MULTI (Petre Caponi) in omni memoria extiterunt, qui ea, quae Reges maximi ac populi potentissimi gessissent, literis mandarent: ex quorum numero nonnulli semper, cum genere scribendi excellerent, magnam sibi eloquentiae laudem comparare, non aequae facile suam fidem probare in rerum explicatione potuerunt. Quam quidem laudem, si qui unquam minus sunt assequuti, propterea quod cum vetustioribus de rebus scribere instituisent & magna in obscuritate latentibus, minus cognita atque explorata afferrent; est aliquid cur dandam iis veniam putemus: veterum enim monumenta illis, undesumerent certiora, defuerunt. Ac quando placet hominum inertia indulgere, si qui ita sunt lapsi in scribendo, ut quicquid offenderent, propter eorum magnitudinem, quae suis scriptis complecterentur, sint memoriae excusatione deprecati: totum hoc illis aequiore animo remitti, dissimulari quidem facile & ferri potest. Illud sane & magna dignum admiratione est, & nullo modo ferendum, doctissimos saepe homines & magni nominis, cum levitatis illi sua perexigua proposita praemia haberent, gravitatis & constantiae multa & maxima; ea aut mutuari ab aliis, aut excogitare ipsos potuisse (quod multo foedius est) quae eorum quoque fidem elevare videantur, quae magna illis cum eruditionis atque ingenii laude hominum memoria tra-

A

dere

dere licuisset. Atque Herodotum quidem, quem Graecae historiae parentem in primis administrata Graecorum natio est, cum plurimum cultu atque elegantia orationis enituisse, qua ille ex re satis solidam veramque laudem erat consensu doctorum hominum consequuturus, levissimas fabulas & inanes consuetando, quibus referta illius scripta sunt, illud quidem assequutum esse videmus quod illi propositum fuit, plurimum ut voluptati aurium morigeraretur: eius gravitatis & fidei, quam maxime in rerum scriptore quarimus, nullam rationem habuisse eundem animadvertimus. Cum autem alii multi, qui de eo scripserunt, tum Plutarchus maxime hoc in illo visus est studium desiderare, gravis auctor, & quod inter omnes video constare, summa eruditionis & ingenii. Quae quanquam ad hunc modum se habent, ita multi fabulis tamen & mendaciis ducuntur, ut non defuerint nostra aetate qui Herodoti patrocinium suscipere, Plutarchum tantae hominem gravitatis, & defendentem optimam aequissimamque causam, reprehendere verbis gravissimis & perstringere maledictis etiam impudentissime sint ausi. Video de Tbucydide quid veteres senserint, cum quidem eorum multa adhuc de eo & praeclara testimonia supersint: prudentem illum scriptorem & gravem, scribendi artificio, ac sententiarum ubertate & copia longe semper ceteris Graecis scriptoribus antecelluisse: at in eo tamen est hominis moderatio desiderata, quod inimicorum magis, quam sui memor, & plus aequo Lacedaemoniis tribuerit eorum victoriis efferendis, & detraxerit de suorum laudibus, eorum cladibus calamitatibusque augendis. Et si autem cum nulla sua culpa rem male in Thracia Athenienses gessissent, pulsum ab illis iniuria in exilium ferunt; id minime tamen ab eo erat, pro cetera vitae constantia & gravitate, expectandum. Atque eadem in invidia & philosophiae idem, & eloquentiae studiis clarus dicitur Xenophon fuisse. Cum enim ex Socratis schola sapientissimi hominis, pariter se & ad scribendam historiam, & ad res gerendas contulisset, nimium nonnullis visus est in Lacedaemonios propensus. Nam memorabili illa

Cyri expeditione, qua illius opes fracta postremo sunt, Lacedaemonii Cleandri auspiciis in Asiam profectus, incolumes Gracorum copias, duce Cleandro mortuo, in Graciam, magna eo bello parata gloria, reduxit. Quin etiam virtutis causa dicitur Scillunte oppido esse a Lacedaemoniis donatus: quo ille in loco templum Dianæ, eius civitatis beneficentiæ in se monumentum, & suæ religionis amplissimum, erigendum summo studio extruendumque curavit. Reliquos esse video ex veteribus Græcis, quorum celebre atque illustre nomen apud posteros manarit, Siracusum Pbilistum Thucydidis (ut ferunt) imitatore: cuius si quis contendat minus liberum iudicium in scribendo fuisse, quod familiariter cum Dionysio Tyranno vixit, non mala is coniectura utatur: tum Ephorum & Theopompum, utrumque ex Isocratis officina summi hominis, atque eloquentis profectum: quorum quidem alterum Timæus reprehendit, multa in altero veterum testimonio accepimus, & fabulose, & ad voluptatem conficta. Nam Callisthenes, Aristotelis auditor, cum rerum explicator prudens, tum philosophus gravis cum primis eius atatis fuisse fertur: veritatis quidem usque adeo studiosus habitus est, ut libertatis immoderate penas, elato iam rebus secundis Alexandri ingenio, cuius erat comes in Asiam profectus, capite luisse dictus sit. Sed de eo, quemadmodum de aliis qui per ea tempora extiterunt, cum nostra memoria nulla eorum scripta extent, nisi nobis standum veterum iudicio censeamus, ferre nemo sententiam potest. Iam Timæum, quem tradunt Philosophiæ studiis perpolitum, magnam eloquentiam atque eruditionem attulisse ad scribendum, constat minus suam fidem, in iis quæ scripta reliquit, posteris probasse Polybius quidem, cum eum ipsum libere, tum Callisthenem reprehendit: atque adeo cum ostendisset (id quod facile potuit vir non minus militiæ gloria, quam scribendi studio excellens) utrumque in iis, quæ scripsisset, magnopere offendisse, eius rei rationem attulit, quæ cuiusvis probabilis videri possit; & aliarum rerum, de quibus illis fuerit scribendum, & rei militaris homines impe-

ritos, baud satis tutos se ab hac parte, ut summa etiam haberent cetera, prestare potuisse. His omnibus multo antiquiores, sed in numero tamen scriptorum habiti, Xanthus, Lydius, Thercides, Hellanicus, Hecateus, Charon Lampscenus, is, qui Darii superioris temporibus, dicitur de rebus Ethiopicis scripsisse, cum rudes homines & impoliti, fabulosa multa undique in sua scripta conguessissent, brevi cum meliores successissent, legi a suis (id quod fuit necesse) deserunt. Nam qui iisdem temporibus res ad Troianam gestas conscripserunt, tanta laboraverunt levitate & inconstantia, ut nisi Thucydides, cuius merito magna auctoritas est, nobis fidem fecisset, esse Græcos in Asiam profectos, nemo iam, qui eorum scripta legere aequo animo posset, fuerit unquam apud posteros futurus. Quamquam & is ita bellum gestum esse narrat, ut aliquanto maiorem famam, quam Homeri carminibus illustris ad posteritatem manarit, multis rationibus fuisse contendat. Dion quidem Prusæus non ignobilis rerum scriptor (dictus est enim Chrysostomus a genere orationis quo est usus in scribendo) constantissime adversus pugnacissimos homines, causa pro popularibus suscepta, Græcos ita ait defunctos Troiano bello, ut unus fere contra gentium omnium consensum, victos illos a suis atque adeo casos ad internecionem tradat: non desunt certe hoc tempore graves homines & minime ineruditi, qui hoc illi facile assentiantur: credo quod Græcorum levitas suspecta omnibus sit & invisa, qui paulo modo accuratius in rebus eorum sint, scriptisque versati. Non est consilium singulos ex Græcis scriptoribus persequi, quibus cultus atque elegantia orationis non defuit; studium illud acerrimum, quod maxime est in scriptore requirendum, in primis defuit. Ex quorum tamen numero si quis paucos esse tollendos censeat, baud magnopere pugnabo. Nam Polybius Megalopolitanus, is qui cum posteriore Africano vixit, cum præclarus historia auctor & gravis haberetur, ad ceteram gloriam bellicas laudes etiam sibi comparavit. Eius enim egregia ac fortiter opera magnis gerendis rebus usus summus Imperator fer-

tur; ut venire in eius gloria societatem, capta atque excisa Carthagine, mernerit. Dionysius quoque ex Halicarnasso, qui floruit Augusti temporibus, non solum studiis eloquentiae, cum magister dicendi celebris atque illustris esset, sed scribenda etiam historia, magnam est laudem consequutus. Ac si quis alius unquam fuit, cui suae fidei potior cura, quam gratia potentium fuerit, ita idipsum concedam, ut baud magni tamen faciendum id putem. Ex infinita enim pene eorum hominum turba, qui aut nostra, aut patrum memoria, hac gloria scribendi floruerunt, perpauco semper fuisse intelligo, quibus incorruptae fidei laus, & invicta cuiusdam a labore diligentiae, qualis in eo exigenda est, qui tanto fungitur munere, debeatur. Atque ex Latinis, quorum modo scripta a nobis legantur, nisi quis Sallustium excipere velit, religiosum quidem illum in primis & severum rebus explicandis, qui prorsus hac nota caruerint, quam paucissimos esse animadvertimus. Nam Dion Nicaeus, rerum Romanarum scriptor, acerrime illum reprehendit, cum quidem turpe esse & flagitiosum contenderet, quae vitia esset in historia stilo orationis persequutus, foedatum iis atque inquinatum fuisse. Quin etiam & in hunc ipsum Sallustium, ut in Thucydidem Dionysius, scripsisse Livius fertur: sive homo eloquens scribendi rationem, qua est usus, quod verisimile est, sive in rerum explicatione fidem & studium visus est minus probare. Iam & Asinius Pollio in C. Casare, quem omnium eius aetatis elegantissimum scriptorem, & politissimum, nostri homines merito plurimi faciunt, studium acrius & diligentiam saepe desiderat, maiorem nonnunquam etiam fidem. Quanquam neque ille, cum esset omnium reprehensor acerrimus, aliorum reprehensione caruit. Dicitur enim unus maxime studiosus Pompeianarum partium fuisse: quae res saepe, ut magna etiam prudentia sit, impedimento esse potest, quo minus liberum sit scriptoris iudicium fide sua quibus debet representanda. Ac Livius quidem Romanae historiae tantus auctor, eam (quod vix ferendum est) scribere a fabula instituit. Cum enim Iuliam gentem videret
postea

posteris ampliozem velit, dandam esse banc veniam antiquitati existimat, si divinis humana miscendo, origines suas & principia augustiora efficiat: neque tamen laborat, quid ita illi danda venia sit, magnopere probare. Id autem erat illi in primis agendum, ne auctoritate magis sua, quæ etiam si summa merito est, videri nulla scribenti debet, quam niti certa ratione videretur. Eadem infecit labes, quicunque ab inclinatione Romani Imperii, huius se scriptionis studio dederunt, & quidem multo etiam quam superiores fecius. Inter perpetuas enim bellorum clades, quas maiores nostri pertulerunt, ingenuis omnibus artibus in Italia sublatiis, si quis animum intenderet ad scribendum, neque ille magnopere habebat, quo homines voluptate ulla in legendo tenerentur: neque in rebus quicquam facile poterat asferre, quod in magna rerum perturbatione, plane compertum testatumque esset. Extulit sese tamen Historia paulo ante nostram ætatem, cum per multa sæcula iacuisset: ac doctorum hominum magno labore, & studio, comptior paulo & nitidior videri est capta: ut hoc quidem tempore, & si nondum illa ita est exculta & perpolita; ut quo perfecta dici atque absoluta possit, non quædam illi etiam desint; parvo tamen adiecto studio, ad veterum nitorem atque elegantiam proxime accedere videatur. At nibilo tamen nostri diligentiores ceteris sua fide præstanda extiterunt. Si quis enim eadem legat a diversis conscripta, nunquam ille satis mirari queat, cum perpetuo inter se differant, varia fere semper, pugnantia nonnunquam & contraria asferant, ita gratia, studio, odio efferri, ut non solum scribendis iis quæ procul a nostra memoria absunt, sed iis etiam ipsis, quorum qui adhuc supersunt, excitari testes multi possunt, suam fidem desiderari, diligentiam certe ac studium, nulla sui pudoris habita ratione patiantur. Video me in lubricum plane locum incidisse, qui de summis hominibus non libere solum sententiam ferre, sed detrabere etiam de eorum dignitate, atque existimatione, mea oratione audeam. Sed tamen in re tanta, & quæ magno est hominibus ad vitam recte agendam adi-

adiumento , quærenda tandem causa erat , cur homines excellentissimis ingeniis , & philosophiæ atque eloquentiæ studiis clari , cum illi essent sua scripta hominum memoriæ mandaturi , cui se maxime prospicere videri vellent , per illi brevis temporis voluptatem , atque incertam adeo dubiamque spem immortalitati anteferrent . Ac scio , equidem plerisque videri , minime hoc pertinere ad summam felicitatem , & quæ sit hominum de nobis post multa sæcula sententia futura , haud nobis esse magnopere laborandum . Sed cum iis nobis res est , qui cum famæ & nomini student maxime , tum ut hoc ipsum apud posteros consequantur , dies noctesque constantissime adversus voluptates omnes pugnando , maximis vitæ laboribus & gravissimis perfunguntur . Quod autem multo est gravius , neque hoc illi ignorant , ut quantæ maxima in homine esse potest , eloquentiam rebus narrandis & copiam adhibeant , hac una cura neglecta suæ fidei hominibus probandæ , nullam se quidem , aut perexiguam gratiam apud posteros inituros . Enimvero in eo homine , qui rem tantam sibi suscipiat agendam huius vitæ communis causa , nihil est temeritate , ac levitate turpius : plurimum certe vel iis ipsis videtur obesse , quibus consulere debet maxime scribendo . Nam ubi quis semel animum induxit , ut a veritatis studio deflecteret , agre etiam ea , quæ vera sunt , quibus debet poterit probare . Sive autem ea ipsa , quoniam recta sint , exemplo hominibus ad recte , & cum laude vivendum esse possunt : sive eadem a male agendo retardare , quoniam auctoritate summorum hominum improbantur : neutrum assequitur is qui in hoc scribendi genere minus sibi potuit a mendacio temperare . Vt enim maximam vim veritas habet , ubi certa afferuntur ad animos permovendos , ita ubi eadem aspersa fabulis & menduciis leguntur : ferunt homines improbi non moleste , quo suam nequitiam tegant , ea , quorum essent exemplo meliores futuri , aut ludicra , aut falsa existimari . Est hoc quidem vitio dandum rerum scriptori , grave idipsum semper & perniciosum hominibus futurum , nemo negat : ita enim illi parum esse memores suæ

con-

constantia videntur, ut antiquiorem sua fide gratiam potentium habeant: quæ una res minime iis cum hoc tanto fungerentur munere erat spectanda: sed bona tamen eius culpæ pars, est in Reges & magnos Principes reiicienda, qui cum ea sæpe agant, quæ literis tradi sine summo eorum dedecore non possint, paratos eos homines habent, qui turpi pretio empti, magna quidem cum eorum laude, qui sunt digni infamia, maiore sua tamen cum invidia, eadem audeant monumentis literarum consignata literis mandare. Quæ quidem in re tamen longe illi falluntur. Neque enim modo quantopere laudati discedant, sed quorum etiam testimonio, iis curæ esse debet. Ac quando ita res videtur postulare, quid tota hac de re sentiam dicere minime gravabor. Nunquam improbitas, etiam si illa arcibus & mœnibus munita, late in multos populos teneat & gentes imperium, diu esse tuta ab infamia & dedecore potest. Veritas enim ita suos vindices habet, ut cum magis conticescere videatur, sese prodat, vocemque mittat, atque eam quidem quæ multa etiam post sæcula exaudiatur. Cum igitur alatur hominum nequitia tanta non magis eorum culpa, qui ipsi improbi sint, quam eorum dissimulatione, qui cum æque debeant & possint, eandem negligent tamen vindicare; multo illi gravius esse reprehendendi videntur, qui alenda improbitati materiam ipsi præbent, in quam vehementius animadvertere debuerunt. Ac si quis unquam alius exiitit, cui fuerit scriptoris fides desideranda, una est Civitas Florentinorum hoc tempore, quæ id maxime requirat. Ita autem ea tradita literis leguntur, quæ maiores eorum gesserunt, ut quæ absunt a nostra memoria quam longissime, in his nemo fere habeat quæ reprehendat: ubi propius ad nostra tempora accedat, unius familia Medicum perpetuas laudes, consuetas in civitatem gravissimas criminationes, maledicta, convicia, mendacia impudentissima altero quoque verbo deprehendat. Neque vero ego is sum, qui cum Florentinam historiam scribere instituerim, censeam mihi, ut colligam certorum hominum gratiam, quicquam de eorum existimatione detrahendum,

dum, qui in amplissima familia & nobilissima aliquando cum laude floruerunt. Nam & de Cosmo Medice & de Laurentio, summis illis quidem hominibus & clarissimis, ita omnia cum fide profiteor me tradidisse, ut iis scribendis quæ illi aut præclare gesserunt, aut aliqua cum hominum offensone, non diligentia laudem modo; sed gravitatis & constantia etiam (si id modo a me dici mea modestia patiatur) relaturum me non desperem. An vero ego putem mihi esse verendum ne mea mihi fides fraudi in scribendo sit; qui scians Asinium Pollionem, summæ hominem dignitatis, in Cassum & Brutum, qui Casarem interfecissent, laudationem Augusti tempore edidisse? Qui vero id fieri ab illo potuit, sine magna eius offensone, qui interfecti in tanto imperio heres, interfectores bello acerrimo persequutus esset? At idem cum historiam scripsisset, eorum temporum equalis, studiosus etiam, ut diximus, Pompeianarum partium habitus est. Quod idem Livio Augustus vitio vertit, quem solitum ab eo appellari Pompeianum eam ipsam ob causam ferunt: ut iam hoc sit indicio, eos minime veritos, suæ fidei & religioni eo genere scribendi consulere, cum aliquid dandum esse tempori videretur. Quid Cicero, qui in acie armatus contra Casarem stetisset? An non est ausus, ab eo conservatus, Catonem laudare eius inimicum acerrimum? Neque vero Caesar, cum utrumque liceret, ferro magis quam stilo orationis suum dolorem est ultus. Quo quid æquius excogitari aut moderatius in summa rerum omnium potestate atque imperio potuit? Ac nemo fere est magnus Princeps, cui si data optio sit, non Augusti & Caesaris malit, quam Alexandri imitatore[m] videri, qui præclarius duxit servis cum liberis liceret suis imperare. Nam Casare Dictaturam perpetuam gerente, Cicero consulari loco in Senatu sententiam dixit: apud Augustum Livius gratia floruit honoribus amplissimis auctus: prope Asinius regnavit: cum quidem apud Alexandrum, Philippum patrem laudare tantum Regem capitale esset, & non agnoscanti Iovis filium vitæ periculum imenderetur. Ac cum alii sunt, de quibus habent Floren-

tini quod querantur, tum unus in his maxime Paulus Iovius excellit. Tanquam enim bellum iis perpetuum indixerit, ubi de eorum rebus gestis scribit, non ille quidem historiam contexere, sed instituere in eos accusationem videtur. Itaque cum iniuste facit, qui non solum plurimos laedit, sed mendacio etiam laedit; tum vero neque id, quod vult, efficit, iis ut gratificetur, quorum causa illos suscepit laedendos. Ex rebus enim praeclaris sumptum testimonium, non ex testimonio ad gratiam res conficte sunt hominibus ornamento. Atque ut non possum non in eo plurimum a Iovio dissentire, ita dignos eos Principes summa laude existimo, per quos magna administrantes imperia, liceat rerum scriptori suam fidem quibus debet, quasi religioso testi & gravi, rebus narrandis probare. Tametsi autem non ea est modo Florentinorum querela (nemo enim fere nostra memoria magnis gerendis rebus clarus habitus & illustris est, qui non vindicem ab illius iniuria & mendacio querat) at insigne magis in illos odium conspicitur, studium minime dissimulatum in Medices, in Clementem maxime familia principem, quem dignitatis & fortunarum auctorem habet. Ea autem una est familia, aut nulla alia praeterea, quae nostra aetate evecta in calum, minime assentatoris levissimi laudibus indigeat ad gloriam & famam hominum colligendam. Neque vero est hoc scriptoris munus, qui pudens modo haberi & moderatus velit, ut cum aut civiles contentiones, aut bella narret, altera parte dissidentium suscepta & gerentium arma, ut illi gladiis in acie, ita is stilo pugnet & maledicendi impunitate. At raro accusator nisi in causa turpissima, id quod Iovius facit in sectandis iis, qui minus aequi causae Medicum videntur, vitam eius retexit, quem accusare instituit: nè odio adductus & morbo animi, cum aequitate causae debeat, id fecisse videatur. Ita autem ille partium causa multos Florentia damnatos, proscriptos, caesos, pulsos in exilium narrat, ut cum aliunde criminationes non suppetant, confingat ipse, comminiscatur, addat de suo. Qua licentia, atque intemperantia animi, quid fingi-

turpius aut commemorari potest? Atque in petitione summi magistratus Thomam Soderinum & Alphonsum Strozzen, duos cives nobilissimos & clarissimos civitatis, tanquam concitatores multitudinis, & aditum sibi ad Reipubl. imperium malis artibus quarentes, contumeliose insectatur. Hos autem? Quid Franciscum Cardutium, eum iam honorem adeptum? Nescias maiore id contumelia eorum, qui iis comitiis interfuerunt, an eius, cui est magistratus horum suffragiis mandatus. HOMINEM (inquit) DVDM IN HISPANIA DECOCTOREM PAUCIS IN REP. NOTVM TENVIORIS FORTVNAE. Permagni hoc fit a Iovio, cui fortunæ bona sunt prima. Neque vero hoc ipsum, decoxisse, habet reprehensionem: causa cur quis decoxerit spectatur. Quid enim si res naufragio, incendio, bello perit? Probro est alea, convivis, popinis, lustris; Fortunam miseri nemo insectatur nisi Iovii similis. At ne hoc satis videatur, obliquo oculo, ait, fuisse & pallenti facie: ut Iovii iudicio iam Philippus Rex, Antigonus, Annibal, Sertorius, tanti Imperatores, quod altero oculo essent capti, fuerint ab exercitu atque acie, in Gynæceum amandandi. Nam pallor in viro quid detrahit de dignitate? At in Gallia matronæ hoc pertinere putant ad formæ bonitatem, & quæ minus pallent natura, arte pallent. Nam quod de vetustate familiæ ait, quod item in Balibassare Cardutio animadverterat, veretur ne parum nobis videatur contumeliosus in eam familiam extitisse, si semel modo maledicti in eam aculeum emisisset. At Cicero cum quidem non historiam sed epistolam scriberet, & quidem ad hominem amicissimum & sibi perfamiliarem, ita de petitione Consulatus agit, ut de Catilina competitore parcius loquatur, impuro homine & nefario. In tota vero legatione irridenda, quam civitas Bononiam ad Clementem decrevit, mendacio etiam abutitur ad risum movendum: ut iam sacerdotem non pudeat (mitto enim rerum scriptorem) nimum & scurram agere. Quem ille sequatur auctorem plane ignoro: Video enim Livium in re simili: sed quæ plurimum tamen differat causa, cum de legatione Caribaginiensium ageret, qui a

Scipione victi, a Senatu pacem petebant, causam modo, cur eam Senatus reiecerit, referre: temperare sibi a maledicto & contumelia. At quid erat cur Iovius Aloysio Soderino malediceret? in quo homine, ait, nihil praclari prater nomen familiae fuisse? Cur igitur ego putem, Reipub. maxime adverso tempore, legatum a civitate hominem, qui Iovii testimonio minime esset tanto muneri obeundo par? Sed homo mirificus atque elegans in simili re Livium tamen voluit aemulari. Habet enim cum eo institutam contentionem laudis, non infelix in deligendo, si aequae in representando felix. Verum illud non animadvertit, quae in Florentinorum legatione nulla erat, iustam Senatui causam, cur Carthaginensium reieceret, fuisse. Falsa enim spe pacis in fraudem impellebatur: Florentini a cive pacem petebant, a Pontifice Maximo, a pacis auctore, afflictæ suæ maxime, atque adversa fortuna. Quin autem illum flecti sperarent suorum precibus, quæ Coriolanum victorem a patriæ exitio avertissent? Neque vero erat credendum Christianum Pontificem malle similem aut Themistoclis, aut Alcibiadis haberi, qui exilii solatium ex everfione patriæ quæssissent; quam Camilli & Scipionis, quorum alter æquissimo animo tulit suorum iniuriam, alter patriæ exul saluti fuit. Namque & illud non vidit (quod tamen permagni refert), non a Livio, quod sibi is sumit, sed a Senatu legatos obiurgari. Semper enim ille, si quando id res postulat, habet a suscepto scribendi munere seiunctum: has partes iis tribuit, quibus debentur. Quæ etiam moderatione utitur notandis legatis, qui ad Prusiam Regem a Senatu mittebantur. Refert enim dictum Cætonis senis, qui in illos iocatus, dixerat Senatum legationem ad Regem decrevisse, quæ capite, corde, pedibus caret. Id quidem, quod unus e legatis podagra laboraret, alter capite, parum mente valere tertius diceretur. Quam se ea in re Iovius inestasset? quæ petulantia verborum esset in amplissimum ordinem inductus? Iam cavillatione, ioco, sale (est enim in hac re totus) nos obruisset. Ac sordes quidem legatis obiecit. Quod ut faciat oblitus persona, quam gerit

gerit, & memor suæ, usque eo se demittit, ut quid in iurgio cum iis apparitores garrierint ad portam, tanquam is redempta a civitate portoria haberet, cum stomacho quidem & indignatione, sed scurriliter tamen narret. Nam quod ait institutum ea de re sermonem inter Clementem & Casarem fuisse, nisi ipse scenam egit, cui rei magis aptus habebatur, quam scribenda historia, nemini id verisimile videatur, cui perspecta eorum gravitas esset. Sed illud interea non est prætereundum, cum bello confecto in Soderinum capite esset animadversum, ut iure damnatus videretur, criminis gravissimi loco, et Iovium mendacium obiecisse. Primum illud pulcherrimum, Paulum Iovium audere quemquam mendacii insimulare. Ausum enim, ait; reversum e Bononiensi legatione elevare verbis Caesaris vires, exhaustum affirmare Pontificis ararium (quid hoc magis verisimile direpta atque eversa urbe?) territos Germanos haud procul abfuisse a seditione. Ita si verum retulit, non debuit plebi: si mendacio est usus ad suorum animos confirmandos, quod erat prudentiæ, laudem meruit, dignus certe maxime visus, qui ea legatione fungeretur, Iovium ipse mendacii arguit, qui hoc illi non tribuit. Nam in Cardutio summa illius inconstantia deprehenditur. Vbi enim de illius damnatione agit, perfidia, inquit, hominem in Kemp. fuisse convictum: literas enim ad se missas e Gallia, suppressas in principio habuisse: easdem a Donato Iannotio ne argumento populus offensus animos ad pacis consilia inclinaret, nefaria interpretatione conversas ostendisse. Eas falso parata a Rege firmissima auxilia confirmasse. Eiusdem criminis damnatum Soderinum, dixerat, paulo antea capitis poenam subiisse. At eundem ait (quod summæ virtutis est in homine administrante civitatis imperium) a Dictatura incorruptum domum abstinentissimas manus retulisse. Sive autem is de Re-publ. bene sensit, quid erat cur Iovius immemor quæ dixisset, ita acerbe in illum inveberetur? sive male meritis de suorum libertate tempori serviendum statuit, dignus Iovio debuit videri, quem prosequeretur verborum honore, hominem

nem minime ab illius instituto discedentem. Verum ego in praesentia non statui praeipere Iannotio suam laudem doctissimo homini atque innocentissimo: qui si tacet, Iovium contemnit; si refutare eius petulantiam instituit, habet ipse qui suum nomen a tam gravi mendacio atque impudenti tuetur. Quid quod Aloysium Guiciardinum incerta hominem fidei appellat, quod avidus libertatis haberetur? Magnum hoc crimen Iovio videtur, homini diuturna servitute ad omne assentandi artificium accommodato. Vberem autem ille servitutis questum fecit, sed non tamen sua spe maiorem. Nam neque semper aderat licitator, & saepius quanti alter vellet, non quanti ipse, libertas pretio addicebatur. At qui in eandem invidiam vocat Nicolaum Rodulphium Cardinalem, quem ait mihi hominem ingenio fuisse, sed libertatis appetentem. Quæ hæc malum amenitia est? An vero, Iovio auctore, non liceat impune servitutem odisse, appetere libertatem? cui autem id unquam probro datum est? Reprehendit vero idipsum aliquanto gravius in femina: quam quidem lectissimam atque ornatissimam civitatis, muliercula nomine contumeliose appellat; cum eam vel eius testimonio virilis animi & constantiæ fuisse oporteat. Eius enim obiurgationibus territum Cardinalem Legatum, qui cum imperio urbi præerat, atque exturbatum e civitate ait. Quid porro erat mirum si Philippum Strozam virum, atque eius ex se liberos susceptos adolescentes clarissimos, parere legibus, quam aut fratri filio aut patrui malebat? Quin autem illa suorum libertatem alieno regno anteferet? mitto enim publicam causam, cum quidem non solum quo parente esset nata, sed cui esset viro adiuncta meminisset. Atque odii causam explicat: quæ quidem si fuit (id quod mihi verisimile minime videtur) erat cur a Pontifice alienata nonnihil suo dolori indulgeret. Cur enim non ferret iniquo animo, filio tantæ indolis & virtutis adolescenti, aditum ad summum honorem Pontifice propinquo non patere, quem (ut mittam ceteros) Iovius assecla Pontificis sibi animo sponderet? At is postea docuit, magnitudine rerum gestarum &
glo-

gloria, si cuius ea in re iactura fuit, ad neminem minus, quam ad se unum spectasse. Quid autem nostra aetas habet uno Petro Strozza clarius atque illustrius? Sed non hi solum a Iovio male accepti agre effugere illius maledicentiam potuerunt: cum aliis intemperantius etiam agit: quos quidem non est necesse ut appellem nominatim. Unam enim Florentinorum causam constituit, in quos acerbitatis sua virus atque odii evomeret. Verum hoc mitius malum. Quid cum toti civitati conviciatur? Qua verborum gravitate, qua contentione animi severus & gravis censor in Florentinorum mores invehitur? EA, inquit, EST NATURA POPULI FLORENTINI NULLIS UT BENEFICIIS PLACARI NULLIS VEL EXTREMAE BENIGNITATIS OBSEQUIIS OBSTRINGI POSSINT. Quanti porro ea videntur beneficia astimanda, quae praemia servitutis constituuntur? His Iovius se obstringi patiat, qui alios fingit ex suo ingenio. Nati homines liberi, omni peste peius oderunt quicquid illud esse videatur, in quo sit incitamentum atque illecebra ad serviendum. Quis autem non malit, sit discrucari, quam se Cretico aut Falerno vel optimo expleve, quod veneno dilutum sciat? SUPERBO LIVORE PRAEDITOS ait, INEXPLEBILI CUPIDITATE ARDERE OMNES ET PRORSUS INSANIRE. nonne ipse furere potius videtur qui adeo ampullata verba fundat? NON POSSE CONSPICERE CLARIOREM VIRTUTEM ET MELIOREM FORTUNAM IN ALIENA DOMO NISI AEGRIS OCULIS. Hoc scilicet causae est cur Iovio licuerit minus sua spe fortunato Florentiae agere praclare. NOTAE HOMINES TENACITATIS: neglexerunt enim se pretio redimere a Iovii petulantia. PLENUMQUE DECUS IN LUCRO PONERE: mirum id vero, cuius rei causa is neque se esse hominem unquam meminerit, hasta Romae posita & proscripta venali fide. Hinc illud fama celebratum, cum is dicere consuevisset, plures se annulos hominibus laudandis, quam Annibalem perdendis, in scribenda historia legisse. Nam ne quis hoc ignoret, in locanda opera ita perscriptam auctionis tabulam constituebat, editurum se historiam, ea scribenda, aureo stilo argenteo uti (quid vero mirum? demissum hominem e caelo, atque e Iovis sinu?)

cuius

cuius id interesset, videret quo se uti mallet, eo se aequè facile usurum. Id perinde erat ac si diceret, habere se qui de meliore nota, qui deteriore laudaret: certam esse cuique laudis generi mercedem constitutam. Eam se, non quam quisque mereretur, sed quanti emeret, spectare. Nam si videri vellet aureum esse genus scribendi quo uteretur, quis illum ferret? Totus tamen ille sibi placet, atque aureus videtur qui plumbeus ceteris, luteus, terreus. Sed sibi ille est satis, neque cuiusquam testimonio indiget ad laudem, qui nittitur suo. Enimvero Florentini documento sunt, ita illum sensisse (crebro id usurpare solitum quis non novit? dubitabunt posterì, propter impudentia magnitudinem) cum autem aliis de causis illos infestos habet, tum quoniam divino illo atque aureo uti neglexerunt & ad cotem expolito illius ingenii, locupletes homines atque opulenti. Itaque illos ferro impetit, atque adeo ut semper faciat vulnus. Quid autem ea voce impurius? ut magnificentius lauderis, ut mitius accipere, pacisceris, transiges, decides, solves. At ut vites infamiam, ut dedecus, ut videaris esse vir bonus qui sis improbus, vicisse qui victus sis, ut inimicus ignominia notetur, ut calumnia innocenti intendatur, tantum dabis. Ita ne vero? quid si non dabo? non feres impune: inveniam tamen qui aliquam tibi inurat notam infamiae. non effugies. explorabo vitam omnem anteaetam, dicta, facta: non admisero. quid mea? ipse excogitabo. Hac licentia scimus certum hominem traditum ab eo, & proditiõis damnatum & supplicio affectum, qui illi adhuc superstes suum ordinem inter suos honestissime retineat. IMMODERATISQVE ET SAEPE PARVM PIIS QVESTIBVS: quid magis ridiculum quam Iovium differere de pietate? Atque hæc e secunda eorum fortuna colligit, quæ reprehendenda ducat. Quæ tamen si accusaret, non historiam scriberet, non carerent gravi reprehensione. Verit enim vitio Florentinis, quod in omnes cadit; quicunque fere quæstum faciunt, aut mercaturam exercent. Quid enim Florentini magis, quam Genuenses, Veneti, Lucenses, Insubres, Galli, Hispani, impietatis accusatore Iovio damnantur?

nentur? Qui tamen visi essent hoc reprehensionis genus vereri, cum illis non apud Iovium scribentem historiam, sed fungentem sacerdotis munere esset causa dicenda. Quid autem habeat Iovius quod Florentinis respondeat, homo Insulber? si celeberrimis Europæ conventibus, qui pecuniam populo mensa posita fœnerentur, quod est genus quæstus maxime infame (certe ita impium est, ut iis aqua & igni quotannis interdicator) esse Insulbres, contendant? Atque ut sunt, ita etiam nomine Insulbres appellantur. Sed non facient ut Iovium amulati contumelia verborum in nobilissimam gentem atque humanissimam utantur. Improbi si qui sunt, ii infamia atque ignominia notandi; a tota gente & natione contumelia removeatur. At veluti nondum satis civitati maledixerit, ex eius calamitatibus arrepta ansa criminandi, vehementius in eam atque acerbius insultat. PER CCC. ANNOS, inquit, DISCORDIIS INTESTINIS LABORASSE: eo vero morbo quæ Italiæ civitas ab inclinatione Romani Imperii non laboravit? At Flaminie urbes deserta a suis (ut alias omittam) vastitate, solitudine, squalore perdita, satis faciunt fidem, minime hoc crimen (si modo est) ad unos Florentinos pertinere. Sed quorsum hæc commemoratio? peropportuna illa quidem ad misericordiam excitandam: ad odium & invidiam quid affert? TANTA, inquit, RABIE, UT MODO POPVLARES, MODO PATRITIOS EXPELLERENT. hoc non furoris potius quam inconstantie: quæ quidem quod habet crimen in multitudine? est enim illi levitas atque inconstantia innata. SÆVIS CAEDIBVS INTEGRAS SÆPE FAMILIAS DELERENT: video quid ita rabie incitatos dixerit, id quod tamen præpostere facit. Norunt enim Florentini, quot familia nobilissimæ & amplissimæ coactæ sint e civitate exulare, & quorum iniuria; quod minime Iovius ignorat, consulto ubi illi expedit, parum memor. Libentius autem id illi obliviscuntur, ne domestica mala commemorare cum cuiusquam contumelia cogantur. CRUDELISSIMIS INCENDIIS IN NOBILISSIMA TECTA GRASSARENTVR NEC IN HIS MALIS VNQVAM MITIGATA FERITATE. Fluunt grandia atque ampla verba ex ubere ingenio & divite vena.

Detestatur autem vir mitis feritatem, qui nulla ipse lace-
fitus iniuria, in civitatem nobilissimam saeviat. Est autem
hoc argumento non ut Florentini partium odia, sed suo in-
genio efferatum animum Iovium habuisse. NON DISPERDISSE
A SORDIDO OPIFICE IUGVM ACCIPERE. Quid Roma? nonne ex la-
niena arreptum hominem Consulem fecit? At eadem & Ma-
rium Consulem, & Ventidium non novum modo hominem,
sed sordidum, Romanae maiestatis vindicem agnovit. Enimve-
ro quid erat dicturus Clemens Pontifex qui sacrosantam
violatam potestatem a suis civibus, eiectiones suos per sum-
nam iniuriam e civitate querebatur, si eum Iovius expo-
sulantem de suorum iniuriis induxisset? Cuius quidem no-
mini & memoriae faveo, quod spe hominis levissimi elusa,
cum is opima sacerdotia, legationes, provincias sibi pollice-
retur, impunitatem ei modo pretium quaestuosae dicacitatis
statuerit. Nam inde totus in adulationem effusus, LEONEM ET
CLEMENTEM, ait, SALVTARI SIDERE SVIS ORTOS AFFVLSSISSE; qui-
bus quidem facile Florentini patiuntur Iovium assentari,
modo id sine patriae tanta contumelia rerum scriptorem se
profitentem, cuius testimonium posteris non minus, quam iis
qui nunc sunt, sanctissimum esse ac gravissimum oportet.
At in his laudandis erigit se, turget totus, & cum classi-
cum inflat, prodigia & portenta verborum edit. IN CIVES
SVOS, inquit, NIHIL TALE MERENTES. at (ut cetera absint)
hoc nomine merentur, quod sunt cives. CVNCTA HONORVM
COMMODA ET TOTIVS CERTIORIS OPVLENTIAE ORNAMENTA, INSATIA-
BILI STVDIO REDIVIVAQVE SEMPER LIBERALITATE CONGESSISSE, IN-
SANA ATQVE INIQVA VSOS BENIGNITATE. Ex cuius eloquentiam
homines admirantur: tamen si autem satis intelligo quid ve-
lit, non tamen qui idipsum velit, aequae facile assequi pos-
sum. NVNQVAM FLORENTINOS INGENIO PACATO, NVNQVAM EXVTA
MALIGNITATE POENITENTES, RENOVARE PERFIDIAM, ODIVM VETVS
EXERCERE. Nunc Iovius dicere aliquid videtur. Neque vero
hi debent facere, ut sero atque agentes animam (quod ipse
egit) resipiscant: suppeditat enim ipse exemplum pulber-
rimum, quem poenituisse ferunt extremo sua vitae tempore
tan-

zanta in Florentinos maledicentia ; & pollicitum esse , non modo qua in illos scripssisset , si convaluisset , sed universam historiam crematurum . Nihil autem hac re clarius . Scilicet quod metu religio extorquebatur , non convaluit . Iam illa rursus magna cum totius civitatis invidia , qua ad paucos tamen pertinent , & eos quidem Clementis propinquos : mandata esse omnia sacerdotia , urbium & provinciarum praefecturas unis Florentinis . Hoc vero est quod Iovius ferre non potest . Quid non enim Novocomensi civi ? nam antea questus erat , bene de virtute meritos homines prateriri . Habet enim Iovius qui de virtute praclare mereatur , quod novum est . Una enim est virtus qua iuvare omnes maxime , iuvare ipsa ne minima quidem in re possit . Sed intelligo quid velit . Latius patet virtutis nomen : & non iam pictor aut musicus , sed scurra , mimus , planus , saltator , habere se virtutem iactat , quam profiteatur . Itaque facit homini iniuriam Clemens (mitto philosophum , medicum , historicum) bilari , festivo , dicaci , architecto maximarum voluptatum & beatae vitae , familiae clienti ac defensori acerrimo , qui non illi aut Bononiensem legationem , aut Viterbiensem , aut Flaminiae , aut Piceni praefecturam uliro extra ordinem mandet . Atque illud etiam queritur homo Insuber , abradentibus omnia Hetruscis , nihil cuiquam vel honestissimo esse Romae relictum , ad sacri vel profani iuris proventus : sunt haec illius verba , optime illa quidem congruentia cum ceteris . Suo autem more loquitur , hoc est nullius praterea , qui latine scribere aut loqui didicerit : omnes enim contemnit praeter uno se . Huc vero omnis illius querela spectat , nullam esse spem compendii sacerdoti Romae relictam . Scilicet hoc non est decus in lucro ponere , quod Florentinis paulo ante obiecerat : sed lucrum in dedecore , turpitudine , petulantia , infamia , quod Iovii similes faciunt . Quis autem , qui ita ut ille vixit , defuisse sibi unquam Romae lucrum questus est ? Ac non me fugit , liberum esse debere scriptoris iudicium in hominum vitiis notandis . Sed multum interest , & cuiusmodi ii sint quos reprehendas , & quae ea vitia quae reprehend-

dantur. In homine insigniter improbo, in crudeli, immani, facinoroso, scriptoris severitas laudatur. Ita Livius constantia sua & gravitatis memor, in Tarquinii patre & filio, & acer & vebemens & severus fuit: Regem socerum alter, virum sanctissimum scelerate interfecerat; stuprum filius per vim matronae castissimae nobilissimaeque intulerat. At Tulliae scelus perpetua gravitate orationis, & quae in ea apparet, vebementissima contentione animi exagitat, importunissima femina & barbaro atque efferato ingenio, quae virum abhorrentem a gravissimo scelere, in patris Regis eadem incitasset, quae interfectum latata esset, quae carpentum agi in iacentis corpus, omnibus a tam foedo spectaculo avertis, a quo suscepta in lucem, in spem successionis certam educata, collocata regio iuveni, non pietatis, non officii, non humanitatis memor, crudelissime iussisset. Eadem verborum gravitate detestatur impium & sceleratum Appii facinus, & auctoris legum & violatoris, quibus libertas, salus populi Romani, atque imperii dignitas continebatur. Verum quid hoc tam immani scelere importunius, tetrius, execrabilius, atrocius? raptam ad libidinem e parentum laribus, e matris sinu, e viri complexu ingenuam, a vindice libertatis, a magistratu, ab obtinente summi potestatem imperii, populo, civitate universa inspectante: patrem frustra magistratus iura implorantem superbissime reiectum, coactum familiae pudorem a stupro, a dedecore, a contumelia, filiae innocentis sanguine & morte, vindicare. In Annibale perfidiam reprehendit, crudelitatem, ius gentium, socialem fidem violatam, impietatem, Deorum contemtionem, tum Campanorum defectionem a coniunctis propinquitatis iure, cognationis, affinitatis, quorum erant semper in se experti mirissimum imperium, ad Panos hostes, ad barbaros, ad homines nulla humanitatis, nulla quae cohererent gentium iura, nullam religionem agnoscentes. Idem in Catilina Sallustius, & quidem magna cum laude, immiti, crudeli, nefario, patriae exitium moliente, omni dedecore, turpitudine, scelere cooperato. Quid igitur? non placet improbum reprehendi? imo placet,

cet, & vero etiam summe placet. Sed ea prima lex sit, ne falsum crimen apponatur & quaesitum calumnia, ne lateat, ut appareat, ut sit insigne, ut ladat exemplo, atque adeo quod caput est, ut ad summam rerum pertineat, de quibus agimus. Neque enim notantur quae Annibal in ludo egit, in comissione, in balneo, in convivio, in cœna: sed quae in bello, in castris, in acie, in curia. Nam de Campanorum deliciis, quod ad rem pertinebat, illud modo Livius notavit, invictum Annibalis exercitum Capua bibernis corruptum atque enervatum esse. Neque est magis scriptoris animadversio, quid ille cum fœneratore transegerit, num illi solverit ad diem, quo sit medico usus, quo atriensi, quo pistore, coquo. Si cuius autem hoc munus est, pertinere ad illos videtur, qui vitam illustris hominis scribunt. Quamquam & in eo est modus adbibendus. Itaque & ea laudem habent suam, cum apposite, pure, dilucide narrantur, quo quis studio sit oblectatus, armis, venatione, literis, musicis, pictura, quae agere consueverit in cœna, quae a prandio, meridiatione uti, deambulatione, ludere tesseris, alea, talis, sapius uti toga, pallio. Quo in genere Cornelius Nepos videtur excelluisse: Tranquillus & diligentiae laudem summam & fidei retulit, elegantiae in scribendo nonnullam. Scripsit enim non ut illius ingenium, sed ut ea tempora, quibus vixit, ferebant. At Iovius non ut Livius, non ut alii, sed novo more, hoc est suo. Si quando odio fertur, habet appositum speculatorem, obsidet domum, perscrutatur latebras, adit interiora, tabulas, codicillos, adversaria. Syngraphas excutit, quid sit actum cum argentario, quid cum procuratore, cum villico: ita eruit maledictum e sordibus, sapius e suo ingenio, & profert in lucem. Quo quid putidius? Est domi rixosus, difficili ingenio, morosus, non tenet imperium in suos, tum illa, lusit alea, decoxit, fœgnis capita ademit, circumvenit, fraudem fecit, vapulavit, audiam a maledico accusatore, aut a laceffio iniuria: maximarum rerum scriptor, spectat illustria, bumilia contemnit, neque quid in popina & ganea agatur, sed quid in
cam.

campo, in pulvere, in luce ad se pertinere existimat. Aliquis magistratum est adeptus, non continuo quæram utrum ille sit aliquem mutatione fraudatus, sed utrum Remp. compilarit, vexarit socios, civitates alienarit. Atque in eo etiam ero religiosus, ut non omnia in quibus male de Repub. promeritus sit, sed quæ eo tempore gesserit, quo est illi magistratus delatus. Neque enim Livius cum de damnatione Salinatoris ageret, etiam si id illi non semel licuit, plura dixit, quam moderatum hominem & gravem decebat. Iamdiu in Livio moror, quod is eum unum habet, quo cum certet de dicendi gloria. Quid Caesar? video enim illum commentarios de rebus ab se gestis confecisse, tum Gallico, tum civili bello, fuisse in Pompeii castra eos homines, qui in illum inexpiabili odio essent, ex iis improbos multos, cupidos, nefarios, cum latissimus ei campus pateret, in quo eius oratio exultaret, in neminem unquam paulo acerbius esse invecum; neminem verbo graviore, aut inclementiore appellasse; quæ ab iis in se dicerentur, non reticuisse; religiose, caste explicasse res; iracundiam, animi vim, cupiditatem ulciscendi cum scriberet, in potestate habuisse. Sed neque is Livii, neque Caesaris gravitatem magis unquam æmulandam, quam parendum sibi suo ingenio duxit. Hoc usus est duce in scribendo, ex hac tanquam officina luculentas illas laudationes & præclaras, conflatas habet, tum accusationes & calumnias, crimina, mendacia conficta ad gratiam, quibus non iam privati, sed civitates universæ infamia atque ignominia notentur: quibus, ut quoad possem, vindicarem Florentinorum civitatem, ita profiteor, Petre Caponi, me accessisse ad scribendum, ut neque gratia adductus neque odio, omnia sim explorata diligentia & studio, cum fide certe summa posteritati traditurus. Quantum enim ad Iovium attinet, hominem neque mihi de facie cognitum (ingenium quidem ex illius scriptis, mores ac vita instituta, ex sermone hominum & fama novi) non verebor, nequando videar minus esse moderate locutus, quam deceat gravem hominem & constantiæ suæ memorem. Etsi autem

autem est turpe dicere in mortuum, at tueri adversus mortui maledicta vivorum existimationem, videtur maxime eius esse, qui cum possit, quid homo item homini debeat, novit. Parcitur quidem mortuo atque adeo inimico, qui nihil reliquit, quod cuiquam sit in vita timendum. At si non modo leditur lingua & manu, sed multo etiam scripto gravius, quis eum audeat reprehendere, qui illata tot vulnera nobilissimæ atque amplissimæ civitati a maledico scriptore atque obrectatore, sua sedulitate & studio suscipiat curanda? Ita autem Iovius discessit e vita uti ad octingentos annos (nihil enim perennius eo, qui historiam scribit, etiam cum malus & ferreus est) impositam plagam Florentinae Reipubl. sint posterius magna cum animi offensione ac doloris sensu acerbissimo excepturi. Ea est autem una res, cuius quicquid est quod offendat, tolli non magno negotio a presentibus potest; neglectum, ut morbi, qui incuria sunt insanabiles, perpetuo posteritati inustum ad contumeliam atque infamiam hærebit. Quæ me autem causæ, Caponi, moverint, ut tui nominis auspiciis proferre in lucem Florentinam historiam instituerim, & si omnes non est necesse, explicare non gravabor. Ac de nobilitate, de splendore familiaræ, de rebus gestis a maioribus, quoniam illæ a multis sunt monumentis literarum consignatæ, minus multa mihi esse censeo commemoranda. Cui vero non est Nerii virtus explorata proavi tui, magnitudo animi, sapientia? Quæ res unquam est aut domi aut foris gesta, in qua esset summa virtute opus, cuius non ille auctor, suavor, dux, transactorque fuerit? Cuius inquam fuit tanta potentia, administrante illo Rempubl., cuius opes tantæ, quæ civitati esse formidabiles, quæ obesse suorum civium libertati potuerint? Quæ autem ulla atas de Petri Caponii gloria conticescet, qui unus in libera civitate, adversus victorem Regem, maximis viribus nitentem, exaudiente exercitu armato, quem Italia civitates, nationes exteræ horrebant, ausus mittere liberam vocem, maiestatem imperii a Gallorum ferocia atque insolentia vindicavit? Hinc celebre illud Florenti-

ventinorum atque acute dictum, multas Gallorum cohortes unius Caponis voce exterritas cobaruisse. Mitto Nicolaum Caponium virum optimum & civem clarissimum, quem unum maxime nostra aetas vidit, in secunda fortuna summos honores moderatione & aequitate animi, in depressa & afflicta vita integritatem atque innocentiam magnitudine animi & constantia adversus improborum consensum, magna sua & maiorum gloria, tueri. In te uno sita sunt omnia, quae etiam si nullam haberes a maioribus relictam nobilitatem, quam habes maximam, efficerent tamen ut te auctore & principe, summam posterum haberent. Dicerem vero quae es in patriam pietate, multis iam illa monumentis illustrata & clarissimis, quae in exteros liberalitate & magnificentia, quo studio, quae beneficentia in doctos homines & claros virtute: quod prope mihi esse necessarium ducerem, ut iustam mihi esse causam illustrandi tui ac celebrandi nominis probarem. Sed hac omnia ita commemorari a me posse intelligo, ut cum mea fide, quae hoc postulat, pudor qui est in te summus & moderatio pugnet tua. Constitutum enim habes fructum tuae virtutis in recta animi conscientia, quo qui frui potest, ei nihil esse potest praeterea in vita iucundius; gloriam, nomen, famam, non tu quidem superbe contemnis, sed ita promereri studeas, ut quam illa sint alii meriti modo spectes, quam facile partis fruantur, non labores. At si tibi est satis praecclare agere, non tibi aequae est curae quam audias praecclare: nam tu in eo ipso minus etiam quod velis assequare, ubi aliis ipse sis impedimento, quo minus sibi faciant satis in recte agendo. Quod igitur multos comprehensos tuo beneficio habes, quod expositas divitias ad magnificentiam, ad liberalitatem, ad viros bonos atque honestos iuvandos, ad provebenda honesta studia, finem tu quidem constituis in uno te, qui est optimus & pulcherrimus, eum qui est in opinione multorum positus, contemnis. Sed si quis est, in quem merita tua & beneficia sint multa: facile etiam pati debes, eum sine ulla modestiae tuae offensione, grati hominis officium praestare, atque id causa etiam tua,

ne videaris male tuum beneficium posuisse. Abutuntur autem multi liberalitatis nomine, decoris, magnificientia, splendoris, ad colligendam popularem auram, quæ brevi tamen collecta effluit. Itaque patent domus florentes divitiis & cumulate fortuna bonis, hospitibus clarissimorum hominum: excipiuntur Regum legati, insignes homines militia gloria, viri principes: convivia copiose, splendide, laute celebrantur: at contemnuntur, humiles, miseri, non imaginibus maiorum, sed recte factis, honestis studiis, virtute clari; quæ cum esse debeant magno homini multo illis potiora, efficiunt neglecta, ut ea sint dedecori, quæ putant sibi, cum magnificentiæ studiosi sint, esse ornamento. Quis autem non eum reprehendat, qui cum inani re, si quis illam propius intueatur, immensas habeat effusus opes, idem ope sua indigere viros multos honestos patiatur, qui beati atque opulenti hominis convivio annum familiam alere commodè possint? At tu quidem utrumque agis, & quidem magna cum laude. Facit enim alterum, in quo non tam speciosa & vendibilis, quam vera commendatio & diuturna ad gloriam est sita, ut alterum magis ab ingenio & vera virtute proficisci, quam ab insolenti & vana divitiarum ostentatione, videatur. Itaque longe ego præfero, omnibus Regum hospitibus, perbreve illud tempus, quo tibi in domus amœnissima recessu, cum aliorum honestissimorum hominum, tum vero Donati Iannotii consuetudine licuit frui. Quem ego hominem antea amabam, illius eruditionis atque ingenii opinione adductus, & si quid hoc ad rem pertinet, præclare de mea patria meritum: nunc amo multo impensus, perspecta eius mihi ac cognita virtute, pudore, probitate, ex multis tuis sermonibus illustribus, quos sæpe de illo, audiente me, habuisti. Nam absentem Iacobum Nardum senem sanctissimum, tanquam parentem filius in illius adversa & iactata fortuna colis pietate & studio; id, quod tribuis hominis singulari virtuti, doctrinæ, ingenio, quæ una tibi est causa gravissima ad omnes amandos. Quæ res cum ita sit, merito tuo video Vgolinum Martellium fecisse, qui cum sæ-

pe honorifica mentio haberetur de Florentinis civibus, qui Lugduni negotiantur, praesente me, perpaucos habebat quos tibi aquaret, neminem, quem anteferret ulla in re, quae clarum virum & magnum deceret. Cuius hominis testimonium cum tanti a me fiat, quanti illius virtus fidesque postulat (ea autem non est illius nobilitas maior, gloria maiorum, eruditio, cognitio rerum maximarum atque usus, quae tamen in eo omnia sunt summa) non dubito quin ipse facias plurimi. Cumulate enim is laudat, in quo ne velit fallere probitas & religio, ne possit prudentia, efficiat atque iudicium acerrimum. Legent igitur nostri homines Florentinae historiae libros hos priores, tuo nomine quasi insigni praetato, in lucem a me editos, quos brevi, si dederit Deus ut honestissimo labori vita ne desit, alii consequentur, qui ad nostra usque tempora ea fere complectuntur, quae sunt in Italia ut nunquam antea memoria maiorum clariora, atque illustriora gesta. Ea autem spe accessi ad scribendum, ut certam mihi & solidam laudem, fide mea ab errore vindicanda diligentia & studio, ingenii nonnullam genere scribendi compararem: tantum flagitium, ut aliquid consulto gratiae darem, quod minus esset constantia scriptoris & gravitate dignum, hoc vero longe a me abfuisse penitus probarem. Ac quantum universa scribenda historia profecerim studio, quivis facile coniciet, qui ea, quae scripta ab aliis leguntur, cum hisce octo libris conferre volet. Tametsi autem eorum temporum res, tenues magis esse atque exiles videntur, quam ut in his ubertas orationis & copia conspici possit; nemo est tamen ita mihi iniquus futurus, quin hoc mihi tribuat, plurimum me, ut aliqua conspiceretur, laborasse. Sed de hoc ii viderint, qui sibi hoc totum quasi suo iure sumunt, ut de scriptis doctorum hominum statuunt. Sive autem recte illi hoc possunt, facit honestissimus a me susceptus labor, ut voluntatem etiam eorum, non magnopere desiderandam, mihi & requirendam putem. Qui enim ipse assequutus est, ut de re tam gravi ferre sententiam possit, nunquam ita invidet cuiusquam laudi, ut

*non liberum afferat iudicium in iudicando . Neque vero
semper ita esse solet infelix iuvandi studium , ut cum de-
beat laudem , obtrectationem referat ; haud satis æquum præ-
mium constitutum iis quæ recte a nobis & laudabiliter fiunt .
Sive autem sunt qui audeant quod non possunt , non habeo
ego potius quod de illis expostulem , quam quod de se ipsi
querantur . At quicquid de me aut parum æqui homines
& malevoli , aut imperiti iudicaturi sint , quos fore multos
non ignoro ; in eo maximus mihi mei laboris fructus con-
stabit , si , quod maxime spectandum est , fidem meam proba-
ri rebus narrandis iis quibus cognita & perspecta sunt ;
rationem scribendi , qua sum usus , viris iisdem bonis &
non imperitis , quos spero me æquos habituros , haud penitus
improbari intelligam . Vale . Lugd. Calen. Aug. M.D.LXII.*

IOAN. MICHAELIS BRVTI FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER PRIMVS.

FLORENTIA, quæ urbs post everſionem Romani Imperii in primis Italiæ nobiliſſima ſemper ac florentiſſima habita eſt, cum diu ſuiſ uſa legibus, & inſtitutis, rerum in Etruria potita eſſet; noſtra ætate, coacta unius imperio parere, libertatem, quam ingentibus ſtudiis & graviſſimis contentionibus perpetuo adverſus paucorum potentiam retinuiſſet, ac dignitatem ſimul & ius imperii amiſit. Quam quidem rerum commutationem, cum inſignes calamitates in Republ. ac bella graviſſima conſecuta eſſent: ea quemadmodum geſta adminiſtrataque ſint, tum cauſas, initia, progreſſionesque rerum (id quod ſcriptores eorum temporum tradere neglexerunt, & plurimi faciendum eſt) repetito altius principio, explicare inſtituam. Ita autem ſemper eſſe ſtatuendum cenſui, cum hoc unum maxime eos ſpectare æquum ſit, qui ſcribendi tantum munus ſuſceperunt, ut quoad eius fieri poteſt, in rerum explicatione vitæ hominum conſulant, cuius rei cauſa ſe illas tradere poſteritati profitentur, ubi ea noſtri homines cognita perſpectaque habeant, fore, ut propter eorum magnitudinem & varietatem, quæ ex his extitiſſe animadverterent, magnos uſus atque uberes ad vitam agendam confirmandamque conſequantur. Namque (id quod vere affirmari poteſt) præter Romanorum civitatem, quæ parto orbis terrarum imperio, leges gentibus & iura deſcripſit; nulla unquam in Italia civitas extitit, una aut altera excepta, quæ ſimul aut magnitudine rerum, aut vicis.

vicissitudine temporum, & conversione, commutationeque fortunæ, quæ res in omni libera civitate casus maxime memorabiles ac rerum eventa efficere consuevit, hac una superior videri possit. Causa autem eiusce rei, tum ex eo hominum genere qui urbem a principio incoluerunt, tum ex certa ratione administrandæ constituendæque Reipubl. manasse videtur: cum quidem vis temporum ac perturbatio accederet, qua sæpe aliæ fere civitates omnes Italiæ ad perniciem laboraverunt. In magnam enim urbem & loci natura munitam, & qua maxime excellit, fertilitate, ubertateque agrorum opportunam; cum eam unam vicini populi haberent, certum adversæ & iactatæ fortunæ perfugium, si qua illos vis externa aut domestica urgeret; nobiles homines & potentes patriis sedibus eiekti confluisse complures dicuntur: quibus in dies auctior ac firmitior urbs, ut permulti sua sponte, quorum integræ fortunæ ac magna æque nobilitas esset, sibi eam patriam deligerent, perfecit. Ita cum iam nobiles familiæ permultæ & opulentæ, minime quidem secunda populi voluntate, in urbem immigrassent: quæ parum legibus & iure munita adversus vim & conspirationem potentium videretur: gravissimis sæpe ortis dissensionibus est inter eos armis dimicatum: cum in magistratuum atque honorum petitione, comitorum ius sibi populus sumeret, nobilitas eos sibi deferri multitudinis suffragiis iniquum censeret: quibus contentionibus plerumque populus victor, eam illis partem, quæ videretur honorum, mandabat, ut nonnunquam in iis creandis, qui summo civitatis magistratui præessent, nobilissimis civibus præeritis, per sui ordinis homines, honestos illos quidem & locupletes, Reipubl. imperium administraret. Erat enim ita civitas divisa, ut ex iis, quos maiorum nobilitas commendaret, eorum ordo constitueretur, quos, ut videtur, invidiæ causa, Potentes vulgo homines appellabant: populi quidem esset duplex ordo, in quorum altero qui ditiores opulentioresque erant, quorumque ratio in magistra-

gistratum comitiis habebatur; in altero ex infima plebe homines, & qui sordidas artes exercerent, quibusque præcluderetur aditus ad honorum petitionem, censebantur. Atque hi quidem in mediis ordinis homines, quod eo propior illis esse accessus videretur, inclinabant. Sic fiebat, ut cum illi nobilitate & divitiis, hi numero & viribus præstarent: ubi in honorum contentionem descenderent, victi Principes multitudinis consensione, in suffragiis præterirentur. Plebs enim cum hostili odio a nobilitate diffideret, facile ab eorum causa stabat, quos suæ libertatis vindices futuros, ubi potentes cives res novas molirentur, atque eorum audaciæ posse obistere & cupiditati existimaret. Ita nobiles homines, quibus haud facile esset ius suum adeo adversis populi studiis retinere, eas leges sunt accipere coacti: quæ quidem cum ad augendam populi potentiam, adversariorumque minuendam a popularibus hominibus latæ essent, tanquam earum condendarum causa in his constitisset, gravi illis atque insigni nota iniusta ad posteritatem, *Leges, de potentium ambitione & libidine coercenda*, per diu sunt appellatæ. In his, præter alias de ambitu severe latas, erant quibus cavebatur, ne cui, qui ex potentium ordine esset, domo egredi per noctem liceret; qui egressum interficeret, ei id apud magistratum populumve fraudi ne esset. Atque aliquando accidisse ferunt, ut si quid populares homines admisissent, quod severius vindicandum a magistratu videretur: tanquam ea una esset animadversio gravissima, iisdem legibus, quibus clari & nobiles cives tenebantur, subiicerentur: solverentur contra illi legibus, atque in eorum ordinem cooptarentur, quibus capeßere Remp. & magistratus gerere legibus permetteretur, si qua in re præclarius de Repub. meriti, afficiendi munere ampliore essent. Itaque legum tanto metu & iudiciorum iniecto, cum victam nobilitatem ab magistratum petitione populus amovisset, omnes Reipub. functiones atque amplissimi magistratus iura, cum ex plebe homines & qui infimum

num civitatis locum tenebant, vetere instituto, intercluso aditu ad ius comitiorum, se ad eorum rationes adiunxissent, quos dominari in suffragiis, & summam Remp. administrare suo arbitratu videbant, in popularium ordine constiterunt, qui inter duos medius, ut diximus, Opulentiorum ordo, nomine non ad contumeliam magis quam ad invidiam excogitato, vocabatur. Ac non modo in aliorum magistratuum comitiis, quibus summa Resp. permittebatur, ius suffragii per popularium hominum coitionem videbatur ereptum nobilitati esse: sed in eorum etiam petitione qui honoris dignitatisque causa ambiri a principibus civibus atque honestis solerent. Itaque cum Carolo quarto Casare Bohemiæ Rege maxime vigentibus partium studiis, honorificam legationem ad Ludovicum Pannoniæ Regem civitas decrevisset: in decem legatis, qui numerus aut levius populi beneficium eo honore affectis, aut graviolem iniuriam præteritis efficeret, omni studio adversariis contra tendentibus, ex nobilitate ne uni quidem licuit locum tenere: magna id quidem totius ordinis offensione, qui iam non in suis modo fidem desiderari in Reipubl. procuratione, sed lædi etiam communem omnium existimationem, id quod videretur nullo modo ulterius ferendum esse, quererentur. Atque ita gravis multis iniuria & insignis est visa, ut viri boni & qui, quanquam diversarum partium haberentur, consulendum tamen magis communi saluti, quam seditiosorum hominum libidini atque audaciæ, censerent; & populi iudicium in comitiis, & vero eorum cupiditatem magis qui his habendis præfuissent, improbare palam auderent. Factum enim eorum pertinacia atque ambitione esse, ut dubio Reipubl. tempore, quod in posterum omen a civitate Dii immortales averterent, hi tumultus & seditiones exorirentur, quæ ægre sine magna omnium clade sedari tollique possent. Erat enim tanta affectis iniuria certum paratum perfugium in externis armis, si quando illi memores maiorum, quorum insignis virtus & nobilitas

tas fuerat, ad vim & ad arma spectarent. Nam Ludovicus ubi Ioannam Neapolitanorum Reginam bello vicisset: cui secunda maxime hominum fama intulerat arma, propterea quod Andream virum eundem Ludovici fratrem interfecisse, pertæsa illius nuptiarum ferebatur, validissimis copiis instructus, tantique Regni accessione auctus, formidabilis videbatur Etruriæ imperio imminere, unde erat omni ratione & consilio avertendus. In his quos civitas ad Regem legavit claris civibus, & populo probatis, Vannes Medices Mannii filius habetur: ut hinc coniici possit, nobilem quidem familiam & honestam, sed quam populus in suorum ordinem adoptatam foveret, in eius causam, cuius studiis & suffragiis crevisset, inclinasse, quousque vires maiores & robur nata, & aspirare ad Reip. imperium, & pervenire etiam sensim populari aura provecta potuerit. Ad hunc maxime modum Republica diu per huius ordinis homines administrata; cum graves sæpe excitati tumultus, tum incendia, populationes & cædes factæ, ut tandem fessa civitas modum aliquem tot malis & finem quæreret, effecerunt. Ergo CCC. circiter ab hinc anno, quo tempore Manfredi devicto Carolus Andegavensis Regnum Siciliae occupavit, fracta ferocia animorum, quæ plane populus efferatus pertinaciter sibi principibus esse obsistendum statuerat, cum hi debitos, ut credebant, maiorum nobilitati honores minime sibi per beneficium & gratiam petendos ab iis existimarent, quibus appellandis, conveniendis, prehensandis cum dignitatis iactura summa inesset, non eam tamen certior honoris spes, quam repulsæ indignitas sequeretur: novam magistratuum petendorum rationem iniri placuit. Ita delectis ex omni Artium numero, quæ liberaliores haberentur, qui modo in earum aliquam adlectus, sive is ex populo, sive ex nobili familia & clara magistratum peteret, ei lege lata permissum est, ut magistratus eius fungendi potestas esset. Nam qui amplissimus postea in civitate habitus, & Vexillifer dictus

E

est,

est, is in principio vexillo Reipub. accepto a magistratu, unde illi occasio nominis extitisse videtur, cohorti prætoriae Præfectus eas impositas partes habebat, ut quæ magistratus edixisset, ea adversus potentium civium conspiracyem, si quando iuris sui obtinendi causa coirent, curaret a civibus servanda. Ac cum ita cetera nobilitati permissa essent; una erat tamen legi exceptio adscripta, extra quam si summum Reip. magistratum peterent: quem quidem nemini ex eo ordine, atque adeo quanquam in iura populi adscito, inire ullo modo liceret. Rem autem ita esse, illud facile declarat, cum populares homines per magistratum adeptionem, a quibus potentes arcebantur, eos facile dignitate æquassent, superassent potentia & gratia (quicquid enim illis de suo iure coacti decessissent, accedere his legis beneficio videbatur) ordinum concordia, ac per eam Reip. statu constituto: haud temere unquam in eius magistratus comitiis cuiusquam habitam rationem esse, qui quidem in potentium ordine haberetur. Itaque ad Alexandri VI. Pontificatum, quanquam quicquid esset discriminis inter nobiles familias & quas populares vocabant, Reipub. tempora sustulissent: nemini autem, qui modo in civium ordine censeretur, interdictum esset, quo minus delata sibi populi suffragiis omnia Reip. munera obiret: nemo fere eum honorem gessit, qui etiam si ex familia populari clarus civis vetustate familiæ ac maiorum gloria esset; invisus tamen multitudini, in eius offensionem domestica potentia incurrisset. Longe diversa de eo magistratu alii tradunt. In principio quidem creatum, ut esset qui populi auctoritatem, si quando eam principes obterere conarentur, armis tueretur: eidem sub Reip. signis armatorum delectis mille attributis, quorum præsidio subnixus potentes magistratui cogeret dicto audientes esse, cum nihilo minus nobilitas pergeret se gerere insolenter, nonnullis semper ex eo ordine eadem potestate fungentibus placuisse Vexilliferum inter eos assidere, qui magistratum gere-

gererent, ac pari imperii iure, principe tamen loco, cum his Remp. administrare, aucto armatorum numero, qui illis præsidio essent. Qua tanta accessione dignitatis facta, peti honorem cœptum a principibus summa contentione, atque ad C. fere annum, qui fuit annus CCCLXXXI. cum CCLXXXII. princeps eam potestatem Vbaldus Rufulus iniisset, promiscue ac nullo discrimine omnibus mandatum esse, quos modo dignos populus suis suffragiis iudicasset. Ab eo tempore sive lege lata, sive, quod probabilius est, pertinaci studio nobilitate pro eo honore decertante, qui summus in civitate erat, neminem Vexilliferum delectum, qui non ex familia nobili esset: cum autem cives in Artium collegia adoptarentur (hæ viginti & unius numerum explebant) qui ad honores & magistratus admittebantur, ex his VII. quas Maiores Artes placuit appellari, quod neque sordidæ, neque illiberales essent, in quibus ex nobilissimis familiis cives censebantur, civitati semper Vexilliferum dedisse: idque ad CCCCC. annum & XXXII. observatum, quo tempore civitas coacta armis ius imperii, & libertatem amisit. At obscuro atque humili loco nati homines cum sordido quæstu victum tuerentur, eorum ratio in petitione magistratuum, ut diximus, nulla habebatur. Quod cum per multas ætates iniquo animo tulissent; semel vi atque armis (unde legibus atque institutis civitatis depellebantur) aditum sibi ad summos honores patefecerunt: eorum causam acerrime tuente Silvestro Medice populari homine & factioso, qui deserta causa bonorum, atque plebis patrocínio suscepto, ab ea eius meriti ergo est equestri dignitate honestatus. Princeps is in familia Medicum, optimatum ac populi discordiam visus in summo magistratu moliri, exemplum posteris prodidisse fertur, per infimorum hominum affectationem oppressa nobilitate, sibi viam ad Reipubl. imperium & ad dominationem struendi. Vexillifer enim Reip. cum de æquandis ordinibus ac plebeis hominibus ad honores admit-

tendis referret, magnopere obfistentibus bonis, qui eius rei semel mentione iniecta, fore videbant, ut concitata plebs suum ius persequi vi atque armis conaretur: in comitium progressus, quo delectorum consilium frequens coierat, ita populum fertur alloquutus esse: Quando per collegarum intercessionem, magistratum gerenti, administrare Remp. minus ex sua & populi voluntate liceret: quæ sibi invidiæ magis, quam ornamento, nulli usui suis civibus futura intelligeret, magistratus insignia se positurum. Atque optare quidem ubi se eo honore abdicasset, domumque privatus rediisset; ei, cui populus tantum honorem haberet, eandem mentem Deus immortalis daret, vires aliquanto maiores, quibus civitas in libertatem vindicari, oppressa paucorum conspiratione & scelere, aliquando posset. Frustra vero deligi viros bonos & magnæ spectatæque virtutis, qui ad civitatis gubernacula federent, si quidem cursum rerum dirigentibus ad eum finem qui optimus esset, quasi quidem resistentes venti & adversi, ambitiosi cives cupiditate elati reluctarentur. Quæ cum secunda hominum adinurmuratione audita essent, e comitio egressum eo consilio, ut videbatur, ut se mox proriperet domum, illum quidam retinuerunt; enimvero minime hoc iam esse ferendum, & vindicem atque assertorem omnium libertatis haud esse deserendum obiectum nefariorum hominum audaciæ, seditiose tumultuoseque clamantes. Ita cum ex populi sententia a magistratu lata lex, atque acta omnia administrataque essent: ferunt multitudinem armatam ac prælatis Reipubl. atque Artium vexillis, quæ de more statis quibusdam diebus antea proferebantur, in curiam invectam, vi perfracto atque in forum effuso carcere, complures nobilium civium domos direptas atque incensas prædæ habuisse. Hinc cum nulla religio furentis populi impetum retardaret; sacris ædibus facibus iniectis, quo magnam auri vim, pretiosamque supellectilem privatos comportasse fama erat, ac sanctiori Reipubl. ærario vi illata: æ-

gre, quo minus per tumultum publicam pecuniam ablata diriperent, magistratum, qui eo subito coacta armorum manu accurrerat, obstitisse. Atqui quanquam tanta vi res acta erat, cum non eandem constantiam plebs in comparando retinendoque honore præstitisset: per paucos dies eius ordinis homines eo magistratu functi, atque eodem deiecti coactique in ordinem feruntur. Id accidit anno M.CCCLXXVIII. qui fuit Vencelai Cæsaris annus primus. Cum diu igitur ob civiles discordias Respubl. intestinis malis laborasset: ut ferè semper ea corpora, quæ ex gravi ac diuturno morbo convalescunt, vitandis iis rebus, quibus in morbum inciderunt, meliore fieri constitutione dicuntur: iam iis legibus vetustate antiquatis, quæ potentium cupiditatem superiorum temporum memoria notabant: ne quando plane civitas refedissee a domesticis bellis videretur, quibus sæpe debilitata convulsaque erat; una semper reliqua plebs, veterum iniuriarum memor vindicem quærebat. Quisquis autem ille esset, qui se illi daret, modo parem cum coercendæ adversariorum potentiæ & cupiditati intelligerent, atque adeo libertatis iactura, quæ una res dissensionum omnium in Repub. materiam & facultatem seditionis hominibus præbebat; quamvis cupidum videbatur improbumque, adoptatura. Quo ex multitudinis concitatæ studio, captata ambitiosi homines occasione, liberaliter singulos appellando, prolixè pollicendo, largitionibus & muneribus deliniendo, eo rem adduxerunt, ut tandem victa causa bonorum, paucorum imperium, quorum odium magis in nobilitatem, quam causam, quæ nulla erat, probaret, perferre populus æquo animo posset. Cum is status civitatis esset, Ioannes Bitii filius Medices, cum præter ingentes divitias, quibus ut nullus alius in libera civitate privatus, florentissimos liberos reliquit, magnitudine ingenii atque animi præsentia excelleret: per speciem liberalitatis, qua una re popularem auram colligere & velle conspici inter multos videba-

debat, plebe sibi largitionibus conciliata, unus in magna civium dissensione eius iura sibi & commoda tuenda, ac per eam deprimendam nobilitatem suscepit. Fuit quidem Ioannes Medices, si eos sequimur auctores qui populi Florentini res gestas Etrusca lingua conscripserunt, vir & moderatione animi, & virtutibus aliis maximis clarus: in his ea magna cum illius laude traduntur: cum partam optimis studiis potentiam, & meritis in Remp. maximis haberet, ea perpetuo usum concilianda cum populo nobilitate, a qua capitali odio dissentiret, civitatisque statu constituendo, nunquam animos dominandi cupiditate extulisse. Divitias eius maximas fuisse, sed quas longe animi magnitudo & constantia superaret. Ita liberalitate, beneficentia, omni genere officii apud populum, apud Principes aequitate animi, facilitate, comitate certando, facile ut neutri invisa opes essent, continentia præterea, pudore, religione assequutum esse. Nullos unquam honores petiisse, neminem eius rei causa appellasse, nunquam prensasse: gessisse ita sibi delatos, ut his administrandis, suam modo dignitatem & fidem, populi & dignitatem simul agi & commoda existimaret. In curiam nunquam nisi accitu magistratuum, aut ut clientibus adesset, accessisse: de Repub. rogatum sententiam dixisse, sed ita ut cum nulla esset eloquentiæ ostentatio, facultatem summam suadendi quæ vellet, dissuadendique afferret: ea autem cum ab omni artificio abesset, facile ut uni omnes assenti in eius sententiam accederent, assequeretur. Diversa quidem de eo homine veteres tradunt, & qui ita cum eo vixerunt, ut iis consilia eius omnia cognita explorataque essent. Eum una cupiditate elatum ad Reip. imperium, per populi studia, quæ inimicorum conspirationi opponeret, haud sibi difficilem aditum magnitudine largitionum & munerum patefecisse. Quæ tanta cupiditas cum dissimulanda videretur; non aequè multitudine, etiam si facile se peti largitione quasi illecebra pateretur, causam largitio-

gitionis, ubi esset detecta, probare suis suffragiis parata, specie virtutum maximarum, aliquandiu falsos homines in sui admirationem traxisse. Id quo minus ei esset difficile, proclive ingenium ad honesta studia effecisse, a quibus videbatur minime abhorre, si ducem naturam sequi magis, quam improborum hominum consilia, voluisset. Eo accessisse, cum alia eius merita & beneficia in multos, tum unum illud insigne in egentes homines & qui rei familiaris angustiis laborarent. Cum enim legem magistratus ferret, qua lege iuebatur ex censu tributa exigere, quæ ante eam diem ex capitum recensione conficiebantur; aiunt unum in civitate inventum Ioannem Medicum ex iis, quorum maxime interesset, legem non ferri, qui eam, fremente atque adversante nobilitate, suaderet. Erat tamen minime hæc hominis ratio adversariis obscura, qui dies noctesque Reipub. invigilando, attentissime quæ ageret omnia, quid moliretur, quove eius tenderent consilia, observarent. Quorum unus Nicolaus Vzanius, qui longe inter ceteros magnitudine animi & consilio præstabat, cum sæpe insidiis petitus, sua vigilantia incepta eius omnia irrita, conatusque reddidisset: ne locus ullus cuiusquam cupiditati relinqueretur, curavit per aliquot annos, viros fortes & bene de Republ. meritos in eorum numerum legendos, qui magistratum gerentes in magna effusione pecuniarum minime Rempubl. quæstui haberent. Nam & alii permulti sæpe, & qui summæ Reipub. præerant, tentati magnis præmiis erant, atque adeo æris alieni dissolutione, pactiōneque nuptiarum, quo legē lata Vzanium falsis criminibus circumventum de civitate deturbarent: id quod crebro per civium conventus magna eius magistratus infamia iactabatur. Erat porro hoc civitatis institutum, ut statō tempore magistratus eorum nomina in fiscos coniiceret, qui civium suffragiis adlecti Reipub. essent ad certum numerum annorum præfuturi. Horum cum bimestre imperium esset: qui quibusque collegiis magistratum inirent, ita sorte ductis

Actis nominibus præficiabantur, ut semel singuli eo honore functi, spatium illud temporis universi implerent. Ne qua autem facultas esset, ubi eorum nomina, qui essent in magistratu futuri, apud populum manarent, eos donis & pecunia tentandi: & lege & iurisiurandi religionē vetitum erat, ne cui liceret, qui eo munere fungendi ius haberet, quique aut scribendo, aut magistratui assistendo ullo modo, cum nomina in fiscos coniicerentur, interfuisset, cuiquam efferre. At quanquam ita videbatur ambitiosorum hominum consiliis obviam itum esse: Martinus * Lucæ filius, unus ex scribarum ordine, cuius opera magistratus actis publicis scribendis utebatur, Ioanni Medici, cui erat magnis beneficiis devinctus, quorum essent nomina in fiscos coniecta, quique minime ex illius sententia Rempub. administraturi viderentur, ordine detexit. Fuit is annus M.CCCCXXII. insignis Alphonsi Tarraconensium Regis adoptione, qui postea Neapolitanum Regnum, a Ioanna rescissa adoptione, armis invasit. Qua ille cognita re cum suis rebus in præsentia diffusus, reiiciendum id, quod animo instituerat, in aliud tempus, ac quiescendum interea censeret: quatuor annos insequentibus traducendis in suas partes iis, quorum sibi operam fore opportunam Vzanio pellendo e civitate existimaret, consumpsit. At iam anno vertente, quo anno novos magistratus creati, atque instaurari fiscos de more oportebat, per Cosmum filium, Putium ex Putiorum familia callidum hominem, atque Averardum Medicem fratris filium, insignis iuvenem audaciæ & res novas inexplibili cupiditate appetentem, magnitudine præmiorum persuasis iis, penes quos ut summa Respub. esset, per suarum partium homines curarat, bello civitatem implicare omni vi ac ratione conabatur: nunquam nisi per armorum occasionem fore facile arbitratus, ut civitatem, quo animum plane intenderat, sibi obsequentem efficeret. Erat vero ea summa illius consiliorum, cum gerendo bello, quod quidem ut quam diutissime traheretur,

ope-

opera danda erat , pecunia propter ærarii tenuitatem ad exercitus alendos Respub. indigeret : sive illa per tributū confectionem sumtu civitatem levare , sive privatorum habere rationem , & pecuniam conficere locupletibus addicendis publicis vectigalibus mallet , utrumvis accideret , maximas in eo opportunitates futuras . Vnus enim in civitate ditissimus , si quando Reipubl. esset privatorum pecunia utendum , intelligebat fore , ut ad se confugeret , atque ita illam in suo ære haberet : qua ex re fiebat , ut pietatis & beneficentiæ laudem sibi conciliaret : præsto enim esse suis civibus , ac patere patriæ fortunæ , quamvis illa adversa cōtingeret , domesticis copiis videbatur : quæ una res maxime erat ad popularem auram captandam opportuna . Quos autem privatos pecunia iuvissset , ubi essent tributa exigenda , eos genere beneficii sibi obstringebat ; cuius quicquid ineffet commodi in eum qui beneficium contulerat , in affectos beneficio damnum & dedecus redundabat . Ita cum civitatis vectigalia , quæ illius pecunia utebatur , atque alia ratione minus ei cavere poterat , redempta perpetuo exigeret : in dies ditior & auctoritate & potentia crescebat : si cui autem ex privatis pecuniam commodasset , facile eam sibi deberi patiēdo , tanquam nexu & mancipio liberum hominem atque ingenuum devinctum , quocunque veller , trahebat . Ceteri , quorum res familiaris angusta , & ubi tributum conferri oporteret , propterea minus essent solvendo (hi autem fere erant , qui potentia Medicum infesti , eorum rationibus adversabantur) hi inter ærarios relati , ius ferendi suffragii civitatisque adeo capite diminuti amittebant . Hoc animadversionis genus , olim in decoctores ac turpi iudicio convictos constitutum , in eos Florentini exercebant , qui Reipub. debitam pecuniam ex magistratus præscripto ad diem non solvissent . Is autem , cui ea multa erat irrogata , adigi ad speculum dicebatur : quod in ea nota , tanquam in speculo , & censum , & fortunas civium licebat intueri . Itaque cum semper belli suasor ,

pacem, quam fessa civitas magnitudine malorum cupidissime esset amplexa, ferre non posset, eodem autem tempore Martinus, quo erat interprete ad eum diem usus in magistratuum & adversariorum consiliis detegendis, publico munere privatus abstinere a curia iussus esset, Cosmo, cuius maxime virtute confidebat, ac Laurentio liberis relictis, moerore confectus decessit. Patre mortuo, divisam civitatem atque in partes diversas distractam Cosmus Medices excepit: qui magnis animi præditus ac fortunæ bonis, se populo ducem adversus optimatum studia praberet. Atque in Cosmo inerant concessu etiam inimicorum cum aliæ virtutes omnes, quæ sunt viro Principi ornamento, ingenium, prudentia, facultas & copia dicendi, gravitas, constantia, elegantia morum; tum quæ videntur maxime populares, & multitudinis plausum & admirationem habent, liberalitas, magnificentia, vitæ splendor, celsus animus, ac privati hominis fortuna maior: quæ omnia ut conspicerentur divitiarum magnitudo, ut boni non invisa solum, sed suspecta haberent, præter domesticas copias, ambitio, quæ cum summa esset, in simulatione officii & beneficentiæ latebat, ut libertati omnium officerent, & Reipub. tempora, & multitudinis studia efficiebant. Is porro erat civitatis status, ut cupido imperii homini, & in spem rerum novarum erecto, ubi ad ingenium vires & nervi accederent, quos divitiæ maximæ suppeditabant, vel minima videretur contentio, in magna etiam bonorum consensione, futura. Magistratuum autem auctoritas omnis & vis, unius hominis cum infima multitudine coniunctione, aut fracta & debilitata, aut contempta plane abiectaue erat. Itaque cum præter patris memoriam gratiosi hominis, divitiarum copiam atque affluentiam, facultates ingenii maximas, in ea tempora incidisset: in eadem cum ceteris æquabilitate vivendo, cupiditatem dissimulando, multis privatim consulendo, ea posteris domesticæ potentiæ fundamenta constituit: ut illi quidem amplioris cuiusdam fortunæ accessione,

ma-

iorum memoriam plane obscurare, ac Repub. de pristino statu convulsa, pervenire etiam ad civitatis imperium, huius gloriam, famæque celebritatem, quamvis summis in imperiis positi, haud facile æquare, nulla unquam amplitudine honorum superare, nominisque maiestate potuerint. Est quidem magnus in hoc hominum consensus, qui de rebus eorum temporum scripserunt, nulla unquam in civitate, quæ amissa iura libertatis uni homini permisisset, quenquam vi & armis, atque hunc unum in ea quæ libera esset, & quidem quod difficillimum est, in ea causa, quam omnes odissent, auctoritate gratiaque præstitisse. Ac ne quis reprimere facile unius cupiditatem posset, qui & detectam illam, & perspecta eius consilia omnia haberet: gravitas quædam hominis, & composita ad tempus moderatio obsistebat, quæ efferentem sese animum, ut pari atque æquo iure uti cum ceteris videretur, quorum libertati se esse formidabilem intelligebat, finibus certis officii atque honestatis, nisi quis penitus mentem illius introspexisset, continebat. Itaque (quod postea a Petro filio neglectum est, magna pene familiæ clade) susceptas a liberis filias, privatis civibus, ex amplis quidem illis familiis & honestis, collocavit: ita visus minime eam potentiam appetere, quæ exterorum affinitatibus quæsita, suis civibus infesta, ac magnæ sibi apud omnes ordines offensionem esset. Apparebat in eodem studium pietatis & religionis: una maxime res accommodata ad capiendos animos imperitorum, qui specie modo eorum quæ fiunt, non causis moventur. Nam præter sacras aedes, quæ aut Florentiæ permultæ, aut extra urbem magnificentissime extructæ ac regio more conspiciuntur: Hierosolymis, quo nostri homines exciperentur, qui eò religionis causa accederent, hospitalem domum suis sumptibus ædificandam, certo assignato agro, ex cuius vectigalibus, quæ ad illos alendos necessaria essent, suppeditarentur, sive pietatis studio, sive gloriæ & nominis, curavit. Atque his omnibus quidem extruendis, quemad-

modum ex tabulis animadversum est, quas diligentissime confecit, ad quingenta nummum aureorum millia expensa tulisse fertur. Qui tanti sumtus etiam si magna illi invidiam constabant apud nobiles & potentes cives, qui malis rationibus, ut credebant, partas divitias & insignibus Reipub. calamitatibus execrarentur, & domi multitudinis benevolentiam, & foris nomen, famam, populorum acclamationes, quæ res illi magno usui erat ad domesticas opes & potentiam stabiliendam, comparabant. Accedebat ad hæc propensio in doctos homines quædam singularis, quorum magno consensu, uni vindicata studia literarum a superiorum temporum barbarie, quæ iam pridem liberales artes omnes inquinaverat, tribuebantur. Ita quæ domus armatis hominibus patebat, id quod esse agendum ei videbatur, cui & timendi & continendi in metu multi æque essent, eadem virorum honestissimorum frequentia colebatur, qui cum ex aliis Italiæ civitatibus, tum ex Græcia omni ad iuventutem Græcis literis instituendam, evocati præmiis amplissimis, ac magna cum illius laude erant. Factum enim unius liberalitate videbatur, ut nostri homines se ad politiorum literarum studia referrent, quæ quidem per multas iam ætates ob continentia bella, quibus perpetuo Italia a barbaris nationibus vexata est, obsolevisset. Fuit sane Cosmus Medices, ut multis aliis in rebus, ita in hac una plane fortunatus, cui contigit, id quod maxime eum optare æquum erat, qui ex hominum sermone famam nomenque colligeret, iis ut temporibus floreret, quibus reviviscere literæ, quarum iam erat omnis inter-morta laus, & liberales disciplinæ cœperunt. In eo est in primis laudandus, atque adeo quæcunque illi causa extiterit, cur hoc sibi agendum putaret, quod unus in Italia, studia literarum provehere, literatos homines fovere, augere præmiis, omni genere honoris atque officii honestare instituerit: id quod vix magni Reges ausi & potentes essent. Ac fuit quidem prudentiæ tantæ rei occasio-

casione, ubi illam tempora ostenderent, novisse: occasione non deesse magni animi, susceptum ex ea institutum laudis retinere constantiæ, felicitatis suis relinquere æmulandum: cum ea esset contentio futura, ut & vinci a suis optandum, & vincere eidem præclarum esset. Itaque cum illud assequutus est, quod illi propositum fuit, ut domesticæ gloriæ & laudi consuleret, quæ una res illum magnopere apud posteros commendavit: tum nostris hominibus (etiam si hoc ille minus spectavit) plurimum hac una ineunda ratione prospexit. Nemo certe nostra patrumque memoria, nemo illius fere extitit, cuius illustre nomen & fama esset: quin hoc uni acceptum referendum, tantum eius meritum magnis cumulatum laudibus posteritatis memoriæ mandandum putarit. Unus inventus est Franciscus Philelphus, qui cum clarus, ut illis temporibus, dicendi artem Florentiæ profiteretur, adductus, ut videtur, odio atque æmulatione inimicorum, quibus plurimum Cosmus tribuebat, in partes inimicorum transire sit ausus, & graves cum illo similitudines exercere. Nam & sibi venenum paratum, & quo plane deformatus sit, vulnus in os inflictum, & necem intentatam, & cum profectus Senas esset docendi causa, nomen etiam inter proscriptos relatum queritur, ex quibus ægre postea exemptus, magnoque vitæ periculo defunctus, quantum hominis odium in se esset, documento fuerit. Quibus affectus iniuriis, acerbissime in illum familiamque universam homo acerrimus & disertus invehitur, atque adeo ut plurimum apud Italiæ Principes de illius nomine & dignitate detraxerit. Tantæ hominis virtutes, quæ quanquam magnopere hominum oculos perfringerent, non ita inimicis tamen officiebant, ut minus iis earum ostentatio suspecta esset, ingentia vitia obtegere ferebantur: animi elationem & superbiam, dominandi cupiditatem, insolentiam, fastidium, contemptionem, odium, crudelitatem. Hinc patre etiam vivente æmuli calumniabantur pecunia corruptos magistratus, in principes civitatis viros optimos

mos & clarissimos comparatas insidias, immisos in Vzanum interfectores defensos, atque in familiaritatem & clientelam acceptos: domi perpetuis discordiis, foris externis armis patriam afflictam: susceptum Lucense bellum minime secundis auspiciis, & parum honestum civitati, & Reipub. æque & privatis calamitosum: nobilissimas familias, magno luctu bonorum, e civitate per vim atque iniuriam eiectas, in qua diu florere auctoritate easdem & gratia meminissent: acerbissimum servitutis iugum suis civibus impositum: innumerabiles clades, hoc instituto posteris hereditario relicto, Reipub. illatas, quæ illi tandem exitio fuerunt. Quæ omnia quo minus in multorum notitiam manarint; perpetuis laudibus celebratum viri nomen, prædicationeque doctorum hominum, tum familiæ potentia, quæ quidem cursu secundo fortunæ elata, & ad alios summos honores, & ad regium usque fastigium pervenire potuerit, obstiterunt. Accedebat ad ea, quæ is sua sponte adversus suorum libertatem concupisset, tanquam incitamentum quoddam, hinc Averardus Medices, cuius, ut alibi diximus, maxime erat audacia petulantiaque infamis; hinc Putius, tectus homo & callidus, atque ad deliniendos imperitorum animos maxime ab ingenio atque ab artificio paratus: ex quorum auctoritate & consilio omnia agebat. Quod quidem cum nemo ignoraret, & sua ipse invidia & suorum flagrabat: quorum cum alia multa ab illis nefarie, ut videbatur, magis quam false dicta, tum illa magno cum gemitu bonorum in primis iactabantur, cum Cosmus & Putius inter decem viros lecti essent, quibus belli administratio mandabatur: ut quæ mala sua natura haberentur, multo etiam tempore deteriora, invidiam illi atque odium non ferendum conflarent. Populum perpetuo esse belli incommodis atque angustiis urgendum: præclarius enim illum cum iis agere, a quibus direptus magis expilatusque esset. Videri eos imperitos, qui quærent quo adducti consilio Medices bellum duci mallerent, quod confici brevi liceret (sci-

re enim sese hoc nomine apud nonnullos male audire) sed sarciri, si qua esset, dignitatis iacturam compendio, quod qui ignorarent quantum ex ea re existeret, in eo satis inesse causæ, cur mirarentur. Ad certorum hominum domandam superbiam, unicum esse remedium positum in armis: simul enim & morbum de capite illis, & illos de capite exire. Ad sanitatem autem facile omnes, ubi dempta materia morbi esset, redituros. Nam ita privatis ob ærarii inopiam pecuniæ imperabantur, ut qui magistratui ad diem non solvissent, iis, ut iam antea docuimus, inter ærarios relatis, nec magistratum gerendi, nec suffragium ferendi in populi comitiis potestas esset. At Cōfīni multo etiam his graviora: cum non deessent qui quanquam oppressa civitate unius dominatione atque imperio, ingenio obsequi facilius quam tempori servire possent; minime autem esse ferendum dicerent, orbam Remp. tot familiis honestissimis, quæ essent civitati ornamento atque subsidio, tot clarissimis civibus post illius reditum in exilium pulsas, perditorum hominum scelere atque audacia concussam, labefactatamque concidere, satius sibi videri utcunque affectam Remp. sed aliquam tamen, quam nullam superesse. Nam quod ad iacturam civium attineret, nihil esse cur laborarent: septenis enim aut octonis purpuræ ulnis, quotidie cives permultos fieri posse. Vtebantur tum Florentini purpurea togula, cuiusmodi fere atram hoc tempore eos habere in usu videmus. Amico autem consulenti quibus usus rationibus & institutis sibi a populo delatam præfecturam ex sua & Reipub. dignitate administraret, Perbreve esse, inquit, quod cum admonitum vellet, purpuram indueret, pauca loqueretur. Nam illud crebro usurpare consueverat, quod a veteribus Augusto adscriptum est, cum amici negarent quorundam audaciam ferendam esse, a quibus multa impune adversus illius dignitatem dicerentur. Enimvero æquo animo ab iis ferri debere hominum libertatem in dicendo, quibus factis in illos saviendi facultas esset. Neque vero
æquam

æquam factorum contentionem & dictorum esse. Quæ superbe ac minime obscure dicta in suorum civium contumeliam, tanquam præ se neminem hominem duceret, ac Reipub. calamitati illuderet, magno illi odio erant: eadem amici atque assentatores ad ingenii elegantiam atque acumen detorquebant. Sed hæc quidem dicta, & quæ aliquanto levius homines ferrent, nisi multo his facta, ut censebant, graviora bonorum animos ab illius causa alienassent. In his maxime bellum civitati Lucensium indictum, quæ cum primis Etruriæ ornatissima, quandiu libera fuisset, omnibus officiis & studiis coniuncta Florentinæ Reipub. extiterat, dissentientibus non modo aliis, quorum princeps auctoritate Nicolaus Vzanius habebatur, sed etiam Rinaldo Albitio nobili homine, & virtutis opinione maxime populo probato, quem Machiavellius falso affirmat, eius sententiæ, quæ bellum decernebat, auctorem suasoremque magistratui fuisse. Nobis quidem constat ex quæstionibus, quæ sunt habitæ de iis qui conspirasse adversus Remp. dicebantur: quæ quidem per ea tempora, ut videtur, descripta ex publicis actis, & in privatorum commentarios relata, pervetusta illa certe, ad nos pervenerunt: neminem eo uno magis a belli consiliis atque ab armis abhorruisse. Illud sane ex his apparet, Albitium domi a certis hominibus conventum: quorum unus Anastasius Guidutius, quod summo magistratu in octovirum collegio fungebatur, omnia ad Medicum præscriptionem decernebat, ab iis ubi accuratius ea de re omni cum eo actum esset, neque perfici posset uti recusantem in sententiam adducerent: ita illum respondisse. Enimvero minime videri sibi e Repub. esse, arma eo tempore Lucensibus inferri: quorum quidem cum nulla populo Florentino illata iniuria, honestum Reipub. fore bellum sponderet: ut minus salutare etiam videretur, certa vis ac ratio temporum probaret. Atque etiamsi alii id maxime suscipiendum censerent, quorum sententiæ eventum pro sua in patriam benevolentia lætum ac secundum

dum Reipub. precaretur: nihil tamen agi temere atque inconsulte placere. Ac quando affirmarent, magistratui, cuius ut summa potestas auctoritasque haberetur, leges iuberent, penitus stare, frequenti civium conventu ea de re agere: tum se rogatum eam sententiam dicturum, quam e sua fide esse & e Repub. duceret: id quod viri fortis & patriæ amantis munus esse videretur. Ita illos re infecta discessisse. Illud autem Medices movisse affirmant, ut allegandos homines ad Albitium statuerent. Cum enim per Vexilliferi auctoritatem, cuius, ut sæpe diximus, summa inter ceteros collegas potestas erat, bellum nequicquam suadere conarentur: quod is maxime & quid pauci in præsentia de bello sentirent, & quod in posterum esset multorum de se iudicium futurum spectari æquum contenderet: ex iis, qui ei in magistratu affidebant, Guidutium, ut diximus, delegerant; quem auctoritate publica innixum, ubi pertinacius id pergeret recusare, perducturum hominem in sententiam haud desperarent: id quod magnopere ad rem conficiendam pertinere arbitrabantur. Vbi autem sibi Albitium conciliassent, cuius auctoritatem Vzanio opponerent a belli consiliis civitatem deterrenti: eo facile de sententia deiecto, cetera ut maxime vellent, transacturi videbantur. Cum enim sæpe hominem de medio tollere statuissent, cuius auctoritate fieri credebant, ut quæ animo constituerant, minus exequi commode possent: conabantur per Albitii coniunctionem aut eum penitus opprimere, aut adducere apud populum in contemptionem, quod sibi fore facillimum putabant. Ergo cum certa præmia & perampla pacti, nonnullorum animos victos in sententiam adduxissent: opportune rei gerendæ oblata occasio est. Forte enim Nicolaus Fortebratius, insignis homo audaciæ & rei militaris gloria clarus, per eos dies excursionem facta in Lucensium agrum, pleraque eorum castella de improvviso occupaverat. Ea res tandem ut de bello per magistratum ageretur, atque de eo homine conducendo, qui co-

piis Reipub. præfset, impetravit. Hinc post longam disceptationem, cum per tria populi concilia eodem coacta agi de bello placuisset (horum alterum ex numero delectorum, Concilium trecentorum, Communis alterum quod ex cunctis civitatis ordinibus constaret, Populi concilium tertium certo ac magis proprio nomine appellabatur) bellum decretum est: cuius æque & temere suscepti, & infelicitè gesti, culpam omnem in Rinaldum Albitium a Cosmo Medice Machiavellius avertit: cum is unus tantis opibus innixus, frustra Albitio adversam sententiam suadente, illud indicendum magna omnium ordinum frequentia curavisset. Nam illud video ab aliis affirmari, cum magna spes esset civitati iniecta, brevi & ex sententia bellum confectum iri, ita a Rinaldo Albitio, qui legatus exercitui præerat, Repub. administrata, ut durissimo anni tempore omnia fere Lucensium oppida in potestatem redegisset: ne sua spe celerius bellum finiretur, quod ductum iri longius credebant, per Medicum factionem successorem ei designatum Euphrosinum Verazanium, qui statim ad exercitum profectus, properanti ad belli exitum impedimento esset. Ea autem erat Cosmi potentia, ut Averardus Medices cum in eo perseveraret, ut Decemvirum magistratus Albitium a belli administratione revocaret, Martino * qui quamvis in omnibus Medicum studiosus esset, minus accedere in aliorum sententiam videretur, ubi cetera minus procederent, ausus sit nisi collegis assensus rem probaret, superbe atque insolenter malum minitari. Iam & Laurentii Medicis legatio (quod eodem pertinere credebatur) erat civitati suspecta atque infamis, quod is per ea tempora ad Philippum Insubrum Ducem missus, qui cum erant fœdere Florentini coniuncti, tanquam hæc illi una legationis causa extitisset, omnia ut ageret quæ secunda hostibus, suis adversa evenirent, inertiae a multis, qui leniore verbo invidiam rei eleverent, a nonnullis sceleris & perfidiae accusabatur. Augebat suspicionem hominum, quod cum eodem tempore

alia

alia esset ad Venetos legatio decreta, non uni erat munus legationis delatum: ad Philippum, a quo certiora subsidia & paratiora hostes expectabant, unus qui haud multum ingenio, minus aliquanto usu rerum valeret, legatus per magistratum erat: cum in summa eius negotii & muneris verti totius Reipub. salutem constaret. Delectum autem ob id solum criminabantur, quo tectiora eius consilia minus ad multos facile perferri possent. Quo fiebat ut magis illi fidem quam ingenium fungenda legatione, quod gravius est, suspicarentur. Hinc enim Philippum legationibus Lucensium sollicitatum, quem dolo aggressum, consilio, pollicitationibus, omnique ratione avertere ab eorum amicitia consulentem Reip. oportebat: mittere hostibus clarissimos belli duces variis nominibus auxilio, palam pacisci, transigere de re tanta libero ac soluto animo, Laurentio Medice Remp. munere legationis procurante, potuisse. Sed illa etiam maiore cum hominum offensione audiebantur: quibus non iam criminis suspicionem inesse sed manifesto hominem teneri probaretur: quandiu Mediolani egit, nocte intempesta, ad illum ventitare solitos certos homines ex interioribus Philippi amicis, & quorum ministerio reconditionibus literis scribendis utebatur: ac gravissimis de rebus, de quibus ille per notas suos faceret certiores, remotis arbitris, agere consuevisse. Neque hoc solum, sed quod iam nemo ignorabat, saepe Philippum per noctem ab eodem conventum, Ioannes Volaterranus affirmabat: quem cum illi comitem legationis ad publicas literas scribendas magistratus dedisset, minime de iis quæ ageret, celari oportebat. Certe nunquam Laurentius dissimulavit, quin arctissima sibi cum Philippo familiaritas intercederet: cum illud etiam adderet, sive ostentationis causa, sive quod res ita erat, nihil difficile adeo atque arduum videri, quin is statueret sibi sua causa esse agendum. Quæ si ita essent, verisimile est, separata illum consilia a Repub. habuisse, ac connivente eo, Philippum Lucensibus auxi-

liatum esse, atque adeo ut nemini id in mitiorem partem, ut maxime illi æquus esse vellet, interpretari liceret. Ita porro est bellum perpetuo gestum, ut si standum sit iis, quæ Nicolaus Tinutius cum causam de maiestate diceret, in quæstionibus expressit, mirandum magnopere sit, undenam Machiavellio in mentem venerit ea scribere, quæ tum de Albitio, tum de Astorgio Ianno, qui in belli principio Reipub. legati exercitui præfuerunt, ita accurate & diligenter, asseveranterque adeo tradit. Nam præter Tinutium, qui quo tempore bellum fieri est coeptum, Decemvirum magistratui scriba adfuit, Nerius Gini filius Caponius, unus ex decemviris qui dignitate maxime auctoritateque præstaret, quique legatus postea ad exercitum res gessit, eadem, quæ Tinutius, tradidit, nulla ferme in re ei cum Machiavellio convenit. Ac quod ad belli administrationem attinet: neuter ab illo videtur dissentire eius initiis tradendis. Divisis partibus, inquit Astorgium in Ligures Apuanos, eo consilio, ut ea oppida tentaret quæ per eum tractum omnem ditioni Lucensium parebant; Rinaldum ad lavam ad ea loca recipienda, quæ per Nevolensium vallem, quam appellant, Lucensem agrum attingunt, copias adduxisse. Hinc Iannum longius progressum ac Massa oppido potitum, ad Laventiam, situm ad Macræ fluminis ostium castellum, positis castris consedisse. Id cum propediem in potestatem redacturus videretur, uno maxime Averardo Medice contendente, qui si ita per viros fortes & rei militaris peritos bellum administraretur, brevi, id quod minime volebat, confectum iri non ignoraret, in urbem Decemvirum decreto revocatum, successoremque ei Alamanum Salviatum Medicum perstudiosum hominem delectum, atque ad exercitum primo quoque tempore ire iussum. In principio cum minus magistratus decreto, quod vi extortum & per factionem Medicum diceret, parere Iannus videretur, multis ad illum nuntiis terra marique dimissis, tum iudicii gravi denuntiatione adiecta, ni di-

cto

cto audiens statim ad urbem rediret, celerem atque expeditam victoriam, re infecta discedere inimicorum imperio ab exercitu coactum, e manibus dimisisse. Ita maiore parte hiemis consumpta, cum in omnibus fere Lucensium oppidis, tentatis per colloquia oppidanorum animis, propediem deditionem facturos sperarent: hostibus spatium sui colligendi, atque interea auxilia undique cogendi, per eam interiectam moram dederunt: quæ res ut maxime fuisse Lucensibus saluti fertur, ita una pene Rempub. universam evertit. Magna quidem querela bonorum, maiore Decemvirum invidia, id contigisse aiunt: qui dignitatis suæ existimationisque obliti, addictique paucorum cupiditati atque imperio, impigro homine, & scientia rei militaris præstanti, e medio cursu rerum gerendarum avvocato, in magnum rerum discrimen civitatem adduxissent. Nam brevi postea Lucenses Francisci Sfortiæ adventu, cum is accepto a Philippo commeatu, per speciem Neapolitani Regni invadendi, in Etruriam descendisset, exacto Paulo Guinisio urbis tyranno, libertatem recuperaverant: & acriore posthac cura bello gerendo intenti, Nicolao Picino duce copiarum misso iis a Philippo ex Insubribus auxilio, Florentinos magna accepta clade profligatos, ac maiore parte copiarum impedimentorumque amissa, retro, urbis obsidione soluta, redire coegerant. Itaque factum esse improborum hominum cupiditate atque avaritia querebantur; ut foris resp. infelici rerum eventu, domi immani ac non ferendo imperio a magistratibus oppressa, in paucorum servitutem adduci potuerit. At de Astorgio eadem Caponius & Tinitius, diversa plane ab illis Machiavellius tradit. Nam de illa Sarravezensium clade, quam vir non indifertus, obsequutus ingenio, consulto videtur auxisse: cum minime res digna esset, quæ ab his ita dissimulanter præteriretur (si quidem eam unam causam ait magistratui fuisse, Astorgium ab exercitu amovendi) ne verbo quidem meminere. Quid vero ea re foedius immaniusve poterat contingi?

fingi? Cum legatus vix exercitum ad fines admovisset, ac Sarravezenſes, homines locupletes, & cum primis domi ſuæ honeſti obviam adveniēti progreſſi, ſe illi ſuaque omnia dedidiſſent: id quod a barbaro hoſte vix bello victis expectandum fuiſſet: in ſacras aedes confugere coactos, ac ne ſuis opem ferre poſſent cuſtodiis ſeptos, omni ab illo genere iniuriæ & contumeliæ affectos, milite cuncta prædæ habere, ferro atque incendio vaſtare, non ætati, non ſexui parcere, qui reſiſterent interficere omnes crudeliſſime iuſſo. Nec me tamen fugit, non viribus maioribus bellum quam animorum contentione geſtum, ac multa avare atque inſolenter in Lucenſes exco- gitata, quæ vix hac ætate, ac tam corruptis moribus, digna fide videri poſſint: cum ipſe percunctando de maioribus natu, qui id dicerent ſe adoleſcentes a patribus accepiffe, aliquandiu in ea urbe moratus, audierim: ingenuas mulieres veſtibus ad femina præciſis, quo ad ceteras clades, iactura pudoris vehementius angeretur, milites remittere ad ſuos, libidine expleta, conſueſſe. Sed hæc acta per omnem Lucenſem agrum, & ubi deditiōis ſpe adempta, infeſta omnia hoſtiliaque oſtenderentur, in dedititios tantum ſcleris, Duces amiſiſſe, nemo, quod ſciam, ſcriptum præter unum Machiavellium reliquit. Eodem ſpectant, quæ de Rinaldo Albitio ab illo traduntur, cuius apud utrunque mentio perhonorifica habetur, cum expugnatis aliis Lucenſium oppidis, ad Pontem Teſtum, quem vocant, pene in ſuburbiiis caſtra haberet, omiſſis belli conſiliis, avaritiæ ac prædæ ſtudere, magnæque nominis iactura, exercitus Reipub. legatum, forum, quo venalia iumenta ac pecora, quæ aut a ſuis abacta, aut empta a militibus divenderet, habere peſſimo exemplo inſtituiſſe. Ita multis non in ſuos minus, quam in hoſtes avaritiæ & crudelitatis editis exemplis, cum ſe eorum infamia Florentiæ laborare, ac maledictis & conviciis lacerari a multitudine audiret, ſua ſponte ipſum nullo expectato magiſtratus imperio, ab exercitu diſceſſiſſe. Id
unum

unum modo Tinutius, quod Astorgius certa ratione & consilio bellum gerendo, civitati, quæ belli exitum & finem spectaret, celerem de hostibus victoriam sponderet: Medices, qui ea suæ potentiae fundamenta iecissent, ut eam firmari belli diuturnitate, pace atque otio tolli, his rationibus, quæ sunt superius a nobis demonstratæ, non dubitarent, deligendum Alamanum Salviatum qui statim ei succederet per decemviros, ex quibus semper erant quos sibi largitionibus emancipassent, curavisse. Additum autem ei eundem Nerium Caponium collegam, qui illum longe usu rerum, ac bellicarum rerum scientia antecelleret, adversariis quibus Alamani fides esset suspecta, negantibus summam Rempub. difficillimo illius tempore uni esse committendam, cum ei Medicum studiosi belli administrationem mandarent, qui præsertim bellicæ virtutis nullum antea documentum suis civibus dedisset. Hinc cum ad exercitum profecti, coniunctis copiis ad Capanulas, qui vicus circiter passuum tria millia Luca abest, confitissent: Nerium quanquam collegæ consiliis ac rationibus exploratis, sua auctoritate, quoad poterat, ne quid novi consilii iniret, in officio contineret: cognito Sfortiæ adventu, qui venire per Ligures Apuanos Lucensibus auxilio dicebatur, castra inde movenda, atque itineribus infestis, ei ultro obviam eundum censuisse, ne consilium maxime Reipub. salutare atque opportunum expediret, a collega, qui ex eiuscæ rei eventu hominis auctoritatem & gratiam nimium apud populum auctum iri intelligebat, id enixe Cosmo Medice agente, prohibitum esse. Ac de Nerio illud etiam addit: eum quidem cum nimium sui iuris esset, ac facilius omnium quam dignitatis suæ & existimationis oblivisci posset: ab adversariis tamen gratia & auctoritate perfecerant, ut is intelligeret, nequicquam se cupido atque ambizioso collegæ oppositum esse, quod adversus Astorgium egerant, legatione fere se abdicare coactum: cum is animum inducere non posset, ut magistratui obtemperaret, cui quidem

dem pecunia empto avaritiam & fordes exprobraret, contumeliosis literis & minacibus ab exercitu abstractum: eas literas ab Averardo scriptas, quarum literarum exemplar in actis publicis extaret, & a se quidem & a multis sæpe visas lectasque esse. Hinc iam pulso a Lucensibus tyranno, cum malo consilio Florentini arbitrarentur Lucenses per Auferis fluminis effusionem, quod prope urbis moenia alluit, posse ad deditionem impelli, Medicibus id suadentibus per eundem Martinum unum ex decemviris, quem participem consiliorum auctoremque omnium quæ eo bello agebantur habebant, quicquid Nerius contra adniteretur, ceterique qui rei militaris peritiores habebantur, aggerem qua annis cursu secundo ferebatur, in altitudinem ingentem extruendum, fossamque perducendam pari fere altitudine, in quam derivatum amnem ad urbem averterent, curasse. Quorum consilio cognito, Lucenses adverso huic aggere extructo, ac per noctem eruptione facta, nihil huiusmodi Florentinis expectantibus, aggerem interscidisse. Ita amnem qua agger interruptus aditum aperiebat, cum veheret vim aquarum ingentem, in subiectos campos qua Florentini castra habebant, effusum retro eos magna illata clade, cum perterritis Lucenses equitatu instarent, castra ponere coegisse. Iam altera ex parte Albitium, cum præsidio deiecto Pontem expugnasset, atque impune excurrere ad portas ausus, magna oppidanorum trepidatione tormentis moenia verberaret: ne vir acerrimus ex occasione victoriæ sublatis animis, eorum conatus maioribus viribus innixus retardaret: surrogato illi, ut diximus, Verazanio, frustra querentem atque indignantem, minime dubiam sibi victoriam de Lucensibus non ab hostibus victis, sed a suis civibus multo illis Reipub. infestioribus ereptam, tradere exercitum iussu esse. Idem iam Cosmo Medice partium principe, ac Putio inter decemviros creatis: quæ inimici adversus Ioannis Guiciardini existimationem confinxerant, cum cum publicam pecuniam in privatos usus

aver-

avertisse, quo tempore legatione ad exercitum fungebatur, arguissent: omnium Medices auctores impulsoresque facit: nulla alia de causa, quam quod hominis ingenium & auctoritatem, de cuius in se animo minus sibi exploratum esset, vererentur: ut id plane existimari velit, unam semper eorum curam, & studium fuisse, per varias criminationes principibus civitatis de dignitatis gradu deiectis, quorum potentia studentibus rebus novis esset impedimento, per infimorum hominum suffragia, atque eorum quos sibi muneribus obstrinxissent, rerum in civitate potiundi. Eodem consilio ab iis excogitatum novum in Rempub. magistratum affirmat: cuius munus esset quærere de iis qui maiestatis convicti, cum poena afficiendi viderentur, in eos per magistratum ambitionem ad quos ea cognitio spectaret, moribus ac legibus civitatis minus esset severe animadversum. Atque ut sibi constantiae laudem eius magistratus iura tuendo compararent, cuius auctores exitissent, Petrum Delclarium, honesto loco natum hominem (per cuius rei causam non tradit: verisimile quidem est quod in decemviris Guiciardini collega communia cum illo consilia habuisse argueretur) in quæstionem arreptum, atque iniquo iudicio circumventum, persequi eosdem per suæ factionis homines conatos esse: qua ex re ille in fortunarum & vitæ discrimen, magna offensione bonorum, adductus sit. Ad hæc omnia adiicit Averardi Medicis peculatus, ærarii expilationem, in acta falsum numerum militum relatum, eorum stipendia interversa, creditam Medicum mensariis pecuniam publicam depositi nomine, atque eandem datam scœnori ac quæstui habitam, multa præterea sordide & flagitiose facta: quorum invidiam cum minus diu Cosmus sustinere posse videretur, ubi pax tandem bellum consequuta esset: in iudicium vocatus atque in carcerem coniectus, damnatusque postremo & in exilium est actus: uno Bernardo Guadagnio, cum Vexillifer urbis præfecturam administraret, auso suscipere publicam causam, &

cunctantibus collegis, adversus Medicum opes de summa Repub. referre. Cum autem aliis criminibus, tum maxime invidia Lucensis belli, cuius in primis fuerat suasor, in odium atque offensionem vocabatur. Nam ita gestum administratumque fuerat, ut ex quo uno insignes calamitates & clades Reip. Florentinæ essent invecæ, magnam sibi gloriam Lucenses & nomen apud populos Italiæ omnes compararint. Pressos enim gravi ac diuturna obsidione, cum raro fortitudinis exemplo perpeffis rerum omnium inopiam, lignandi copia nulla esset: ferunt, forte ductis civium nominibus, quorum ædes in urbe haberentur, eas demolitos, ex tignis ac cetera materia æquo animo ferentibus, quorum intererat, rei familiaris iacturam, quotidiano usui quantum sat esset, suffecisse. Ergo cum variatis sententiis in eam, quæ mitior videretur, Guadagnius inclinasset: in præsentia quidem certam Reip. salutem per unius hominis calamitatem attulisse videbatur, brevi quidem apparuit, eam animiadversionis lenitatem & Reipub. exitio, & uni, cui minime consultum volebant; saluti atque adiumento adeo ad ea, quæ animo concupierat, assequenda (id quod integris fortunis atque existimatione vix esset ausus sperare) per ruinam adversariorum, fuisse. Tanquam enim exilii calamitate, si qua in re videretur male de Repub. meritis, cumulate ab eo expiatum esset: desiderari sensim ab iis absens, quorum odium illius adeo adversa fortuna exhausisset, a multitudine in primis, quæ capta dulcedine largitionis se illi penitus dedisset, posci flagitarique est coëptus: reversus ab exilio, cum tanti incommodi sarcindi studio maiora etiam sua spe illi multitudo deferret, & se brevi colligere, & vires maiores sumere, ac postremo animum etiam erigere & pellere inimicos, sero illos magistratus lenitatem & indulgentiam in præpotentem adversarium & tantis nitentem viribus detestantes, e civitate potuit. Nam liberæ iam voces multorum exaudiebantur, & eorum maxime qui severius vindicandum in hominem contenderent, quem legi-

legibus poenam capitis sequi oportuisse censerent. Triste exilium ad tempus subire coactum, quo scilicet reditus latior, in exilii auctores, minime iam dubiam poenam & ruinam compararet. Non eandem rationem, in principe civē & extremæ sortis homine, ubi de horum capite agatur, iudicem sequi oportere. In magno homine, ubi levius vindicatæ publicæ iniuriæ sint, id quidem securitatem illis, quandiu magistratum gerentes publica auctoritas tueatur, sollicitudinem iisdem privatis & metum afferre: ut iam satius videatur esse impune eum per magistratum ferre, quæ adversus Remp. moliatur, quam quo leges iubeant eos non progredi iudicando, quorum ea de re cognitio sit. In ceteris iudiciis, quæ de privatorum rebus sint constituta, tuto remitti aliquid de summo iure posse; in iudiciis de maiestate, in quibus quicquid remissum sit, id omne in Reip. perniciem vertatur, eum qui modum ullum rationemve sibi habendam putet, longē falli. Itaque non videri eos damnari, qui cum capite plectendi sint, exilio mulcentur, sed provocari verius, cum in iis iniuriæ memoria animi vim atque iracundiam, &, quod caput est, domesticæ copiæ vires ad iniuriam persequendam, consilium magnitudo ingenii suppeditare videatur. Neminem porro, quamvis ille reus nocensque sit, beneficii loco accipere, quod illi de severitate iudicii detractum condonetur: habere potius loco iniuriæ, quicquid illi cum remitti potuerit, poenæ & mulctæ nomine irrogatum sit. Metiri autem homines beneficium non certa officii ratione, ut æquum esset, sed facultate largientis, cum quidem eripi etiam sibi, quod ab invito minus extorquere possint, conquerantur. Cum autem hoc sit fere naturæ institutum, ut magis memoria vigeat ad iniuriæ, quam ad beneficii recordationem, cui magnopere mirandum videri, ubi Cosmus Medices, neque in eos sit gratus qui beneficium in supplicii remissione habeant constitutum, in eos sit acerbus & immitis, quorum iniuriam (si modo habenda iniuria est, poenæ in fontes ir-

rogatio) non aliorum iudicio sibi, sed suo putet æstimandam. Enimvero merito illum in eorum capita insultaturum, qui quousque progredierentur sæviendo, qua in re una proposita salus omnibus & securitas sit, non quousque progressuri essent indulgendo, sibi esse considerandum statuissent. Atque ea post Cosmi reditum in civitate e-
venerunt: ut si quis velit eorum numerum inire, qui aut proscripti, aut damnati capite, aut mulctari exilio illi poenas luerunt, ita eum fateri necesse sit, raro ullam unquam civitatem, tantam simul malorum faciem, atque hanc unam eo tempore vidisse. Vt enim præteream nobiles familias alias, quæ ea urbe eiectæ, in qua maiores honestissimum locum optimis studiis & magnis in Remp-
meritis retinissent, extorres in varia Italiæ oppida profugerunt: in proxima Gallia, atque Allobrogibus in primis adhuc claræ complures & locupletes habentur, quæ eandem passæ calamitatem per ea tempora in ea loca immigrarunt. Itaque cum adversariis, variis nominibus a Re-
pub. ablegatis, ceteri, quorum optimi sensus & rectissimi essent, eorum calamitate deterriti, tantam sævitiam tem-
poris tacite ac dissimulanter ferrent: iam nihil ob stare videbatur quo minus unus Cosmus Medices sibi omnia su-
meret, ac Princeps civitatis, Reip. imperium suo arbitratu administraret. Ac quo levius populus unius domina-
tionem ferret: præter omnium rerum fere impunitatem, fervienti magna erant in liberalitate dominantis præmia constituta: contra, quæ amissæ libertatis indicia essent, nulla extraordinarii honoris insignia, & quæ in offensionem cuiusquam incurrerent, conspiciebantur: non milites præsidii causa, non lictores, non accensi, non apparitores, nullæ domum deductiones, nulla frequentia civium, quæ domum honestaret. Idem privati modo qua videbatur incedens, nulla septus clientium turba: ut quod urbis solitudo & vastitas præstabat, quæ per tot civium disces-
sum summa erat, proficisci a charitate suorum & bene-
volentia videretur. Alia erat ratio eorum, quibus erepta
non

non empta libertas, audaciam quæ vellent conquerendi, non item iudicium quod liberum esset, ademisset. Indignum enim esse ducebant, in ea civitate, cuius imperio magna ex parte nobilissima Italiæ provincia pareret, ad unius libidinem omnia administrari, in unius potestate leges, iudicia, magistratus, populi iura, comitia posita, unum Reipub. moderatorem, qui de pace & de bello statueret, haberi, bonis deterritis pœnæ metu, improbis conciliatis præmio, ne cuius libera vox, in libero populo exaudiretur, veterem Reipub. statum, & amissam libertatem requirentis. Nam quod tantæ potentiae dissimulandæ causa, imperitis speciosa virtutum adumbratio pudoris, officii, moderationis, errorem mentis obiecta & tenebras afferret, id iniquiore etiam animo ferebant. Peritos enim aperta vi, qui minus fallaciis & dolis capi possent: quos pares ad vim propulsandam haberentur, eos ab hominibus, eruditis fraudis & simulationis artificiiis, in errorem abductos, ac subire servitutis iugum, quod ægre unquam a suorum cervicibus depellant, indignissime coactos. Sed hæc quidem domi: foris unum Cosmi Medicis nomen, in omnium ore & sermone, consentienti populorum fama & prædicatione celebrabatur. Sive autem tantam calamitatem accidisse existimarent immerenti, misericordiam ei, quam magna voluntatum commutatio, inclinatioque animorum consequeretur, tribuebant: sive crimen in eodem hæsisse, & merito damnatum, ac pulsus e civitate censerent: iam tanquam gravi pœna defunctus quicquid odii subesset & offensionis, explevisset, in benevolentiam & popularem favorem vertebat: reditus quidem eos qui minus causam cognitam haberent, cum iis celebres iam per omnem Italiam hominis virtutes admirationi essent, in eam opinionem adduxerat, ut innocentem existimarent inimicos odio atque æmulatione adductos negotium facessisse. Ac cum præter hominis ingenium excellens, summamque auctoritatem, & ratio temporum & fortuna quædam perpetua atque æqualis

bilis illum ab eius reditu complexa subsequuta esset: tanta iam erat apud omnes de illius virtute opinio, ut magno consensu, cunctis suæ ætatis summis præstantissimisque hominibus, aut æquandus, aut præferendus, de pace & de bello consuleretur, unum liberæ civitates ac Principes Regesque maximi, quibus amicitia esset & fœdere iunctus, auctorem arbitrumque rerum omnium haberent. Nam omnibus postea bellis, quæ multa sunt illis temporibus & magna in Italia gesta, illud semper animadversum est, prudentia & consilio illum perfecisse, ut quam partem sibi fovendam statuisset, tanquam unus fortunæ moderaretur, quo minus ex illius præscripto res geri viderentur, superior eadem eventu esset; ut hinc inimicis suspitio augeretur, Lucense bellum, quod trahendo proferendoque ut pene patriæ exitio esset, effecisset; quod vinci suos voluerit, noluerit certe vincere, parem exitum auspiciis, infelicem & tristem habuisse. Huius rei documentum in Francisco Sfortia præclarum constituit: quem adversis populorum studiis, de Insubrum Regno decertantem, cuius rei causa Veneti erant in armis, & a Mediolanensibus iam ultima perpeffis, exposcebantur: auxiliis quidem Reipub. sua auctoritate & consilio, tanto Principatu auxit: magnum in eo præsidium adversus omnem fortunæ vim liberis positum iri arbitratus (quæ illum spes non usquequaque fallere est visa) si uni Cosmo Medici acceptum illum, non civitati, cui id debebatur, referret. Relictas a patre divitias ita amplificavit, ut cum nulla alia ratio videretur potuisse iniri, multi existimarint a Ioanne XXIII. cui est Pontificatus Constantiæ abrogatus, relictam illum hereditatem crevisse, qua quidem ex re factum sit, ut Medicum divitiæ, cum nemo eas non esse maximas censeret, omnium etiam opinionem superarent. Nobis quidem (id quod iam antea commemoravimus) multo esse verisimilius videtur, atque adeo si iis assentiendum est, qui æquales eorum temporum de illius rebus scripserunt, redimendis illum
civi-

civitatis vectigalibus, qua ex re magnos atque uberes usus consequeretur, rem familiarem tantam facere potuisse. Et si autem non deerant qui si ex æquo liceret, decertare auctionibus parati essent, in quibus ille dominabatur: facile tamen omnes unius auctoritate deterriti, ne aut ad tabulam accedere, aut liceri contra auderent, adducebantur. Ita hominem imperii appetentem, & cuius cupiditatem, cum ea immanes sumtus & profusos posceret, non facile divitiarum, etiam si tantarum essent, expleant, quo exhausta civitas propter aerarii angustias, ad privati civis auxilium confugere cogeretur, quæ una res illi quaestuosissima erat, auctorem belli semper secutum parentis institutum suis civibus, dissuasorem pacis extitisse. Ad hunc modum illi obstrictam civitatem, cum nulla alia ratione aeris alieni magnitudinem dissolvere liceret, non levi quidem iactura, & publica vectigalia & portoria omnia, qua vis etiam conditione, cum eam & Reipub. tempora & privati cupiditas facerent deteriores, addicta perpetuo habuisse. Atque ut appareat, Medicum opes exteris etiam nationibus admirationi fuisse, Philippus Comineus, Gallicæ historiæ gravis auctor, satis constanter affirmat, Edoardum quartum Anglorum Regem Cosmi procuratoribus, cum regno eiectus pecuniam ab illis, quæ magno gerendo bello sufficeret, mutuo sumpsisset, unis fere regnum acceptum, parva victoria de hoste, retulisse. Vbi quidem decessit, cum procuratores tabulas proferrent, neminem fere aiunt in civitate inventum, cuiuscunque ordinis & fortunæ in civium modo numero haberetur, quin in illius nominibus esset, multi grandem pecuniam cum non essent solvendo, facile hoc patienti, permultos iam annos deberent. Itaque multi crediderunt, quo posteris firmiores opes & potentiam relinqueret: magnis illum præmiis, per speciem pecuniæ mutuo dandæ, quo minus largitio videretur invidiosa, sibi conciliandos homines censuisse. Atque illum tamen, quanquam præter cetera animi bona, magnis fortunæ or-

namen-

namentis cumulatum, quæ etiam in non optimo ingenio magnam vim & momentum ad gloriam habuissent, constat minime expertem malorum vitam traduxisse. In his non exilium magis quam exilii causa, infamia affectata tyrannidis, Lucensis belli invidia, offensio bonorum atque odium ex clarissimorum civium proscriptione, commemorantur: quæ omnia & si sunt efficientia earum rerum, quas magno animo atque elato homines sibi in vita ducunt expetendas, gloriæ, nominis, famæ, existimationis; at habent eadem & morsum & aculeum, & ut minus solida constantique voluptate in rebus secundis fruamur, moerore animi & ægritudine efficiunt. Namque ex liberis, cum ex tribus quos susceperat duo superfuissent, alter cuius virtuti plurimum tribuebat Ioannes nomine decessit: Petrus Laurentii & Iuliani pater, neque ille ad Reip. munera satis ob virium imbecillitatem idoneus, neque ad procurationem rei familiaris, cum tanta esset, satis aptus habebatur: liberis quidem susceptis, qui magnæ indolis ac spei essent; sed quibus tum maxime per patris tempora accedendum ad Remp. videretur, accedere eodem minime per ætatem liceret. Quæ illum omnia cum gravissime torquerent, quicquid aut fortunæ indulgentia, aut studiis suorum, aut propria virtute, gloriæ partum & nominis habebat, ægrum & sollicitum animum, quam diuturnum id posteritati foret, vehementissime angebat. Iam cum per tot annos esset Remp. moderatus, neque longius productis Imperii finibus quam a maioribus accepisset, neque ulla re alia insigni gesta pro hominum existimatione & fama, hæere modo in suis civibus ingentium malorum memoriam intelligebat, quæ uno se auctore esset in Remp. investa, nihil eosdem habere quo tanta accepta incommoda detrimentaque unius causa lenirent, quod quidem etiam si minus sibi in præsentia fraudi esset, propter domesticas opes atque exterorum amicitias & clientelas, invidiæ atque offensioni fore posteris non ignorabat. Atque illi iam
cum.

eum Francisco Sfortia convenerat, sive id Lucensium odio, cuius tamen causa nulla extat, sive studio ignominiae delendae, quae superiore bello videbatur iniusta Reipublicae: simulatque Florentinorum opibus adiutus rerum in Insulubris potitus esset, bello communi consilio Lucensibus illato, potentem civitatem & imperii aemulam illius ditioni adiungeret, quod minus bello superiore licuisset. Eadem enim spe elatus, Venetis atque Alphonso Rege incumbentibus in Mediolanense bellum, ne parto Regno hostibus cedere multo iis viribus inferior cogeretur: Renatum Andegavensem, hinc oblata spe Neapolitani Regni recuperandi, hinc decreto stipendio quod illi populus Florentinus persolveret intra certam diem, sua maxime adductum auctoritate in Italiam evocavit: tanto merito devinctum sibi Sfortiam, non diffidens compositis domi rebus primo quoque tempore Lucensem expeditionem suscepturum. Verum brevi ille tanta concepta spe excidit, non animo illius, sed aut tempore, aut fide & constantia Sfortiae maiore. Saepe quidem queri auditus est, beneficium se maximum in ingrato homine collocasse, & quod minime continere cupidi animi angustiae possent. His curis confectus, cum gravi correptus morbo supremum adesse diem sensisset: advocatis amicis, quorum illi magis erat fides & benevolentia perspecta, ita ad illos locutus fertur. Si mihi erat ita vitae munere fungendum, ut eius mihi fructus modo deberetur: & cepisse equidem me uberrimum putarem, cui nihil fere unquam in vivendo contigisset, cur me antea vitae poeniteret meae: & quando iam per hanc naturae dissolutionem, mihi aditum parari ad multo meliorem vitam intelligo, alacri plane ac lato animo hinc avolare. Nam etsi mihi in omni vita facile iis rebus omnibus licuit frui, quae magis esse usui hominibus atque ornamento possunt: optima spe tamen eorum, quae me in vita illa beata manent, alendo animum, ita facile semper cetera contempsit, ut nunc quidem cum ea sit mihi obeunda mors,

I

quam

quam immortalis est vita consequutura, etiam si illa vestra spe mihi immaturior contingat, præclarissime tamen mecum agi existimem. Sed nunquam ego ita in vita agenda mihi potui indulgere, ut ab eius functionis munere, quod natura sanctissimum mihi in patriam meosque imposuit, facile passus sim, ullius voluptatis me & commodi causa abduci. Itaque excedentem me ex hac vita, & meorum cura me, & vero quæ mihi est vita charior mea, cura me patriæ gravius aliquanto vehementiusque angit. Liberos enim suscepi, quorum alterum, cum quidem in eo, ni me amor patrius fallit, magnitudinem animi & virtutem singularem corporis vires pares consequerentur, importuna sustulit mors: alterum ita superstitem vitæ meæ relinquo, ut in quo homine neque in patriam pietas, neque studium & voluntas in suos, neque prudentia atque animi robur ad omnem fortunam subeundam desit: parum esse præsidii positum ob virium imbecillitatem animadvertam. Sed huius quidem ac liberorum orbitati, quandiu vos eritis incolumes (ita me iuvat de vobis sperare, quando sæpius etiam quam vel causa vestra vel mea vellem, & egregiam vestram in me fidem, & voluntatem mirificam licuit experiri) facile ut domesticum hoc vulnus minus sibi impositum a fortuna sentiant, occurretis. Reipub. me cura unius, ita, quod semper optavi, liceat mihi, Deo immortalis propitio, excedere e vita, in primis angit. Ita autem interitum ei imminere atque exitium video, ut si qua tamen sit spes reliqua futura, facilius eam improbos homines tollere, quod quidem semper erumpere scelerata eorum conspiratio atque impia visa est, quam bonos ac patriæ suæ amantes cives posse tueri intelligam. Una hæc mihi viventi cura fuit, ut quandiu mihi per adversarios liceret, atque quoad vires meæ paterentur, bene de meis civibus privatim ac de Repub. mererer. Ita post reditum meum in urbem, & domi per ordinum concordiam, & foris per exterorum Principum amicitiam, id quod civem præstare patriæ

triæ æquum est, aut consilio, aut studio, auctoritate quidem tanta, quantam nunquam mihi sumpsi, sed vos mihi esse in patriam voluistis, Rempub. constitui, labantem illam ne penitus improborum consensus convellet (quod unum illi diu moliuntur) ita vestro consilio quasi fulciendam, fide, auctoritate, vigilantia relinquo, si modo patriæ vestræ salutem, cuius in vos beneficia tanta ac merita sunt, ducere vobis antiquiorem vestris privatis commodis potestis. Obstat meæ huic spei, quæ eadem pestis honorum omnium est, una maxime ambitio: a qua tamen nihil erit Reip. pertimescendum, ubi illa charitate patria victa, vires, quæ sæpe exitio hominibus in magnis imperiis fuerunt, nequicquam experta cedat. Præstate vos ab hac parte tutos, facilis erit vobis reliqua atque expedita in Repub. defendenda ratio. Nam eius quidem vis omnis ita debilitari a vobis facile ac frangi potest: si hinc vobis præsidium a ratione petendum, hinc minime falsi inani specie honoris atque imperii, famam hominum & gloriam a commendatione pietatis, iustitiæ, pudoris vobis esse ducendam arbitrabimini, exitum eorum, quibus potior patriæ salute cupiditas atque ambitio fuit, detestati atque execrati animo. Foris est quies ab externis armis: domi otium concordia civium (peste hac immani ac dira compressa) tueatur: cetera tuta facillime erunt. Vnum vos in primis monitos velim, Francisci Sfortiæ amicitiam, quocumque ille animo esse visus in nos sit, tantum adeptus per nos imperium, summo studio colatis: eoque autem illius fidei commitendam Reipub. salutem & existimationem arbitremini, ut in vestris secundis rebus magis quam in adversis, quod iam semel egit, ingrati in vos animi documentum constituat. Amicum plane illum vobis esse malim: sed quando tantæ iam esse illius opes videntur, & vero sunt etiam: modo vobis inimicus ne sit, id beneficii loco accipiendum existimo. Quantum Reipub. debeat, vobis minus sit curæ: comparate ita vos in posterum, ut ab

eodem maiora vobis ne debeantur ; idque ubi eritis assequuti, esse vobis dissolutum existimate. Beneficii vestri memoria minus post hac confidatis censeo. Ita autem fert hominum natura, præpostero quidem & converso ordine, ut qui beneficii meminisse debeat, eius immemor sit ; & qui oblivisci, beneficii memoria in eo maneat diuturna : quod tamen certa ratione usu venit : cum uterque magis quid sibi expediat, quam quid se deceat, sequatur. Nam qui afficitur beneficio, eius usus commoditate (quod reliquum est) abiicit memoriam, quæ esse molesta semper & gravis videtur, nisi illa in animo grato hæreat. Contra qui afficit, beneficii memoriam, quandoquidem illam spes mutuæ commoditatis alit, quæ iucunda semper & tenax eadem propterea est, perpetuo animo infixam habet : & cum venalis eius beneficentia sit, ut hoc illi merito accidere videatur, frustra ab immemore gratiæ relationem requirit. Nullum vestra causa est suscepturus bellum, qui domesticum sibi otium tuendum putet, iam per omnem ætatem magnis rebus gerendis fessus ; ne hostibus vestris accessio ad bellum sit, etiam in otio agens & pacem colens, est vobis magnopere providendum. Quiescentis auctoritas, ubi amicis vobis retineatis, arma vobis gerentibus præsidio erit. Hic cum se collegisset, ad filium conversus : Te autem, inquit, Petre fili, cuius nunc maxime fidem Resp. implorat, quando impedit morbi vis, quo minus multis, ut constitueram, pietatis hoc munere extremo fungar, obsecro atque obtestor, ut quod tibi magno iam natu, cumulate iam sive usus rerum, sive domestica disciplina, sive maiorum exempla multa suppeditarunt, pietatem, quod ipse potes, in patriam retineas, quod nunquam facile homini licuit, ut prudentissimus etiam esset, præstare ; consilium ab iis in Repub. administranda petas, quorum ut tutior sententia sit, & prudentia summa, & huic adiuncta egregia voluntas fidesque efficiat. Nam si est gloria & fama quærenda, eximia illa & præclara est, quæ
a pa-

a patria nunquam illa immemore suorum, pietati debetur: si opes, si potentia, Reipub. causa & suorum civium quaeratur. Dominandi cupiditas absit in iis, inter quos excellere nisi recte factis atque honestis vitae rationibus, impium execrabileque est. In privata vita, moderatio atque æquabilitas conspiciatur. In honestos homines & prudentes liberalitas, quæ ab ostentatione potentiæ & largitionis suspicione, beneficentiæ commendationem habeat. Magistratum gerens lenitatem præstes, quandiu spes est, eam usui fore: severitatem item ubi res postulat, ut fides sit parci hominibus, malefactorum hominum obviam iri: quorum alterum humanitatis, fidei alterum officiique est. Exterorum amicitia petantur, quæ ita sint honestæ privato, ut quicquid habent compendii & utilitatis, Reip. nunquam illi formidabiles importent. Contra inimicitia nullæ, nisi Reip. causa, & cum hominibus improbis suscipiantur: foris bellum aut tuendi patriæ ius, aut propulsandi iniuriam, sed ita ut defendi videatur illatum, non inferri, atque adeo cum expertus prius omnia fueris. Ampliandi fines imperii cum eius rei sit infinita cupiditas, moderatio sit summa: atque id quod maximum est, & fere negligunt omnes, optimis atque honestis rationibus. Hac autem omnia tibi facillima erunt, si crebro & qui ipse sis, & quæ tibi a patria sint impositæ partes, memoria repetieris: summam in eo esse statuens, ubi in agendo & meliores semper & prudentiores consulueris, ut opem atque auxilium a Deo immortali, qui id unus potest, quod nulla assequitur humana vis, tibi ipse plane diffidens preceris. Hac oratione confirmatis suorum animis, paucos post dies decessit, vir plane admirabilis si parem animum extremæ orationi præstitisset, quandiu illi vita licuit frui: dignus certe multis visus est, quem ob præclaras atque excellentes animi dotes, maximis ac potentissimis eius ætatis Regibus, dignitate auctoritateque æquarent. Incidit illius mors in LXIII. eius sæculi annum, memorabilem illum quidem Pii secundi Pontificatu
futu-

futurum, nisi grave bellum adversus Mahometem Turcarum Regem molientem, importunum ac funestum Christianæ Reipub. fatum sustulisset. Nam per id tempus magna populorum expectatione, coacto Mantuæ Principum conventu, gravi eos & luculenta oratione, quam monumentis literarum consignatam posteritati commendavit, eos ad arma Barbaro inferenda cohortatus erat: qui formidabilis iam Italiæ Germaniæque imperio imminebat. Hinc Ancona profectus, unde cunctibus ad bellum commodissima esse transmissio dicebatur in Epirum & Acarnaniam, ubi fieri belli initium placebat, gravi morbo sublatus interiit. Frustratus quidem sua spe, cum ex iis qui professi erant se in eam expeditionem ituros, nemo præter Veneros ad diem affuisset, vir exactæ iam ætatis, & quem tanta spe deiectum mœror animi curaque exederent, diu morbi vim ingravescens non potuit ferre, ac parum lætis auspiciis, magnum fama & nomine inchoatum bellum sua morte sustulit. Mahometes porro cum summum ab armis otium in Italia esset, ut id maiore nostro dedecore accidisse videatur, Thracia omni armis occupata, cum Byzantii ac Trapezuntii imperii urbes ac provincias omnes, tum Scodram in Dalmatis, Chalcidem Euboeæ urbem nobilem & claram olim Romano bello, præter omnem humanum morem, omnibus in victos crudelitatis & barbariæ exemplis constitutis, sibi armis parere coactas suo imperio adiunxerat. Eodem anno Ludovicus undecimus Gallorum Rex, gravi bello premebatur, cum Regni Principes clarissimos belli Duces, quorum virtute & consilio Carolus pater magna gloria Regnum intestinis discordiis amissum, Anglis e Gallia pulsus, recuperaverat, repente exauctoratos, gravi ignominiae nota affecisset. Nam Carolus frater minor natus, yetitus Normannorum Regnum hereditate adire, quod illi erat testamento a patre legatum, cum Carolo Burgundiæ, Francisco Britanniae Ducæ fœdere percusso, brevi quidem, cum grave per se bellum subita populorum defectio sequuta esset, illum in rerum

rerum omnium discrimen, cum a militibus tum a ceteris rebus imparatum adduxerat. Ita autem inter omnes conveniebat, nisi pacis conditionibus probatis, quas illi obtulisset victor hostis, cum fratre simul ac ceteris Principibus redire in gratiam, atque iis quæ per vim occupaverat, restituere animum induxisset, Regnum illi fortunasque omnes eodem cursu victoriæ ademptum iri. Ea in re dicitur Ludovicus, tametsi omnium eius ætatis Regum callidissimus habebatur, usus consilio Francisci Sfortiæ Mediolanensium Ducis: cum de foedere ab illo consultus, in præsentia sibi videri temporè cedendum, ac præferendas quantvis graves & duras pacis condiciones, intestino atque exitioso bello censuisset. Tanta enim procella discussa, quando iam æquiore animo iactura dignitatis quam Regni posset ferri, cuius rei præclarum illi documentum pater reliquisset, foederis inani specie elusos, ubi vellet, disiectis hoc consilio ac dissipatis eorum viribus, nullo negotio oppressurum. Bellum magna conspiratione Principum adversus Ludovicum susceptum, quod quidem maxime specioso titulo, & ad captandam popularem auram excogitato, Bonum Publicum placuit appellari a Philippo Comineo, maiore prudentiæ & fidei, quam eloquentiæ laude literis proditum est. Idem annus insignis Mahometi victoria, ac miserabili clade Stephani superioris Mysiæ Regis, habetur: quem Barbarus Rex dolo circumventum, ac summa cute detracta, miserandum in modum excarnificatum, inmani ac detestando in omni barbarie supplicio affecit. Per eadem tempora Georgius Castriota Epiri Princeps, magna virtute & felicitate Principatu paterno recuperato, magnas res adversus Turcas gerebat: unus quidem dignus visus Pii Pontificis ac Regum omnium iudicio, qui si arma Barbaro inferrentur, summam imperii bello gerendo rerumque omnium administraret.

IOAN. MICHAELIS BRVTI

FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER SECVNDVS.

MAGNUM Medices praesidium ad domesticam potentiam constituendam, videbantur Cosmi unius morte amisisse. Itaque adversarii sublaris animis, qui minime sibi tantam oblatam occasionem amittendam existimarent, Rempub. oppressam per tot annos unius dominatione, aut vi atque armis, aut consilio liberare, & in veterem splendorem & dignitatem vindicare constituunt. In iis, qui principes animos in spem tantam erexerunt, duo Neronii, Ioannes Florentinorum Pontifex, & Dietesalvius frater, peracris ingenii vir, & magnae in Repub. auctoritatis, habebatur. Atque huius fidei, quam saepe in omni sua fortuna singularem esset expertus, moriens Cosmus, familiae fortunas & dignitatem, Petri filii non ingenio magis, quo valere videbatur, quam viribus diffusus, commendaverat. Enimvero erat Neronii magnopere suis civibus probata virtus, cum aliis magistratibus domi gerendis, tum nobili illa obeunda legatione, qua Florentini cum Venetis atque Alphonso Rege, quibus cum tuendi Sfortiae causa, grave ac diuturnum gesserant bellum, foedus icerunt. Fuit is annus eius saeculi quinquagesimus quintus: cum hinc fessi Principes diuturnitate bellorum, hinc terribi Byzantiorum clade, quorum imperio Mahometes iam biennio ante armis potitus, exitium atque interitum Christianae Reipub. moliebatur: diu nequicquam deposcentibus Italiae populis ut ponerent arma, foedus tandem pacemque iniissent: magni certe hominem ingenii & probatae

batae fidei fuisse, maxime Cosmus iudicasse visus est: cum minime sit credendum, nisi ita de eo statutum habuisset, ab illo unum fuisse ex amicis delectum, cuius fidei recte committi filii liberorumque eius salutem putaret: cuius omnium postea oppugnator acerrimus habitus infestissimusque est. Quaecunque autem illum causa impulerit, ut mutato consilio Medicum partes, a quibus semper antea pertinacia summa stetisset, repente impugnaret, illud quidem verisimile videtur, quod ab hominis ingenio minime aiunt alienum fuisse: quandiu Cosmus vixerit, tempori obsequutum, testata consilia habuisse: eo mortuo, iam solutiore animo & vacuo metu, cum invisam liberae civitati potentiam haerere in privata domo, atque hereditate adiri, non grave magis atque acerbum Reip. quam turpe flagitiosumque privatis censeret, rem sibi esse fuscipiendam, ac liberandam patriam unius familiae oppressione statuisset. Simultas porro neque ei ulla cum Cosmo unquam, qui cum vixerat coniunctissime, intercessisse, neque ulla satis firma in praesentia ostentari videbatur, cum minime illius opes tantae haberentur, ubi Petrum Medicem de statu deiecisset, facile Reipub. imperium occupandi. Admittere porro tantum dedecus, atque amicitiae, fidei, officii iura violare, cum sceleris nulla proposita praemia & flagitii sint: neque ii facile consueverunt, qui venalem fidem, & quaestuosam improbitatem atque audaciam habent. Machiavellius quidem affirmat, sive dolori parere atque iracundiae, quam constantiae maluit, ob privatas similtates, id quod video nonnullis placere, in Neroniorum familiam animo alieniore: sive auctorem certum sequutus, minime se in eo a sua fide & religione discedere existimavit, alio animo hominem rem aggressum esse, quam ille voluerit, videri. Profectum illum ait imperii cupiditate, cum vir popularis studiis multitudinis innixus, facilem sibi per Medicum ruinam patefactum iri aditum ad civitatis principatum speraret, simulatione officii Petrum Medicem deceptum,

qui semel omnia sibi esse agenda ex illius sententia atque auctoritate duxisset: in magnum fortunatum ac vitæ discrimen coniecisse. Eum secundum patris mortem, cum id unum rebus omnibus prævertendum dignitati atque existimationi consulenti videretur, uni se homini dedisse, quem ut optimo in se animo esse consideret, multa in illum parentis merita & officia suaderent, ut alienato & averso, nihil aut simultatis aut offensionis subesset. Ita non illum modo sua, sed parentis spe falsum, cuius gravissimum iudicium de Neronii virtute extitisset: tanquam cum homine coniunctissimo, & in primis suarum partium studioso, tum de constituendis publicis rebus, quibus novandis, de medio patre sublato, animos adversarii adiecissent, tum de reparandis stabiliendisque suis, quæ labare iam viderentur, agere instituisse. Existimare præclare secum actum, & minime quidem præter suam expectationem, cum gravi accepto vulnere, & quo uno cum Cosmo patre universa fere Medicum domus concidisset: in eo homine suæ dignitatis præsidium & salutis haberet constitutum: qui maximis sibi vinculis officii & amicitiae coniunctus, ac facile in Repub. auctoritate princeps, communi animo domesticas simul & publicas res, ut iam levius sibi patris desiderium ferendum videretur, administrare recte & ex familia suæ maiorumque dignitate posset. Iam pridem profusa quadam patris liberalitate, qua in re ille nullum sibi unquam modum statuerit, sibi re familiari contracta, fidem in dies fieri angustiores creditorum importunitate & diffidentia, quorum in nominibus grandem pecuniam habeat implicatam: ut nisi malo impendenti occurratur sedulitate & consilio, fore plane animadvertat, ut de capite dimicare & de fortunis eodem tempore cogatur. Itaque orare eum ut diligentius tabulis inspectis, pro sua fide omnia animadvertenda, notanda, corrigenda statueret: uni se nomen, existimationem, salutem suorum semel permisisse. Ita Neronium suscepta re, cum egregiam illi operam in principio

pio navasset : ita se gessisse in dando expediendoque consilio, ut hominis fidem multi desiderarint : qui illi æquiores essent, calliditatem & ingenium, suspectum habuerint : quæ quidem ex re arrepta a multis ansa sermonis reprehensionisque sit. Cum enim animadvertisset tantum æris alieni conflatum esse, ut latas pecunias expensas exæquaret : eos autem homines in illius ære esse, quorum exigui nomina sine magna eorum offensione ac Petri non levi invidia possent (Cosmus enim, quo sibi plures in civitate obstringeret, ingentem multis pecuniarum vim mutuam dederat) auctorem illi fuisse creditas a patre pecunias exigendi, magno illi metu iniecto, nisi ad suum pervenire primo quoque tempore curaret, quod etiam ipse vidisset, necessario illi, fide brevi amissa, grave rerum omnium discrimen esse subeundum. Nam creditores, nisi in præsentia solutione explicata, diutius illum in suo ære esse non passuros. Quod autem nimium eiusce rei invidiam vereretur, id vero nihil plane esse. Quem enim merito posse queri, secum inique agi, si qua pecunia alios in eorum rebus malis iuvisset, eadem suis non bonis, tueri suam dignitatem & existimationem velleret ? Atque eo tamen rem deductam videri, ut tamen si omnia sua spe deteriora contingerent, præstaret, minus etiam secunda eorum voluntate, qui sibi iniqui adeo futuri essent, fidem atque existimationem in civitate, ac per eam principem in Repub. locum retinere, quam dum pergeret nimis indulgenter cum suis & remisse agere, & fidem una & suorum studia, quæ sine ea nulla futura sint, in Repub. amittere. Si ea conditione beneficia fiant, ut cum iis est gratia referenda, quibus accepta referuntur, vertantur in iniuriam : in eorum amicorum iactura, qui sint adeo barbaro ac duro ingenio, lucrum etiam & compendium inesse. Nullam quidem esse beneficii rationem, ex qua minus uberès fructus homines legerent : quam quæ maiora multis viderentur, & pecunia murua danda constarent : Nam ut fere semper in commodanda parum

gratiæ inesse, cum moleste homines ferant, se quicquam debere, quod aliquando dissolvendum esse intelligant: ita in repetenda plurimum invidiæ, in negligenda iacturæ, ut nihil minus esse agendum videatur, quam ea, quæ cum sunt parva spe gratiæ, minore certe multo nostra spe sunt, cum debita exiguntur, & amittunt gratiam, & odium quærunt. Id autem cum aliis fere semper, qui non interdum naturæ bonitate vincantur, cum iis maxime usu venire, qui in arc alieno diutius tanquam in suo hæserunt. Assuescere enim homines sensim ea amare, in quorum diu possessione constiterint; quorum quidem amissione, tanquam eorum illis iactura fiat, cum debita repetuntur, sibi fieri iniuriam arbitrentur. Sed neminem tamen ita parum sui iuris memorem esse, ut quoniam cum sensu aliquo doloris, ab ingratis quam debent pecunia extorqueatur; velit eam diutius, tanquam fœnoris loco, odii accessione, cum benevolentia potius, quæ sit beneficii præmium, videatur esse expectanda, iis occupare. Sive autem minus cupidî sint, iis licere etiam ubi ad suum quis pervenerit, æquis utatur; sive discedat ab officio, dignos eosdem debere videri, qui, quo maxime afficiuntur, angore & cruciatu animi plectantur. Hoc hominis consilium, ut Petro salutare in præsentia videretur, aut grave imminens rebus suis periculum, metu impendentis mali urgente, quo minus detegeret quæ in eo insidiæ laterent, aut semel conceptam de eo homine fidem, cui animum induxerat penitus esse credendum, perfecisse. At ut maxime verum sit, Neronium eius consilii Petro auctorem extitisse (video enim esse qui traderint, sua sponte illum, ac nullo impulsore, exigenda nomina curasse) non continuo tamen civis facile persuaderi possit, rationem in eo initam Petri evertendi, atque occupandi principatus fuisse. Coniuratione enim patrefacta, quam principes Neronii auctoritatem sequuti, depellendo Petro & liberis fecerunt: omnia illius consilia, etiam si essent profecta ab optimo animo, quo verissimilius

lius erat ab inimicis trahebantur , & qui infectandis adversariis gratiam ab eo , qui vicisset , se inire sperarent . Erat sane ei dura proposita conditio , qui consultus de tam gravi re , intelligeret sibi in explicanda , sui consilii ratione , suam fidem præstandam consulenti esse . Sive enim mallet hominum studia tueri , eidem erat res familiaris negligenda , & quæ una maxime ea consistit , existimatio & fides ; sive huius habere rationem , in eorum offensionem incurrendum , quorum benevolentia pecuniarum effusione comparata , ubi repositur officii vicissitudo , in odium vertitur , cum eidem horum alterum agere omnino necesse esset . Enimvero ubi Petri Medicis nomine , pecunias procuratores exigere , atque adeo præter multorum expectationem coeperunt , quas Cosmus pater per tot annos æquissimo animo sibi deberi passus esset : sic coeptus continuo & ipse est conviciis & maledictis vexari . In his magna ea cum illius invidia iactabantur , quæ quo vehementius illius rationibus obsessent , multo etiam magis adversarii augebant : qui quidem dicerent cecidisse præclare addictis turpissime unius hominis cupiditati , ut quam pecuniam proditæ atque emancipatæ libertatis a superbissimis dominis accepissent , ea ita avare ab iis atque importune extorqueretur . Quam longe filius abesset a parentis institutis , viri optimi & civis clarissimi , si cui unquam dubium fuisset ; facile ex utriusque vitæ rationibus apparere . Quos enim ille comprehendisset beneficio , hunc maleficio alienare : liberalitate illum & magnificentia in omnes , cupiditate hunc atque avaritia certare . Miserorum hominum æs dissolvisse alterum , & quorum tenuis res & angusta esset : alterum quoniam illi ipsi solvendo non sint , sanguinem ab iis vitamque repetere , quam vix ullam reliquam habeant , multis sæpe periculis & casibus pro tuenda Medicum causa obiectam . At aliam quidem rationem ineundam videri principatum in libera civitate experienti . A quibus libertas peratur , si modo illa omnium , quæ expetantur in hac vita , plurimi homi-

hominibus facienda sit ; iis etiam patere eorum liberalitatem debere, qui tam avide illam & cupide petant. Patrem hoc nomine vocatum esse in invidiam : qui si modo sit suorum civium libertati insidiatus, haud velle visus sit eos ingratis servire : filium id spectare ut inter miseros & egentes, beato liceat atque opulento regnare. Nam quod nimis homines in ducenda sui officii ratione indulgentes, nemini se dicant facere iniuriam, ubi repetere suum pergant : tam crudele & barbarum institutum, nulla unquam iura, quæ homines colant, permisisse ; ut alienum æs, cum nihil aliud supersit quo dissolvatur, carcere, vinculis, cruciatu corporis sit representandum. At si crudeles homines & immanes, sanctissimæ religionis institutis, quam profitentur, sibi minus esse standum censeant : quin etiam humanitatem omnem una exuant, nihil superesse causæ videri. Barbarorum hominum morem hunc & ferarum ritu viventium, si quæ unquam civitas coluerit : ei semper fere exitio fuisse. Hinc odia, simultates, atque intestina bella exoriri, quæ nunquam, nisi ruina populorum & perniciæ, finiantur. At iactare Petrum Medicem magna beneficia atque illustria, quibus illius maiores sibi civitatem devinxerint : quæ si modo ulla extarent, multo esse æquius videretur, his illum moneri, quam diversa & præpostera ratione niteretur, qui ita sibi statuisset a maiorum institutis discedendum, ut in quos homines illi beneficia maxima contulissent, in iis ipsis maleficia tanta constitueret. Sed ut amplissima etiam maiorum merita, & non ingentia maleficia potius in Rempubl. commemorari queant : quæ ulla hominum merita tanta posse patriæ exprobrari, ut non multo ab iis maiora illi & ampliora debeantur. At quoties pro his tamen relatam gratiam esse ? Bella maxima & gravissima eorum causa suscepta : eiectiones e civitate nobiles homines, atque optimos cives indicta causa damnatos, proscriptos ; ventum sæpe eorum causa esse ad arma : intestinas discordias & dissidia illis alentibus, patriam adductam in rerum omnium discrimen.

Pro

Pro quibus meritis tantis & studiis in suos , quam gratum animum sibi esse præstandum putet : ut nemo iam hoc ignorare ulterius possit , præclarum suæ voluntatis documentum Petrum Medicem dare . Quod autem ille beneficium patriæ offerre insigne magis videatur , quam cum suis civibus summo iure experiri : quasi illi vita & libertas pro vade sistenda sit , in illam crudelissime seuire ? quousque expletus suorum sanguine , gravem atque infestam civitati potentiam , in Rempub. victor superbissime iactet . Ergo hæc esse illius Principatus auspicia , quem tanquam a patre sibi relictum , hereditate adiri æquum putet : sed iis ipsis neminem magis , quam eum ipsum , qui illum malis rationibus quærat , sibi male & fœde precari . Probra enim maledicta , execrationes illos quidem obstrictos habere , qui ut execrandi ipsi sint , quasi in eo compendium faciant , ultro ipsi operam dare videantur : ab iis ipsis certe , qui vindex scelerum & ultor est , poenas aliquando Deum immortalem expetiturum . Hæc cum licentius in dies atque impunius in foro medio , ac frequenti civium conventu iactarentur : ita ea pro suo quisque sensu accipiebat , ut magna tamen hinc in Medices conflata invidia , illis propediem esse dimicandum de capite & de fortunis censeret . Qua re Dietesalvius animadversa , quo iis exitium maturaret , animum ad nova consilia adiecit , dum hominem tanta invidia flagraret , nullo negotio illum de principatu depelli , ac tolli posse de medio arbitratus . Ita autem id ordine narrare instituiam , ut cum alios minus licuerit , quorum apud me pluris auctoritas & fides potior esset futura , Machiavellium quidem sequar auctorem : ubi hominis fidem , id quod crebrius accidit , aut diligentiam desiderem , minime id sim dissimulaturus : tantisper eorum offensionem deprecatus , qui minus meam hanc rationem probarint , dum ex iis quæ a me deinceps scribentur , non cum homine mihi , cuius ego genere scribendi delector , ingenio faveo plurimum , sed cum iis , quæ scripta reliquit , institutam contentio-

nem

nem esse intelligant. Equidem vel eius etiam causa mallem, in scribenda historia, per eorum temporum rationem, quibus scripsit, ingenio illi obsequi quam certorum hominum cupiditati licuisset, nihil eius scriptis luculentius, absolutiusve potuisset inveniri. Erat adhuc Cosmo vivente, Lucas Pitius, vir cum maxime gratus apud omnes ordines, tum ea in Repub. auctoritate, ut unus omnium consensu in civitate haberetur, quem Medicum potentiae aemulum, si quando esset de principatu dimicandum, adversarii Cosmo minime opponere dubitarent. Is quandiu vixit, cum se nunquam illi parem gratia futurum existimaret, quam magnis suorum studiis & contentionibus consequutus, omni ratione & consilio tuebatur: facile hanc tantam, sive laudis contentionem, sive ambitionem & cupiditatem compressam sedatamque habuit: eo mortuo, tanquam spes omnes familiae & posteritatis cum eo uno occidissent: facile per patris admirationem fortuna filii contempta, sese adversus illum erigere & nova inire cum adversariis consilia, quaecunque illum spes aut patriam liberandi, aut principem locum in civitate occupandi moverit, de Petro Medice opprimendo coepit. Verisimile porro illi videbatur, ubi studiis nobilitatis subnixus, quae veterum simultatum memor, nunquam plane esset remissior in suo iure reperendo futura, de loco Petrum movisset, iam nemine obsistente cuius potentiae magnitudo suae dignitati officeret, ad se unum Reipub. administrationem atque imperium delatum iri. Cum autem is summum magistratum adeptus, legem ferret de magistratibus per suffragia creandis, nobilitate in primis a populo dissidente, quae magistratum creationem, cum novo instituto civibus sortito mandarentur, ad veterem suffragiorum morem revocaret: recusantem populum ac ferociter contumaciterque legi obsistentem (cum nemo non videret sortis beneficio sublati, novis hominibus ad magistratus & honores capefrendos aditum praeccludi) iis, qui capita seditionis essent,

sent, aut honorum abrogatione aut exilio mulctatis, venire in concionem atque accipere legem coegit. Ita compressa seditione, quam perniciosam maxime futuram Reipub. appareret: adnitentibus principibus, quorum causam magno salutis atque existimationis periculo susceperat defendendam, & verbis amplissimis collaudatus & decretis honorificentissimis auctus, populi etiam in se studia convertit. Visus enim erat, per interiectam moram animorum ardore atque ira defervescente, libertatis tuendæ ac communis concordiae causa e sua maxime & Reipub. dignitate magistratum gessisse. Hæc domi tanta laus Pitio & gloria parta iam sermone ac fama hominum, municipia circuniecitasque civitates omnes pervaserat: quæ cum popularem admirationem haberet, in dies illi hominum studia & benevolentiam maiorem conciliaverat: communis salutis & libertatis auctorem & vindicem suspicientium: quem paulo ante acerbe ac pessime odissent. Ac cum nullo non genere honoris inter se illo ornando honestandoque certarent: ut sunt homines fere suo ingenio effusi, sive odio in aliquem, sive studio efferuntur, cum munera illi amplissima mittebant, quibus maxime rem familiarem dicitur auxisse, tum ædificandis ædibus, quas regio more laxissimas in urbe pariter atque in agro instituerat, materiam atque operas suppeditabant. Quæ omnia cum invidiæ semper exposita, magnam habeant offensionem, huic uni tamen in præsentia præsidio & ornamento erant: postremo cum non æque secundam fortunam ferre & partam tueri potuisset, exitio etiam fuerunt. Aiunt enim illum, minime pro suorum civium expectatione, perditos atque egentes homines, tum rei capitalis & maiestatis damnatos, cum in illius ædes quotidie multi tanquam in asylum confugerent, modo iis extruendis fore usui viderentur, fovere, tegere, si quid adversus leges & mores civitatis admisissent, tueri atque ut impune ferrent laborare instituisse: graviter id magis ferentibus bonis, quam palam audentibus queri: qui re-

L

ctis

etis studiis collectam gratiam, etiam si in omnium perniciem verteretur, ægre posse labefactari intelligerent: tempore per se eandem effluere sperarent, ita natura hominum ferente, ut quæ opinio semel de magno homine infederit, ea difficillime evellatur: eadem evulsa, tanto gravius odium & acerbius succedat, quanto in illos iustius est, qui per speciem probitatis & beneficentiæ, quam qui aperte & minime dissimulanter læserunt. Id autem cum diu impunitas aluisset, quam facti pulcherrimi memoria tueretur (existimante eo id gratiæ dari, quod metu extorquebatur) ubi metu discusso, nunquam futuro satis diuturno, si quando affectis iniuria spes vindicandi ostentatur, in apertum erupit, vix illius ruina potuit atque exitio restringi. Qui Pitii causam tuentur, his tot criminationibus liberatum, una in re minus se præclare pro hominum existimatione gessisse contendunt: cum illi neque prudentia, neque consilium in re suscipienda defuisset, visi eius in munere exequendo, animi vim & constantiam desiderare. Cetera tanquam ea a Machiavellio excogitata emanaverint, iidem facillime refutant. Quod is magistratum gerens Hieronymum Machiavellium turbulentum hominem & seditiosum pro iure summæ potestatis urbe excedere atque ire in exilium iussisset: memorem veterum iniuriarum, inde captata occasione, suo dolori atque iracundiæ indulgisse. Qui vero convenire, ut qui pro causa nobilitatis, unus in civitate adversus populi commoda pugnare ausus, gravem in primis actionem & periculosam suscepisset, is speraret multitudinem sibi tyrannidem in civitatem appetenti affuturam? Neque autem illud verius esse, hominis ædes, cum id minime sine magna totius civitatis querela accidere potuerit, ficiariis & facinorosis hominibus patuisse: quod eorum opera ad ædium extructionem uteretur. Nam ut maxime Cosmus Medices quiesceret, ac facile pateretur eum sua sponte tantæ invidiæ flamma conflagrare, cuius ille ex ruina crescere videretur: non

ita male cum Repub. agebatur, ut magistratui vires ad privati civis audaciam vindicandam deessent. Ridiculum autem videri, cum eo perfugium & receptum improbi homines haberent, positis gladiis, ferras, dolabra, ascias, vestes in manus sumere, tigna, cæmenta contrectare, lapides humeris ferre, cum ea de causa videantur velle improbi esse, ut scelere & improbitate partum otium, perpetua etiam vitæ infamia & turpitudine tueantur. Hunc hominem Neronius cum ita esse animum in Medices censeret: ut facile se illum perducturum in sententiam speraret: se ad illius rationes adiungere, ac sua in illum studia conferre amicorumque constituit: per hanc animorum coniunctionem fore arbitratus, ut brevi Petro Medice oppresso, sua dignitas Reipub. atque auctoritas magistratibus restitueretur. Ita cum hominem adiisset, qui suorum civium iudicia amplissima consequutus, conservatæ patriæ sibi laudem vindicaret: ad eum in hanc sententiam locutus fertur. Perditam atque everfam Rempub. nisi quid illa præsidii in suis civibus inveniat, Medicum corroborata iam atque inveterata potentia, ab eo opem atque auxilium implorare, cuius hæc domestica laus sit, patriam ab improborum civium conspiratione defendendi. Has partes esse omnibus a natura impositas, duras illas quidem atque arduas: sed iis potissimum qui cum hoc esse suum munus agnoscunt, tum illud etiam præstare suis civibus possunt, & vero etiam consueverunt. Eo se animo esse, præclarum iam antea civitati documentum dedisse, cum in summo magistratu, magno proposito vitæ periculo, adversus principum auctoritatem plebe pertinacissime magistratuum fortitionem defendente; quæ improbis civibus per sortis remeritatem honores & dignitates amplissimas mandaret, auctoritate sua & consilio compressisset: gravi animadversione constituta in eos qui tantum malum in civitate concitassent. Ad eum suos cives confugere, cuius fidem olim suscipienda bonorum causa, constantiam pā-

rem & robur experti semel eadem tuenda essent. Atque esse in eo tamen, cur sibi gratias Deo immortalis agendas maximas putent. Eo enim Medicum potentiam adductam esse, ut quod vix antea verisimile visum fuerit, ubique iis contracta re atque angusta fide, delabi eam brevi sua sponte & corruiere necesse sit. Occasionem vindicandæ patriæ ex diuturna non solum servitute & gravi, sed indigna etiam & flagitiosa liberis hominibus, cum ea captanda omni studio fuerit, minime amitti oblatam oportere: sero eandem, ubi in præsentia omittatur, quæsitum iri. Esse Petrum Medicem, in quo uno existimatio familiæ & nominis nitatur, hominem inertem, nullius animi, consilii, ingenii, plurimum certe illum degenerantem a parentis virtute, summi hominis, & populi studiis, quæ filius amiserit, principem locum in Reipublicæ tuentis. Ad tarditatem ingenii virium imbecillitatem accedere, quæ eo maior debeat videri, quo laboranti adversa valetudine, minus in liberis præsidii constitutum sit, admodum adolescentibus, & qui nullum adhuc attigerint publicum munus, in quo specimen sui aliquod dare civitati potuerint. Adiuvari hoc consilium importuna atque acerba nominum exactio, qua Petrus alienatis multorum animis, gravissime apud omnes ordines offenderit: ut quam potentiam non optimis rationibus quæsitam pater multis large & munifice dando auxerit, sordide filius & avate exigendo, vix videatur diutius in civitate retinere posse. Meminisse etiam libentius homines quid dederint, quam quid acceperint: dedisse extraordinarios honores atque imperia, principatum in Reipublicæ regnum, quorum quota quæque pars æquari tantula mercede possit, quæ miseris amissæ libertatis solatio, sit persoluta? cum hæc omnia eodem concurrere, tum illud in primis, quod quanti referat ad summam eius consilii consiciendam neminem præterire. Assuturos ei principes Reipublicæ magnæ virtutis & dignitatis homines, qui uni servire in libera civitate, in qua nihil præter virtutem & probitatem
excel-

excellere æquum sit, indignum ducant: ex his Nicolaum Soderinum & Angelum Acciaiolum: quorum altero brevī magistratum gerente, facilior exitus rem aggredientibus sponderetur: alter iustis de causis inimicus Medicibus esset, ac præterea magni vir consilii & prudentiæ haberetur: cuius præclara documenta & multa domi & foris maximis honoribus functus dedisset. Quæ cum ita se haberent, modo in præsentia, omni cunctatione omiſsa, sibi esse rem agendam statuerent, omnia illis brevi, quod a viris fortibus spectari æquum sit, expedita atque absoluta fore. His facile Lucas persuasus, cum id quod valde pertinere ad eius animum confirmandum videbatur, summam totius gerendæ rei, ad se unum deferri intelligeret, qua ex re sibi animo spondebat futurum, ut patriæ semel conservatæ laudem adepto, parta iam pridem gloria constaret: se ad omnia animo paratum, nulla in re illi defuturum confirmat. Ita in præsentia re administrata, cum Soderino & Acciaiole ille collocutus, facile utrumque sua sponte iam a Medicum causa averſum in sententiam traduxit. Erat Nicolaus Soderinus suo ingenio popularis, ac studio libertatis, cuius vindicandæ partes minime sibi dissimulanter ſumebat, in primis graciosus & multitudini charus. Quanquam enim privatæ simultatis causa adoleſcens in Medicum partes transierat: quod cum Nicolao Vzanio vim intentasset, ab his defensuſ protectuſque esset: magna tamen commutatione rerum facta, animum quo Reipub. ſalus, ac dignitas avocabat, converſit: nullam ſatis iuſtam cauſam & gravem neceſſitudinis cum iis eſſe arbitratus, quorum mens a patriæ ſalute averſa omnium ab ſe animos alienaſſet. Sed idem tamen, cum eius rectiſſimi ſenſus & cum bonorum cauſa congruentes eſſent, animi imperu interdum magis ferebatur, quam conſtantem hominem & gravem deceret: ut cum raro in capiendō conſilio rationem certam ſequeretur, etiam ſi optima veller, minime eadem tamen exequi facile pro animi ſententia atque inſtituto poſſet. Atqui Angelus Accia-

Acciaiulus veteres inimicitias, quas cum Cosmo Medice susceptas, diu propter hominis auctoritatem dissimulaverat, filii salute & dignitate oppugnanda videbatur hac occasione oblata, persecuturus. Causæ autem hæ inimiciarum a Machiavellio feruntur. Iam pridem huius Raphael filius uxorem duxerat ex Bardorum familia, Alexandram nomine. Ea sive id suo vitio, sive suorum accideret, cum minus liberaliter se & a socero pariter & a viro tractari quæstæ esset: usa consilio atque ope Laurentii Hilarionis affinis, e foceri domo magna illius ac viri offensione aufugit ad suos. Quamquam minime Angelus videbatur, diu tantam familiæ illatam iniuriam neglecturus, magnæ homo dignitatis ac prorsus infamiæ insolens, in præsentia tamen quod suæ moderationis esse & gravitatis ducebat, mitius agere leniusque constituit. Ita per communes amicos rem ad Cosmum Medicem detulit: qui, cum utrinque poenæ & compromissa interposita essent, cognita causâ, de re tota quicquid esse e sua fide, atque causæ aqutate censeret, quando placuisset eo uti arbitro & disceptatore, iudicaret. Cum diu acta res iactataque esset, Cosmus secundum feminam decrevit: cum illud addidisset, adolescentem restituere dotem uxori in præsentia placere, sive autem illa ad virum redire, sive ab eo soluta agere vitam cum suis mallet, quo minus integrum ei utrunque esset, non prohibere. Iudicii exitus is fuit: ut neque satis solidam gratiam ab iis inierit, secundum quos iudicavit, cum illi animum induxissent, non potuisse ab eo aliter salva religione decerni: & ab Acciaiolis patre & filio, cum nihil datum gratiæ ac veteri coniunctioni quererentur, odium ingens non sibi magis qui satis adversus vim omnem tectus & munitus esset, quam filio grave futurum quasi præmii loco retulerit: illustri certe in posterum futurus exemplo, ab iis esse iudiciis declinandum, quibus abstinenti & consulenti suæ fidei, vitæ periculum sæpe, & cupido improboque infamiæ gravis nota subeunda sit. Alia causa disjunctionis

nis atque inimiciarum a Iacobo Cardinali Ticinensi affertur, auctore gravi, & quo arbitro Florentini aliquot postea annis usi dicuntur, disceptanda de finibus controversia cum Senensium civitate: quæ res facit ut credam, homini non obscura fuisse quæ in ea Repub. gererentur. Huius autem extat commentarius, quem de Neronii & Pitii coniuratione in Petrum Medicem confecit. In quo quidem ita est eam rem omnem persecutus, ut in quibusdam a Machiavellio dissentiat, nonnulla tradat quæ sunt ab eodem, aut consulto, aut quod ea ignorarit, prætermissa. Causam autem hanc tradit alienationis fuisse: quod Acciaiolus Cosmi patris semper habitus studiosus, quereretur filio a Petro prælatum adolescentem in filiarum nuptiis, neque nobilitate familiarum, neque studio in suos ullo modo illi æquandum. De iis, quæ Machiavellius habet, mentionem nullam facit: intercessit autem Ticinensi cum Laurentio filio amicitia, quod scriptæ ad illum aliquot epistolæ testantur: multo vero arctior cum Gentili Urbinate, quo Laurentius adolescentiæ moderatore, & in administranda Repub. particeps consiliorum semper postea est usus: ut verisimile sit scribenti historiam adiumenta ad ea exploranda cognoscendaque, quæ gererentur multa, ubi vellet suæ religioni consulere, suppeditata esse. Hæc hominum studia cum adeo diversa ac varia essent: omnes tamen pariter hoc se unum velle præ se ferebant, civitatem, legum ac magistratuum maiestate restituta, quam nullam iam esse querebantur, a paucorum dominatû vindicare. Pulcherrimo illos titulo & speciosissimo usos adversarii arguebant, cum ad animi studium atque ambitionem regendam, tum ad multitudinem fallendam in primis, quam minime defuturam suis liberatoribus sperabant. Esse enim fere hunc imperitorum morem atque institutum, ut semper spem commodi præsentis, impendentibus malis, nullo etiam suatore præferant; cum malorum sensu, quando adsunt, modo afficiantur; imminetium metu non moveantur: quæ quidem ne diuturnior

turnior cura & molestior sit, iis se obrui imprudentes; quam si ultro occurrant consilio, peti frustra malunt. Ad horum confirmanda consilia, duo illa maxime opportuna in civitate acciderunt: quorum alterum tanto magis populum a Petro alienavit, quanto crebrius, ut iam diximus, iactatum, in voces malevolorum & sermonem incurrebat: locupletes homines & qui maxime Cosmi patris studiosi fuissent, quod dissolvere æs alienum minus possent, amissa fide domi se continere non sine magna nominis atque existimationis iactura coactos: alterum apud principes, magnum in illum odium, quod eo se contemptos arbitrentur, conflavit: cum per eos dies Laurentio filio Clarice ex Vrsina familia Romæ æque clara & potenti nupsisset: visum aut odisse suos aut aspernari, quos parum dignos sua necessitudine & affinitate censuisset: quod tamen qui altius rem perspiciebant, non suorum magis contentione ab eo factum contendebant (mitius enim hoc malum futurum & levius ferendum) quam infinita illa dominandi cupiditate, cuius rei firmamentum & robur constituendum in potentium hominum & factiosorum coniunctione atque affinitate iudicasset. Ita ex ea re captata occasione, palam in illum pervulgata illa atque ex eodem loco desumpta, quod his moveri multitudinem imperitam apparebat, iactabant. Tanquam iam Petrus Medices civitate maior patriam aliam quæ illius magnitudinem impleret, sibi esse quærendam statuisset, ita præteritis suis, Romæ ex familia nobilitate potentia opibus clientelis florentissima, cuius coniunctione gravi semper libertatis periculo, opes stabilirentur suæ, affinitatem atque amicitiam quæsisse. Quid vero esset ab ea familia metuendum, Senensium civitatem nobilem in primis Etruriæ & potentem, non ita pridem fuisse documento: qui quanquam Venetis foedere iuncti, eorum magnis auxiliis niterentur, coniecti in magnum rerum omnium discrimen ab uno Ildibrandino Vrsino Pitilianensium Comite, ac pacem facere iniquissimis etiam

conditionibus coacti sint. Scilicet cum Petró Medici forte deant sui, ex illustri loco fuisse filio uxorem quærendam; ex qua liberos tolleret, aversandamque eorum nobilitatem, per quorum ruinam & calamitatem Medicum familia sibi in altissimum civitatis locum aditum patefecisset. At quo iam animo eorum fastidium atque arrogantiam posse perferri, qui cum iis recusent connubii iura affinitatemque iungere, a quibus procreatos se in lucem editos, altos, educatos meminerint? Sane quo hominum consilia spectent, nemini, qui plane tardo atque hebeti ingenio non sit, obscurum esse posse. Cui autem dubitandum esse, eos, a quorum coniunctione nobiles ac potentes cives avertantur (quod liberis hominibus ultimum malorum sit) servorum loco haberi? Iisdem, ubi sibi libertatem eripi patiantur, cui iam minime obscure per nuptiarum fœdera, violentis opibus & non ferendis constitutis, importuni homines & crudeles immineant, omnia mala esse perferenda, quæ servitutem consequantur, cædes, exilia, proscriptiones, gravissimas atque acerbissimas vitæ calamitates, sive subire æquo animo dominorum superbissimorum iugum, sive excutere, quod viris fortibus dignum est, idem audacter velint. At non ita se Cosmum patrem gessisse, de quo homine quicquid adversarii senserint, constare tamen eum magis populi benevolentia, quam externis opibus clarum fuisse. Magis illum integra & constituta re, fama, nomine, studiis civitatis subnixum singularibus, quæ ille se cum omnibus æquari patiendo, ac beneficia maxima in multos conferendo sibi conciliaffet, rationem hanc, cum illi æque explorata esset, domesticas opes & potentiam augendi tanto cum suorum odio contempsisse. Esse has quidem optimi civis partes & patriæ suæ amantis, ut cum nihil habeat sua fide religioneque antiquius, immanem hanc dominandi cupiditatem, quam Petrus Medices suis civibus semper infestam futuram coniunctione potentium foveat, quasi belluam cavea inclusam, compressam animi

moderatione æquitateque habeat. Ac quemadmodum qui ea pietate in patriam extiterunt, debitum suæ virtuti præmium retulerint; ita hunc in præsentia suæ cupiditati debitum referre. Nam illis quidem civium suorum charitatem, benevolentiam, commendationem nobilitatis: huic, id quod a servis expectandum sit, partum odium invidiamque esse. Cum ita civitas seditionibus laboraret, magnam in spem hominibus erectis penitus tandem vindicandæ libertatis, cuius populare ac plausibile nomen consulto ad multitudinem in Petrum concitandam inimici inculcabant: iam principes videbantur facile illum oppressuri, cum ab amicis imparatum, qui se totos ab illius rationibus ob nomina acerbe atque avare exacta avertissent, tum sensim oblitterata memoria veterum beneficiorum, invisum multitudini, cuius libertati ob nimiam potentiam insidiari etiam vulgo credebatur. Quæ quanquam ad hunc modum gerebantur: haud tamen deerant viri boni, qui cum causam tanti motus probarent, eius quidem exitum perhorrescerent, in quo non magis certa salutis spes, quam legum ac iudiciorum interitus ostendebatur, hinc impendentes Reipub. calamitates avertere, omni studio improborum civium conatibus obviam eundo, parati essent. Ac cum appareret, civiles discordias ut ex potentium odio & fastidio nasci, sic facilitate & comitate tolli: deliniendam multitudinem, atque ab expectatione rerum novarum alias curas afferendo, quibus animi tenerentur, cum nunquam vacuis, materia ad seditionem videretur defutura, omnino avertendam censuerunt: ludis equestribus magno apparatu indictis spectaculisque varii generis, cuius rei excultam a maioribus disciplinam, ac magno studio semper quasi per manus traditam, gens nobilissima retinuit. Inerat in eo consilio præter ceteras opportunitates illud etiam commodi: quod in magna hominum frequentia & ludorum celebritate, cum ex vicinis populis plurimos rei novitas excitura videretur, si quo præsidio Respub. indigeret ad seditiosos homi-

homines in officio continendos, & manus armaforum tuto cogi, & ne ob eam causam populus tumultuaretur, occultari etiam facile posset. Increbuerat enim apud multos sermo, armari homines a privatis, coetus nocturnos fieri, multitudinem convocari ex agris, tela ac tormenta in privatorum domos conferri, atque omnia ita agi, ut res ad arma & ad vim spectare videretur. Iam opportune anno a Cosmi Medicis morte vertente, Perro filio liberisque eius, qui totum illud tempus in luctu egerant, de more erat ad vestitum redeundum: qua ex re magna erat occasio oblata civitati affectæ intestinis discordiis, aliquam a tantis malis levationem, quibus vexabatur, & quasi aberrationem quærendi. Ita magna hominum expectatione ludis commissis, cum ex omnibus fere Italiæ civitatibus clari ac nobiles adolescentes aut spectandi studio aut certandi concurrissent: Laurentius Medices magnæ indolis & spei adolescens, omnium quibus cum concurrerat victor, haud satis læto plausu approbationeque hominum, quorum languidiora studia plane iam deferbuisset viderentur (sive gratiæ id datum, sive veræ virtuti est) primas retulisse fertur. Haud satis scio sint ne hi equestres ludi, quibus insignem inter alios Iuliani fratris Laurentii virtutem Angelus Politianus, elegantiore quidem carmine quam vendibili, illis temporibus prosequutus est. Parvi quidem momenti rem, ne minus esse nobis prætereundam censeremus, magna de eo adolescente opinio hominum atque expectatio perfecit: quem unum nî mors immatura sustulisset, Laurentio fratri, homini clati animi & maiora concupiscenti quam libera civitas ferret, in Reipub. procuratione obiectum, tantorum malorum vindicem, quibus fere illa oppressa est, moderatorem certe futurum, quo minus plane libertas interiret, vulgo homines ominabantur. Etrusci scriptores alii, atque in his duo Nicolai, Valorius qui Laurentii vitam conscripsit, & Machiavellius equestris certaminis gloriam Laurentio tribuunt. Secundum ludorum celebrationem alia

spectacula varii generis placuit præberi. In iis trium Regum ad Christum natum adventus, ut longe magnificentissimo apparatu, ita pari multitudinis concursu, nobilibus adolescentibus Regum personas agentibus, concelebratum est. Atque cum hæc omnia ita essent acta, ut viri boni non desperarent, per ea civitatis studia Medicibus conciliari, quam unam rem ad pacem atque ad otium in civitate constituendum esse expeditissimam censebant: semel iam ab illis alienatis odio animis, atque aditu ad hominum benevolentiam præcluso, cum se hisce rebus existimarent quasi illecebra peti, quæ res magis etiam digna odio videbatur, gratia aut nulla, aut perexigua ea quidem inita est. Itaque ut fere semper res ex eventu, non ex certa ratione æstimantur: iam erant qui eorum consilium improbarent, quibus auctoribus Petrus ea spectacula edenda ac faciendos ludos curasset. Nam ita videri natura comparatum esse, quod rerum usus ac certa ratio doceret: ut quemadmodum ea, quæ in bene affectos animos fiunt, etiam si speciem iniuriæ habeant, beneficii loco accipiantur; ita quæ in alienatos & infensos, ut maxime proficiscantur ab optimo animo, semper ingrata accidunt & molesta. Itaque illud iam vere dici posse & recte collocato beneficio, hominum benevolentiam, & male posito, odium quæri: illud etiam minime pro eorum temporum ratione fuisse excogitatum: ut qui eo nomine apud populum offenderent, quod extraordinarias potestates ac nimias opes & violentas affectare dicerentur, ab iis per domesticarum copiarum ostentationem, quæ magna his agendis rebus conspiceretur, maiore etiam animorum disfunctione atque odio homines abalienarentur. Si porro unquam alias, at tum hoc maxime a Petri rationibus videri alienum fuisse. Nam ea iam a plerisque, & quidem magna cum illius infamia, disseminari: cum pecunias a privatis repeteret ad tegendam inhumanitatem atque animi sordes, quæ ægre elui ulla ratione possent, rei familiaris angustias,

stias, obduxisse: eundem quasi exitium suorum & ruinam iustum triumphum & speciosum sibi duceret futurum, festis diebus magna frequentia populorum, detracta spolia a civibus victis, quæ monumenta eadem & suæ crudelitatis & eorum calamitatis essent, pretiosa vasa & perfecta antiquo opere atque artificio, præclara toreumata, quicquid domi argenti habuerit, stragulam vestem, signa, tabulas pictas, proferre atque ostentare minime veritum hominem existimationem ausum esse. Cum hæc omnia, quæ mala sua natura essent, dies faceret deteriora: intestinum malum aut Petri indulgentia, aut adversariorum vis atque audacia magnopere etiam augebat. Nam ille sive statuisset minus sibi esse timenda, quæ inimici adversus suam dignitatem machinabantur; sive quod probabile est, eadem ignoraret, quieturus videbatur: hi perpetuo quasi faces quasdam ad hominum sensum admovento, multa in Medices atque in præsentem rerum statum concionantium more, coacta multitudine frequentioribus urbis locis iactabant, quibus serpens in dies latius incendium aleretur: tolleretur plane omnis spes illud, nisi magna multorum ruina, restinguendi. Quæ cum per se gravia viderentur, alia præterea ut fere desperandum de Re-pub. esset perfecerunt. Decefferat per ea tempora Franciscus Sfortia Insubrum Dux grandis iam natu: vir magnus ille quidem, & qui cum omnia sua spe maiora esset assequutus, dubium fecerit, utrum fortuna virtutem, an virtute fortunam anteierit: utraque certe innixus ita dubiis etiam suis rebus & adversis alteram semper altera fovit, ut in neutra quidem ad res magnas gerendas, quamvis magnis & clavis hominibus, destitutis alterius subsidio satis momenti futurum probavit. Moritur minime opportuno tempore suorum, Pauli secundi Pontificatus anno altero, qui fuit eius sæculi LXV. cum quadragesimum & nonum annum natus Regnum adeptus, XV. rerum Mediolani potitus esset. Ita Galeatius Maria filius, qui iam anno superiore, Ludovico Regi Gallorum auxi-
lio

lio missus, tum in Allobrogibus hibernabat, matris literis excitus ad Principatum capeffendum, magno vitæ periculo, cum ob infesta itinera, sæpe vestem mutare, ac per devia & prærupta loca iter facere, petitus hostium insidiis cogeretur, Mediolanum rediit, ubi magno populi consensu Dux salutatur, ac Principatus insignia accipit. Hinc cum optimo consilio paternas amicitias sibi esse confirmandas stabiliendasque existimaret, quibus Sfortiæ familiæ partum in Italia tantum imperium esset: cum ad alios Principes omnes, tum ad Florentinos maxime, quorum merita illustriora in patrem extitissent, legatos honestos homines misit: iis adiectis mandatis, ut foedera, quæ civitas olim cum patre inierat, cum filio pariter per summum magistratum firmanda, & quæ pecunia eisdem stipendii nomine esset constituta, sibi illius successoris, & æque propensum in illam Rempub. animum gerenti, decernendam curarent. Ab his adito magistratu atque expositis mandatis, cum is multorum vocibus & sermonibus territus, non satis quid decerneret constitutum haberet: Petrus Medices, ex cuius auctoritate omnia agere iussi erant, etiam atque etiam contenderet, fidem esse civitati tuendam, retinendamque cum novo principe amicitiam florentissimis opibus & fortunis, atque adeo animo cum Repub. coniunctissimo: adversarii occasionem tantam agendi nacti, plena invidiæ & criminum oratione adversam huic sententiam defendendam susceperunt, cuius hæc fere summa fuisse fertur. Cum multæ hominibus viæ paterent ad multitudinem fallendam, tum illam quidem longe expeditissimam, quæ officii simulatione religionisque falleret. Etsi autem, homini callido præsertim & non indiferto, facile esse eam viam inire: in his tamen rebus quæ in consultationem venirent, & pertinerent maxime ad publicam causam, in primis patere. Nam ubi disceptatur de re aliqua graviore, cum in dicenda sententia, mala consilia probabili ratione lateant, ut Reipub. obesse plurimum si probentur: ita quoniam qui dixit,

xit, rationem probabilem sequutus, videtur ita censuisse, honori id illi semper, nunquam fraudi, quanquam ille improbus civis habeatur, quod non idem cum ceteris senserit, esse consuevisse. Tueri in civitate publicam fidem, amicitias & veteres confirmare, & inire novas, honestum semper Reipub. & salutare maxime fuisse. Sed utrum esset fidem publicam tueri, ea suadere, de quibus in praesentia ageretur: aut utrum expediret per speciem conciliandi Principum amicitias, ac civitati nova praesidia comparandi, Reipub. aerarium exinanire, ac privatorum hominum potentiam augere, cum per se ipsam nimium civitati gravem & invisam, tum vero periculosam æque communi omnium libertati, id vero dubium magnopere videri. Itaque cum esset in praesentia agendum de tam gravi re, atque adeo ad omnium salutem pertinenti: illud ante omnia spectari oportere, quod non ita obscurum prudenti homini esset, atque ad certam rationem momenta rerum & vim perpendenti: utrum qui rem in speciem honestam suaderet in dando consilio publicum bonum respiceret, an privatum sequeretur suum. Foedera cum Francisco Sfortia esse percussa Galeatii patre, quæ tandiu sancta civitas habuerit, quandiu ille vixisset, qui cum ea iacta essent: nunc eo sublato, non magis iis civitatem teneri, si ea constans in tuendo suo iure esset, quam si bello populo Florentino illato, ab eo qui Francisco successisset, iisdem illi foederibus standum civitas arbitraretur. Cum Sfortia patre initum foedus esse, non cum Sfortiæ herede. Cum eo ut fieret, virtutem illius singularem, atque ut quidam videri vellent, egregium in Rempub. animum suasisse: cum iuvene filio an æque novum foedus esset sanciundum, quanquam mirifica illius iactaretur in Rempub. benevolentia & studium, nondum ullo suo merito officioque declarasse. Atque, quod ad novam amicitiam incundam attineret: modo inde non potentibus hominibus, sed civitati opes quærentur, neminem, cui Reipub. salus & dignitas curæ esset, cuiquam
qui

qui se eius sententiæ auctorem profiteretur ; quicquam
impedimenti afferre ac moræ debere . Sed cui id sane
iam exploratum non esse , non studio libertatis & salu-
tis Reipub. tuendæ , sed privatorum potentiæ augendæ
causa , & domi clientelas , & foris potentium hominum
affinitates , & amicitias Principum quæri ? Nam decernere
cuiquam in stipendium pecuniam certam antequam de il-
lius fide esset periculum factum , qui postulare uti ea
sibi decerneretur , non inutile modo Reipub. in præsentia ,
sed perniciosum esse in posterum aliquando etiam posse .
In Francisco patre & summæ illo virtutis homine , &
imperatore clarissimo (utinam ille adeptus imperium , fi-
dem in eos , quorum copiis atque auxiliis id partum ha-
beret , virtute pristina & constantia dignam sibi esse præ-
standam censuisset) si in libera civitate tutum modo es-
set mittere liberam vocem , parum semper præsidii Rei-
pub. constitutum in suis temporibus fuisse . Neque enim
se commemorare quæ Lucensi bello gesserit , capta oppi-
da incensa , solo æquata , magnam imminentem Reipub.
calamitatem ingenti ab eo pecunia redemptam : mittere
quæ de hominis fide dici hoc loco possent : quam ita
firmam diuturnamque præstiterit , ut iam tum minime es-
se obscurum potuerit , quid de eo populo Florentino li-
ceret sperare . Has enim esse Lucensium partes , qui præ-
tio ab eodem & a Guinisi tyrannide liberati , & hosti-
bus proditi , prope etiam in eorum traditi potestatem ,
magno emere perbreve libertatis usuram plane visi es-
sent . Quam grato animo fuisset in Florentinos , quibus
unis opulentissimum in Italia Principatum referre accep-
tum debuerit , neminem magis quam eos ipsos meminisse :
quorum huiusmodi tempora postea extiterint , ut non
semel quidem illustria in illos suæ voluntatis & benevo-
lentiæ documenta , si ita animatus in Reimp. esset , dare
potuerit . De hoc iuvene quidnam sibi homines deberent
spondere , esse potius in suspitione relinquendum , quam
ponendum in oratione . Quæ de languore hominis , desi-
dia ,

dia, luxu, odio in bonos omnes, fastidio, animi impotentia dicerentur, ut minime vera etiam essent, dubia cavenda magnopere & declinanda tamen videri: cum haud temere unquam sermones huiusmodi de magnis hominibus dissiparentur. Atque non tam esse imperitos rerum existimandos, qui hæc persuadere suis civibus conarentur, quoniam sese ea dicerent ignorare, quod minime tamen facerent, quam impios atque ingratos in suos, quod cum haud eadem esse c. Repub. intelligerent, callidi homines & astuti qui speciosis nominibus tum fidei publicæ tuendæ, tum augendi imperii, suam cupiditatem atque ambitionem dissimularent, eadem probare magna cum Reipub. perniciæ suis civibus laborarent. Esse porro hanc unam capitalem pestem, & detestabilem maxime in liberis civitatibus: quæ cum nimia privatorum potentia aleretur, provideri semper magnopere caverique deberet, ubi elati potentes homines cupiditate imperii, privatas suas opes Repub. haberent ac suorum libertate potiores. At cum in principio rerum homines, quos natura pares dignitate finxisset, integra adhuc fruerentur libertate, atque in summa peccandi impunitate & licentia, ita imbecilliores potentium iniuriis expositi essent, ut iis coercendis pares vires non afferrent: tum sensim civitates condidi, & urgente in dies metu vehementius mali omnibus impendentis, leges scribi & iudicia magistratusque constitui coepisse, quibus inviti etiam homines, cum minus suâ sponte ad pacem atque ad otium inclinarent, parere cogerentur. Nunc converso quodam ordine rerum, unde urbium condendarum causa extitisset, inde evertendarum dissolvendarumque initium exortum videri. Vbi enim maiestate legum soluta, pro hominum libidine iudicia fierent, dicerentur de Repub. sententiæ, fœdera inirentur, conciliarentur amicitiae, decernendis certis nominibus pecuniis, exhauriretur Reipub. ærarium, in unius potestate & moderatione omnia verterentur, tanquam continuo esset actum de communi salute, abiiciendum civitatis no-

N

men,

men, & concedendum in solitudines & deserta loca esse. Privatis studiis quondam Atheniensium nobilissimam civitatem, cum magna gloria parto Græciæ principatu, florentissima diu ac potentissima viguisset, tum vero in qua una Imperii orbis terrarum domicilium & gloria per tot sæcula fuerit, Romanam Rempub. concidisse. Nimum civibus indulgendo, tradendo extraordinaria imperia, studia fovendo, paucorum voluntatem & gratiam respiciendo, amitti in civitatibus libertatem: retineri eandem diversis studiis, æquabilitate iuris, legum observantia, iudiciorum severitate, concordia ordinum tuenda, summa denique vi imperii maiestate a civium ambitione vindicanda. Quibus rebus omnibus cum in præsentia certorum hominum cupiditas atque audacia obsisteret, nisi illi de medio tollerentur, quo minus qui hæc perferre possent æquo animo, servitutis iugum subirent longe acerbissimum, haud sane recusare posse. Quod tamen exortum tantum in Repub. malum, ut procul a se averterent, si se viros esse ac natos in ea civitate meminissent, quæ gloria aliquando opibus, potentia in Italia florentissima habita esset: tandem sese colligerent, atque ultro hominum cupiditati, quandiu illa intra eos fines consisteret, ut non vincere magis quam vinci posset, obviam irent. Ita enim & privatas singulorum res, & Rempub. universam tutam ab imminente exitio & ruina fore. In hanc sententiam cum hæc atque huiusmodi alia multa dicerentur, quanquam hæc iam opinio animis hominum insederat, ea studio partium adversus Medices iactari, quæ res elevare magnopere adversariorum auctoritatem videbatur: Petrus tandem experrectus, veritusque ne si ea pergeret dissimulare, res, id quod nullo modo erat permittendum, in apertam seditionem crumperet, quæ ægre postea sedari posset: occurrendum primo quoque tempore inimicorum audaciæ hac oratione existimavit. Video adversarios eo artificio in dicendo usos, ut difficilem plane mihi ad respondendum rationem reliquerint. Nam cum eorum esse

se

se sententia visa sit, ut civitatem a novo faciendo fœdere, ac stipendio decernendo averterent : re illi vera multitudinem seditiosis concionibus sollicitatam, in meum eius sententiæ auctorem concitare, desertamque Rempub. patrocínio bonorum, a quorum ego sensu nunquam sane patiar me abduci, in voluntariam servitutem abstrahere per summam iniuriam, scelusque conantur. Atque quo ego minus ostenderem, ea e Repub. esse quæ probare meis civibus laboro, satis callide illi quidem, publica causa cum ea privata implicanda, ne scilicet ego in hanc recentem invidiæ flammam coniectus, de communi salute magis procuranda, quam de meo periculo depellendo sollicitus essem, speraverunt moram mihi impedimentumque afferre. Fuit autem hoc eorum consilium, sive id vitio orationis acciderit, cui illi cupiditate atque amentia elati, minus moderari in dicendo potuerint, sive hominum contemptione, quos non iam sibi insidiis petendos sed vi aperta censent, minime obscurum. Cum enim illi animadverterent, ex nova hac Reipub. coniunctione firmiorem illam a fraude intestina fore: omnino speraverunt, non solum quia mihi esset de mea salute cogitandum, me ab illa tuenda detertere; sed etiam si maiorum institutum & consuetudinem sequutus, ulla in re de illa pergerem bene mereri, omnia in deteriorem partem interpretando odium mihi atque invidiam, qua ex re æquius esset benevolentiam me & charitatem meorum civium referre, crudelissime iniquissimeque comparare. Nam illam partem orationis, quæ tota fingendis criminibus constat, tum diluere refutareque aggrediar, cum ostendero quibus rationibus adductus, confirmandam cum Sfortia filio veterem amicitiam, ac decernendum eidem stipendium censuerim: quæ res illis criminandi ansam dedisse (id quod facile fuit, semel iam sua sponte animis male affectis) maxime visa est. Quod tamen antequam facio illud vos etiam atque etiam oratos obsecratosque velim, ut quo

me minus attente audiat de Rep. differentem, haud plus apud vos criminationes & maledicta adversariorum, quam veritas ipsa & causae ratio possit: ita autem statuatis, nisi certo mihi constituto loco ea omnia a me diluantur, nihil iam amplius causae subesse, quin me esse cum putetis, quem videri maxime adversarii velint. Est autem hoc imperitorum hominum institutum, a quo quidem vos semper pro singulari vestra prudentia, abesse existimavi: ut quemadmodum de eo sentiant, qui verba facit, ita ea, de quibus agat, sibi probari patiantur. Prudentes quidem homines, non solum quam ille bonus pudensque habeatur, sed quam vera etiam conducibiliave afferat, spectandum sibi iudicandumque putant. Nam & saepe ab optimo animo, cum aut prudentia aut rerum usus desideratur, parum sana consilia proficiscuntur; & vir improbus & nefarius, qui idem callidus tamen prudensque sit, posita ad tempus vetere persona, salutare consilium petenti dedit. Quae quidem si isti vidissent, a ratione sibi potius esse ducendum principium, quam a contumelia & maledicto, statuissent. Nam quod initio posuerunt, esse viam certissimam fallendi homines, quae simulatione officii tanquam latebra malam sententiam tegerent, patere autem illam maxime cum de Repub. disceptaretur, qua quidem in re male etiam sentiens civis ratione probabili quicquid sentiret tueri posset: non possum equidem satis mirari, calidos, ut sibi videntur, homines (ego esse illos magis improbos intelligo) ab hoc principio orationem instituisse. Etenim cum de re agitur, qua de re probabiliter dici multa possunt: non dicentis artificio, sed ratione pugnandum ac vi argumentorum est. Valet hic mos in concionibus & in iudiciis, cum quidem concilianda invidia, benevolentia concilianda, laudando, vituperando, permovendo, aut multitudo imperita, aut iudex fallitur: quod haud magnopere difficile est, cum ille non de sua sed de aliena re, non de publica sed de

de privata, atque adeo ubi parum religiosus sit, multum gratiæ, parum causæ tribuens, est sententiam laturus. Alia est in summo civitatis consilio dicendæ sententiæ ratio: cum sapientes homines, Reipub. principes, dubiis præsertim illius temporibus, de bello & de pace consulant: qua in re de communi salute, & de privatis publicisque simul rebus agitur. Tum quidem parum adiumenti est in dicentis eloquentia: omnia a certa ratione sumenda, nullus orationis fucus, nullum artificium, aperte & dilucide modo quicquid esse e suscepta causa visum sit explicandum. Cum autem alia omnia parce attingi: tum ornamenta maxime ac lumina orationis, quibus deferri hominis eloquentia elucet, negligi penitus vel contemni potius debent. Inter quos enim ambigitur de publicis rebus, eousque bono civi licet ab aliis dissentire, ut cum sit communis omnium consensus in communi salute procuranda, improbo homini, & cuius sensus minus recti in Rempub. sint, locus nullus relinquatur, dolo aut artificio orationis, quenquam in suam sententiam traducendi. Est hominum cæca cupiditas & ambitio, qua ubi præceps animus fertur, tum sese magis prodit, cum latere eam magis ac fugere hominum conspectum velis: nulla quidem ratione & modo, ubi semel ea victus animus est, contineri amplius coercerive potest. Quid porro isti voluerunt? quid hic tantus orationis apparatus? quid hæc in principio statim in nos concitata invidia? Nam si hoc nomine sunt homines plectendi, quod tuto quos velint, fallere atque abducere a rectis consiliis possint, ratione probabili malam sententiam tegendo: qui me illi magis, quam rursus ego illos accusem? immo quid illos inquam? qui me illi magis, quam ego principes civitatis cives optimos & clarissimos atque optime de Repub. sentientes? Doleo equidem eum me in locum adductum adversariorum iniuria, ut aut mihi eorum criminatio sit agnoscenda, si tacitus ferre & dissimulanter eorum maledicta & calumnias pergam: aut mihi de me ipso, magna cum

cum pudoris & modestiæ meæ offensione, sit dicendum. Itane vero? vos scilicet eloquentes homines sperastis huius vestri consilii rationem viris prudentissimis dicendi artificio probare; ego, ut cetera omittam, aut maiorum meorum in Rempub. meritis, aut parentis mei recenti memoria, aut (si quid modo est de me dicendum) mea antea facta vita, minus meum erga meos cives probare animum sperabo? At ita equidem me a prima mea ætate comparavi, ut cum ad naturale bonum patris disciplina accederet, viri optimi & sapientissimi: magis vobis laborandum sit, si quid in me comminisci statuistis, quod nunc improbe magis quam astute facitis: quam mihi si vestra in me maledicta & criminationes refutare institutam. Verum esto, optimo hæc a vobis animo dicuntur, atque homines sapientes, quod Reipub. semper tutissimum est, appositis in civitate custodibus, non quid debeant modo aut velint, potentes cives, etiam si eorum recta studia sint, sed quid possint etiam animadvertendum putatis, audio. Ac tamen minime ignoro, quo vestra hæc sedulitas tanta ac vigilantia spectat; facile patior tamen, ubi etiam minus Respub. postulat, diligentes vos & callidos homines importuna hac assiduitate & molesta, non male de illa aliquando mereri. Video enim multo mitius malum esse, morosum & importunum custodem adesse ad fores qui æque semper iracundus & tristis adveniienti hospiti occurrat, etiam si ille amicus ac probus vir sit, quam qui furem hilaris pariter excipiat, & moderatum hominem ac pudentem. Esto igitur. Fingite me quem paulo ante re magis quam nomine designastis, vestri simillimum hominem dominandi cupiditate provectum, libertati meorum civium insidiari, extraordinarios honores, potestates, imperia, parum honestis rationibus quærere: qua in re ego quandiu in hac sententia sum, aut meis civibus damno, aut mihi maioribusque meis dedecori esse possum? Longius progredior minime veritus ne iactandi potius, quam defendendi mei causa, dici hæc a me

me videantur. Non is meus sit in Remp. animus, quem meis civibus aveo probare: nullos habeat Respub. nostræ fidei, voluntatisque obfides, non a maioribus relictam nobilitatem, non famam hominum, nomen, existimationem, quid adversarii nostri habent, quod maledicti loco nobis in hac re obiciant? Cuius enim sententiæ auctor sum? ut ad arma eatur? ut Reipub. nostræ sociis illatæ iniuriæ propulsentur? ut grave ac diuturnum bellum eorum causa suscipiatur? Næ ego (ita me iuvat præclare de meis civibus sentire) magis sperem, si modo honestum Reipub. bellum pro sociorum salute atque incolumitate defendenda futurum sit, hoc ipso suadendo bello, in magna etiam ærarii difficultate, pietatis laudem me, quam infamiæ notam ullam referre. Verum cuius ego rei suator hoc tempore in invidiam vocor? an non id quidem quod Reipub. nostræ salutare maxime? quod honestissimum? quod speciosissimum ad hominum famam? quod & in præsentia hostibus nostris & in posterum perpetuo formidabile sit, esse agendum, tanta nunc oblata occasione, censeo? Ergo auctor sum ut cum Galeatio Maria Sfortia Principe Reip. nostræ coniunctissimo, cuius maxima auctoritas, gratia, potentia in Italia habetur, oblata ultro nobis amicitia instituat; vetera foedera, quæ cum Sfortia patre inita erant, confirmentur; stipendium decernatur, unde validissimus equitatus, peditatusque firmissimus, qui nobis, si quando id Resp. postulat, auxilio sit omni nostro tempore, alatur. An verò hæc nobis amicitia est modo speciosa futura, parum eadem necessaria videri potest? Quid si doceo ita nobis necessariam esse, ut sine ea ægre sperandum sit, diutius in hoc statu Rempub. posse consistere? Quid enim futurum est, si ita ille contemptus a nobis, alio continuo se, atque adeo quo minus ipsi velimus, convertat? cum Reipub. nostræ hostibus foedus ineat? arma coniungat? communi animo nobis inferat bellum? Imminet Insubrum Regno gravis per se nobis semper Venetus futurus hostis, & quidem
ira

ita imminet, ut tanto Principatu viribus auctis, universæ Italiae, cuius nobilissimam partem maximeque opulentam obtinet, imperium plane sibi spondere videatur. Sive autem nostra societate destitutum Galeatium apertus hostis aggrediatur: sive amicitiae simulatione deceptum circumveniat, cui iam dubium esse potest, iuvenem atque adhuc in Regni possessione hærentem parum rerum usu confirmatum, parum callidum ad deregenda hostium consilia, brevi illis prædæ futurum? Quæ si accidunt, quod minime libet tamen in præsentia ominari, facite vobis in mentem veniat, rerum omnium in Italia Venetum arbitrum constitutum, quemadmodum videatur, belli & pacis iura describere, ex civitatibus alias suis legibus uti, stipendium pendere alias iubere, omnia denique pro summa potestate imperii, definire, præscribere, moderari. Ecquis vestrum est, qui tantum Reipub. futurum hostem, tantis opibus nitentem, iam pridem spe & cupiditate devorantem Italiae imperium, non avertendum omni ratione ab eius societate censeat, qui nobis amicus certam salutem, hostis parem perniciem, maximarum virium accessione atque incremento, universæ Italiae hostibus nostris afferat principatum? Sunt hæc quidem in coniectura posita, fateor hoc quidem. Sed ut minus ea multitudini imperitæ explorata & perspecta esse videntur: ita vobis, quibus pro vestra singulari virtute atque sapientia amplissimum Reipub. magistratum civitas mandavit, sunt multo ante, quam eveniant, providenda. Quid autem, vos obsecro, est quod cunctemur? Postulat a nobis Princeps potentissimus magnæ auctoritatis & nominis apud omnes Italiae populos, ut initam olim cum patre societatem, novo foedere firmemus. An vero cuiquam obscurum est, quid nobis cum de re tanta agatur statuere conveniat? Res agitur in summo Reipub. Consilio, magna populi expectatione, qui vestrae fidei se potestatique permisit. An non, inquam, quemadmodum qui se navigationi dant, antequam e portu solvant, impendentem tempestatem ex præ-

præsenti cœli statu sibi explorandam putant: cum alii omnes, tum vos in primis, quibus regendæ civitatis gubernacula tradita sunt, quæ Reipub. tempestas immineat ex eo quod vobis agendum duxeritis, antequam quid de re tanta decernatur, providendo, tum esse vobis dicendam sententiam, tum de tota re deliberandum, quicquid esse potissimum e Repub. visum fuerit, statuetis? Quis autem hoc, quæso, ignorare potest, reiectis a nobis Sfortiæ postulatis, atque amicitia contempta, iniquissimo hoc ipsum animo laturum, exarsurum iracundia, primo quoque tempore de hac tanta vindicanda iniuria cogitaturum? Nam ut maxime dissolutus ille & perditus sit, atque hanc tantam sibi factam iniuriam ferre æquo animo possit: magis hinc etiam nobis verendum esse affirmo. Qui enim ita molli ac languido animo est, ab æqualibus cludi & contemni, a præstantioribus perdi etiam impune potest: & qui est palam iniuriis ferendis aptus, is ab occultis insidiis est parum tutus. Sive igitur minus idem est tantam iniuriam neglecturus, vir fortis videtur & magno animo, nobis amicus retinendus; sive idem est laturus æquo animo, magnopere nobis providendum est, ne timidum nimis, & quod isti confirmant, desidem & incertem, parum certe constantem in suo iure tuendo hominem, prædæ esse hostibus sinamus. At vos cavere oportet, ne amicitia novæ quarantur, unde privatorum potentia & gravis nimis & formidolosa Reipub. alatur. Immo caveas tu quidem, observes, appositos custodes habeas, Reipub. amantes cives, ex ingenii tui improbitate fingas, certis excogitatis calumniis crimineris, dum id civitati ne obsit, maledictis, probris, contumeliis impune in quosvis insultes: privatae similitudines in curia ponantur, ne quando impedimento sint quo recte minus Respub. administretur, ubi velis potius, quam in summo civitatis consilio, atque adeo cum de re tanta agitur, exerceantur. Quid non autem in nos isti egerunt? (Iam enim locus videtur postulare, ut huic parti eorum orationis

O

tionis respondeam) quid non excogitarunt? quam illa invidiose apud multitudinem iactata? quam populariter ab his, quam seditiose? tolli iuris æquabilitatem in civitate, potentibus aditum quæri ad summos honores, humilioribus præcludi, contemni patrios mores, affinitates & coniunctiones cum æternis iniri, principum amicitias comparari, divina omnia atque humana iura permisceri. Ac me minime fugit, cum suppresso nomine hæc ab illis in certos homines dicantur, esse hoc eorum consilium: ut sive illa tacitus feram, graviore apud populum invidia sim: sive refutare eadem aggrediar, tum vero id quod necesse est, me ipse prodam, ac mea sponte me reum faciam: quippe qui neque ab istis appellatus sim nominatim, & defendendo ea quæ palam mihi non obiciuntur, hanc in me esse comparatam accusationem ostendam: ut iam novo more, & ante hunc diem inusitato, cum neque dies mihi dicta sit, de capite causam dicere, & in quem nullus est certus accusator constitutus, defendere tamen me ipse iniquissimo Reipub. tempore, & vero meo etiam, cogar. Nanque haud sum equidem ita meæ constantiæ oblitus, ut quid illi dicant potius, quam qui ego sim, ubi causa mihi sit apud æquos iudices dicenda, spectari a me putem oportere. Sed quoniam innocentia, quibusdam quasi finibus, animi conscientia inclusa latet: calumniæ & maledicti virus, ubi est semel emissum, serpit in dies latius, ac sæpe quo minus etiam velis, pervagatur: paucis quidem, atque ut habita a me dignitatis meæ ratio videatur, non temporis solum, rem hanc totam agam. Ac quoniam queruntur, sublatam esse in civitate iuris æquabilitatem, & quod est minime ferendum, adversus leges & iudicia, paucorum hominum, hoc est, ut ipsi existimari volunt, Medicum opes & potentiam pugnare: ut nunc silentio præteream, quoniam id omnibus satis exploratum est, parentem meum ita vixisse, ut cum prudentia, consilio, re tam usu inter paucos omnium iudicio excelleret, auctoritate tamen inter multos iudicio non

non præstaret suo: me quidem ita in illius institutis manifestasse, grandem iam natu, ut cum omnium in me oculi propter illius excellentem virtutem essent coniecti, neque in privata vita moderati hominis, neque in Reipub. administratione boni civis sit a me unquam officium desideratum: quid magis argumento esse potest, vigere in Repub. libertatem, ac leges & iudicia dominari, quam licere cuivis, non suum modo ius persequi, sed etiam quoscunque velit, atque hos ipsos adeo potentes cives accusare, lacerare probris, maledictis insectari, de Repub. quam velit sententiam tueri, quam velit oppugnare? Est hoc quidem magnum eius rei argumentum: sed si quid potest tamen rursus indicio esse, legum vi & maiestate soluta, paucis multitudinem servire pretio emptam, quis vobis hoc præclarius ostendet? An vero si vos esse iudicia ulla in civitate arbitraremini: hanc tantam præ vobis licentiam adversus omnium dignitatem atque existimationem, quæ in mentem venirent dicendi, ferretis? Quid enim? ubi male de Repub. sentientem civem deprehenditis: an non illi diem continuo dicere, iudicio persequi, proprio periculo capitis & fortunarum suscipere inimicitias cum potentibus civibus, Remp. intestinis malis liberare vestra vos virtute, consilio, assiduitate oportet? At quo maiorem etiam in nos invidiam concitetis, metu vos prohiberi dicitis, quo libere minus has partes Reip. præstetis. Siquidem prudentes homines & timidi, accedere in iudicium adversus tantas opes veremini. Quid autem verisimilius est, quam qui adeo petulanter, nullis non modo laceffiti iniuriis, sed multis provocari beneficiis, hæc in nos dicunt, eos in iudicium nos vocare non audere. At videte quo ego vos mea oratione adducam. Aut ea vera sunt, quæ mihi a vobis obiciuntur; aut, quod ego contendo & res ipsa loquitur, domo eadem attulistis adversus meam salutem & dignitatem excogitata. Vtro autem modo vobis esse respondendum statuatis, cuiusmodi de vobis sit hominum iudicium futurum minime

me vos arbitror ignorare. Nisi enim hæc ipsi confixistis, quid illa pergitis dissimulare? quin nominis delationem postulatis? quin denuntiatis iudicium? causæ dictionem? quid eum hominem, in quem usi estis linguæ intemperantia, accusare apud populum cunctamini? Reliquum est, ut ficta hæc & commentitia sint a vobis adversus meam salutem quæsitæ: & quoniam in scelere admittendo nemo ingratis improbus esse vult; sint a vobis adversus meam salutem aliqua de causa quæsitæ, necesse est. Quæ quidem causa qualis debeat videri, minus ostendere laboro: quando est iam satis provisum, ut maxime turpis flagitiosaque vos ad hoc agendum impulerit, ne quid a vobis Reip. possit noceri. At etiam, si Diis placet, mihi vitio vertunt, quod ex nobilitate æterna liberis nuptias quæsierim: perinde ac si hoc constiterit, continuo mihi sit de maiestate causa dicenda. Cuiusmodi porro est hoc crimen? tuorum, inquit, nobilitatem contemnis. Quasi vero hoc constet: cum delectu in civitate habito, una mihi modo sit deligenda quæ filio nubat: aliis quidem, quoniam æque ex claris familiis existant, a me præteritis fieri iniuriam. Imo neglecta a me nulla, una delecta, quam magis tamen meis rationibus conducere existimarim: ut si mihi nullius cum iniuria prospiciam, locus querelæ nemini iam ullus supersit. At privatis rationibus salutem Reip. oportet haberi antiquiorem, neque solum quid cuique expediat, sed quam id tutum sit atque honestum Reip. futurum, spectari æquum est. Quasi vero id quod ego fore honestum nostræ familiæ existinavi, ut ex Romana nobilitate uxorem filio desponderem, perniciosum isti civitati aliquando futurum ostendant. Quo quid absurdius ab ullo dici, aut excogitari potest? An vero est quicquam, quod aut stabiliendis civitatis opibus, aut propagandis imperii finibus, aut hostibus in metu continendis, aptum magis accommodatumve sit? Quis enim non videt, per privatorum affinitates inter nobilissimos populos, quæ magno præsidio iis postea fuerint, societatis atque

que amicitiae iura iniri? commercium institui? maximas vitae commoditates communicari? Siphax potentissimus olim Rex Carthaginiensi civi affinitate iunctus, non solum a Romanorum civitate descivit, sed pro Carthaginiensium victoria ad exitium usque victus & profligatus pugnavit. Nam & Campani (ut appareat privatorum necessitudines nemini esse impedimento, quo minus debitum patriae munus pietatis persolvat) quanquam e suis multas Romae in matrimonium collocassent, & aequè iidem multas Roma duxissent: cum spes illis ostentata esset Italiae imperio potiundi, a Romanis arctissimae illis affinitatis societatique foedere & publice & privatim iunctis, ad eorum infestissimos hostes barbaros homines & immanes, magna quidem perfidiae infamia, defecerunt. Non quid fiat modo, sed quo quid animo fiat, spectandum est. Nam & improbus civis, qui ex infima plebe, cum nobilis ipse sit, uxorem ducat, malis artibus auram popularem captando, & struere insidias in suos, & moliri exitium patriae potest: & is, cui ex illustri loco clara ac nobilis femina nupsit, cum de eius animo dubitandum non est, eius potest coniunctio & honesta civitati & utilis aliquando esse. Verum quando a me nimis iam multa in eam sententiam sunt dicta, & maior pars meae defensionis in causa magis, quam vobis iam probatam esse in primis spero, quam in ulla vi orationis est posita: redeo iam ad id, quo me Reipub. cura, fidesque mea vocat. Ego & amicitiam cum Sfortia ineundam, quae honori civitati praesertim & commodo sit, & quotannis pecuniam certam, ut patri consuevimus, eidem decernendam, quo sit nobis praesidio, si quando id Reipub. tempora postulabunt, magnopere censeo. Vos quae agitis, ea uti e Reipub. atque omnium privata re sit, Deum immortalem, cuius semper praesidio haec Respub. stetit, etiam atque etiam rogo. Haec oratio ut facile viris bonis, qui otii & concordiae gratia aliquid esse dandum tempori censebant, Petri causam probavit: ita praecipue criminatio-

nibus

nibus adversariorum animis, multitudinem concitatam neque sedare in praesentia potuit, neque in posterum reprimere aut coercere. Recens enim offensionum memoria inveteratas iam illas refricabat, & quæ tanquam cicatricem obduxerant, quas ut viderentur magis homines velle quam posse oblivisci, Reipub. status ac temporum ratio effecerat. Illa igitur passim ferebantur, malo quodam Reip. fato, unam in civitate familiam extitisse, quæ & secundis suis rebus perniciem suis civibus, id quod nimis, quam civitati expediret, fuerit diuturnum; & adversis, quo bono brevi frui licuerit, salutem portenderet. Itaque tanquam foedi cuiusdam ominis atque inauspicati debere homines Medicum nomen odisse, in quo quidem uno cum omnia ad eorum felicitatem vigeant, eadem & in praesentia exitio Reipub. sint, & exitio videantur in posterum futura. Foris externis bellis, domi intestinis discordiis, ærarii angustiis ac rei frumentariæ locupletatos, unius exilio (ut neque his fortuna obesse adversa potuerit) multitudinis odio defunctos, reditu, gratia opibusque auctos: unam Rempub. convulsam & gradu deiectam, præcipientem agi etiam per eorum adversa studia potuisse. Et beneficio pariter, si obducenda modo largitio specioso nomine sit, & maleficio semper suos lætisse. Nam hoc quidem nobilissima sui parte per insignem calamitatem suorum Rempub. spoliata, illo in turpissimam servitutem cives abductos: quod beneficium minime tamen tueri diu potuerint: tanquam libertas pro fœnore, pro sorte pecunia solvenda esset, quod pretium addictæ libertatis unius imperio fuisset, eo avarissime acerbissimeque exacto. Connitendum in hoc unum atque incumbendum omnibus viribus, ut nunquam faustum civitati, infestum semper atque infelix nomen e civitate tollatur. Neque Medices salva Repub., neque hanc ipsam, illis incolumibus, diu salvam ac liberam esse posse. Erat Petrus Medices cum hæc a multis audiret, in magno metu & dignitatem simul & salutem amittendi. Nam quod illum

lum magis etiam sollicitum habebat, cum quid sibi esset timendum non ignoraret, a quibus id sibi esset timendum, tum quæ vires inimicorum, quæ manus, quæ foris auxilia iis præsto essent, ut haud satis sibi in eo posset cavere, minus videbat. Ne tamen imparatus opprimeretur, cum de eo minime dubitaret, non vim atque arma adversus se comparari, per sui homines studiosos, cum ad Pietatis Frequentes quotidie deliberandi causa coirent, omni ratione illis & consilio occurrebat. Quæ omnia cum ab eo ita administrarentur, ut quo iis spectaret, nemini iam obscurum esset: adversarii, qui satis intelligerent, ubi diutius pergerent tecta sua consilia habere futurum, ut aut minus civitati posse suam causam probare, in qua minime esset multorum conscientia pertimescenda: aut nimis inimicorum vim atque audaciam, quæ res eorum animos augeret, vereri viderentur: rem agere palam, ac vindices atque oppressores omnium se profiteri, qui consilia adversus Rempub. iniissent, tum in certa urbis loca luce, inspectantibus omnibus, convenire frequentes cœperunt. Nam illud etiam remissius rem agentibus esse verendum videbatur, ne superior Petrus Medices, quem nulla iam spes erat incautum peti atque opprimi posse, iam facta commutatione voluntatum, quod in Cosmo patre meminissent, inter volentes iam, certe quid sentirent, dissimulantes regnaret. Eam enim esse fere hominum consuetudinem, ut in omnibus contentionibus, civilibus in primis, magis eventu, quam certa ratione, id quod æquius esset, dissidentium causam probarent. Ita coniurati magna suorum caterva in foro ac frequentibus urbis locis in Medices concionando, tum adhortando, obtestandoque homines, ut se tandem colligerent, ac civitatis fortunam simul & suam respicerent, ab iis alienare ac traducere in suas partes conabantur. Iam ne qua spes alia superesset ulla conditione tolerabili res ad concordiam perducendi, non solum fidem & iusiurandum, sed syngrapham etiam ab iis exigebant, qui adversus
Medi-

Medices conspirarent: ita fore existimantes, ut cum initi consilii index syngrapha extaret, si cui pluris sua salus quam religio esset, per hanc rationem spe omni adempta, maiore animo rem & constantia cum ceteris aggrederentur. Ergo cum magnus esset omnium consensus Medicum opes in civitate tollendi: de ratione autem rei agenda minus constaret, aliis arma, mitiora aliis consilia exquirentibus, qui multorum cædem, populationes, & incendia, quæ sequi apertam vim necessario oporteret, execrarentur: dies dicitur, quo die principes eodem convenirent, ac de re tota quid agi placeret, de omnium sententia, maturius certiusque constituerent. Ante omnia præcidendam moram omnem res gerentibus existimant: qua interposita, confirmari animi inimicorum possent ac vires sumere ad obsistendum. Ita cum ad diem frequentes adfuissent, ac variæ fere omnium sententiæ distrahere animos in contrarias partes viderentur: quid singuli in deliberando sequerentur, siue agendum vi, siue consilio censerent, placuit diligentius exquiri. Cum ordine hi sententias rogarent, animadversum est, duas omnino esse: sed ita quidem ut in eam, quæ ad arma spectaret, frequentiores pedibus irent. Nam hi, quorum erat lenior sententia, ita censebant: Vbi qui in præsentia summam potestatem gerent, magistratu abiissent, omni ratione obsistendum, ne novus alius magistratus in eorum locum surrogaretur. Ad hunc modum sublata in Repub. summi imperii infinita illa potestate, cui unus Petrus Medices, hoc illi a patre tanquam hereditario munere relicto, moderaretur, ac populo libertate restituta: fore ut illius potentia, quæ sua etiam sponte labaret, brevi (quod accidere necesse erat) fracta debilitataque concideret. Neminem autem posse dubitare, cum illius existimatio & fides, publica auctoritate niteretur, dempta illi Reip. procuratione, non fidem illum statim atque adeo insigni familiæ ruina apud omnes Europæ populos amissurum. Ita cum civitatis studiis eo destituto, nihil quod ab illo time-

timeret Resp. haberet: civili more atque instituto, id quod viris bonis semper deberet curæ esse, securitati ac libertati civium per summum otium consultum iri. Nam qui suadeant, ut res armis geratur, cum longe illos falli in præsentia: tum multo etiam magis in posterum, quam non recte sentiant, intellecturos. Nihil esse multitudine, ubi illa dominatur, levius aut inconstantius: ut sæpe quem ex altissimo gradu dignitatis detraxerit, paulo post eundem (ex commutatione fortunæ eius casum miserata) sublevandum, ac iam ira in benevolentiam & studium conversa, erigendum etiam suscipiat. Vnam enim esse, quæ & in perdendo homines, & in conservando, fortunæ temeritatem consulat: virtutis, probitatis, pudoris commendationem, quam non novit, raro sequatur. Itaque, ut in secundis rebus invidiæ atque odii causam, ita in adversis favoris & studii nactam, nullo discrimine sive secunda fortuna indigno, sive adversa non merenti accidat, & misereri abiecti eandem & erectum odisse. Quid porro si ubi deferbuerit iracundia, subeat animos haud penitus oblitterata largitionum memoria, quibus Cosmus magna sæpe annonæ caritate, cum in alios, tum in egentes atque audaces homines, quorum superfit haud contemnendus numerus, effusus, multitudinem sibi tamen in primis devinxerit? Quid si quasi tum novis exorientibus ventis, retroacti fluctus, eos ipsos, quos nunc auctores suæ libertatis populus agnoscit, tanquam in saxa & scopulos in multitudinis magnam offensionem atque odium impellant? Esse porro hoc imperitorum institutum, id quod longo usu observatum sit, ut ægre libertatem, si illa immoderate utantur, possint perferre: servituti, quæ proposita venalis spem quæstus afferat, sint multo iidem accommodatiores. Itaque semper multitudinem malle a domino ali, quam regnare egentem: ubi vindicata in libertatem servitutis præmio frustretur, redire ad ingenium, ac libertati inutili servitutem quæstuosam anteferre. Huius rei magnum documentum populum Romanum dedisse, sæpe

illum largitionibus sollicitatum, ac seditiosis civibus muneribus devinctum, illis prædæ fuisse. Sic duos Spur. Cassium & Melium, illum primum Romæ auctorem agrariæ legis ferendæ, hunc malis artibus regiam potestatem quærentem, tum Manlium, liberatæ patriæ titulo clarum hominem, duos Gracchos fratres sublatos e medio, quam affectatæ tyrannidis, maiestatisque convictos, desiderasse: eundem postremo potitum orbis terrarum imperio, cum a Cæsare passus esset sibi servitutis iugum imponi, in illius interfectores de se optime meritos homines, si voluntas magis in agendo & studium, quam rerum exitus spectandum est, crudelissime sævisse. Nam & illud iis, quibus placeat rem armis agi, providendum esse: cum omnis gerendæ rei occasio in eo posita videretur, si imparatum Petrum ab armis adorirentur: ne detectis consiliis, quæ quidem res, ubi vis aperta paratur, accidat necesse est, suæ partis homines armandos, atque externos milites in urbem inducendos, per otium curet. Atque illum sane tanto minore cum invidia tum id facturum, quanto esse putantur arma iustiora, quæ propulsandæ iniuriæ, quam quæ inferendæ causâ, in civili præsertim dissensione comparantur. Itaque eam, quæ in præsentia mitior sententia videatur, cum citius illi exitium maturare, tum extorquere invito arma de manibus: cum ille quidem non laceffitus magis, adversariis quiescentibus, quam paratus ad vim inferendam videri possit. Ergo quod optimum consilium, ac tutissimum idem sit, opprimi incautum, atque omnem occasionem, quæ multitudinis etiam suffragiis necessaria illi afferat arma, tolli placere: ut cum præsidio armorum sine populi magna offensione tectus minime esse possit, aliud quod sequatur consilium, nullum reliquum habeat. Erat aliorum sententia longe diversa: quippe quibus omnis spes Medices opprimendi, in celeritate quidem, id quod nemo non videret, sed multo tamen magis in aperta vi posita erat. Deflagrare populi iras, deliniri animos, ac facile quo vis mu-

muneribus & largitionibus abduci. Audiri iam per certos homines harum rerum sequestres, & popularis auræ tractandæ artifices longe optimos, Petrum de amicorum sententia tentare multitudinem largitione statuissē: quā quidem iis statim esse armandam, qui liberare Rempub. per præsentem rerum occasionem velint: nedum producta longius die, hominum studia languescant, ac populus de pristino studio aliquid ac voluntate remittat, omnes simul fiant ad cetera, quæ videntur agenda, segniores. Tum enim futurum, ut proposita ab adversariis spe veniæ, atque impunitatis, & resipiscant primum & sese colligant; mox autem victi muneribus, quando ea via adversarii insistant, se a suscepta sententia abduci, & postremo transfugæ ex hostibus facti, ad capienda adversus illos arma, a quorum causa steterint, averti etiam animo æquiore patiantur. Sic brevi futurum ut ad unius voluntatem Repub. constituta, qui populares modo & studiosi libertatis visi sint, iidem obiecti populo irato, & apud inimicum victorem locum gratiæ quærenti, per summam indignitatem everfi patriis bonis, aut in exilium eiiciantur, aut id, quod viris fortibus detestandum animo abominandumque sit, foedissima ac teterrima morte mulcentur. Nam de eo quidem nemini ambigendum esse: si parum modo spatii adversariis detur ad se colligendos, atque ad redimendos muneribus multitudinis animos, quod qui sunt alterius sententiæ auctores non inficientur, fore ut ex his, qui sint novum magistratum inituri, pariter adversarii nolentes & inviti, & qui eorum sint studiosi, ruina etiam voluntaria (adeo quosdam pertinaces sui defensores illos habere) eos in Reipub. dominatione confirmet: quod si accidar, futurum ut bonorum conatus omnes & studia, qui in facti pulcherrimi expectationem erecti sibi omnia de Repub. meliora spondeant, irrita atque infecta cadant. Quæ cum ita se habeant, videri beneficio temporis utendum esse, & consilium, non quod in præsentia honestissimum, sed quod in posterum

tutissimum expeditissimumque esse animadvertant, præferendum. Placere igitur quandiu is ardor animorum sit, antequam aut languescat tempore, aut restinguatur beneficio, rem agi; & suspenſa civitate novi magistratus expectatione, siue ille adversariorum, siue suarum partium sit futurus, ab armis præsidium quæri, multitudinem ex agris evocari, in urbe æque & foris manus externorum militum cogi, tum Borsium Ferrariensem Ducem, qui Herculem fratrem copiarum Reip. imperatorem propius ad urbem cum exercitu mittat, sollicitari: his præſidiis, ut suo iure magistratus in privatos cives utatur, ac de Consilii sententia, cuius summa potestas in civitate sit, Rempub. administret, magno illam beneficio suis liberatoribus devinctam, operam dari. Cum multa ultro citroque dicta varie animos moverent, vicit tamen eorum sententia, qui neutra in præſentia probata, rem ad novum usque magistratum reiicerent: interea tamen censerent arma, milites, auxilia comparanda, quæ si res posceret (differri enim id ad extremum placebat) tuendæ Reipub. ac adversariis pellendis præsidio essent. Hinc certam diem præſiniunt, quam ad diem præsto omnes adessent, singulis ordine certis partibus distributis, quas statò tempore & loco intelligerent sibi esse obeundas. His rebus ita administratis, idoneos homines ad Ferrariensem cum mandatis mittunt, tum ad militem conducendum alios, quorum fidem habebant & diligentiam perspectam: munera alia ceteri impigre exequuntur, magnam simul omnes spem concipiunt, quam ingens animorum alacritas confirmabat, rem ex sententia, ubi inceptis fortuna adsit, successuram. Petrus interea, cum magis quid adversarii molirentur, quam qua id ratione agere constituissent, compertum haberet; haud satis in multorum conscientia diuturna ac tuta fide, de omnibus, quæ ab his acta constitutaque erant, cognoscit. Erat in numero coniuratorum Nicolaus Fedinus ex scribarum ordine, cui negotium datum erat, ea, quæ a Principibus coniurationis agebantur, per-

perscribendi. Is sive sua sponte, id quod magis verisimile ingenii levitas ostendit atque inconstantia, ad uberioris quæstus spem animum adiecisset: sive a Petri amicis sollicitatus magnitudine præmii esset: accepta fide, fraudi nunquam futurum, quod cum Medicum adversariis societatem coisset: omnia illi coniuratorum consilia aperuit: editis singillatim eorum nominibus, qui adversus illum syngrapha etiam fide obstricta coniurassent. Ad hunc modum re patefacta: commotus Petrus periculi magnitudine, cum sua opinione & coniuratorum maiorem numerum, & eos ipsos maioris aliquanto existimationis atque auctoritatis esse in civitate intelligeret: non ignarus ubi diutius cunctaretur, fore ut adversarii alacritate & studio nisi imparatum opprimerent, rem primo quoque tempore referre ad amicos per eundem indicem, atque accuratius deliberare de re tota studiosiusque constituit. Ex eorum sententia, cum & ipse non ignoraret in iis, qui participes coniurationis essent, dubiam esse nonnullorum fidem: inconstantia & levitate multos, cupiditate fere omnes & ambitione laborare, quæ nunquam in pari contentione dignitatis, sine gravi æmulatione esse potest: permultos quidem pecunia tentavit, ac facile e superiore sententia abductos, quanquam eosdem fidem suam obstrinxisse adversariis non dubitabat, coniuratorum in eo diligentiam imitatus, & chirographi cautione & religione iurisiurandi, quæ res aut mutati animi, aut simulati indicium haberet, sibi caveri curavit: idipsum suarum partium hominibus, quo facilius in officio continerentur, facere coactis. Illud autem in primis visum est dignum admiratione, & quod Petri animum, qui satis per se ipse sollicitus, diligentissime suorum consilia omnia, ne quid illis integri ad inconstantiam consiliique commutationem relinqueret, perpetuo exploraret, aliquanto angeret vehementius: inter eos, quos Fedinus index nominasset, quosdam inventos, qui cum in Medicum partibus, magnis suis beneficiis conciliati, haberentur, a coniuratis fide iureiurando

do constricta, adversus semel probatam susceptamque causam starent. Itaque hinc confirmandis dubiis, hinc qui defecissent castigandis, atque a novis consiliis aver- tendis, tum armatis in primis evocandis, quorum præsi- dio, ubi adversariis vim experiri placeret, haud illis in- ferior esset, quousque res ad novum magistratum perdu- cta, quid consilli capiendum videretur, doceret, tempus omne (utrimque quasi consulto quiescentibus) consum- psit. Ticinensis præter ceteram Petri diligentiam illud e- tiam addit, missum ab eo ad Galeatium Sfortiam Nico- demum Tranchedinum, qui eius legatus Florentiæ agebat, virum magna opinione virtutis, ac maximarum rerum usu Petro probatum, eo consilio ut cum eo ageret de auxi- liis Florentiam mittendis. Quod hominis consilium cum coniurati cognovissent, tum ab iis primum, Luca Pitio auctore, de Ferrariensi conducendo esse actum: cum is affirmaret, Borsium Principem in primis a Medicum cau- sa alienum, minime implorantibus illius auxilium esse de- futurum. Ita fore, ut si quid ab Insubribus moveretur, quod eorum incepta retardaret, haud deesset certa ra- tio, tanto incommodo in tempore occurrendi.

IOAN. MICHAELIS BRVTI FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER TERTIVS.

NICOLAUS SODERINVS unus ex principibus coniurationis, cuius magna auctoritas atque existimatio habebatur, cum ei sorte summus magistratus obvenisset, Petri Medicis gravi metu, qui non ignoraret, quantum suis rebus discriminis ab illius magistratu immineret, totius civitatis ingenti plausu atque approbatione Reipub. praeficitur. Quanquam, ut alibi diximus, erat is suo ingenio popularis, & magnam apud omnes ordines gratiam, iustitiae atque aequitatis opinione, consecutus: eundem tamen inimici non magis libertatis studio, id quod praeseferre videbatur, quam ferocia atque impetu animi elatum, quoniam suo ingenio partibus Medicum esset infestus, suscepisse populi causam adversus illos tuendam, quo inter emptos beneficio pessimo exemplo privatus regnaret, calumniabantur. Longe erat de eo diversum multorum iudicium, vere popularem hominem, & communis libertatis defensorem propugnatoresque acerrimum, in summo imperio positum secundis bonorum studiis agnoscentium, qui Rempub. tot malis circumventam sua gravitate constantiaque liberaret. Itaque cum frequenti multitudine amicorum & clientium circumfusa, domum reduceretur: tanquam futuro pacis & concordiae auctori, illi corona oleagina imposita, laetis ominibus atque acclamationibus, cum coniugibus & liberis, quacumque incederet, domo effusi, quod Reipub. felix faustumque esset, cum honorem non illi magis quam civitati universae gratulabantur. In hac tanta
homi-

hominum expectatione, cum magistratum Nicolaus iniisset; Thomas frater, vir æque moderatus & gravis, cum quidem coniuratorum virtuti & constantiæ, ut videtur, diffusus, spem publicæ salutis in dubio atque incerto eventu rerum minus collocandam putaret, ac propterea non obscure Medicum causæ faveret, ferox fratris ingenium (ut facile semper violentia atque iracundia, cum raro consilium admittat, dolo atque arte reprimi & compesci potest) tempore ac mora eludere, frustrarique instituit. Ita illum fallacia ac dolo adgressus, diu monendo adhortandoque pervicit, ut quoniam omnes iam pridem sibi persuassissent, hanc unam in illius animo curam insidere, adversus privatorum potentiam populi libertatem defendendi, cuius rei causa & antea suorum civium suffragiis, & nunc, quæ civitatis prærogativam comprobasset, sortis beneficio, summum esset magistratum Reipub. adeptus: nova comitia aliorum magistratuum creandorum indiceret, quibus operam daret ut eorum maxime ratio haberetur, qui in causa bonorum constantiores futuri, ac magis ceteris idonei tuendæ libertati viderentur: quæ & viros fortes postularet, & quod caput est, non domesticarum iniuriarum memores, sed communis salutis defensores ac propugnatores, cuiusmodi se esse nonnulli verbo magis quam re profiterentur. Ita fore, ut cum eos magistratus Resp. haberet, qui vacuo animo odio & cupiditate, auctoritate publica, non ad privatas iniurias persequendas, sed ad tollenda civium dissidia, iudiciaque constituenda; uterentur; nullo negotio, & quod magnopere illi curæ esse deberet, summam potestatem in civitate obtinenti, per summam omnium concordiam, Rempub. a gravissimis malis, quæ undique illi impenderent, sua virtute & consilio, magnaue adeo laude & gloria parta, vindicaret. Atque in hoc consilio illud commodi inesse, ut sive eventu frustretur, nulla id cum eius invidia accidat, quod maxime illius rationibus conducere videatur (audacibus enim inceptis tristem rerum exitum obesse: cuni

cum ignoratur quæ nos causa moverit in agendo, dubia semper fere hominibus interpretantibus in eam partem, quæ deterior est) sive cum eo vincat bonorum consensus, magnam illius pietatem in patriam, atque insigne studium, voluntatemque mirificam visum iri: qui fructus debeat haberi eorum, quæ agimus, uberrimus, si fama nobis, modo nomen, existimatio, omnium maxime in vita expetenda sit. Hæc ob eam causam Nicolao a fratre suggerebantur, homine prudentissimo: ut cum tantis rebus agendis longam interponi moram non ignoraret, rem ducendo trahendoque ad novos magistratus perduceret, quo tempore Nicolao, cum privatus esset futurus, omnis spes præcidebatur, quicquam pro partium studio ac suorum expectatione, quæ magna erat, adversus Petri salutem agendi. Quæ quanquam coniurati quo consilio agerentur non ignorabant, nihil eorum, quæ frater secum egisset, Soderino, ut erat apertus, dissimulante, satis autem iidem intelligebant, ad id quod agere instituissent, impedimenti plurimum & moræ, hominis cunctationem hæsitacionemque afferre: facile tamen ferebant (si modo verisimile est id quod Machiavellius affirmat) cum haud maiore illi cum inimicis odio, quam inter se ambitione certarent, quo ei tantæ gerendæ rei occasio e manibus crepta, per alios conficeretur, illum ab adversariis eludi. Non possum autem in eo non hominis fidem desiderare. Tanquam enim, cum eadem omnium causâ atque communi omnium consilio ageretur, gerentem magistratum gloria maior, quam privatum maneret; nec virtus & magnitudo animi in conficienda re, sed honoris nomen atque insignia spectari oporteret, ita affirmat, homines qui consilii & prudentiæ opinione cum primis præstarent (quod ille etiam iis tribuit) passos esse pulcherrimam sibi occasionem manibus elabi, & quam frustra postea quærerent, quod unius hominis gloriæ laudique inviderent. In functione enim publici muneris erat bene gerendæ rei occasio: liberatæ patriæ in virtute, consensione,

constantia coniuratorum, erat omnis futura laus: quam æque & in privato & in magistratu fungente conspici oportebat. Tantum porro abest ut hoc credam, ut contendam ultro, etiam illis oprandum fuisse, quod ita languido ac remisso animo, adeoque levi de causa, ab his prætermisum esse existimat. Summa enim imperii ad illum delata, futurum erat, ut quicquid in eventu offensusset, in illius invidiam atque odium verteretur: ubi eius consilio atque auctoritate recte res successisset, socios laudis multos esset habiturus, quos periculi in agenda re perficiendaque habuisset. Ergo cum quicquid causæ subesset, non desperarent, rem ad novos magistratus reiectam transigi ubi vellent, facile etiam per alium posse: spatium adversariis dederunt, id quod sibi antea maxime esse præcavendum optimam sequuti rationem statuissent, & sese colligendi, & suos armandi, & inimicos denique opprimendi: quibus, nisi occasione defuissent, licebat temporis beneficio illos obruere imparatos. Ita autem statuendum esse videtur, raro quidem rem ex sententia successuram, ubi non multi solum, cum numerum non fides semper & constantia par consequatur, sed inter quos etiam vigeat dignitatis & potentiae æmulatio, adversus inveteratam unius potentiam coeant. Nam si quando, id quod non sæpe accidit, fidem in multorum conscientia constituisse proditum est: aut ingenii eius immanitas, in quem coniurarunt, quod in Hieronymo Syracusano, & non ita multis præterea est animadversum, homines a temeritate & inconstantia deterruit: cum quidem spe præmii dubia gravior certiorque supplicii metus indici futuro propositus esset, aut quod in Cæsaris interfectoribus usuevit, celeritas in maturanda re, levitati multorum ne spatium ad poenitendum relinqueretur, præcurrit. Iam cum hæc agerentur, alter mensis in exitu erat, quod tempus legibus præfinitum est summi imperii potestatem gerenti. Ita autem Soderinus se gesserat omni magistratu administrando, ut cum minime se duci a fra-

à fratre callido homine, frustrarique intelligeret, magis inchoarit parum prudenter multa, quam quicquam pro vetere fama, atque hominum existimatione constituerit. At Petrus Medices, qui per omne illud tempus diligentissime exploratis inimicorum consiliis, in unam eam rem modo incubuisset: cum suos maximorum præmiorum spe confirmare, tum ex adversariis, beneficiis quoscumque posset amplissimis ad se allicere, conciliareque non desistebat: iis, qui se medios videri vellent, & neutram partem fovere, nullo non genere largitionis tentatis, quo traductis in sententiam, aut inimicis viribus par, aut etiam superior, facilius illos deicere de civitate, exturbareque posset. Quæ cum inimici cognovissent, tanquam altissimo experrecti somno sese colligentes, ne mora inimicorum vires firmiores, sua consilia deteriora fierent, Nicolai tarditatem & cunctationem studio & celeritate compensare constituunt: frustra conquerentes, in id tempus se rem distulisse, quo non de Repub. magis, quam de singulorum salute dimicari oporteret. Ita cum cetera improbarent, de eorum sententia qui ad vim & cædem inclinabant, Herculem Ferrariensem Ducem, quod antea demonstratum est, vocare ut propius ad urbem copias admooveret, & Petrum per certos homines adoriri, qui in Caregiano, paterna villa, pene artuum doloribus confectus valetudinem curare dicebatur, ac postremo illo de medio sublato, atque urbe externis armis & præsiidiis munita, novorum magistratuum comitia, ita ut ex suorum maxime sententia haberentur, indicare, tum cetera pro statu præsentis rerum agere, omni alia re omissa, decreverunt. Ad hunc modum rebus administratis, magnam spem concipiunt, fore ut quibus summum Reipub. imperium mandarent, sive amici essent futuri, voluntatem rem gerentibus adessent; sive sentirent cum adversariis, metu infamiae mutarent sententiam, cum suorum suffragiis magistratum adepti, victos beneficio se, obstrictos certe præclare de se meritis dissimulare vix possent: quod quidem

dem agi ab his etiam oportebat, ne si pertinacius in Medicum partibus hærent, magis partium studio moveri in Rēpub. administranda, quam constituendæ libertatis & concordiæ in civitate viderentur. In primis autem placebat, Neronium, cuius auctoritas magni esse apud Petrum credebatur, quo aliorum essent testiora consilia, illum animi offensione dissimulata, frequentem officii causa invisere, atque longe illius animum a suspicione rerum novarum avertentem, cum de civium concordia atque otio tuendo, tum de omni ratione constituendæ Reipub. agere. Quas quidem partes homo callidus, & per multos annos in civium dissensionibus versatus, egregie præstaturus videbatur. Ac quo se in eo magis pro temporis ratione atque ingenii iactaret, Petri aut cunctatio efficiebat quo natura ferebatur, aut dissimulatio: qua ex re fiebat, ut Neronius sibi haberi fidem in omnibus censeret, id minime esse alienum ab hominis stupore & tarditate existimans. Nam cum aditus facilis illius amicis pateret ad ea exploranda, quæ quotidie coniurati agerent: ita omnia illi indicabantur, ut tamen quo imparatiores inimicos aggredieretur, prudentissime ea sibi dissimulanda, ac sui contemptione illos a subitis & repentinis consiliis abducendos, avertendosque statueret. Ad hæc quidam ex amicis ex nobili in primis civitatis familia, cum eo per eosdem dies collocutus, demonstraverat se a Francisco Neronii fratre appellatum, multisque precibus fatigatum, ut pro maiorum instituto optimorum civium, a quo illum discedere minime æquum esset, communi animo cum ceteris rem suscipere, ac vindicantibus suis civibus Rēpub. in libertatem, adesse sua auctoritate & consilio vellent. Probari sibi quidem titulum libertatis, ac pulcherrimum sibi fore ad posteritatem & speciosissimum arbitrari, si in eorum numero haberetur, qui se eius defensores profiterentur: cum minus exploratum esset, quo animo ad huiusmodi consilium descenderent (multa enim in animis hominum latere recta quasi quibusdam

busdam simulationis involucris, quæ ubi erumperent, pernicioſa Reipub. eſſent) auctorem ſe illi eſſe, ut ultro inimicorum conſiliis occurrendo per certos homines, quorum fidem haberet probatam, quod dignum optimo cive eſſet, ac principem in Repub. locum magis iudicio ſuorum, quam vi atque armis quærente, pateretur de concordia ac compositione agi: ſi perſeveraret armis rem agere, ac tamen lente id ac remiſſe exequi pergeret, ne nudatus armorum præſidio ſubito opprimeretur, operam daret: qua ex re futurum eſſet, ut improbi, quorum magna manus & firma minime quietura in occasione armorum & diſſidii videretur, in bona civium & fortunas magna clade Reip. ac pernicie invaderent: non poſſe illum amplius ſine ingenti ſuo periculo & ſuorum cunctari, aut (quod illi ad eum diem per inimicorum inertiam licuiſſet) diſſimulare: qui ne tempore excluderentur, cuius iacturæ ſarciendæ ſtudio incitati ſe iam ipſi excitarent, minime eſſent ulterius dilaturi, quod cunctando difficilius ſibi operoſiusque reddidiſſent. Ita ille conſilio ac precibus amicorum excitatus, cum plane eſſe occurrendum inimicorum audaciæ, etiam ſi eos, quod illis in contemp-
tionem veniſſet, multum remiſſe de priſtina alacritate & ſtudio videbat, conſiliumque ex tempore capiendum putaret, facile (ut ſperabat) incautos opprimere, quando ſe illi occaſio daret, uſus fortunæ beneficio conſtituit. Quo probato conſilio, a ſuis conſulto rumorem diſſipandum curavit, cuius quidem rei initium opportune, ut videtur, a coniuratis ortum manaverat: Herculem fratrem a Ferrarienſi miſſum ſignis infeſtis, ad urbem contendere, ac iam ad Album fluvium caſtra poſuiſſe: cum ſermonibus hominum ipſe affinxiffet, qui varii ea de re, ac multi in civitate tanto diſſidio civium diſtracta ſerebantur, habere ſe literas a Ioanne Bentivolio Bononienſium tyranno, quibus de hoſtium adventu certiora docebatur: ut id minus eſſe conſectum homines exiſtimarent, fidem faciente neceſſitudine atque amicicia, quæ vetus iam pri-
dem

dem cum familia Medicum Bentivoliis intercedebar. Erat is Hercules Atestinus, qui postea gravi bello & diuturno a Venetis oppressus, cum omnibus Italiæ Principibus adversus illos concitatis, eos in magnum discrimen adduxisset: magis virtute & consilio in bello gerendo, quam felicitate in eodem conficiendo, clarus habitus est. Per huius rei simulationem multitudine armatorum stipatus Petrus Medices Florentiam venit: si quam vim adversarii intentarent, eo præsidio suam dignitatem ab eorum conspiratione atque armis, quando in magistratus auctoritate, cuius maiestatem & ius ab his violatum esse quebatur, nihil auxilii relinqueretur, suam simul & familiarum dignitatem vindicaturus. Sunt auctores non ignobiles atque in his quidem Nicolaus Valorius, qui Laurentii Medicis vitam eorum fere temporum æqualis conscripsit, quique aliquot postea annis coniurationis in Medices convictus magnum capitis discrimen adiit, cum inter urbem & Petri villam, collocatæ omnibus in locis custodiæ inimicorum, ne qua locus ad effugium pateret, ubique iter infestum Florentiam venienti facerent: Laurentium filium, nuntio per exploratores, quos præmiserat, de ea re accepto, per devios atque ignotos calles præire servis iussis, qui patrem lectica deferebant: ipsum capto ab animi præsentia consilio, temerario illo quidem, nisi pietatis laus in adolescente filio conspiceretur, cum præsertim in angustiis temporis, & animi hæsitacione res explicationem consilii extorqueret, via infesta inimicorum armis, iis re obviam perrexisse: cum in milites forte incidisset, qui patris adventum observabant, rogatum quo illum in loco reliquisset, prope esse quidem ac brevi affuturum respondisse. Ita cum eum ipsum abire iussum incolumem (ætate, ut videtur, adolescentem a periculo fervante, a qua cum nihil timendum coniurati censerent, ne suspicio crudelitatis obesset, abstinere suos voluerant) tum patrem, qui unus petebatur, solerti filii consilio servatum, inimicorum insidiis elusis, in urbem contendisse.

Iner-

Inermem autem Petrum, si vera sunt quæ a Valorio traduntur, fuisse apparet, a Machiavellio dissentiente, quo tempore ad urbem venit. Neque enim verisimile est, coniuratos, ubi acceperissent manu armatorum septum iter facere, vires diducendo extenuare voluisse, quod agere necesse erat censentibus itinera insidenda: præsertim cum haud dubitarent incerto victoriæ eventu foris, multo maiore vincendi spe cum adversariis se in urbe congressuros, in qua cum illi multitudinem infestam haberent, eius secundis studiis se uti maxime credebant. Quo res cumque modo accidit, cum ad Petri adventum in urbem rumor repente ortus esset, munitum illum militum præsidio esse ingressum: quasi dato utrinque signo, & qui pro adversariis stabant arma sumpserunt, & qui freti auctoritate, se studiosos Petri Medicis profitebantur: longe tamen dispari eventu, si quando inter armatos manus esset conferenda, quippe cum eorum alteri imparati & subito vocati ad arma, multo prius alteri denunciata re, sua sponte ad inferendam vim, ubi res posceret, non ad arcendam modo præparatis animis, atque statâ adeo hora, & certum in locum, tanquam ad signa & ad suos singuli ordines convenirent. In tanto tumultu ac trepidatione civitatis, cum omnes perterriti, pro suo sensu communem rerum exitum, ubi res adversæ succederent, sive Medicum causæ, sive coniuratorum faverent, formidarent, servitutem, eadem, proscriptionem bonorum, & si quæ alia mala graviora sequi civiles, dissensiones solent, cum in apertam viam eruperunt, execrarentur: Neronius, qui & magnitudinem periculi magis suorum, inconstantia, quam Petri viribus æstimabat, & propterea quod proxime Petri ædes habitabat, si quid durius suis accideret, se esse periculo propiorem etiam intelligebat: hinc summum magistratum, ut Petrum Medicem pro imperii potestate arma ponere, atque æquo iure de privatis controversiis, si quas haberet, disceptare moribus & legibus civitatis iuberet: hinc Lucam Pitium, Nicolaum Soderinum, aliosque

que principes coniurationis domo evocatos, homo acerrimus, & qui optimam se causam defendere, iura libertatis, auctoritatem publicam, salutem communem omnium tanto suo periculo præ se ferret, ad arma excitare conabatur: prodi Rempub. eorum cunctatione clamitans, quæ destituta omnibus præfidiis, spem nullam salutis positam haberet in iis, quos honoribus amplissimis, præmiisque maximis affectos, ingratißimos adeo suo dubio tempore experiretur. Prædæ eam inimicis relinqui, quorum sæpe cupiditate & scelere afflicta everſaque eſſet; sed multo maiore cum eorum infamia, qui cum nefariorum hominum vim atque audaciam sua auctoritate possent coercere, eorum augeri vires sua inertia ac languore paterentur. Scilicet eam esse pietatem, quam patriæ deberent, ut non antea inimicorum armis quam metu victi, implorantem illam suorum auxilium aspernarentur, immemores lucem hanc, qua fruerentur, se in ea primum, spiritum, vitam, hausisse; altos, educatos, ad dignitates atque honores amplissimos evectos esse: nimirum ut non illi solum fractam animi vim, vana specie erroris obiecta, debilitatamque ostenderent, sed voluntatis etiam alienationem a causa bonorum: cum raro unquam egregia voluntas atque animi studium, etiam si minus suppetere vires, & audacia ab ingenio, sine conatu atque impulsu ad fortitudinem, eſſet. Qui enim non videri magis, quam esse fortes vellent, iis turpem servitutem deprecandam honesta morte, libertatem cum eius vindicandæ spes ostentaretur, vitæ periculo, quæ misera in servitute futura eſſet, redimendam. Omnes quidem censebant, cum hæc a Neronio dicerentur, magni animi hominem Reipub. adeo opportuno tempore, populo se ducem ad libertatem recuperandam præbentem, minime deferi oportere. Sed ut appareret, multo homines facilius magnas res concipere animo, quam ubi perficiendæ sint, vires pares & constantiam præstare: omnium autem fere ingenia esse huiusmodi, ut non æque & in suscipiendo consilio, & in
expe-

expediendo prudentiam afferant: & languebant; & trepidabant metu, & privatam magis suam fortunam, quam publicam respiciebant: cum inter utramque terror periculi imminens, qui modo ob oculos obversaretur; speciem omnem illam decoris & honesti disiecisset. Ita patriæ liberatæ gloriam, aut Petri Medicis fortuna illis, aut suorum ignavia, quod verius est; quæ eadem & mentem pariter & consilium ademisset, extorquebat. Vnus tamen præter Neronium, sero fratris consilio improbato, Nicolaus Soderinus male gesti magistratus memoriam, conservatæ Reipub. laude, esse privato oblitterandam arbitratum, ut maxime alii trepidatione ac metu torperent, se cum Neronio coniunxit, ac suorum manu comparata, ut se ducem sequerentur quicumque Rempub. salvam vellent; adhortando, atque sæpius eadem quæ ille commemorando, totam fere eam civitatis partem, qua habitabat, ad arma concitaverat: ut minime iam dubium esset, si æque strenue atque impigre omnes se gessissent, ac rem pari animi magnitudine & virtute aggressi exequi maturassent, superiorem illum viribus cum adversariis fuisse dimicaturum. Atque ita armatus, ut nulla in re defuisse suspectæ causæ & communi salutis videretur, Lucam Pitium adire ipse & cunctantem resitantemque excitare, atque adeo ubi cetera minus procederent, metu mortis iniecto, spem illi concordiae omnem, si quid separati ab aliis consilii iniisset, adimere (qua de re iam per certos homines agi a Petro Medice adornatos, non obscure ferebatur) atque quoad posset, impellere ad arma constituit. Vbi autem, omni spe compositionis præcisa, sua oratione confirmatum illum sibi socium adiunxisset: facile arbitrabatur futurum, ut ceteri, quorum adhuc animi fluctuarent, illius sequuti auctoritatem, fiducia maiore & viribus, ad adversarios pellendos sumerent arma. Eum igitur domi conventum cum docuisset; magnam omnibus oblatam opportunitatem in præsentia recuperandæ libertatis, quam quidem neglectam, nequicquam essent postea

desideraturi, simul ostendit, quanto in discrimine vertatur Reipub. salus: si illa a suis mollitia animi, ac turpi metu ab officio averfis, deseratur. Si se colligere velit ac magno & forti animo, proque anteaactæ vitæ dignitate, rem capessere, atque in vetere instituto manere (id quod dignum illius virtute & constantia sit) publicæ dignitatis ab improborum conspiratione defendendæ: tum facile intelligat quam gravi ignaviæ turpitudinisque nota, fuerit tam opportunum tempus, tamque idoneum ad agendum omisurus. Nam si perterritus audacia ac minis inimicorum, quibus magis quam cæcis viribus ac firmitate nitantur, obstinato animo in sententia manere pergat: aut exilii & mortis metu, aut servitutis, quæ multo quidem viro forti, omni morte atque exilio deterior sit, quasi ancipiti telo illius animum, a tam foedo consilio avulsam, expugnari debere. Poscere ab illo opem afflictam patriam, ut raro unquam maiorum memoria, nefario scelere ac patriicidio suorum, cuius quidem salus ita sit cum illius salutē coniuncta: ut quemadmodum qui navi aliqua vehatur, ea fracta, intelligat sibi esse de salute desperandum, non possit iam spe ulla satis firma niti, se, illa perdita, incolumem vitam & dignitatem diu in civitate retinere. Sin autem ea ratio illius consilii sit, ut metu in præsentia cedendum atque ab armis abstinendum, quæ aditum ad victoris gratiam difficiliorem reddant, diffusus rerum eventu censeat: minime turpi ac flagitioso incepto, disparem exitum etiam fore. Non enim ita molli-ter ac remisse statuenti fortunam defuturam, quam immerito homines accusant, cum sibi eam faciunt sua inertia, nulla eius culpa, deteriorem. Eam quidem abiecti animi hominem, ac suæ magis quam communi salutis confulentem, cum tantum dedecus & flagitium ipse admittat, neque in eo culpam agnoscere, quam præstare non possit, aut ad animi debilitatem quo æquius sit, sed ad fortunæ temeritatem referre velit: præcipitem sua sponte ac prolabantem levi impulsu de statu præsentis deturbaturam.

ram. Mox enim superbum affuturum inimicum ac suorum civium victoria insolentem, qui non illum quidem deceptum amplius lenitatis & clementiae simulatione, sed (quod ingenii sit & per armorum impunitatem in apertum eruperit) contumacia oris & fastidio deterritum, durissimas leges accipere cogat receptum in fidem ac mancipium inimicorum effectum: quæ res, quo supplicio, quo cruciatu corporis, qua morte non foedior ac perniciosior debeat videri? Quam intersit tum ad communem salutem, tum ad privatam suam, utrum inimico occurrat armatus, victoriae praesertim occasionem ex adversariorum timiditate & cessatione capranti: an inermis armatum excipiat, quem posse ignorare, cui modo hominis mores cogniti, & ingenium perspectum sit? In altero leges ab adversario, quas sibi esse commodissimas ducat & honestas, accipiendi necessitatem: in altero dandi illi quas nolit, quæ eadem salutare Reipub. & honorificæ privatis sint, certam spem esse. Nam si abhorreat a cæde, quæ magna cum multorum clade futura, debeat cuiusvis animum ab incepto temerario retardare qui Reip. consultum velit, cuiusque ad pacem atque ad otium consilia spectent: non se improbare id quidem: sed æquum esse tamen censere, ut provideat idem, ne cum rectissimi illius sensus sint, & cum bonis congruentes, imprudentia committat & temeritate, ut prodidisse Rempub. inertia atque animi languore & remissione videatur. Nam & firmiorem semper fere pacem & honestiorem, ac viris fortibus magis dignam ab animi vi ac robore peti, quod in armato conspiciatur, quam ab ignavia & desidia, quæ prodat victori inermem. Sæpe quos nulla vis orationis, nulla hominum consilia, nulla æqua conditio, non maximorum Regum, non civitatum nobilissimarum auctoritas, ad pacem & concordiam stabilem flexit, infesta signa, paratas utrimque ad proelium acies, mortis & servitutis propositum periculum par, belli dubiam atque incertam fortunam, inter spem & metum æque animos iactantem,

invitos ad pacem & ad compositionem pertraxisse. Ex otio bellum, pacem rursus ex armis, hanc tantam rerum vicissitudinem facile patiente conspici in humanis rebus, aut fortunæ temeritate, aut, quod verius est, hominum inconstantia, quæ magna esse in omni vita agenda animadvertatur, perpetuo sequi. Sed quicumque eventus rerum futurus sit, longe præstare, etiam ut res minus ex sententia succedant, victum illum armis inimicorum, non metu aut cupiditate, boni & constantis civis magna laude parta, patriam cedere, quam eandem adversariorum beneficio, transitionis infamia & proditiōis notatum, quod nomen, etiam quibus usui est, invisum nullo modo effugere possit, in hominum iracundia & odio, atque dicendi impunitate, retinere. Nam si horum alterum subeundum sit, satius esse, cum recte fecerit, exilium & mortem perferre, quam cum est mutatio consilii inutilis futura, turpiter & flagitiose facti memoria, cuius incommodi evitandi nulla iam ratio, iniri queat, perpetuo in durissima servitute ac vitæ indignitate inhonoratum, contemptum, abiectum angere atque affligi. Hæc pro ingenio hominis ut vere & prudenter, ita acriter ac vehementer dicta, brevis Lucæ oratio excepit, maximeque ad præsentem rerum statum accommodata, sive materia deesset ac ratio respondendi conscio culpæ magis, quam culpam fatenti, sive iudicio non esse pugnandum cum potente adversario censeret, & qui spatium nactus, iam multos spe maximorum præmiorum illectos in sententiam traduxisset. Sequidem cum ratione optima & consilio facere, ut in magna rerum omnium perturbatione ac populi tumultu, ab armis atque aperta vi abstineret, quæ intelligeret perniciofa civitati, sibi neque salutaria esse, neque honesta futura: tum quoniam has partes sibi esse in suos cives præstandas non ignoret, quorum quidem salutem tanto studio semper & privatus, & in summo magistratu procuraverit: ultro illum orare, ac si pateretur modo, hortari monereque velle, ut idem facere animum & ipse induceret,

ret, integrāque rem magistratibus permetteret : quando quidvis potius agendum esse videretur, quam armis decertandum cum adversariis, non modo illis, quod ipse cognitum habeat, virtute & numero militum, sed multitudinis studio, quæ iam tota illorum sit, superioribus futuris. Quod dignum illius fide & constantia esset, hunc honorem magistratui haberet, ac mallet illum publica auctoritate, quam privatos armis civitatis imperium administrare, ac privatorum controversias & dissidia componere: cognitionem certe & iudicium magistratibus publicarum privatarumque rerum, quo die civitatis liberis suffragiis eam essent potestatem adepti, delatam esse. Itaque si qua illi in re inimicorum potentiam habeant suspectam (utinam non invisam potius habeant, cum suspitioni locum non semper æque res, ac simulas, & inductio quædam animi atque proclivitas ad odium faciat) non antea suo præiudicio eos damnent, quam per interpositam magistratus auctoritatem, more atque instituto civitatis cognita causa, esse damnandos intelligant. In civitate legibus, armis foris Rempub. administrari, & vim in hostes, iudicia in cives quæ libera sint, exerceri oportere: ut iam pessimo exemplo, cum opus sit legibus & iudiciis, ferro inter cives in curia & foro decernatur, ac magistratibus, quorum summam potestatem ac sacrosanctam Respub. esse velit, vis scelerate ac nefarie afferatur. Quando illius civibus satis sit perspecta illius fides atque animus, neque eius rei documentum aliud quærat, cur hoc minus illi curent, quærere ipse ne laboraret. Sive enim se populus liberari nolit cum quæstu & compendio servientem, non esse beneficium offerendum invito, quod illi ingratum accidat: sive servitutem odeat, ineundam viam esse, qua nulla privatorum invidia, qui dicantur libertatis oppressores, plectantur, libertatem populus e servitute vindicatus magistratui referat acceptam: ut ad quem ubi male res succedant, omnis offensio pertineat, quod æquum sit, laus recte Reip. ad-

mini-

ministratæ perveniat, quæ ratio esse eadem tutissima videatur futura. Neque vero illos invidere hanc gloriam iis debere, qui præclare suo etiam testimonio de Repub. mereantur, cum se fide, officio, pietateque, quam debent patriæ, adductos, accessisse ad illam liberandam videri velint: quam mentem debeant omnibus precari, iis præsertim in quibus sapius Respub. voluntatem & studium desiderat, quam vires atque agendi facultatem. Videri igitur sibi in præsentia ea arma ponenda, quibus civitas de suo iure decedere, magna suæ libertatis iactura cogatur, & adversariorum causa, quæ eadem per se mala sit, cum ita percipuerit, laceffit illos adversariorum iniuria arma sumpsisse, magis in dies corroborata, iis quibus minus debet probetur: quod eos maxime, quibus eorum est suspecta potentia, cavere oporteat. Hæc, quæ a quovis alio dicta, prudentis hominis animum & recte sentientis cuivis probare potuissent, parum Soderinum moverunt, magis illum quod se desertum ac proditum a suis videret temporis angustiis quæ id postularent, quam Pitii oratione fallacis hominis, & privati commodi ipse a suscepta bonorum causa averſi, coactum arma ponere: quæ nullius adductus auctoritate, sed studio libertatis recuperandæ incensus, adversus Medices cœpiſſet. Cum enim nemo dubitaret, non illum redemptum spe præmii ingentis esse: iam illud etiam ferebatur, per certorum hominum interpositam auctoritatem mentione affinitatis iniecta, atque ita eius animo delinito, cum Petro in gratiam rediſſe. Ut autem fere semper sunt homines acuti dubiis rebus in eam partem quo animi inclinant trahendis, suæque spe semper ulterius feruntur, quam quo res ipsa illos, si certam rationem ducem sequantur, perducere videatur: ita per huius coniunctionis occasionem, quasi perinde facile factu esset, animos conciliatione amicitiae, atque affinitatem iure connubii iungere non diffidebat, cum Petrum in valetudo, quæ in dies ingravescēbat, liberos ætas a muneribus publicis avocaret,

rēt, illo etiam patiente, se unum Remp. suo arbitratu administraturum. Qui enim æmuli eius gloriæ fore viderentur, magnæ homines dignitatis, eos destitutos in hac tanta contentione suo auxilio, ac Petro Medici tantis viribus munito minime pares, sive in civitate manerent victoris beneficio auctoritatem omnem, sive eicerentur, id quod erat magis credibile, cum ea ipsa facultatem etiam quicquam adversus suam dignitatem moliendi amissuros. Confirmabat hominis spem concepta fere omnium opinio de illius virtute, quam quidem eorum æstimatione maiorem (qua in re quidem cuncti fallimur, cum natura plus æquo pròlixi simus nostris rebus iudicandis) magnum momentum sibi ad rem tantam consequendam allaturam arbitrabatur. Quæ cum ita essent, ac minime Soderinum fallerent, sic tamen ab illo discedens dixisse fertur: Si bene merendi ratio & vis, non magis in perficiendo, cuius rei facultas non semper adest, sed in animi quadam propensione & recto studio posita videtur: quando nihil mihi in mora fuit, qui antiquiorem semper patriæ salutem, gravioremque quam meam habuerim, quo minus per me hodie sit antiqua libertas & dignitas civitati restituta: satis quidem cumulate receptum a me munus patriæ eius conservandæ persolveri: sin vero parum est voluisse, ubi satis obsistentibus, quæ iamdiu adversa meorum libertate, flecti nulla ratione & consilio possunt, animi studium & voluntatem factum probat nullum; de me vero nihil patria habet quod queratur, de aliis, ita prodita & deserta ab illis, plus sane quam aut ego velim, illius causa, aut iis ipsis honestum sit: qui mihi quo minus hanc mēis civibus operam navarem fuerunt impedimento. Atque quando in præsentia libertatis bono meis civibus frui per homines ingratißimos non licuit, qui præsentis commodi spem dubiam atque incertam, solidæ laudi & liberatæ patriæ gloriæ prætulerunt: quæ illam maneant in posterum mala, ut nunquam obscurum per me sit, quibus illa accepta referat, facile præ-

prælagiente animo quæ ratio suadet, & hæc rerum facies quæ impendent, iam libet divinare. Vestra hæc, Piti, consilia, quæ unde manent, iam præterit neminem (utinam vos callidioribus, quæ fortia sunt præferre maluissetis) hunc tandem exitum sunt habitura, ut quorum potior cura fuerit, privatis suis quam publicis rebus consulendi, ii præter proditæ patriæ infamiam, quæ perpetuo eorum nomini inusta hærebit, neque suis rebus se, neque Reipub. prospexisse intelligentes, servitutem subeant longe acerbissimam : libertatem quidem patria amittat, cuius charitas nos in improbos cives & sceleratos armavit, diu iam ab illis nefariis consiliis quasi machina concussam, nos qui illi maxime volumus consultum, per vos eius desertores, minime quidem ea calamitate digni, quam a vobis illatam hominibus inertissimis atque ignavissimis merito querimur, & fortunas & libertatem & patriam amittamus. In tot malis tamen unum reliquum solatium sumus habituri, hæc aliena culpa nos, vestro vos flagitio & scelere, & dignitatem & vitæ ornamenta reliqua amisisse. Cum hic tantus in civitate tumultus subito exortus, magnam omnibus trepidationem inieccisset : magistratus, ne qua vis subita inferretur, curiam claudi, ac dispositis præsidiiis aditus omnes custodiri, ceteraque administrari pro temporis ratione, & periculi magnitudine, diligentia summa & studio iusserunt : optimo illi quidem consilio, civitate divisa studio partium, ne summi imperii potestate novo ac pernicioso exemplo ad privatas suas contentiones seditiosi cives abuterentur, neutros sibi auctoritatē publica esse fovendos sublevandosque arbitrati. Et si autem non erat difficile iudicare, utri meliorem causam sibi defendendam suscepissent : videbatur tamen mitius malum futurum, magistratu quiescente, cuius auctoritatem armati non officio, sed libidine & gladiatorum impunitate æstimarent, videri victam privatorum conspirationem, quam publicam causam : quam quidem non erat committendum, etiam si id oblique age-

agerent; ut palam privati oppugnarent; quò scilicet; tanto magistratus periculo illi fierent sceleratiores. Neque enim est satis tutum consilium eorum, qui ob eam causam plagam accipiunt, ut sicario & parricidæ cruento suo sanguine & cæde, odium atque invidiam apud multitudinem suo exitio paret: cum eius rei præsertim nullus sit usus futurus. Quid porro in ea contentione magistratus spectaret ita ad arma eundo? cum multitudo dulcedine largitionis delinita tota Medicum videretur, deterriti coniurati hinc audacia inimicorum, hinc principum destitutione, & gladios simul & spem omnem vincendi abiecissent, nulla interim subsidia, quæ rem gerentibus præsto essent, neque domestica, neque externa apparent. Nimirum illud videbatur necessario futurum, ut quæ iam re nulla reliqua esset, fracta victaque publica auctoritas privatorum scelere conspiceretur: quæ ubi in eorum contemptionem veniret a quibus victa esset, nemo iam poterat dubitare non magno totius Reipub. incommodo, quæ una magistratuum auctoritate staret, facultatem improbis hominibus ad omnia maleficia & scelera admittenda datum iri. Civitas interea, atque ea maxime pars quæ Pitii auctoritatem sequebatur, quæque eius fortunam in omni eventu sibi esse spectandam censuisset: cum hinc Petri inimici, eo se domi continente, in cuius auctoritate magnum momentum ad victoriam posuissent, sua sponte ab armis discederent: hinc adversarii pertinacissime ea retinere perseverarent, in eam tandem partem inclinavit, quæ superior armis, & præmii pariter & supplicii constituendi sibi arbitrium videretur vindicatura: Medices enim armatos, & vim obfistentibus & necem ostentantes, inimicis magno consensu omnes præferebant: quorum dissecta consilia, & repressam vim ac debilitatam viderent. Est enim ea multorum consuetudo ut non causas atque initia rerum, sed quod maxime periculosum est, exitum spectent, quem latum semper, etiam si a malo sit principio profectum, amplectuntur. Cum magno

inieto bonis metu, ac nemine existente, qui pro coniuratis caput obicere in extremum rerum discrimen auderet, multitudinem, damnata causa quæ deserta a suis esset, cum iis ipsis futuram appareret, quorum salutem acerrime antea oppugnasset: coniurati, capto ex tempore consilio, de compositione agere constituerunt. In eo enim iam rem verti intelligebant, ut non illi magis de inimicorum ruina, quam in sua capita avertissent, sed de sua solliciti essent, quæ temporis angustiis exclusis, nisi mature consilio occurrerent, gravissima immineret. Ita in curiam frequentes conveniunt, editis postulatis, ut quoniam de summa Repub. essent acturi, cuius salus in magno discrimine versaretur, sibi magistratus daretur: quod quidem si fieret, non desperarent, cum eorum consilia semper salutem communem respexissent, quam minimo negotio rem ad concordiam & per æquissimas pacis conditiones perducì posse. Ea re cognita, atque iis facta ingrediendi potestate, cum diu egissent, secunda hominum voluntate, de concordia in civitate concilianda & de tollendis civilibus discordiis, quæ magna cum eorum infamia, qui superioribus annis Reipub. præfuerant, maiore tamen cum omnium perniciæ crevissent: propterea quod Petrus Medices tum artuum doloribus laborare, & minus per valetudinem in curiam venire posse dicebatur: de communi sententia, omnes, ad illum ire domum, in magna rerum perturbatione, animis penitus metu fractis, constituunt. Ex his unus Nicolaus Soderinus, qui constantia & magnitudine animi, facti pulcherrimi conscientiam tuebatur, cum ad cetera omnia quæ male a coniuratis constituta administrataque essent, tantum præiudicium communi causæ factum ab iisdem animadverteret: perfidiam eorum & scelus execratus, quorum flagitio atque improbitate tantum vulnus impositum Reipub. ac prodita salus & libertas omnium ignavissime esset: Thomæ fratri, in cuius benevolentia & fide, tametsi ab illius causa dissentientis, suam spem omnem collocatam habebat,

bat, liberorum salutem, si quid in se gravius adversarii statuerent, commendavit: simul ipse in villam paternam concessit: ibi qualem exitum habitura res esset, quam neque sibi cum magnopere latum, & perniciosum maxime fore Reipub. non dubitabat, procul ab omni contentione, quam nequicquam se suscepturum adversus victorem inimicum & potentem intelligebat, expectaturus. Interea a coniuratis Petro Medice, ut constituerant, domi convento: is, cui dicendi partes impositæ erant, graviter conquestus de iis quæ adversus populi libertatem per vim acta per eos dies essent: cum in eos, qui nulla quidem laceffiti iniuria, quiescentibus omnibus, nullo certo seditionis ac tumultus auctore, a quibus quicquam esset mali timendum arma cepissent, culpam omnem reiecisset: Petrum postremo (ad illum conversa oratione) rogare instituit, cum tumultus & turbæ initium ductum ab illius armis constaret, ecquæ nam illi causa esset ad arma & vim confugiendi? quid sibi ille vellet tanto militum apparatu? quid illi periculi propositum? quæ intentata vis? qui novus iniectus metus esset? quæ suspicio? quid nova illa rerum facies, quid insolita civium frequentia, quam domi suæ tanquam in arce tectus præsidii causa dispositam haberet? quid cetera sibi vellent, quibus metu concussa & iactata Respub. opem sibi a summo magistratu & auxilium petendum, quod vix ullum ei sperandum esset in immoderata atque infinita armorum licentia, quibus esset obsessa, censuisset? Cum sine certa ratione & consilio hæc fieri nullo modo possent, nolle se, quod res postulet, in cupiditate animi positam causam interpretari, extraordinarias potestates atque imperia appetentis: liberare se illum libenter ea suspicione, quam re minus tamen velle ipse deprecari, oratione elevare modo id quod pergat facere, videatur. Nam si habeat quæ a Repub. petat, quæ qua debet pietate suos amplexa foveat semper, nunquam destituat a se fidem eodem & præsidium implorantes: minime illi

dubitandum esse, quin ubi cognita illius postulatorum æquitas sit, transigi facillime res, publica auctoritate possit: quam more atque instituto bonorum, a quorum consuetudine minime illum discedere oporteat, si is eius animus in Rempub. sit, quem quidem videatur præ se ferre, debeat omnium antiquissimam habere, quæ magis sint in vita expetenda. Debere cum abiectis omnibus consiliis, quæ violenta sint, & non ita illius rationibus conducere, quam invisa esse civitati intelligantur: non armis, si qua de re cum privatis controversiam habeat, sed iure disceptare: iniurias autem omnes atque offensiones, etiam si illi sint gravissimæ illatæ, Reipub. causa condonare privatis, in quos non prius possit favere, quam a se violata patriæ iura fateatur: quæ sanctissime sint hominibus colenda. Id si agat, atque si ita statuatur (id quod decet principem civem) non ex patriæ calamitate, sed ex civium conservatione, quos minime illa a se divelli sine gravi sensu doloris patiatur, esse famam sibi & gloriam quærendam: tum nulla arma, nulla militum præsidia, nullam externam vim, nitenti charitate suorum civium necessariam esse existimet. Ea enim abiecta solidam gloriam parere, nomen, existimationem, studia populorum: quæsitæ eadem, potentiam quidem uni comparare timendam multis, sed cui æque multi timendi sint, sollicitam certe vitam semper, nisi nobis dignitates atque honores fingere nostra opinione, quam aliorum iudicio malimus, habitura. Ad ea Petrus, cum arma fiduciam atque animos, iracundiam præter inimicorum odium, morbi vis male affecto suppeditaret, minime ignarus quo inimicorum oratio spectaret, in hanc sententiam respondisse fertur: Haud mihi ii videntur esse accusandi, qui, quod vos obiecistis, principes arma sumpserunt: sed qui perfecterunt sua audacia & insolentia, ut qui pacis semper atque otii studiosi extitissent, iis necessaria ea defensio esset, quæ ab armis magis quam a iure & legibus peteretur: quod cum ego me fecisse re ipsa ostendam, nihil
neces-

neceſſe habeo oratione inficiari, magna præſertim ſpe fretus, huius mei conſilii rationem, tacente etiam me, quem vis modo, cuius iudicium liberum atque integrum ab odio & cupiditate fit, probaturum. Arma enim, quemadmodum ſumpta ad vim faciendam, & cum nulla iniuria interceſſit, iure impia eſſe exiſtimantur; ita ubi ad repellendam ac propulſandam iniuriam capiuntur, & neceſſaria eadem & iuſta ob eam ipſam cauſam videri debent. Equidem (id quod facile omnes intelligunt) ita mihi ſtatui eſſe præſidium ab armis petendum, ut propulſandæ iniuriæ, inſidiisque repellendis, quæ crudeliſſime in me liberosque meos ab inimicis comparantur, nemini gravia ac pernicioſa, qui non in illa ſua ſponte incurreret, quaſita viderentur. Ac ne inimicos meos ſolicitudine inani, quando ſibi eam ipſi ſtruunt, ſed moleſta liberem, quod eorum in me odium potius quam mea lenitas atque ingenii facilitas videtur poſtulare, non ſum ego illa antea poſiturus, quam ut nunc armatorum præſidio, ita publica auctoritate me eſſe teſtum ſatis ab eorum iniuria munitumque intelligam. Nam quod quaeritis quid mihi ita armatus velim, ac ſtipatus clientium atque amicorum frequentia virorum eorundem optimorum, tanquam in arce incluſus domi lateam, hac quidem de re vos interrogari æquius eſt: qui perditorum hominum atque egentium coniuratione facta (erumpet enim aliquando ex me libero homine digna vox) ſæpè nocte intempeſta, ſæpè interdiu proveſti ſcelere atque audacia, adverſus meam ſalutem & dignitatem ingratiffimi homines, multis meis privatim, patrisque affecti beneficiis magnis & illuſtribus, conſpiratiſ: nefariam atque impiam ſocietatem adverſus Remp. coiſtis; ſæpè die, inquam, luce, palam, omnibus inſpectantibus, tanquam eſſet impudentia atque contemptio legum ſceleri addenda, in certa urbis loca, ſtata hora & tempore, ut furor vobis atque amentia ſua-debat, conveniſtis: religionem, inſiurandum, ac parvum eſſe hoc vinculum fidei hominum aſtringendæ arbitrati

(ſi

(si fides modo ulla esse in improbitate potest) syngropham perniciosissimæ conspirationis vobis futurum pignus, a ficariis parricidis, expletis civium sanguine, atque alea & egestate perditis hominibus, veluti sit ullum gravius scelus, quam hominum fidem in scelere obstringere, exegistis: multitudinem concitastis, monendo, adhortando, multa spondendo, interdum deterrendo, & minitando a nobis alienastis; omnibus denique urbis locis, forisque insidiis positis, certos homines persuasos præmiorum magnitudine collocatos ad nos interficiendos habuistis. Ne tamen videar vobiscum agere superbe (mihi quidem videar potius ineptus si dignos vos responsione ulla putem) aliis quidem, quibus hæc minus comperta sint, tanquam in perdita & iugulata causa, haud satis esse paratus ad respondendum: difficilem vos mihi plane responsionem facitis: per quos unos factum esse videtur, ut minus, id quod viri boni optant, res ad concordiam perducatur: quorum ego tanto consensui nunquam sum defuturus, quicquid vos secus statuatis, orationi minime congruentem voluntatem & sensum afferentes. Qui vero possum ego ante arma abiicere, quam mihi a vobis fides facta sit, odium vos simul inimicitias, æmulationem, cupiditatem, malevolentia tanta hunc vestrum in me suffusum animum posuisse? qui autem a vobis mihi fides fiat, id vos fecisse ex animo, a quibus in civitate publicam auctoritatem contemptam, legum & magistratus iura violata, religionis, pudoris, officii repagula fracta atque convulsa esse intelligam. Nihil ego vestram hanc fidem moror: quod cum ob alias causas mihi agendum est, tum ne si quando mihi vestram fidem obstrinxeritis, per me vobis liceat, ea violata, sceleratos esse. Quandiu erit hic vobis animus, hæc mens, per meum latus, ubi vobis ea facultas data sit, Rempub. quod omen dii obruant, petendi: quandiu inquam hæc vobis sententia stabit, & bonorum præsidio Respub. & salutaribus armis tutus ipse a vestra fraude atque insidiis ero. Simultates
omnes

omnes deponantur, quas summa cum Reipub. perniciē dum exercere pergitis, simulata oratione a vobis avertere conamini: comprimatur audacia, tollatur ambitio, meliores de Repub. cogitationes suscipiantur: leges, iudicia, magistratus, cuius maiestas atque auctoritas sanctissima esse omnibus debet, respiciatur: tum ego armatos homines, qui mihi praesidio sunt, nemini obsunt, ne minus videar otio civitatis velle consulere, non quidem vestro exemplo (id enim vobis vis atque arma extorserunt) sed meo more missos faciam. Verum cum satis ego quo vos in me animo estis animadvertam, cum arrogantiam, spiritus, odium, fastidium, in causa & aliorum iam pridem, & vero vestro praedicio damnata, videam: nunquam sane committam, ut quod mihi aliquando fraudi esse possit, inimicorum consiliis obtemperanti, cuiusquam arbitrio magis quam certa ratione & consilio videar egisse. Nam hoc mihi unum semper curae fuisse, ut sublati in civitate discordiis, communi otio & concordiae civium consuleretur, illud quidem argumento est, vos homines, id quod minime inficiari potestis, mihi inimicos, inermes inter armatos, quibus mea salus mihi committenda fuit, quo ego septus adversus vestras insidias essem, impune versari. Quanquam si declarari unquam meum in Rempub. animum oportuit, quod equidem parum semper mihi esse necessarium fretus charitate meorum civium & benevolentia existimavi: qui id potuit fieri a me clarius, quam ipso comitiorum tempore, cum nulli in Repub. magistratus essent, quorum auctoritas cupiditatem hominum & libidinem retardaret: cum tanquam iustitio indicto, leges in civitate & iura silerent, cum nulla vis, nulla arma ab imparatis essent timenda? Enimvero (id quod nulli vestrum potest obscurum esse, qui omnes meas rationes explorando, meorum etiam mihi fidem suspectam facere nitebamini) tum ego palam improbatis eorum consiliis, qui caedem & vim respicientes, dimicandum mihi cum adversariis, certa etiam spe victo-

viſtoriae oſtentata, cenſebant: comitiorum tamen eventum tacitus domi expectare, ac per magiſtratum, qui legitimis civitatis, & liberis ſuffragiis creatus, de controverſis privatorum cognosceret, dignitatem familiae tueri, quam meis obſequendo quicquam adverſis populi ſtudiis, quod Reipub. aliquando fore pernicioſum intelligerem, novare per vim experiri malui. Satis me ſcilicet fore honeſtum ſemper inter meos cives ſperavi, ſi quam ego pietatem patriae deberem, eam illi ubicunque id res poſtularet, praſtitiffem: honores ita concupivi, ut multo praeclearius mecum agi putarem ſi his dignus viderer, etiam ſi nullos unquam eſſem aſſequutus, quam ſi malis rationibus partos obtinerem, iis gerendis parum viderer dignus. Tum enim ſunt dignitates atque honores expetendi, cum teſtimonium iuſtitiae & probitatis potius, quam potentiae & cupiditatis habent. Principem locum in Reipub. mereri magni hominis & ſpectatae virtutis eſt: quaerere atque ambire eius ſemper eſſe duxi, qui cum aliis imperandi ſtudio teneretur, cupiditati ipſe, quae ratio quidem foeda & praepoſtera eſt, atque ambitioni ferviret: ipſe equidem magis ſemper mihi honeſtum ſtatui fore; ſi diſcerem mihi imperare, quam ſi non optimis artibus quaſitum ac legitimum imperium in alios exercerem. Nihil autem minus eſſe ferendum videtur, quam eosdem homines & ſummam in alios gerere poteſtatem, & tanquam furenti domino libidini huic dominandi inexplibili, atque aviditati, qua plerique inflammati rapiuntur, obtemperare: quippe quorum violentum imperium, ſervitus, quod eſt foediſſimum, voluntaria eſt. Mihi ſane hoc maxime ſemper curae fuit, ſemperque adeo erit, ut dignitatem & domeſticum otium, ita quidem ſi hoc ipſum nunquam ſit Reipub. dignitati atque otio obſuturum, publica auctoritate retineam, quandiu hoc mihi per vos meos inimicos, ſeditioſos homines & turbulentos, integrum ſit. Ac cum me minime fugiat, in praſentia agi, & quidem vobis auctoribus, de ſummi imperii poteſtate in Reipub.

tol-

tollenda, quæ sine provocatione est, utrum id principes civitatis esse e Repub. ducant, quibus est illius procuratio mandata, an obesse populi libertati, cum eorum quidem hæc cognitio & iudicium sit: integrum illis (ut æquum est) atque adeo ut sim præsto futurus ad eorum auctoritatem adversus privatorum conspirationem defendendam, relinquo: quicquid autem illi de consilii sententia decreverint, id ratum æque sanctumque me habiturum confirmo. Ita vero mihi semper a mea prima ætate ratio vitæ omnis provisa & explorata est, ut sive nunc censeat magistratus infinitam potestatem, quam merito quidam invisam habent (periculosam esse fateor omnium libertati nisi illam ratio moderetur) nova lata lege finiendam, sive more vetere & instituto adhuc retinendam in civitate, cum parum id semper mea interesse duxerim, nisi qua Rempub. attingit, haud magnopere laboro. Quanquam si hoc modo silentio prætereundum non est (pertinere enim ad rem plurimum videtur) superioribus annis, non per Medices quidem aliosve ab his redemptos largitione homines, sed per eos ipsos auctores, qui nunc adeo populariter & seditiose ea de re conqueruntur, ea potestas in Repub. instaurata ac constituta est. Quod quanquam ita sit, quicquid tamen magistratus usui magis esse Reipub. censeat (utinam in discernendo de tanta re cum adsit prudentia & consilium, voluntas & studium ne desit) vel potius quicquid ipsi esse expeditissimum vobis iudicatis, cum nihil subesse causæ videatur; cur vestris commodis invidiam, modo salva Reipub. & magistratus auctoritate, haud sum inquam in mora cuiquam futurus. De eo equidem non possum non magnopere & graviter queri: cum adversarii, ut me invisum magis meis civibus facerent, eos sermones iactandos curarint, ut contenderent, Petro Medice libertatem & vitam in civitate retinente, diu Rempub. esse salvam atque incolumem non posse: inventos esse, qui improborum hominum criminationibus non solum

T

fidem

fidem adhiberent, quod minime iis faciendum erat, sed illis etiam se adiungerent socios ad eorum nefarios conatus adiuvandos, atque operam adeo in molienda patriæ ruina & perniciæ pollicerentur. Quis enim unquam in civitate me uno pacis atque otii amantior? sit hoc ingenii. Quam ego unquam significationem paulo animi cupidioris meis civibus dedi? Verum si rationibus & argumentis certandum mihi magis cum improbitate & audacia viderem, quam testimonio multorum de mea antea vita nitendum: ita ego iam de loco superiore inimicorum maledictis responderem, ut quicquid nunc agerem, magis supervacaneum perditæ ac profligatæ causæ refutandæ, quam necessarium gravissimo dolori significando videri posset. Hæc cum elatus iracundia dixisset, ad Neronios fratres conversus, quos ingentibus sibi beneficiis obstrictos, magis in se ingratos extitisse ceteris querebatur: ita in eos gravi vehementique oratione dicitur esse inVectus, cum quæ in illos studia contulisset, tum Cossinus pater olim, tum ipse commemorasset, ut ex iis qui aderant armatis, nonnulli sibi ægre temperare potuerint, qui parum opportuna sedulitate gratiam apud iratum quærent, atque adeo quanquam Petrus, qui id nimium sibi fore invidiosum animadvertibat, eos sua auctoritate prohiberet, quin illis & manus afferrent, & male mulctatos præcipites inde exturbarent. Vehemens oratio aliis & quanquam irati & victoris, nimis acris etiam in eos inimicos visa, quos nulli ante gesti honores, nullaque vitæ dignitas a maledicto & convicio vindicaret. Itaque non ea magis hominum suspensionem elevavit, cum eam tolli opinione clementiæ & lenitatis, in secunda præsertim fortuna, quæ raro in minoribus etiam ingeniis moderata est, omnino oporteret, quam metum auxit. Nisi enim abhorreret a pacis consiliis, cum de tollendis discordiis ac conciliandis animis ageretur, minime eum in adversarios usurum ea oratione existimabant, qui se illius fidei omni armorum præsidio nudatos permisissent: quæ

quæ quidem ex fiducia domesticarum virium, non ex causæ bonitate, quæ nulla esset, proficisceretur. Ita veluti cum oratione pugnantis, quæ de sua voluntate & studio in Rempub. dissuaderet, & minus ea libenter audita sunt, & animos non inimicorum modo, sed aliorum etiam qui aderant, quique ab omni illa contentione abfuisent, plurimum ab illius rationibus alienatos mali imminantis terrore compleverunt. Erat autem facilis ratio proposita Reipub. salutis consulenti, suam fidem & voluntatem populo probandi: ubi ipse invicem armatos dimittere animum induxisset, quorum præsidium minime necessarium faceret inimicorum victa & fracta vis: cum præsertim sua sponte adversarii ab armis discessissent. Quid enim arma retinere perseveraret qui esset in potestate magistratus & legum futurus, quibus neque Respub. indigeret, & si indigeret maxime a nullo quidem eo tempore, ab illo uno minime omnium postularet. Nam quod negaret se fore impedimento, quo minus civitas suo iure uteretur, sive tollere veteres magistratus, sive retinere mallet: nemo non videbat, eam potestatem, de cuius antiquatione agebatur, quanquam illam dictatorio imperio præditam, sæpe calamitosam civium libertati Respub. experta esset, quibus ius ad populum ab ea provocandi ademptum iniuria videbatur, multo inferiorem futuram, cum legibus modo constituta esset, privati potentia, quæ armis niteretur. Itaque & certa ratione Cosmum patrem fecisse apparebat & filium facere, qui illius vestigiis sibi insistendum in omnibus duxisset, uti eum magistratum, a quo nihil haberet quod vereretur, domesticis viribus innoxius: multum alii, qui nulla parata subsidia adversus infinitum atque intolerandum imperium ubi ad inimicos pervenisset, domo afferrent, populi suffragiis institui, tolli, instaurari, aboleri, antiquarique, si quando id videretur, alio tempore pateretur. Nam illud etiam vidisse, cum nullo suo periculo tanta imperii vis in multitudinem exerceretur, cuius ipse moderator esset, futurum ut inimi-

cos hac ratione (nihil etiam se interpellante quin civitatis imperium suo arbitratu administrare magistratus videretur) perpetuo in metu contineret: qui ad unius libidinem, per alienam tamen invidiam, omnia agi in Repub. viderent. Summa tamen orationis fuit, quicquid tum ille de Repub. fenserit, quod ad libertatem populi constituendam, augendam publicam dignitatem, reconciliandam inter cives concordiam opportunissimum iudicarent, id memores illius diei, quo die eum honorem populus iis habuisset, pro sua dignitate & fide; nullo habito ad cuiusquam privati gratiam respectu, decernerent: se quidem quicquid ab illis decretum constitutumque esset, quod virum bonum deceret, & pacis studiosum, comprobaturum. His rebus ad hunc modum administratis, cum id unum omnes sentirent, tollendas dissensiones omnes & discordias e civitate, quæ diutius in eo statu esse non posset, ac negotio dato de ea re magistratui, convulsam iactatamque Rempub. seditionum fluctibus & tempestatibus recreandam: minus tamen quid, quaque ratione agi oporteret, constabat. Ita infecta in præsentia res in aliud tempus reiicitur: cum erecta ex tot malis Respub. quid sui iuris esset considerare diligentius & per otium posset. Erat, cum hæc agerentur, summa Reipub. potestas penes Bernardum Lottium Petri rebus parum faventem hominem, sed cuius tempestatibus tamen quasi imminens procella non ita magna temporis iactura ab illo vitari posset. Quanquam vero facile erat, cum esset stipatus militum manu, illum metu armorum a novis consiliis detertere: quoniam tamen id accidere non poterat sine magna hominum offensione, qui ex ea re præiudicium fieri communi causæ existimarent: minime placebat, contra atque suos cives de se sperare voluisset, illum a magistratu violando rem auspicari. Itaque re sibi integra reservata, quoad Lottius magistratu exiret, per eum qui illi esset successurus, quem iam aliorum nominibus sorte ductis, qui per illud tempus magistratum gesturi essent, haud

haud alienum fore a suis rationibus coniiciebat: quod destinaverat, vacuo ab omni cura & sollicitudine animo, tentare expeririue de amicorum sententia constituit. Nihil autem non atrox, sævum, immane cogitabat, cædes, exilia, amandationes, inter summum beneficium & summam iniuriam nihil medium statuens, & quando beneficentia parum profecisset, ferro, gladiis, incendiis inimicorum, dignitati familiæ & liberorum securitati prospiciendum esse existimans: atque hoc quidem cum ex instituto aliorum, tum vero patris exemplo, cuius exilium medium inter capitis animadversionem, & criminis impunitatem, breve fuisset: animi vis & robur ingens in offensione vindicanda: quo quidem elatus & privatorum ruina, & Reipub. magna clade, reliquam vitam a sollicitudine & metu liberam tutamque præstaret. Remissi autem animi videtur & inertia languentis, etiam si id speciem lenitatis habeat, ad unius plagæ ictum cedere inimicis, in contentione præsertim dignitatis: ita mala consuetudine depravatis hominum ingeniis, ut nisi illi simultates atque odia aut suo, aut inimicorum exitio finiant, vitam se reliquam infamem acturos putent. In magnis animis, in quibus & iniuriæ & beneficii memoria nunquam, ubi semel constiterit, obliteratur, cum minus aut a fortuna aut a corporis viribus facultas suppetit, viget ingenium tamen & consilium ad spem ulciscendi: quæ nunquam homines deserit, nisi morte sublata. Nulla autem est offensio levis in magnitudine atque elatione animi: cum raro quærat quousque sævitum sit in facienda iniuria; semper faciendæ iniuriæ quæ causa extiterit, spectetur. Est enim viro forti unum animi insanabile vulnus: cuius æque etiam est semper in omni offensione acerrimus sensus: cetera, quacunque illa in parte hæreant, & sive corporis deformitatem, debilitatemque virium, sive fortunarum iacturam importent, ubi tamen causa non lædat, levius feruntur. Iam fortuna Petri Medicis conatibus favente, Rubertus Leonius sortitus de more magistratum,

eius

eius perstudiosus potestatem inierat. Is cum de summa Repub. retulisset, collegis in sententiam traductis, decemviros adlegit, qui præditi regia potestate, qua de antiquanda magnis contentionibus per eos dies actum erat, Reipub. constituendæ præessent, omnes ex Petri sententia. Qua re administrata, & armis antea adversariis & consilio victis: per eos novorum magistratuum comitia haberi, atque suarum partium homines, quos aut muneribus aut voluntate conciliatos, esset in potestate habiturus, designari renuntiarique curavit. Ita inimici suis rebus diffisi, ac penitus desperata salute, alio sibi effugium quærendum arbitrati, Angelus Acciaiolus Neapolim, Neronius & Soderinus Venetias confugiunt: si qua id modo via assequi possent, Senatum, ubi certior libertatis spes affulisset, nunquam, ut credebant, defuturum exilium causæ, ad bellum excitaturi. Adiuwabatur eorum consilium, præter veterem Senatus consuetudinem liberarum civitates ac miserorum fortunas defendendi, conceptum civitatis inexpiabile in Medices odium: quod Cosmi unius auctoritate & consilio factum existimabant, ut Mediolanensium Principatus, sibi propinqua in spe eius potiundi ereptus, ac Francisco Sfortiæ per summam iniuriam adiudicatus esset. Eodem consilio usis Acciaiolum ire ad Ferdinandum Regem placuerat, quem minime fore alienum a novis consiliis sperabant: quod Eugenii pontificatu Renatum Andegavensem vocatum in Italiam per speciem adiuvandi Sfortiæ ad arma patri inferenda, Florentinis sumptum pollicentibus ad bellum: quod eundem Sfortiam ad Insubrum regnum occupandum, quo pater legibus & hereditario iure fretus per Philippi testamentum aspiraret, eorum copiis sublevatum: quod denique foedere cum hostibus iuncto, eundem exclusum ab illis & insigni affectum contumelia meminisset. At Pitius, qui nulla re alia magis, quam Petri nova coniunctione niteretur, exilii indignitatem, atque incommoda execratus animo: cum longa fortunæ indulgentia magis urbanis deliciis & do-

domestico luxui assuetus esset, quam ut iis subito æquo animo careret: quanquam & invisus suis pariter, & iis ipsis contemptus, quorum causam magna suorum querela & tanta sua cum infamia iuvisset: inertis otio ac turpi magno homini, deteriore certe conditione in patria futurus, quam qui illa pulsi per vim essent, manere constituit. Hæc quidem de Luca Pitio Machiavellius; alii, si eos libet sequi auctores, aliquanto diversa tradunt, excepta ut apparet ex commentariis urbanis, quorum nonnulli multis Reipub. casibus erepti adhuc supersunt. Cum in eorum collegio, quibus summi imperii procuratio in quintilem & sextilem menses obvenerat (fuit is annus eius sæculi sexagesimus sextus) quinque Medicum essent, ceteri non obscure coniuratorum causæ faverent: pridie Cal. Septemb. de more sorte adlectis, qui ita distractis partium studiis in duos menses insequentes succederent, quod tempus, ut alibi diximus, summi magistratus legitimum erat: antequam qui veteris collegii erant magistratu abirent, de consilii sententia, in magna civium dissensione, multitudine in spem rerum novarum erecta, per certos homines, quorum virtus probata coniuratis, minime fides suspecta esset, agi de compositione placuisse: Thoma Soderino id maxime suadente, Antonio Laurentii filio Rodolphio, Carolo Pandulphino, & Manno Temperanio, qui privati quidem erant, sed magnam prudentiæ & virtutis opinionem habebant. Iis quod se ultro ad pacem conciliandam, auctores futuros obtulissent, negotium datum, ut Pitio, Neronio, Acciaiuolo, & Soderino conventis, qui militum manum & voluntariorum conductam domi haberent, quoad auctoritate perficere & consilio possent, curarent, ut per æquas condiciones ab armis discederent, quod quidem si essent assequuti, maximam laudis partem intelligerent ad se perventuram. Ita & publica auctoritate, cum illi magistratus imperio se rem suscepisse profiterentur, & vero etiam privata, victum Pitii animum, cum eorum consilium primum non
impro-

improbare, postremo mentem ad pacis conditiones, quæ illi æquissimæ ferrentur, flectere videretur, ut agi etiam de reditione in gratiam pateretur, induxisse. Eius autem rei ita Lucam illis potestatem fecisse, ut per eos suæ dignitatis rationem habitam appareret: veritum ne in eo plus gratiæ aliquanto qua Petrus Medices præstabat, quam causæ tribueretur: qua ex re fieret, ut de suo iure decedere coactus, mox in capitis discrimen adduceretur. Ita Petrum in præsentia qui non magis Pitium sibi adiungendo, quam distrahendo ab aliorum societate, eorum infirmare vires & labefactare conaretur: dignitatis esse obliviscendum, ubi de salute agi oporteret, arbitratum, cum eius præsertim vindicandæ, ubi conspirationem adversariorum disiecisset, haud esset illi occasio defutura: probatis conditionibus, quæ proponebantur, cum illo rediisse in gratiam. Cuius rei confirmandæ causa, cum officiis inter eos certari coeptum esset: Petrum, qui principem locum in facilitatis & comitatis laude quareret, Laurentium filium ad illum domum misisse: a quo cum exceptus, ac nulla ommissa benevolentiae atque amoris significatione dimissus esset, ita illum affectum reliquisse, ut antea liberis præire iussis, ipse Petrum continuo ire invisum, paucis admodum comitatus, quod esset conciliati animi argumentum & plane illi restituti, & se armato permittere animum induxerit. Hinc ab iis, qui aderant, viris bonis & honestis, rursus de ea re mentione iniecta, magna concordia animorum, non de pace solum, sed de affinitate etiam transactum esse. Neronium, Acciaiolum, & Soderinum, cum quidem (id quod credibile est) conveniri ab illis consulto noluisissent: ne si rogati in colloquium venirent, pertinaciæ opinio illis ubi in sententia perstarent: ubi fractis animis, arma abiicere mallent, atque integram causam cognoscendam magistratui permittere, de quo nihil haberent quod statuere possent, mollitiæ infamia atque inertiae apud suos fraudi esset, quos inimicis prodidisse viderentur, ab eo consilio
abfuis-

abfuisse. Ita Pitium nequicquam, ut docuimus, a Neronio & Soderino sollicitatum, ut noller, prodita causa suorum, separata a ceteris consilia habere, & suis ad exitium & Petro ad victoriam aditum aperuisse. Quæ autem causa illi extiterit commutandæ sententiæ, ignoratur: verisimile est (si modo studio libertatis adductus, cum inveteratam multorum odio Medicum potentiam maioribus viribus tollendam esse arbitraretur, societatem cum Neronio coivit) quod de eventu desperavit, ab ea contentione illum non malo consilio abstinendum, quæ perniciofa sibi, nulli adiumento aut præsidio Reipub. esset futura, censuisse: cum quidem constantia retenta in perditis rebus nisi cum alia ratio nulla reliqua supersit dignitatis tuendæ, pertinaciæ affinis & amittat laudem, & in vituperationem verratur. Nam si id minus spectavit, & homo sui impotens ac præceps cupiditate dominandi, cum non esset pares in victoriæ præmio laturus, quos opinione virtutis anteiret, cum rerum exitum execratur, qui lætus parum usus atque emolumenti, adversus nominis iacturam & fortunarum afferret: ut non optimam rationem ita aliquam tamen sequutus, cum usque eo esset progressus ut nihil victori integrum nisi sui contemptione atque indignitate ad ignoscendum relinqueret, videretur pacis consilia probasse. Non est hic prætereundum id quod de hac re tota Ticinensis tradit, multum ille quidem a Machiavellio dissentiens: cum externis auxiliis comparandis hinc Petrus Medices, hinc coniurati intenti, in magnam expectationem rerum novarum civitatem crexissent, quarum exitum boni omnes perhorrescerent: sollicitum magistratum de summa Reipub. cum nisi privatorum audaciæ occurreret, rem eo progressuram animadverterent, unde revocandi spes nulla esset: per interpositam publicam auctoritatem eos post multam disceptationem ita ad concordiam adduxisse: ut privati positis armis, in potestate magistratus se futuros, ac disceptandis minuentisque controversiis eo quod decrevissent mansuros polliceren-

cerentur. Ita autem decernente magistratu, inter eos convenisse: posthac in privatorum ædibus nulli civium cœtus, nulla concilia, coitiones, haberentur: quicquid esset qua de re inter privatos disceptaretur, id ad eum magistratum, cuius de ea re cognoscendi ius esset, referrent: eius decreto atque imperio starent: offensionum memoria obliterata, pacem, æquabilitatem, concordiam, æquo iure cum ceteris utentes in posterum colerent: iis contra a magistratu caveretur, ut quod privati societatem coissent, coniurationem fecissent, coacta armatorum manu multitudinem ad arma excitassent, id illis fraudi ne esset, nec exilio, multa ulla, gravioreve animadversione notarentur. Ea omnia se rata, firma, sancta habere, tabulis publicis iureiurando obstricti testarentur: id, ut documentum certius violatæ fidei extaret, ubi a conditionibus discessissent. Per quos factum constaret, ut fides violaretur, ii se Pontifici Romano sisterent, eius iudicio convicti plecterentur. Ita Petrum Medicem, cum adversarii futuri in magistratus potestate, ac conventa rata habituri viderentur, nihil autem causæ esset, cur ea arma retineret, quæ ne illi essent necessaria, magistratus fide publica cavisset, relicta urbe, ac soluto omni cura animo, rus concessisse. Hinc ne quid tumultus ad novas seditiones adventu militum Sfortianorum ad urbem oriretur: ad duces scripsisse, quando iam domi dissidia omnia inter privatos sublata essent, se illis quo minus ubi vellent militem dimitterent, in mora non esse: eorum se auxiliis in præsentia, quæ sibi invidiæ, Reipub. non essent usui futura, non indigere. Cum grave exortum malum in civitate, ac subito oppressum magna bonorum lætitia videretur, ut brevis usura eius lætitiae esset, coniuratos sive id illi consulto, sive, ut sit in iis quæ ægre probamus, tarditate & procrastinatione exequi neglexissent, commississe. Borsium enim, quem ab illis quidem de iis quæ acta Florentiæ erant, certiores fieri oportebat, iam adductis copiis ad Reip. fines, quo frater illis citius auxilio esset,

set, ut profectiōnem etiam omnium opinione celerius maturaret, curavisse. Eius rei fama in urbem eodem tempore atque ad Petrum Medicem in Caregianum perlata, cum literis a Bentivolio opportune acceptis, de Ferrariensis adventu cognovisset: commotum, ut par erat, magnitudine periculi, subito coacta agrestium & voluntariorum manu, ac nuntiis & literis in omnes partes, Mediolanum in primis dimissis, quibus ut auxilia sibi mitterentur postulabat, in urbem armatum inclinato in vespertina die ingressum, domum præsidiis ante fores armatorum dispositis seplisse. Eius adventu perculsos coniuratos, cum quidem tam repentinus atque inexpectatus fuisset: quando nihil a se admissum intelligerent, quare sibi Petrus confugiendum ad vim existimaret: vererentur autem ne causa metus quæsitā esset, quo opprimendis adversariis, qui essent futuri imparati, necessaria illi arma suppeditarentur: & ipsos, ut per temporis angustias licuit, domibus collectitia clientium atque amicorum manu munitis quiescere quidem atque se continere, sed armatos tamen atque ita rei eventum expectare, statuisse. Postridie mane quam hæc essent acta, magistratum iam a Petro literis ad eum missis, quas ad se Bononia allatas de adventu Herculis diceret, cum simul & Lucam Pitium advocandum in curiam, qui maxime inter coniuratos conspiciebatur, curasse. Cum alter affuisset, atque eius rei invidianr omni asseveratione deprecatus, in adversarium avertere conatus esset; Petrus valetudine impeditus, liberos misisset: & errore facile & causa erroris detecta, non de seditione tollenda solum, sed de reconciliandis etiam per eam occasionem animis agi cœptum esse. Ita data utrinque atque accepta fide, Lucam Pitium in gratiam cum Petro Medice rediisse, ac liberos complexum deosculatumque esse. His rebus ita administratis, Loïsio Lucæ fratri a magistratu datum negotium esse, ut celeriter ad Herculem profectus, militem statim e finibus Reipub. abducendum, ne si ulterius progrediretur, maior tumultus

tus per armorum occasionem in civitate excitaretur, omni studio curaret. Rursus augeſcente multitudine rumorem, cum temere percerebuiſſet, nihilominus Herculem ad urbem infeſtis ſignis properare: Petrum, qui quod ſuſpenſo animo & incerto fluctuaret, nondum armatos dimiſerat, Nicolaum Soderinum Germanis ex proximis tetrinis ad arma vocatis, qui ex Belgis acciti (Germanorum uno nomine a noſtris hoc tempore Belgæ appellantur) aulæ in urbe faciebant, coaſto metu ſibi Pitio adeſſe, nocte adoriri ſtatuſſe. Cum Lucas advenientem domum amice excepiſſet, quanquam armatum atque iracundia ferociaque elatum, & precibus & auctoritate contendendo, ut eam noctem quieſcere, & Germanis in præſentia abire iuſſis, apud ſe manere vellet, induxiſſe. Ad hunc modum magno periculo Petrum ereptum Pitii ſedulitate & ſtudio eſſe. Ita autem tum inter omnes conveniſſe: cum excitata plebs deſiderio libertatis (quam neque modice amiſſam cupit, nec fert eandem adepta moderate) minime occaſioni deſutura videretur: nihil illi reliquum ſpei futurum, ubi Soderinus impigre rem exequi magno animo coeptam pergeret, ad ſalutem fuiſſe. Hæc ita a Tici-
nenſi traduntur, ut poſt Pitii reconciliationem, communi ſimul omnia conſilio ab illo & Petro Medice geſta adverſus ceteros coniuratos adminiſtrataque affirmet: non prius autem Petrum deſtituiſſe, & amicos communes allegando, & promiſſis eundem & ſpe honorum excitando, quam illum alienatum a ceteris ad communicandas vires etiam conſiliaque induxerit. Cetera fere cum iis congruentia habet, quæ excepta diximus ex urbanis commentariis: ad Decemvirum creationem, per quam poteſtatem, iam factus ſuperior adverſariis Lucæ coniunctione, nullo negotio illos eiicere ac de medio tollere potuerit. Quicquid vero is de Pitio ſcriptum reliquit: fama tamen obtinuit, Petrum alterum quidem effeciſſe, uti comutata ſententia quieſceret: minime alterum aſſecutum, ut pro illius cauſa ſumeret etiam arma. Deſertoris enim illud videtur

detur fuisse, quod per speciem improbatæ causæ poterat ignaviæ obduci: hoc proditoris & quod minime sceleris infamiam & dedecoris effugeret. Multos autem reperias qui possint facile officio deesse: admittere scelus non item facile possint. Vt autem hoc credam, facit omnium fere in eo consensus (quod Machiavellius etiam affirmat) cum pulsus inimicis, Petrus rerum potitus esset: sua spe atque expectatione Pitium frustratum, vitam reliquam obscuram, præmiorum certe expertem, quæ ascitum in societatem periculi manerent, traduxisse. Accidit hoc autem fere eis semper, qui in partium contentione quiescere, ac neutram fovere quam certare armis malunt: ut a victis odium referant, quod se proditos ab iis putent, a quibus expectari opem non licuerit: & parum solidam gratiam ineant a victore: qui cessationem quiescentium pro causæ præiudicio, quam quidem vinci voluerint, interpretentur. At qui ex urbe aufugerant (fuerunt autem permulti) ii ad unum omnes publicatis bonis, damnati ac notati ignominia, tanquam vim patriæ intulissent, hostes iudicantur: ac quoniam exilii causa solum vertissent, non antea magistratui sui facta potestate, ea de re interposito decreto, illud iis ut iussum ratumque esset, pronuntiatum. Cum magno hominum metu in omnes magistratus sæviret, qui fuisse participes coniurationis in Petrum Medicem dicerentur: qua in re non manifesto modo deprehensum crimen, sed quod gravissimum est, suspicio criminis ad exitium valebat: qui coniuratos propinquitate & cognatione attingebant, quando se parum tutos futuros in ea urbe rebantur, in qua iracundia homines atque odio efferati, aliorumque magis elati victoria quam sui, nullo discrimine pariter & qui exulum & qui culpæ affines essent ad supplicium raperent: patriis fortunis crudelitati atque avaritiæ inimicorum prædæ relictis, sua sponte in exilium abierunt. Sequitur autem fere semper hoc malum dissensiones & civilia bella, ut qui periculi focii & armorum fuerunt, quæ præmia spe-

rare

rare a Duce victore non possunt, a victoria petant: quæ sua natura insolens atque effusa, facile in eorum fortunas sævit, quorum sanguinem & vitam hausit. Ita fit, ut qui obsequutus ingenio, sit mitis in victos futurus, ei per suorum insolentiam raro liceat ingenio uti. Est porro hoc longo usu animadversum, ut fere semper de hostibus victoria parta, de iis quos vicit belli Dux, de victore, quod est foedissimum, triumphum sui agant. Ex iis qui urbe excefferunt, Neronii fere omnes, qui quoniam principes coniurationis ferebantur, propiores periculo videbantur futuri, extorres omni spe veniæ aut desperata aut abiecta, profugerunt. Ioannes quidem, qui pontificatum Florentiæ gerebat Dietisalvii frater, Romam, quæ illi esset sedes exilii tutissima futura, unde iniuriarum vindicem sibi esse quærendum statuerat, ad Paulum secundum Pontificem concessit. Affirmat Nicolaus Valorius, cum Petrus ob virium imbecillitatem impar rebus gerendis esset, atque in Laurentium filium, magnâ spe iam de illius virtute concepta, curam omnem administrandæ Reipub. contulisset: ut mitius cum adversariis ageretur, illum maxime suo studio auctoritateque perfecisse. Ac cum ad illum esset adductus Antonius Tebaldutius, unus ex his qui cum Neronio in patrem coniuraverant, ut venia impetrata, cum illo, ubi vellet, in gratiam rediret: illi Laurentius gratias egerit, quo erat usus interprete Tebaldutius ad veniam impetrandam: cum illud etiam addidisset, magnam quidem gloriam propositam viro forti in vincendo inimico, multo maiorem tamen in eodem conservando, illum sequi. Nam ut inimicum vincere & felicitatis pariter & virtutis videri: sic conservare victum atque eo non progredi, quo odium impellat atque ulciscendi libido, unius modo virtutis munus ac difficillimum semper illud quidem esse: repugnante fortuna, quæ raro secunda & non immoderata eadem est. Ac quemadmodum qui esset aliquid nactus, cuius rei iacturam fecisset, id illi æque esset charum atque ea quæ

quæ stabili ac diuturna possessione quæsitâ haberet: ita vere & ex animo reconciliatum inimicum, sæpe veteri & constanti amico æquandum: præferendum aliquando, cum esset melior factus beneficii accessione. Cum magistratus plane Petro addictus edicto præfatus esset, Remp. nobilissima sui parte amissa, afflictam & iactatam, quasi tamen sentina exhausta, recreatam ex adversa tempestate, esse hominibus lætandum: supplicationes decernit, quibus quod civitas ad concordiam rediisset, ac gravi metu armorum liberata esset, gratiæ Deo immortalis agerentur. Quibus cum multitudo occupata a sensu aliarum rerum averteretur, de nonnullis, qui indicati a consociis dicerentur, quæstione habita (nondum plane reliquiis coniurationis deletis) supplicium sumptum est: id quod magnum postea odium in Petrum concitavit, cum maiorem esse partium contentionem quam studium constituendæ libertatis appareret. Ita multi, cum nullus finis aut modus esset in eos quærendi, quorum nomina deferrentur, quamvis levi suspicione, in causâ capitis, quod iniquissimum est, insontibus ac nullo patrocinio legitimo sublevaris, officiente, in exilium eiiciuntur: ac præter publicationem bonorum, quæ una erat causâ saviendi, tristi ac gravi infamiæ nota hostes iudicantur. Cum tot mala repente essent civitati obiecta, quorum quidem magnitudo misericordiam magis in affectos, quam causâ quæ nulla agnoscebatur, odium moveret: unus tamen Lucas Pitius, etiam si eorum culpa omnis in illum reiiciebatur, quæ res efficiebat ut magis dignus odio quam misericordia haberetur: quanto in illustri homine insigniores fortunæ iniuriæ sunt, quam in posito humili & obscuro loco, in primis commutatione fortunæ homines movebat: honestum exilium ubi præstaretur culpa, patriæ commodis, quæ tanta dignitatis iactura quærerentur, præferentes. Itaque omnes fere in rerum eventu, quâ re nihil est facilius, viri fortes & magnitudine animi elati, etiam cum integrum est, & optio datur utrum velint agendi,

ma-

malunt in contentione dignitatis occidere armati, quam arbitrio inimici victoris patriam & vitam retinere. Erat domi perpetua solitudo, nulla hominum frequentia, qui ubi exiret, domo deducerent: amici clientes nulli, assiduitate patrocinium principum, cum modo est usui, mereri assueti: solus, contemptus, invisus: nemo qui illi obuius de via decedere, nemo qui salutare advenientem, appellare, aspicere auderet. Nam tantus erat iniectus omnibus metus, ut abiectissimi homines & ex infima urbis face, cum ille amplissimas aedes, quæ ad hunc diem etiam in tanto hominum luxu, cum admiratione visuntur, inchoatas haberet: illi suam operam mercede locare, atque adeo ii, sine quorum ministerio gravis & difficilis est hominum vita, in familiarium illius numero haberi, deterriti metu recusarent. Ita cum multi illum odio, plures contempnitione, nulli misericordia dignum putarent: eoque impudentiæ ventum erat, ut quæ munera illi privati secundis illius rebus detulissent, tanquam illa corrogata, patientia & dissimulatione eorum ad quos pertinerent, in domesticum usum avertisset: sua esse & a se iniuria alienata impudentissime dicentes, reposcere, atque ubi eo minus facili uterentur, summo iure etiam experiri conarentur. In tot malis, quibus undique circumvento nullum reliquum solatium erat (quod illi amici prædixerant aliquando futurum) ferunt fluctuantem animo, ac non magis ab aliis rebus quam a mente & consilio inopem, sero sed æque, frustra quidem sua spe deceptum, suscepti consilii poenituisse. Ita cum ille dignitate libertateque amissa, quam ab inimicis per proditorem suorum petere quam ab armis atque magnitudine animi maluerat, in civitate foro & curia; ceteri ita patria exularent, ut vigeret in iis memoria & studium suos liberandi (quæ una illis spes reliqua erat) variis rationibus Principum animis sollicitandis, nova consilia inire, necessaria quidem, quibus patriæ repetendæ omnis alia ratio deesset, varie cœperunt. Quæ tamen quanquam ab
illis

illis summo studio administrantur: Acciaiolus hoc sibi consilium ad extremum sibi reservandum arbitratus, sive Petri lenitate confideret, sive causæ æquitate, cum videri vellet, nihil minus quam illius opprimendi causa, cum inimicis conspirasse: tentare illius animum litteris constituit. Quod quidem hominis consilium, etiamsi in desperatis rebus & ubi magis salutis quam dignitatis ratio habetur, non est reprehendendum: nulla tamen nobis ratione niti videtur. Nam præter quam quod susceptas habebat cum Petro Medice similitates Reipubl. causa, id quod in primis existimari volebat: aliæ etiam inimicitarum causæ privatæ intercedebant, graves in primis & minime oblivioni mandandæ, ut superius demonstratum est. Quod cum haud Petrus ignoraret, nulla erat ratione facturus, ut inimicus vetus nova iniuria laceffit, suo periculo revocatus ab exilio, in sui perniciem quasi in sinum exceptus confurgeret, sollicitum certe illius animum perpetuo haberet, cum redimere gravem curam inimici calamitate posset. Neque autem semper verum est, quod proverbio fertur, citius iniuriam qui facit, quam cui illata est, oblivisci. Est enim hoc eorum qui aut ignorant inimici vires aut contemnunt: quorum his temeritas & nimia confidentia sui, illis imprudentia & socordia, quæ fere semper animi securitatem, cum ab ea causa manat, consequitur, exitium affert. Prudentis quidem hominis est, cum de voluntate dubitare non possit, ita de inimico statuere, cum quidem, cum sit iniuria affectus, malo doctum facere etiam iniuriam atque vindicare adeo, quod est facilius factu contempto & abiecto, didicisse. Id autem ut Petrus magis intelligeret sibi esse cavendum, Acciaiolus ipse effecerat: qui etiam si aliam causam iactaret, quæ popularis esset, & probitatis ostentationem haberet, satis sciret futurum, ut alio eam inimicus referret, & cui ille oblitteratam etiam memoriâ veteris offensionis tanta quidem accessione iniuriæ renovasset. Litteras autem ab eo scriptas maxime in hanc sententiam

Machiavellius tradit: Equidem cum tacitus considero (facio id autem sapissime) quam temere hominum vitam fortuna iactet: non possum facere quin meis etiam in rebus adversis vehementer interdum rideam & effuse. Tanquam enim illi magnopere curæ sit quam recte in vitam hominibus agatur: quæ facile patiaturs nulla certa causa hominum amicitias & coniunctiones dissociari: eandem rursus eos, inter quos graves inimiciæ & susceptæ maximis de causis intercesserunt, non reconciliare modo, sed revocare etiam in amicitia coniunctionem, & temere æque & crebro animadvertimus: quod quidem maximum est, iis ipsis etiam ignorantibus causam, quorum maxime id interesse videatur. Cum pater tuus vir optimus idem & fortissimus (quod minime accipi tanquam a me dictum exprobandi causa velim: neque enim hoc fortuna postulat mea) cum, inquam, iis pulsus ab inimicis in exilium esset, illius ego culpæ reus, quæ cum esset nulla, odio inimicorum & crudelitate, invisam maxime illius causam civitati faciebat: quod semper meis privatis rationibus illius salutem anteposuissem, patriam simul cum eo amisi: ægre cum in me undique insidiæ compararentur, fuga salute quæsita. Rediit ille brevi postea, & quidem cum eo omnes, qui illius partium studiosi habiti & calamitatis socii ac participes fuerant, redierunt: quorum nemini ego unquam amore atque observantia in illum, magnitudine beneficiorum, cum neque hoc illius fortuna, nec mea ferret, non ita multis & si quidem voluntatem in benemerendo spectari oportet, neque iis ipsis plane unquam cessi. Quod quidem meum in illum studium, cum mors illius sequuta esset, atque ego id a te illius filio tanquam hereditate adiri æquum censerem: nulla unquam animi offensione interruptum, in te quandiu id mihi per quandam rationem meorum temporum licuit, constantissime retinui. In suscepta contentione de Republica quod ego a te dissentire, ac patriæ salutem privati commodis præferre maluerim: fortasse cum in mala fuerim sen-

sententia temporibus deceptus, accusare tu quidem me potes: æquissimo animo ferre idem debes quod ego, id quod tu semper etiam præ te tulisti, patriæ consultum voluerim, quam semper mea quoque salute habui chariorem. Cum te adversa valetudo, liberos, in quibus etiam si magno ingenio essent, id minime ætas atque usus rerum consequeretur, civitatis ratio a Reip. procuratore avocaret: me quidem, ut par erat, magnopere salus meorum civium movit, ut pro meo in illos studio, id quod ego nunquam inficiabor, ita Reipub. prospiciendum putarem, ut magis in legum & magistratuum auctoritate, quam esse immortalem par est, ubi viget studium libertatis, quam in mortali homine illius salutem collocarem: ut si quid sit a me actum quod minus tibi probari potuerit, tanto id minus moleste debeas ferre, quanto magis intelligis, non adversus tuam salutem, sed pro patriæ libertate hanc a nobis susceptam contentionem esse. Qua in re tamen si quid est a me peccatum: non animi studium, quod quidem cum a pietate profisceretur quasum patriæ obstrictus, non potuit non rectissimum esse: sed ratio agendæ rei, quæ tamen magis ex mentis consilio quam ex eventu debet æstimari, forte improbari potest. Vtunque enim minus ego tuæ saluti ac dignitati consulere visus sum, quando humani erroris hoc crimen est, non voluntatis: haud indignus debeo videri, cuius aut studio & pietati in patriam, aut vetustis in tuam familiam meritis & officiis (si modo decet magnos homines memores beneficiorum potius quam iniuriarum esse) condonari id æquum putes. Hæc pluribus visum est ad te scribere, quo latius tibi quæ mea in te voluntas esset, declararem. Quam quidem cum iam satis tibi esse exploratam & perspectam confidam: tuum erit, cuius quidem hominis studium & fides nunquam temporibus tuis adversis desiderata sit, vetus familiaritas & consuetudo, interposita magis temporum iniquitate, quam obliterata memoria, is ut te facilem & misericordem in sua adver-

sa fortuna inveniat, præstare. His litteris lectis, ita Petrus illi respondisse fertur, ut ægre possit diiudicari utrum in illum odio maiore an contemptione fuerit. Fuisse autem litteras scriptas hoc argumento accipio. Ego vero, Angele, facile patior, & istic, quemadmodum scribis, posse afflictis tuis & perditis rebus ridere: Est enim id satis causæ cur ego minus hic lugeam secundis meis: cum facile intelligam, ubi tibi in patria, id quod eras vehementius facturus atque effusius, ridere licuisset: mihi foris plane fuisse lugendum, qui non æque ad fortunam adversam ferendam obduruerim, ut tu videris, multis philosophorum præceptionibus & gravissimis adversus omnem illius vim atque impetum munitus. Facit autem hoc ipsum, ut minus mihi intelligam eius hominis causa laborandum, quem animadvertam in stomacho etiam & indignatione risum captare. Nam quod ais te patris mei studiosum fuisse, non verebor ne quis me existimet laborare crimine ingrati animi, cum minime tu quidem gratis unquam amaveris, & benevolentia, quæ, ut nunc apparet, simulata erat, præmia retuleris amplissima: si ubi idem mereri male de nostris rebus cœpisti, iustitiæ partes æque præstans, ut exul maleficii & sceleris poenas luas, dandam mihi operam putem. Quanquam neque ego magno unquam sane eorum benevolentiam redimam: qui cum beneficia maxima accipiant, tanquam in pari laude debeat poni qui præclare factis & qui verbis meretur, id quod nunc ipse facis, studium in bene merentes & verborum honorem petulantissime iactent. Ac cum non ignores, minime hoc me fugere posse; perastute, ne quando tibi officii exprobrationem obiiciam, in principio occurras. Quod vero tantum admissum non in me magis quam in patriam scelus (quandoquidem plurimum hoc nomine debere tibi Rempub. reris) studio pietatis tegere audes, quod magnum atque insigne in tuos cives ostentas: tanto id debet gravius ferri, quanto magis impie facis, qui pietatis nomine sanctissimo, facto improbissimo

tuendo, abut̃are. Nam si hæc tanta laus a maiorum commendatione est ducenda, utrum mei maiores honestandæ augendæque patriæ, an tui plura præstiterint, ne aut ipse mihi aut meis faciam iniuriam, disputare in præsentia omitto. Quod reliquum est, quando in patria relictum tibi a maioribus locum retinere honeste non potuisti: perge quidem in aliena, ut dignum tuo scelere est, per turpe & inhonestum otium, atque in ea fortuna, quam tute ipse finxisti, grandis iam natu, quod est tibi vitæ spatium reliquum agere. Ita ille spe omni reditus præcisa, ne tamen penitus abieccisse animum videretur, Neapoli discedit, quam ille urbem, cum parum eum Regem faventem exulum causæ esset nactus, minime opportunam rebus novandis esse statuerat, ac Romam contendit, eo consilio ut ceteris exulibus, si quid illi per occasionem molirentur, præsto esset. Iam illi cum cetera minus processissent, hoc inter se consilium inierant, non sine magna quidem spe eventus ubi fortuna rem agentibus adesset: ut cum in urbe Medices ampla quidem negotia sed haud satis explicata haberent, data opera ut eodem tempore nomina a creditoribus exigenterentur, atque ita illis imminuta & labefactata fide, in certam perniciem Petrum ac liberos adducerent: callide illi fore arbitrati, ubi celeberrimo Italiæ conventu fidem amisissent, ægre ut in patria auctoritatem illi atque existimationem retinerent. Ergo cum ita deliberata & constituta re, facile in magna inimicorum invidia, qua non illi modo apud suos sed etiam apud externos flagrabant, sua auctoritate perfectissent, ut ingens pecuniæ vis, cuius magnam partem in nominibus, perexiguam numeratam haberent, a Petri procuratoribus exigenteretur, neque eam subito expedire possent: ita illos improvise atque inexpectata re perculerunt, ut Petrus quanquam usus summo amicorum studio (tanto suis fortunis periculo imminente) ægre tueri in civitate & apud externos fidem potuerit: qui eius rei fama deterriti, venire ad suum primo quoque tempore curarent.

rent. Quæ quidem dum ad hunc modum in urbe geruntur, Neronii & Soderinus, qui Venetiis exulabant, bellum atque apertam vim animo agitantes, liberam civitatem ac præpotentem, ad arma sollicitare non desistebant: ut cum populari & ad præsentem fortunam accommodata oratione frequenti Senatu de ea re egissent, & Principem & Patres æque permovisse dicerentur. Ita autem unus ex iis communi omnium nomine locutus fertur: Cum in hac civitate, in primis totius Europæ nobilissima & potentissima, divino consilio libertatis domicilium sanctissimum collocatum constitutumque sit: violata illa nefariorum hominum armis, ab iis opem atque auxilium implorat, quorum cum hoc esse patrocinium maxime credatur, pares quoque vires ad illam tuendam adversus hominum scelus Deus immortalis esse voluerit. Ita vero, eiectioni per summam iniuriam patriis sedibus, supplices huc manus tendimus, ut si postulata nostra æquissima, iustissimæque preces a vobis reiiciantur, in quibus spem omnem recuperandæ patriæ collocavimus: apud quos alios aut salutis perfugium quæramus, aut exilii solatium, nulli amplius supersint. Nullum quidem, Patres conscripti, nostrum præclarum meritum in hanc Rempub. extat, de qua bene mereri is unus modo potest, cuius summa providentia, divinoque consilio condita urbs constitutaque est: studium egregium semper (quod nobis licuit præstare) mirifica voluntas singularisque exitit. Cuius quidem quod minus vobis ullam significationem dederimus, nonnunquam Reipub. nostræ temporibus quæ privatorum studia interpellarent id ab invitis exigentibus: vestræ idem felicitatis, & calamitatis æque nostræ magnum indicium est. Ita autem est hæc civitas florens auctoritate, potentia, magnitudine imperii, ut cum tantis illius opibus summa pietas, religio, iustitiæ ac sapientiæ opinio adiuncta, admirabilem illam cunctis populis conspiciendamque reddat: si quis ope illius atque auxilio ad eam confugiens sublevetur, ei facultas omnis referendæ gratiæ,
cum

cum maius hoc quiddam spe hominis sit, simul esse erepta videatur. Quo minus nobis esse elaborandum intelligimus, ut vobis, Patres conscripti, æquissimam nostram causam probemus: quorum in hoc gravissimo sapientissimoque consilio, plus semper æquitatem quam gratiam, preces miserorum quam potentium opes, studium veræ laudis quam cupiditatem, leges & iudicia, quam vim atque arma denique potuisse animadvertimus. Nam quæ in præsentia patimur mala cuiusque rei causa, quæque in posterum videamur passuri, nisi quid nobis præsidii in vestra fide constitutum sit, ita vobis comperta esse arbitramur, ut supervacanea iam omnis nostra commemoratio videri possit. Quod quanquam ita sit, haud tamen dubitamus, si eam malorum faciem spectari æque facile liceret, quæ cives nostri in patria ferunt, quin multo illa magis visa miseranda, non solum humanissimos homines, & qui ex secundis suis rebus miserari supplicum fortunam consueverint, quibus alii insolescunt; sed quemvis etiam, in quo ulla modo humanitatis vestigia sint reliqua, ad eos homines profligandos perdendosque impellant, quorum ea scelere & nequitia in civitate nostra evenerunt. In libera civitate, atque id primis nobili & clara (liceat patria eiectionis de suis rebus magnifice loqui) privati homines cum malis artibus aliis, tum ubi his minus per bonorum consensionem locus esset, vi atque armis principatu occupato, civium alios memores veteres libertatis, cum ea ipsa patria erepta, cuius nunc nequicquam interitum lugent, per summam iniuriam eiecerunt: alios, cum eorum fracti animi essent, cædes illis, exilia, proscriptiones intentando, parere superbissimo imperio, ac servitutis iugum accipere longe acerbissimum, coegerunt: affecerunt alios genere mortis teterrimo & crudelissimo, in quibus par constantia & animi robur, eorum sceleri atque audaciæ esset: leges, iura populi, auctoritatem magistratuum, divina atque humana omnia sustulerunt, immani ac nefando imperio, superbia, cupidita-

ditate, libidine exæquarunt. Quibus tot malis, tanquam nondum satis in nostros cives esset sævitum, tot capite damnatis, in exilium pulsus, in ultimas terras amandatis, quo facilius religionis & pietatis specie homines capti opprimerentur: solemnibus supplicationibus pro civitatis concordia ad omnia urbis templa indictis, incautos homines & imprudentes, qui tanta se religione tectos ab inimicorum crudelitate & scelere censerent, pro communi (inquam) salute vota suscipientes, captos, comprehensos, tormentis excruciatos, fidem hominum, Dei immortalis opem atque auxilium implorantes, ex cuius sanctissimis delubris ad supplicium indignissime rapiebantur, securi feriendos, fractis cervicibus foedissime necandos, inspectante populo, cum vocem nemo aut gemitum edere indicem libertatis, nemo quiritantibus metu adesse auderet, efferatis odio animis, curaverunt. Ac si minus tot malorum commemoratione, Patres conscripti, movemini (tamen si ut sunt vestra mitissima ingenia & ad misericordiam propensa, vestra admurmuratione, qui his audiendis sensus in vobis sit, minime potestis dissimulare) iidem cum Sfortia Insubrum Regulo, vestrae Reipub. nunquam fido amico; infestissimo semper futuro hoste, armis sociatis, per speciem tuendi principatus, quem scelere partum habent, tantarum virium accessione inflati alienae ditionis civitatibus imminet, semper Italiae quietem atque otium, nisi obviam eorum amentiae & audaciae eatur, perturbaturi: Id ne accadat in primis magna vestra invidia, vobis est, pro vestra sapientia, providendum. Ea enim est hominum opinio, ut aut per vos utrosque, aut per alium neminem, tantam impendentem Italiae tempestatem ab horum coniunctione sperent aversum sublatumque iri. Nam Sfortiam potentior per se esse quam vobis videatur expedire, quorum fines imperii attingit, minime, Patres conscripti, ignoratis: ut si eidem adiungi Florentinorum arma, veluti corollarii loco, patiamini, nemini iam dubium sit, parem illi potentia atque

que opibus in Italia facile futurum neminem. Nunquam non arma timenda sunt, ubi illa etiam ab imbecillo sumpta adversus valentiorum, vires sensim sumere patientia homines ac dissimulatione permittant: corroborata eadem & confirmata tempore, raro certa ratione & consilio, nunquam subita vi comprimi & coerceri possunt. Permagnum enim interest, utrum quis meditatus & consilio ante suscepta re, an imparatus & oppressus tempore, ad arma accedat. Itaque cum æquissimam causam atque optimam apud sapientissimum Principem amplissimique ordinis Homines agamus; cum ab iis opem imploremus, quorum semper institutum fuit, nunquam miserorum ac supplicum preces aspernari; cum ubi est mirifica voluntas atque inclinatio animorum, auctoritas sit & potentia par; cum denique ut hanc causam suscipiatis, non illius æquitas solum, sed cura etiam vobis rerum vestrarum suadeat: ita nos & privatam nostram & multo adeo magis patriæ salutem, huius nostri animi testem Deum immortalem advocantes, cuius vim irati licet nemini effugere, vestræ fidei commendamus: ut cum tantum in nos meritum nulla sit unquam oblivio ex hominum memoria oblitteratura, facile tamen intelligatis cum in eo ipso consulturos vos otio vestro & dignitati, tum veteres iniurias hac tanta vobis in præsentia occasione ostentata vindicatu-
ros. Quæ res minime negligi a vobis debet, si modo esse memores potestis Insubrum Regnum tantum, adeo vestris rebus opportunum, vobis ademptum, partum idem acerrimo vestræ Reipub. hosti, non quidem per Florentinos magis, impotenti unius dominatu oppressos, quam per Medices eorum libertatis oppressores, magna totius Italiæ perturbatione, trepidationeque esse. Hac ab exilibus oratione habita, cum rei indignitate ac misericordia motis Patrum animis, supplicum preces minime viderentur neglecturi: prolixè illos atque omni honore verborum prosecuti, & bono animo esse, & meliores de sua salute spes cogitationesque suscipere iusserunt: quod

dignum maiorum gloria & fama esset, pro eorum instituto & consuetudine, religionis, fidei, & humanitatis partes, ut a se nunquam desiderentur, & in præsentia polliciti, & in posterum sibi curæ fore. Iam exules antequam ea ita Venetiis administrarent: ne quid, novum bellum molientibus in mora esset, quod quidem futurum verebantur, ubi gerentes res pecunia defecisset: Ioannem Franciscum Strotiam Pallantis filium, qui multos iam annos paternæ calamitatis atque exilii socius Ferrariæ exulabat, conveniunt, ut cum esse ditissimum hominem, ac magna cum familiæ existimatione versari illius rem in multis provinciis, multosque beneficio comprehensos habere non ignorarent: cum spe ostentata in patriam redeundi, cohortarentur: ut Venetis paratis exules reducere, qui Florentinorum & Medicum odio nunquam essent a novis consiliis averſi futuri, communem sibi causam patriæ esse ducens, minime deesse vellet. Eo loco illum natum, inque eam spem altum educatumque esse, ut patriæ imploranti illius opem, ubi esse auxilio cunctetur, non iam inertiae aut ignaviae reprehensionem, quod negligat illi eas partes præstare, sed sceleris atque impietatis, quod nolit, vir cum adeo affluens fortunæ bonis, tum ingenio magnitudineque animi excellens, subiturus merito esse videatur. Ita ille re demonstrata, cum memoria teneret Patrem civem clarissimum factione Medicum oppressum, quod bonorum partes tueretur, exilium subiisse, facile passus sibi persuaderi, quo ipse sua sponte inclinabat, tantam opportunitatem oblatam agendæ rei non esse omittendam, & cupidissime se recepit facturum quæ vellent, & ubi res atque usus postulavit, constantissime summaque animi alacritate præstitit.

IOAN. MICHAELIS BRVTI FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER QVARTVS.

DVM ita intenti exules Principum animis sollicitandis, ex iis, multis pollicitationibus & præmiis, qui belli initium faciant incitare conantur: Venetiis, aliquandiu re per summam contentionem iactata, cum Patrum alios exulum causa, humanarumque rerum casus magnopere moveret, averteret alios a belli consiliis, pacis atque otii studium, multo plures tamen Reipub. cura sollicitos haberet: vicit eorum sententia, qui exules recipiendos in fidem, & bellum Florentinis inferendum censebant. Verebantur autem ne si diutius rem dissimulando, Sfortiæ vires augeri per suam cunctationem paterentur, non Florentinis solum, sed Ferdinando etiam Neapolitanorum Rege fœdere illi iuncto, potentiores vicinum, quam Reipub. conduceret, experirentur. Aduvabat exulum causam, quod permulti adhuc in Senatu supererant, qui quo tempore cum Sfortia patre dimicatum erat de Mediolanensi Regno, Reipub. præfuerant. Hi præcipue Medicibus infensi, in quos potissimum culpam omnem tantæ amissæ occasionis augendi imperii, a civitate avertebant: facile ceteris sua auctoritate traductis in sententiam, quorum consilia ab armis abhorrebant: Senatus consultum ut maxime ad voluntatem exulum fieret, curaverunt. Hinc dato negotio Bartholomæo Coleonio copiarum Reip. ductori, ut exercitum per Flaminiam in Hetruriam induceret, Florentinis primo quoque tempore arma inferre iubent: Bellum per honestam causam susceptum, non modo videbatur nihil invidiæ

diæ in Venetos habiturum, sed iis potius honori apud
 exteros atque existimationi fore. Ad causam enim, quæ
 ipsa per se niti æquitate summa videbatur, exulum for-
 tuna accedebat, quæ in rebus adversis tum fere semper
 magis favens, ubi acrius sævit, facile efficiebat, ut pa-
 triæ libertatis vindices, minime digni tanta calamitate
 homines, Principum animos ad sui misericordiam move-
 rent. Variari inter eorum temporum scriptores non belli
 initiis modo, sed progressionibus etiam explicandis pluri-
 mum videtur: quorum Machiavellius ita rem gestam fere
 affirmat, quemadmodum superius a nobis demonstratum
 est. Nonnulli Coleonium tradunt ab exilibus aditum,
 cum nullius stipendiis addictus, liberam militiam paulo
 antea a Venetis exauctoratus proficere, facile animo
 ad bellum adiecto, quod perampla militibus victoriæ
 præmia, Duci nomen gloriamque ingentem ostentaret,
 expeditionem suscepisse. Ticinensis Neronio ait, ubi pri-
 mum Florentia excessit, datum negotium esse Coleonii
 conveniendi, cui erat multorum officiorum coniunctione
 devinctus, cum ille adhuc Venetorum stipendia mereret.
 Eum, re demonstrata, cum hominis auctoritate, tum mul-
 to magis spe bene gerendæ rei adductum, illi auctorem
 fuisse, ut Venetias profectus, parum semper per se æ-
 quum Senatui Reipub. Florentinæ ad bellum civitati in-
 ferendum incitare omni ratione & studio conaretur. Si-
 minus assequi posset, ut eum ad bellum aperte gerendum
 induceret (verisimile enim esse, cum Italiæ populi per
 concordiam Principum pace iam aliquot annis parta frue-
 rentur, ne in pacatissima parte provinciæ principes di-
 sturbare otium viderentur, a novis consiliis declinandæ
 invidiæ causa abfuturos.) perficeret, ut per honestam
 causam tanquam militia functus stipendia confecisset, se
 missum faceret, cetera prolixè pollicitum ubi id recte
 successisset, quæ bello gerendo necessaria essent, impigre
 paraturum se atque exequuturum. Ita Coleonium facile
 a volentibus & sua sponte inclinatis missione impetrata,
 cum

cum nihil minus ei stipendia procederent (quod Senatus dissimulari ob eam ipsam causam volebat) bellum reducendorum exulum causa Florentinis intulisse. Nam illud etiam addit, clam missum ad Coleonium legatum a Senatu, qui illius animum spe auxiliorum, ubi inter res gerendas eum cetera deficerent, in primis confirmaret. Porro ut credam, Ticinensem rem quemadmodum gesta erat tradidisse, præter ceteram hominis auctoritatem, quæ me movet plurimum, testimonio Sabellici adducor cum eo sentientis: qui & Venetam Historiam conscripsit, & diligens atque accuratus in primis habitus in scribendo est. Vbi igitur Coleonius de Senatus sententia certior factus, non esse eum a bello aversum accepit: conquisitoribus in vicinas urbes Cisalpinæ Galliæ dimissis, qui delectum militum haberent: cetera ipse per se celeritate atque audacia adhibita, quo imparatiores hostes opprimerentur, obire administrareque instituit. Brevi firmissimis militum cohortibus ac validissimis conscriptis, cum ad avertendos a suspicione animos palam in concilio dixisset, bellum se Ferdinando ac Sfortiæ illaturum, multis causis, quæ speciem honestæ expeditionis & necessariæ haberent, & occulta illius consilia obtegerent, in medium prolatis: aliis hoc quidem facile persuasit, magnam iis suspensionem iniecit, quorum id magis intererat, ne per speciem sui invadendi Florentini peterentur. Nam verisimile videbatur, Ferdinandum, qui cum ipse natura erat vaferrimus, tum longo usu rerum ingenia Italorum hominum atque artes callebat, quæ Acciaiolus cum eo egisset, cum præsentibus conferendo (cum ille confirmandi illius animi causa atque exulibus conciliandi, arma, exercitus, classes atque Principum auxilia ostentaret) magis quo Coleonii tanti apparatus & consilia spectarent, quam quo ille spectare videri vellet, assensum, Florentinis, ne Venetis prædæ relictæ magna accessione eorum vires augerent, opem ferre statuisse. Itaque re cum Sfortia communicata, ostendit (id quod cui-

vis

vis licebat suspicari) belli causam non tam in exulum reductione , quam in coniunctione præpotentis populi positam esse . Venetos enim sperare , ubi illos curarent reducendos , per eorum factionem Medicibus eiectis , ac sibi civitate conciliata , iam nemine obistente unos se in Italia rerum omnium arbitros futuros . Quod eorum consilium cum minime obscurum esset , cavendum magnopere videri ne studiosis Medicum oppressis , ipsi qui propiores periculo haberentur , quasi continenti excitato incendio conflagrarent . Esse Veneti Senatus terra marique magnam potentiam : in primis eum classe valere . Quæ ex re futurum sit , ut & a superno mari , cuius ipsi imperio potiantur , & ab infero æque a Florentinis opportunissimis portibus recepti , maritimam Regni Neapolitani oram infestam suis classibus reddant : cum eodem tempore Florentinis sociis adiunctis , sint terrestribus copiis Insulæ fines invasuri . Hæc cum Ferdinandus Sfortiæ significanda curasset , de eius sententia legatos ad Paulum Pontificem mittit : qui ita de Coleonii iniuria querantur , ut causam armorum omnem ab illo in Venetos derivatam avertant , qui per belli tempestatem , Italiæ tranquillitatem atque otium , vasta atque infinita quadam cupiditate imperii , interrompere perturbareque conentur . Hi Romam profecti , cum Pontificem adiissent , docent Venetos iniuste facere qui aliena invidia arma Italiæ populis circumferendo , Florentinos , quibus cum sint foedere coniuncti , nulla ab illis provocati iniuria bello lacestant . Pertinere ad Romanum Pontificem , cuius tanta auctoritas , cum apud alios omnes , tum apud Italiæ Principes esse debeat , ut gravi denunciatione insolentia hominum atque armorum impunitate repressa , eorum vis atque arma , ne quando Christianæ Reipub. perniciofa sint , sua auctoritate atque imperio coerceantur : neque vero has partes modo Pauli Pontificis videri , quod eam dignitatem obtineat , quam maximi potentissimique Reges in terris supplices revereantur , sed quod in eadem civi-

civitate claro quidem atque illustri loco sit natus, cuius de iniuriis & maleficiis querantur. Ac cum tandiu illum patriæ esse memorem debere, quandiu monitis illius sui cives parentes videantur in officio futuri, tum omnium citius oblitum quam eius muneris quod inter homines gerat, eundem cogitare æquum esse, Venerum se civem tum esse desiisse, quo tempore tanto hominum consensu Pontifex declaratus summum in Christiana Repub. imperium sit adeptus. Quæ cum ita sint, recusantes pertinaci consilio discedere ab armis, quando civis auctoritas apud suos nulla sit, ut Romani Pontificis quanta esse debeat habeatur, bello statuat sibi eos, atque armis coerendos. In eo autem illum non solum Pontificiæ dignitati, quod tamen permagni debeat fieri, sed quod illi sit minime negligendum, eorum saluti, qui Romanorum Pontificum imperio pareant, atque adeo quieti totius Italiæ ac paci provinciarum, Hetruriæ in primis, cui tanta impendens belli procella subeunda sit, consulturum. Nam quicquid Veneri, fallaci quidem consilio, sed minime tamen eodem obscuro, effugere tanti flagitii offensionem conentur, nemini esse dubium quin nomen Coleonii modo ac Neapolitanum & Mediolanense bellum iactetur, vires Veneri Senatus, atque arma, unis merito Florentinis timenda obiciantur. Non autem id egisse graves homines ac magna virtutis & sapientiæ opinione, quod sperent suscepti a se belli invidiam, in exauctorati ducis & neque domesticis copiis, neque cuiusquam in Italia auxiliis præterea nitentis, ambitionem atque audaciam reiectum iri: sed quod res ipsa loquitur, & minime iam sit ferendum, quod immanem cupiditatem dominandi, inani quidem nomine, sed quod in dubia tamen & controversa re, si iure potius quam armis sit disceptandum, defensionis ansam aliquam præbeat, atque adeo id non magis confidentia sui, quam contempnitione & despicientia eorum, quibus tam aperte illudant, velare tegereque vulerint. Nisi autem hominum de se iudicia atque exi-

stima-

stimationem contemnerent, aliquanto prius quam belli initium fieret, ut non ex occasione gerendæ rei & temporis ratione, sed ex certo iudicio viderentur hominis exauctorandi consilium cœpisse, rem fuisse acturos. Quam vero aliam causam ab his afferri, quæ probabilis sit, tanti ducis dimittendi? imo quam non afferri contra suscepti belli, quæ non verissima esse & certissima videatur? Neque sane eius voluntate factum qui dimissus sit, ut cum is per honestam in primis militiæ functionem ditissima stipendia faceret: ea, nulla interposita offensione, renuntiaret: neque eorum consilio qui dimiserint, ut belli ducem amitterent, cuius magna virtus in re militari, & perspecta fides atque explorata in eam Rempub. esset. Ad ea, quæ Legati exposuerunt, brevis Pontificis responsio fuit: agnoscere se quidem Pontificis partes, quas sibi divino atque humano iure impositas, æque item libenti & alacri animo susceptas a se sit præstaturus: monendo enim atque adhortando errantes corrigere, castigare verbis, & si quidem res postulet, vi sacrosancti imperii cogere ad officium redire, Pontificem debere. Quin autem hoc in præsentia agat, si modo cuius rei insimulentur, constet Venetos discessisse ab eo foedere, quod superioribus annis inter Principes ictum sit, non se recusare. Patriæ enim necessitudinem, non ad sceleris societatem, sed ad officii & pietatis perfunctionem, cum id illius tempora requirant, commendationem habere. Itaque ut adversus cives suos pro Rege & Sfortia arma sumat, indemnatos illos, & nullius culpæ palam convictos, ne quod multo sit turpius, videatur a scelere in patriam iustitiæ apud exterôs opinionem quæsisse, id vero nulla se ratione commissurum. Ea spe Rex & Sfortia deiecti, novum ipsi ineunt foedus: in quo quidem diserte cavebatur, ut eosdem amicos atque hostes haberent, ac certo equitum & peditum numero utervis eorum bello peteretur, alter alteri auxilio iret. Ad hæc adiectum, ne causa magis inferendi belli, quam propulsandi, foedus fecisse vide-

viderentur: ut intra certam diem Venetis & Pontifici in societatem foederis veniendi potestas esset. Eo foedere percusso, cum Florentini, quorum erat causa ictum, omnibus qui obsistere Medicum potentiae videbantur, aut affectis supplicio aut exilio mulctatis, societatem cum Sfortia ex Petri sententia, & quibus maxime visum erat conditionibus iniisissent: solliciti de belli eventu, quod constatum ab exulibus adversus Rempub. non ignorabant: delectum militum habere, oppida munire, pecuniam imperare, equitatum atque auxilia cogere, omniaque, quae opportuna magno gerendo bello viderentur, summa cura & vigilantia adhibita, comparare administrareque instituunt. Quoniam vero Coleonium per Flaminiam atque Anemonis fluvii vallem, qua brevissimus erat per Apennini iuga in Etruriam transitus, iter facturum credebant, placuit Federicum Feltrium Metaurensium Regulum clarum per ea tempora militiae gloria, qui universis copiis praerat, advenienti ad eius vallis fauces occurrere, ac locis superioribus praesidiis occupatis, transitu eum prohibere. Iam a Ferdinando pars copiarum praemissa, duce Alphonso filio adolescente, qui magnum sibi postea nomen bellicis rebus comparavit, Ariminum pervenerat: quibus copiis auctus Federicus, & si aliquanto magis sua opinione exiguae erant, Faventiam, unde opportunus in primis in Anemonis vallem descensus habebatur, contendit. Cum pro belli ratione, re in principio optimo consilio administrata, hosti omnis facultas erepta videretur ea exercitum traducendi: qua ex re fiebat, ut illi difficiliora itinera atque angustiora, multo certe longioris circuitus necessario tentanda essent: unius hominis primum suspecta fides, postremo vis atque arma, ut aliud Federico esset, ex tempore consilium capiendum perfecit. Astorgius Manfredus tum Faventiae rerum potiebatur, vir nobilitate magis quam rei militaris scientia clarus, qui Florentinis merebat. Is sive spe facta honestioris militiae, sive sua sponte a Florentinis alienatus, cum dies stipendiorum exisset:

fet: atque ab iis, qui non satis exploratum hominis animum haberent, aliquanto uberiora stipendia, ubi pergeret in Reipub. exercitu militare, decernerentur: comprehensum legatum, qui conditiones simul & pecuniam illi in stipendium afferebat, ac mox pecunia ablata verborum gravi contumelia affectum, ut in violando iure gentium, fastidium atque insolentia sceleri adiungeretur, dimisit. Debitam enim sibi pecuniam ex superiorum annorum stipendiis, ab iis, quos esset mox hostes habiturus, quoniam ea sibi multo antea ad certam diem persolvi debuerit, data sibi occasione ad suum perveniendi, optimo iure ac diis hominibusque approbantibus interceptam, videri volebat avertisse. Cum ita Astorgius quid sentiret, quodque suum studium esset, declarasset: ne quam dubitationem reliquam res habere videretur, Federico simul denuntiat, ex agro Faventino exercitum educat: id ni faciat, se illum pro hoste habiturum. Percussus subita re (ut par erat) Federicus, non gravius hominis defectionem esse ferendam arbitratur: cuius etiam amici studium exercitum commeatu iuvando in primis desideraverat, quam tantam amissam loci opportunitatem dolebat: quem ubi hostis praesidiis teneret, a nemine prohiberi posset, quin libero transitu exercitum per otium in Etruriam induceret. Itaque ad populationem se agrorum convertit, atque omnia ferro atque incendiis vastare, praedamque omnis generis agere instituit. Facta enim coniectura ex ingenii levitate, tanto illi illato detrimento ad sanitatem rediturum, atque abducturum a novis consiliis animum non desperabat. Quod Federico ad revocandum Astorgium a nova societate, Coleonio ad confirmandum aequae magnum fuerat incitamentum, verito ne vastatio populatioque agrorum, locum ad mutationem consilii, in tanta mobilitate ingenii atque inconstantia inveniret. Ita magno peditum numero atque equitum comparato, nuntios ad Astorgium praemittit, qui illum de suo adventu doceant, ac spe celeris auxilii confirment: ipse magnis itinere-

itineribus ire eodem contendit Federicus, ne hostis celeritate usus, antequam sociorum auxilia convenirent, quæ propediem affutura dicebantur, cogeret tanto numero militum inferiorem de summa rerum decertare, loco natura munito castra ponit, ac vallo & fossa communit. Hinc ne Colconius ex cunctatione & mora suorum, occasionem nactus, locum illi infestum faceret, exercitum com meatibus intercludendo: qua ex re verendum erat, ne insigni accepto detrimento, retro signa referre cogeretur: id quod magnopere etiam ad totius belli summam obfuturum non ignorabat, moris castris, ad Forum Cornelii, quod erat oppidum in ditione Thaddæi Manfredi, non procul a Bononiensium finibus idoneo atque opportuno loco confedit, atque ibi cum æquitate loci tum multo magis Bononiensium studio & Manfredi confisus, quos pro Florentinis sentire non dubitabat, expectare adventum suorum constituit. Quæ dum ille magna cura & studio parat administrare, audit Coleonium iam Padum navibus copias traduxisse, ac dies noctesque continuato itinere, eodem instructo ad dimicandum exercitu, properare. Qua re intellecta, suspicatus fore ut oppressus Manfredus subito hostium adventu, deliberandi statuendique de suis rebus minus integram esset potestatem habiturus, medius autem ipse inter suspectam fidem atque apertam vim in discrimen adduceretur, commutato consilio, ad Pontem Legium, quod castellum ad quatuor millia passuum Bononia abest, loco idoneo castris positus confedit. Nam (ut diximus) neque de Bononiensium voluntate dubitabat, cum quicquid illi sentirent, non eos facile debilitari metu externarum virium, atque alienari a suscepta causa speraret, neque Galeatium Sfortiam dilaturum ulterius suum adventum, quem iam movisse ex Insubribus audierat, aut Florentinos Regiosve moraturos diutius arbitrabatur. Ut autem de fide & constantia Manfredi nonnihil dubitaret, fama minime illa quidem dubia efficiebat: spem ab eo Coleonio factam, quod ita speraret

se belli molem non ægre a suis averfurum, ubi propius ad urbem copias admovisset, ad illum desciscendi. Late hic morbus tum in nostros homines patebat (tanquam fama & existimatio nominis, non ex aliorum iudicio, sed ex nostro sensu & quidem depravato spe, metu, cupiditate, æstimanda esset) ut nulla transfugia parum honesta, nullas defectiones turpes a suis, nullas proditio- nes sociorum, quibus modo redimeretur vitæ securitas & fortunatum, censerent. Quod cum ita esset: tamen si idem quandiu sub foederatorum imperio mereret, non sine gra- vi infamia proditæ causæ se illos deserturum intelligebat: satis se tamen tectum & munitum arbitratus a tanta ignominia futurum, si obiectum nominis & famæ, vitæ discrimen ostentaret: iam de prodendis suis, atque hosti- bus recipiendis consilia agitabat. Sed hæsitantem illum & magis in deliberando quæ utilia, quam quæ honesta essent respicientem, multi subito allati nuntii de Galea- tii & Regionum adventu, ne quid statueret, quod minus esset a sua inconstantia alienum, oppresserunt. Itaque cum haud satis eum Coleonius prolixè respondere atque remittere in dies magis de pristino studio atque alacritate animadverteret: opportune ab exploratoribus cognos- cit, hinc Sfortiam cum Insubrum exercitu, ac magno belli apparatu, hinc Regios adventare, duce copiarum Alphonso Davalo impigro homine: quem magna virtutis & fortitudinis laude maximis in bellis ac gravissimis par- ta, Neapoli aliquot postea annis servus, natione Maurus, de proditione noctu in colloquium accitum, veruto trans- fixum interfecit. Id quod erat Coleonius suspicatus, ce- lerem adventum hostium consilii mutationem a dubia & venali fide extorsisse: non dolo & fallacia hominis ma- gis, etsi maximas se opportunitates ita ab eo elusum se amisisse intelligebat, quam causa offensus, agrum ho- stiliter depopulari, atque aliquot castellis, aut per vim captis, aut in deditionem acceptis, urbem oppugnare magno adhibito tormentorum apparatu, universis viribus, insti-

instituit. Interea tamen tentare Thaddæi animum non desistebat: quem uxoris blanditiis & lenociniis victum viri, imperii impotentis, cum in maximis etiam rebus cum obsequentem haberet, adhibito eius fratre callido homine, & perspectæ fidei, expugnari posse non diffidebat. Cuius consilio cognito Federicus, qui in viro uxoris imperium, viri ingenium in foemina suspectum haberet: more militari conclamatis vasis ad Petri Fanum millia pass. circiter septem ab hoste posuit castra. Hinc delectorum militum DCC. ex prætoria cohorte, cum iis equites ad C. attribuisset, ingredi in oppidum, atque esse præsidio Regulo iuber: simul iis negotio dato, ut exploratis diligentissime illius rationibus, nihil ei integrum ad nova capienda consilia relinquerent. Illi etsi in oppidum militum corona cinctum, difficile se posse perrumpere, nisi magna suorum cæde intelligebant: hinc suam audaciam, hinc ostium trepidationem (id quod fere iis accidit, quibus præter expectationem aliquid evenit) in occasionem vertentes bene gerendæ rei: disiectis iis, qui se advenientibus obiecissent, etiam si non ægre posse reprimi paucorum impetus, si viri essent, videretur; in urbem ad unum omnes incolumes magna cunctorum admiratione invehuntur. Cum urbe satis valido præsidio firmata, aliam rationem administrandi belli Coleonius sibi esse ineundam intelligeret: quo maturius, quam constituerat, solveret obfidionem, Sfortiæ ac Regionum adventus effecit: qui bidui itinere, omnino præter illius opinionem abesse ferebantur. Erat autem minime dubium quin si illos coniungi cum Federico pateretur, cum multo esset equitatu inferior, qui nondum omnis ad illum convenerat: aut turpiter suos intra vallum continere, quod si accideret magnum se existimationis & famæ periculum subiturum intelligebat: aut congregi impar viribus cum hoste cogere: id quod ne fieret omni consilio erat & ratione providendum. Itaque cum silentio copias castris eduxisset, celeriter ad eum locum contendit, quem in locum se recepisset.

cepisse Federicum, post Astorgii defectionem paulo antea commemoravimus. Quæ eius profectio (& si propterea quod citissima fuerat, iam ille e castrorum conspectu abierat) cum Federico nuntiata esset, ex eo loco movit, atque illum, cum nondum castra opere munisset, assequutus, signis infestis atque acie ad dimicandum instructa, copias contra illius munitiones constituit. Cum ille suos vallo inclusos continere ac prohibere a prælio perseveraret, ne facta sapius ab hoste dimicandi potestate (quod vix tamen ne accideret effici poterat, in magna castrorum propinquitate) illius cunctatio infamis esset, quæ res ad conficiendi belli celeritatem, quod erat magna hominum expectatione aggressus, plurimum impediementi & moræ allatura videbatur: silentio castris egreditur, atque exercitum ad Castrocarrum adducit, oppidum Florentinæ Reipub. in Apennini radicibus situm: ac loco castris idoneo delecto, oppugnare illud circumfidereque instituit. Erat autem illius consilium, ut quoniam medium inter Ravennam & Faventiam ac Forum Livinæ intererat, quæ urbes omnes foederatis infestæ, magno illis impedimento futuræ ad bellum gerendum videbantur: hoc illis adempto, cogeret rei frumentariæ angustiis pressos iis locis excedere, ac liberam sibi facultatem relinquere exercitum qua vellet traducendi. Vbi autem id esset assequutus, eodem quo constituerat itinere Apenninum transgressus, nullo iam prohibente, in Etruriam bellum transferre, atque celeritate sui adventus (quod maxime exules futurum spondebant) qui eorum studiosi Florentinæ habebantur, ad spem rerum novarum excitare, hostesque opprimere imparatos omnino sperabat. At Federicus, qui de illius consilio coniectura iudicaret, quæ minime erat obscura, cum Bubani, ne qua hosti receptus pateret, de improvise occupasset, Faventiam copias adduxit: atque late agros populatus, urbem oppugnare vehementissime aggressus est. Sperabat vero, ut sive Coleonius venire Faventinis subsidio properaret, per eam occasionem dimi-

candi

candi sibi facultas aliqua daretur: sive iis cunctaretur opem ferre, urbis oppugnatio sibi facilior, atque ubi minus ea procederet, obsessio, arctior quam haud diu laturos Faventinos credebat, efficeretur. Qua re ille animadversa, cum vereretur, ne quæ causa Astorgio fuerat deficiendi a suis, novæ ad hostes defectionis causa esset: affueto facilius ferre famæ & nominis, quam copiarum domesticarum iacturam, literas ac nuntios ad Senatum mittit, ac quibus in angustiis, quantoque in discrimine salus omnium vertatur, docet. Hostium copias in dies augeri, ita ut sine magna clade vix sperari oporteat cum iis manum conferi posse: destitutas civitates spe propinqui auxilii, ac vastatione populationeque agrorum alienatas, urgente metu impendentium malorum, quæ præsentibus multo expectent graviora, nova consilia inire: tum omnia adversa suis, secunda hostibus eventura in posterum, nisi mature atque in tempore occurrant, ordine demonstrat. His literis Senatus & nuntiis acceptis, cum nihilominus dissimulando sua consilia, atque efferendo sibi eius belli invidiam sustinendam intelligeret, Herculem Atestinum atque Alexandrum Sfortiam, qui copiis Reipub. præerant, deducto milite ex præsidiis, ne delectu habendo diutius quam belli usus & ratio postularer, auxilium differrent, magnis itineribus ire in Flaminiam ac Coleonio opem ferre, simul e suis delectum legatum qui summæ rerum præsit, cuiusque consilio bellum geratur, proficisci cum imperio primo quoque tempore ad exercitum iubent. Quæ cum celeriter administrata, atque ad Coleonium in castra perlata essent: spe certa auxilii confirmatus, crebris & ipse nuntiis ad Faventinos mittendis, eos ne quid mollius de suis rebus statuunt, neve animos demittant, Astorgium in primis, cuius illi auctoritatem sequuturi videbantur, ut in officio maneat, omniaque ex Senatus liberalitate & suis officiis expectare velit, monere cohortarique non desistit, brevique se affuturum cum omnibus copiis confirmat. Neque diutius eorum spem frustratus

ac litteras & nuntios subsequutus, ad illos contendit: atque æquo loco ne invitus dimicare cogeretur, cum a fronte vallum hosti obiectum, castra ex altera parte coniuncta urbis mœnibus haberet, consedit: neu quis iniussu in hostem pugnaret, dispositis in vallo custodibus qui prohiberent, præcepit. Quanquam Coleonius non ignorabat, per hanc suam cunctationem fore, ut hostium in dies audacia cresceret: vultu tamen atque oratione eam præ se alacritatem ferebat, ut milites qui consilio, non metu, sibi adimi pugnandi potestatem animadverterent: hostium voces, quibus magna cum sui contempnitione succedentes ad vallum, contumeliose tanquam detrectantibus pugnam, timiditatem atque animi mollitiem obiciebant, haud laturo diutius, sed ultro atque iniussu inituri prælium, vallo atque aggere discisso, viderentur. Quod quidem eo sibi facilius esse ferendum ducebat, quo magis sperabat, ubi res gerenda esset, sarcindæ ignominia causa, ardentius illos cum hoste maledico pugnatuuros, & magis ferocia verborum, quam animi robore ac vera virtute, insolenti. Cum res eo in statu essent: iam Alexander Sfortia magno equitum & peditum numero in castra a Coleonio exceptus, vires hostium plane aquasse, ac si esset dimicandum, neque virtute, neque numero militum inferior, dubium in primis pugnae eventum facturus videbatur. Quicquid autem roboris per ea tempora fere Italia habebat, id aut in Foederatorum, aut in Venetorum castris conspici licebat. Numero militum Coleonius, virtute hostes præstabant: ille peditum millia sex, ex his permultos veteranos proximis bellis, eo imperatore, complures iam annos stipendia meritos, qui tum numerus permagnus habebatur: tria millia hi, quorum magna pars ex vetere Sfortianorum disciplina, magnam sibi virtutis opinionem comparaverant: nonaginta equitum turmas utrique in armis habebant. His copiis utrinque præerant belli Duces, qui gloria rerum gestarum ac fama nominis clari, pares quoque virtute ferebantur, quorum Alexander

der Sfortia cum a Ferdinando alienatus, pro Venetorum victoria pugnaret: multis gravissimisque bellis, quibus Franciscus frater tantum in Italia erat adeptus imperium, plurima virtutis documenta & maxima dederat: atque aliquot ante annis Iacobum Picinum ad Troiam Apuliæ urbem memorabili prælio profligarat, cum is Andegavensium Dux adversus Ferdinandum gereret bellum: Bartholomæus magnum usum in re militari, magnam fortitudinis & prudentiæ famam obtinebat: cum eo accederet tanti belli opinio, cuius quidem suscepti pariter & gesti gloria (quicquid Veneti viderentur alienis auspiciis ceptum sibi proprium fecisse) ubi exitus belli lætus esset, unum ingens manebat. In adversariorum castris cum regia dignitate Alphonsus, magnitudine imperii Galeatius emineret, potior tamen iis virtus, totius belli administrationem, & si nemini aut maiorum gloria, aut vetustate familiæ cedebat, Federico adiudicabat: digno homini, qui quo tempore floruit, adolescens, ad graviora Reip. tempora, quæ patres nostri magna Italiæ clade pertulere, vegetum atque integrum animi robur & vires reservaret. Quanquam vero & de fortitudine militum, & de eorum virtute & præstantia, qui exercitus ducebant, magna tum esset hominum existimatio: satis tamen inter omnes video constare, nulla unquam tempora post hominum memoriam in Italia extitisse, quibus quidem aut cupidius atque ardentius Principes susciperent bella, aut flagitiosius suscepta gererent, aut turpius sive iis gerendis secunda, sive adversa evenirent, administrarent. Cum autem aliæ omnes artes præclaræ & dignæ viro principe, aut temporum inclinatione, aut exterarum gentium iniuria, quibus maiores nostri diuturno malo victi per multa secula prædæ fuerunt, quasi decus virginale ac pristinae dignitatis speciem amisissent: militiæ gloriam, qua olim Italia adepta orbis terræ imperium, adversus gentium omnium consensum steterat invicta, iisdem quibus libertatem ac maiestatem imperii, coacta armis concesserat. Atque erat

res digna admiratione, cum quotidie per varias occasiones prælia leviora committerentur, quibus periculum virium fiebat, atque inter utriusque exercitus castra, parvum admodum relictum spatium interesset: tanquam a sedentibus, & vallo inclusis, spes esset bellum confectum iri, ita turpi otio & desidiosa languentes, ceteris omissis consiliis, non vincendi opportunitatem, sed stipendiorum diem, nec veræ laudis & gloriæ fructum, sed delicias & vitæ commoditates, nobiles homines & claros militia, captare. Quid autem erat foedius, quam cum par utrinque mollitia atque ignavia pugnaret, qua sopiti non milites magis quam duces iacebant: neminem se excitare, atque pro occasione ad hostes ignavissimos atque inertissimos perdendos, torpentium atque oscitantium tanta desidiosa uti? Nihil illi pro imperii potestate severe, aut pro maiorum instituto ac vetere disciplina; dissolute ac flagitiose omnia; avaritia & cupiditate imperator, licentia corruptus miles; & quanto alter ad imperandum languidiore animo, tanto alter ferociore ad detrectandum imperium, uterque ad rem gerendam æque mollis atque imbellis. Genus erat armorum, quibus tecti adversus telorum pene & tormentorum ictum, implicati iidem atque impediti ad ferendam vim, imperum atque impulsus in hostem amitterent: ut cum hæc esse causa securitatis videretur, causa eadem cunctationis cum ægre loco moliri pedes manusve possent, non arma verius gestantes, quam armis alligati, moram inter res gerendas atque impedimentum afferret. Iam illud nulla ratione, ac plane adversus veterum auctoritatem, quorum virtus omnium gentium imperium constantissime eandem militiæ disciplinam servando posteris quæsit: cum exiguus esset peditum numerus, omne exercitus robur positum in equitatu: atque eo quidem instructo eodem genere armorum, ut nihil victi ad effugium: nihil victores ad peditem persequendum, qui paulo expeditior esset, reliquum haberent: armorum gravitate, quibus onerati magis quam tecti prælium inibant,

cum

cum eodem vestigio consistere cogerentur, quo manus conseruerant: a viro forti constantiam, pugnandi necessitatem ab inerti & timido extorquente. Iam tanta exercitus ignavia cum late e castris rumor ad urbem manasset, Florentiæ infamis magna militum ac ducis invidia notabatur: cum quidem ubi in hiemem extraheretur bellum, nemini dubium esset, quin magno detrimento atque incommodo Reipub., eam essent diutius quam eius tempora postularent, quæstui habituri. Nam & magni in bellum sumptus faciendi erant, quos quidem diutius civitatem ferre non posse in magnis ærarii angustiis intelligebant: & perexigua spes erat reliqua, ut maxime tolerando sumptui par, militum atque imperatoris avaritiam expleret: ita foris Repub. administrata, eum belli eventum, quem sperarent, sequuturum: quin potius minime esse verendum censebant, ne quid durius, ubi pergerent ducere bellum, civitati, quæ foris armis, intus seditione laboraret, eveniret. Itaque cum frequenti civium concilio de ea re diligentius Magistratus egisset, placuit uti is ad Legatos exercitus scriberet, quibus questus segnius quam aut honestum imperatori esset, aut Reipub. expediret, quæ superioribus bellis exhausta, immani quidem & non necessario sumptu premeretur, bellum administrari: iis imperaret, ut percontando, quæ causa differendi belli, quæ conficiendi spes, quis auctor tam foedæ ac turpis cunctationis haberetur, ad finiendum bellum magno impetu coeptum, gestum gravi exercitus & Ducis ignominia, Federicum cohortarentur: qui si non uberiores fructum partæ gloriæ ex magnitudine animi, quam conservatæ ex constantiæ laude sibi esse sperandum intelligeret, non dubitarent, quin ut viro forti dignum esset, cum eius retinendæ studio, quam partam haberet, tum multo magis cupiditate illius assequendæ, quæ illum maneret, iam quasi sui factus æmulator, magnam ab se excitatam virtutis, ingenii, animi magnitudinis expectationem, quam egregie ad eum diem tueri visus esset, longe quoque su-

peraret. Legati his litteris acceptis, cum imperatore colloquuti de illius sententia, id quod erat, magistratui rescribunt: atque quod civitas queratur de belli administratione, minime se mirari affirmant: qui ipsi tantam infamiam iam nullo modo amplius possint perferre: sed eius rei culpam omnem docent in uno Galeatio hære: qui cum neque parem summæ potestati, quam sibi sumeret, aut animi vim & constantiam, aut prudentiam & rerum usum afferret, quod autem multo esset gravius, minime animum inducere posset, ut de consilio summi Imperatoris rem gereret, perinde atque hereditate parentis virtutem & felicitatem bellis gerendis, ac Regnum Mediolanense adiisset, consideret sibi omnia recte, atque ex sententia, sedenti etiam & nihil agenti successura. Itaque nisi curaret per honestam causam ambitiosum iuvenem, & elatum domestica potentia, ab exercitu amovendum, quæ ni illi statim occurratur plane destituta consilio, civitati perniciosa futura sit, quando eius periculo morbo animi utatur, nullum unquam eorum incommodorum finem futurum demonstrant. Ergo cum re intellecta, minime dubitandum censerent, quin ea quæ legati attulissent, ita ut coniiciebant eventura, nisi quandiu integrum esset, consilio obviam irent, insigne aliquod detrimentum Reipub. importarent: rem omnino agere primo quoque tempore constituunt. Atque eum reliqua probarent, in illo hære videbantur, qua ratione Galeatius, quem Reipub. amicum & socium retineri omnino placebat, nulla animi offensione, atque adeo sua sponte ab exercitu discedens liberam facultatem belli administrandi melioribus relinqueret. Id ut fieret illi in hanc sententiam maxime scribi magistratus iussit. Cum ille quidem, quod dignum optimo Principe ac viro forti esset, Reipub. maxime adversis rebus, ut illius fides & maiorum dignitas postulabat, opem atque auxilium imploranti, ita in tempore atque opportune affuisset, se illi sane quando quas æquum esset non possent, quas possent agere gratias.

tias & habere. Tantum enim momenti positum in illius auctoritate atque armis fuisse, ut hostium vi repressa eius adventu & retardata, cui obsistere posse nullæ vires viderentur: non illi posthac magis de opprimendis invadendisque alienis, quam de conservandis retinendisque suis, inire consilia sint coacti. Pro quo illius tanto studio ac merito adeo in Rempub. cum illi grati animi significationem dare nullam aliam queant: procuranda se illius salute, cuius ille curam omnem socios defendendi causa adductos suorum civium scelere in rerum omnium discrimen, abieciisset: quando illa quidem in eo vertatur, ut si diutius pergat a suis abesse, magnum ac grave periculum iis impendere videatur: quod illi præstare possint, consilio se cum atque auctoritate, si ullam modo benevolentia ac studium animi conciliat, iuvare voluisse. Redeundi moram ad suos periculosam illis, qui iam ferre amplius absentis desiderium non possint, minime honestam eidem tutamve esse. Obiecisse fortunam illi inimicum potentissimum, qui ita innixus maximis viribus, validissimis copiis instructus, sive terra sive mari gerenda res sit, ad opulentissimum Italiæ principatum aspirare videatur: ut minime iam ei debeat obscurum esse, cum illum ex dubia populorum fide in novum principem, tum ex illius absentia quæsitâ occasione, novas res per sediciosos homines & ex commutatione rerum meliorem fortunam quærentes, qui nunquam rem gerentibus sint defuturi, quotidie moliri. Quæ res cum ita se habeat, e sua fide esse & constantia duxisse, illum etiam atque etiam hortari, ut satis iam sociis probata fide, statuatur suis rebus tandem sibi prospiciendum esse, ac redeundum quam primum Mediolanum, non minus illic Florentinæ Reipub. quæ iamdudum hoc sibi persuaserit ut eandem fortunam cum Sfortia familia bello & pace experiretur, quam in castris adversus apertos hostes usui futurus: cum magis etiam sint occulti observandi, & quasi in insidiis delitescentes, ne quando imperatum offendant vigilantes

lantes homines, atque in omnem occasionem intenti. Ita autem Venetum Insubrum imperio animum adiecisse, ut si illius optatis fortuna respondeat, quæ illi semper fere secunda afflare maximis in rebus & gravissimis visa sit, non ille modo ad Etruriæ principatum, sed (quod ne fiat, sit omni ratione providendum) ad totius Italiæ imperium facilem sibi viam & expeditam videatur brevi muniturus. Quandiu igitur per illius cunctationem liceat, cum haud diu verisimile sit illum quieturum, & res in integro maneat, illius conatibus occurri oportere. Quod quando satis intelligat sibi minime ulterius negligendum (quod esse tutissimum consilium eo tempore videatur) hoc iam de ea re tota statuere debere, dignitatis salutisque suæ ratione habenda, & sociorum commodis se, & suorum maxime quieti atque otio prospecturum. Cum eas litteras Galeatius accepisset: sive tutius censeret parere recta monentibus, atque afferentibus meliora consilia, cum & rei & temporis ratio haud esset ab litterarum argumento aliena: sive per officii simulationem se ab exercitu amandari existimans, se falli facile pateretur, magis urbanis deliciis quam militiæ labori assuetus, etiam si eum sibi tolerabilem sedulitate suorum & studio reddiderat: relicta ea parte copiarum quæ visa est sociis auxilio, ipse cum delecto equitatu in Insubres proficiscitur, Mediolani belli exitum expectaturus iam solutiore a metu atque a cura animo. Ticinensis etiam ante Galeatii profectionem sæpe pugnatum ait levioribus proeliis: cum ex occasione varia certamina contrahi, sive pabulatum, sive aquatum milites exirent, tumultuaria magis quam certa manu necesse esset. Semel quidem petitum insidiis Coleonium affirmat, facile illum quidem, ubi temere potius, quam pro sua pristina consuetudine militibus indulfisset, subitum rerum omnium discrimen. Fuisse autem hostium consilium, ut cum profectionis signo dato, ac crebris ignibus in castris excitatis, quo fides fieret ea incendi, primum agmen e portis signa extulisset: ubi id
quod

quod fore omnino credebant, Coleonius equitatum, qui novissimos moraretur, præmisisset, ipsi repente e vallo effusi, perturbatos, atque ancipiti malo circumventos, cum qui fugerent, in persequentes conversis signis a fronte infestos, a tergo essent integros hostes habituri, ad unum omnes cæderentur. Eorum insidias, cautum hominem, & qui nihil hosti integri ad nova capienda consilia per suorum temeritatem relinqueret, cum præmissis equitibus levis armaturæ speculatum, hostes intra vallum abditos latere in insidiis, atque instructa acie ad dimicandum paratos observare suorum profectionem accepisset: suos insequendi hostes studio elatos facile demonstrata re continere potuisse. Mane eius diei, qui insequutus est, magnam eundem occasionem delendi hostium exercitum amisisse: eo ingenio ducem ut magis consilio ne vinci posset, quam animi alacritate & studio ut vinceret, in magna etiam opportunitate bene gerendæ rei, niteretur. Cum enim Federicus certis de causis inde castra movere, ac quibuscunque rationibus posset, hostem in suum locum elicere constituisset: iussis militibus silentio vasa colligere, ac ne quid ex tumultu & strepitu de eorum profectione enuntiaretur, iis tessera signo dato: temere in castris ortum incendium, cum ventus flammam in omnes castrorum partes distulisset, qua ex re & trepidare militem & concurrare necesse erat, tabernaculis fere omnibus absumptis (id quod tum facere consueverant ubi castra moverent) Ducis consilia prodidisse. Tantam autem hostium sive ignaviam, sive metum fuisse, ut cum nova re perturbati milites a signis discederent, atque ab impedimentis quæ succendebantur sumerent, quæ quisque chariora haberet: nullo autem imperio, nullaque disciplina continerentur: turpiter sedendo tantam occasionem potiundæ victoriæ amiserint: quam quidem, etiam si minus militum virtute consideret, hostium trepidatio & metus, duci non inertissimo opportune in primis ostendebat. Secundum Galeatii profectionem, in quem tantæ ignominiae cul-

pa transferebatur, quam ille tamen communem habebat cum multis, cum nullus relictus locus dedecori & flagitio esset: propius hostem admotis castris, duces militem in aciem eduxerunt, urgentibus id maxime Reipub. Legatis, qui cunctantibus illis atque hiberna spectantibus, ad belli finem, quod extrahi in hiemem volebant, properarent. Erat res eo adducta, ut si hostis paratus ad dimicandum, in aciem prodiret, spe victoriæ ex pristina eius cunctatione animo præcepta, maiore alacritate & studio pugnam initent: sin idem pro superioris temporis consuetudine, pergeret se castris tenere, ab ignavis timiditatis confessionem exprimerent: quæ res metum hostibus, suis animum atque audaciam auget. Qua re animadversa, paucis Coleonius suos hortatus, ut memores eorum quæ suis auspiciis magna sæpe gloria gessissent, animos spe certa vincendi confirmarent: neu paterentur aut imperatorem partam per tot annos militiæ laudem, aut exules, quorum reducendorum causa adeo honesta arma sumpserint, spem vitæ reliquam proditos hostibus infestissimis abiicere: ingenti clamore & studio poscentibus signum pugnae dedit. Ita cum maiore verborum, quam animorum contentione, utrinque acies concurrissent, atque a meridie ad vesperam toris viribus pugnatum esset: nox tandem ita proelium diremit, ut tanquam ludicro certamine, & non gladiis sed fustibus dimicassent, incerta ac dubia victoria, cum nullus in acie armatus cecidisset, non ita multi capti, perpauci leviter vulnerati essent, defuncti proelio minime cruento, in castra redierint. Hac pugna commissa, ne quid sibi reliqui ad summam ignaviam atque inertiam facerent: cum nondum autumnus in exitu esset, anni tempore adverso belli laborem, & hie mandandi sub pellibus institutum deprecantes, novum per ea tempora insuetis durioris militiæ hominibus & grave futurum, hiberna poscebant: ubi invitos eos retinere Duces ad signa conarentur, minime illis dicto audientes futuri. Cum exules, qui ad tantam belli famam, tanto ad-

versa-

versariis terrore iniecto, neque tumultum a suis in urbe excitatum, neque erectis in belli eventum, cum minime secundus ac latus consequutus esset, spem ullam ostentatam novandi res animadverterent, ipsi autem ad militem alendum nullam rationem expediendæ pecuniæ reliquam haberent: fortunæ, cui egregie ad eum diem offerenti se occurrissent, cesserunt: ferri illam diu facilius adversam, quam vinci virtute posse arbitrati. Ad hunc maxime modum quiescentibus illis, quorum causa & suscepta expeditio & initum bellum ac confectum magna ex parte erat, eius idem qui proelii fuerat dubius exitus atque anceps, illis spem reditus omnem, adversariis, qui non vinci ab iis, qui exularent, pro victoria ducebant, metum omnem in posterum & sollicitudinem ademit: non ignaris illis quidem, iam reliquos Italiæ Principes nullos futuros, qui se ita gravi bello & non necessario implicarent, ut eum dubia atque infirma spe eorum salutis procurandæ, quibus in tanti Senatus auctoritate parum præsidii fuisset, domesticam esse coniunctam perniciem & ruinam intelligerent. Vt autem nihil facilius est, quam detecta facie malorum quæ accidunt immerenti, eorum illi studium conciliare, qui iuvandis aliis in adversa fortuna, exemplum iuvandi sui constituere æque in aliis arbitrantur: sic nihil citius misericordia obsolescit, ubi ita videatur compendio misero futura, ut id sine impendio esse miserentis non possit. Tollit enim maxime constantiam in perfungendo officio, si minus cupiditas & spes quæstus, quo fere omnes magis movemur: at impendentis mali metus, quod quidem in aliorum nobis ærumna obiectum non ita ad ferendum auxilium indigenti, quam ad recusandum aliis quod nobis sit subsidio, ubi id contingat, sollicitos plus æquo de iis quæ nos in posterum manent, quam quæ urgent in præsentia alios, impellit. Ita autem fert hominum natura depravata usu & consuetudine malorum, ut quicquid a nobis impenditur causa alterius sublevandi, id nunquam fere quam ex usu illius

fit, sed quam nobis sit incommodo futurum spectemus. At exules confecto bello, quo quidem gerendo ipsi sumptu exhausti milites uni ditati essent, qui quæstuosam militiam exercebant, cum & pietati in patriam & gloriæ pariter, dolori certe suo satis cuivis fecisse viderentur, Ferrariam Neronius humaniter a Borsio ac perhonorifice exceptus, cum ad victum & cultum tuendum certam illi pecuniam decrevisset: Soderinus Ravennam, impetrato a Venetis stipendio quo ali modo posset, concessit: ubi non ita multo postea decessit: vir (ut alio loco diximus) cum a plerisque studiosus libertatis, ac iustitiæ cultor atque honesti habitus (vehementior quidem aliquando fuit quam Reipub. moderatorem decebat) tum qui in excogitanda re tardus, in eadem aggredienda, expediendaque a vi animi magis, quam a consilio paratus, præceps ferretur. Quanquam ego hoc bellum ita exorsus a principio ad finem usque pertexui secutus in eo scribendo Etruscos maxime auctores, a quibus discedere, nisi cum fides & religio officii postulat, minime placet: video tamen M. Antonium Sabellicum cum causas belli alias & principia, qua in re illi, ut iam diximus, cum Ticinensi convenit, tum eius gerendi rationem omnem aliquanto diversam attulisse. Coleonium cum magnam voluntariorum manum coegisset, qui superioribus bellis defuncti, nullo tum certo militiæ Duce, ad cuius signa convenirent, stipendia merebant: cum nihil illi ad iusti exercitus speciem deesset, ignorantibus omnibus utrum sua sponte an aliorum imperio expeditionem suscepisset, in Flaminiam contendisse. Ea re cognita, exules Florentinos, quibus præter spem, tantam repente occasionem fortuna repetendæ patriæ obtulerat, minime sibi defuisse, atque belli ducem magni nominis & haud mediocribus viribus nitentem, qui in liberam militiam & quo opportunitas negotii bene gerendi vocaret, militem duceret, mercede conduxisse. Magna autem in spe fuisse, per eum Florentinis bello illato, fore ut civitas oppressa externis armis, præ-

præter ceteras domesticas clades, quibus affecta spem omnem recuperandæ libertatis abiecerat: a Petro Medice alienata, in quem unum belli causam reiiceret, studia hominum ad Rempubl. capeffendam moveret: atque se ita ab illius dominatione vindicaret. Bellum cum acriter gestum affirmat, & pro hominis nomine & fama, tum cruento prælio & memorabili, cum utrinque aliquot hominum millia cecidissent, confectum. Non ab exulibus aditum Senatum, non eius auctoritatem bello interpositam, quicquid Coleonius secutus sibi id aut in Flaminia grendum aut transferendum in Etruriam censuerit: stipendii exulum additum, egregiam operam illis ad belli usque finem navasse. Nam Valorius Vitæ Laurentii auctor, Galetium Sfortiam toto bello affuisse ait, & recenti victoria elatum, cum fugatos vi a se uno hostes, & retro referre signa coactos insolentius iactaret, Florentiam ostantis fere triumphantisque similem venisse. Ibi hominem levissimum, & qui in magna fortunæ indulgentia consilio egeret, crebro iis quæ Reipubl. causa egisset commemorandis, tum fastidio atque animi impotentia tota a se civitate alienata, quæ non magis a tam vano ingenio, quam ab ætatis ferocia & Regni opulenti viribus intelligeret sibi esse timendum, vitæ Laurentii Medicis comitate facilitateque summa delinitum, cum a Patre exceptus magnificentissimo ac plane regio apparatu fuisset, in officio potuisse contineri. Hinc fœdere percusso, quo paulo antea cum eo civitas coniuncta societatem & amicitiam firmaverat: per Flaminiam in Insubres profectum gravi periculo, ut sibi homines vulgo persuaserant, civitatem liberatam liquisse. Vtcunque minus inter scriptores convenit in huius belli explicatione, cum civitas ingenti metu levata, ac pace confirmata recreataque esset: Bardus Altovitus, qui tum Vexillifer summum magistratum gerebat, ne qui superessent, qui ullo modo exulum causæ in posterum fovere, & restinctum eorum ruina incendium renovare quandoque posse viderentur: in summa

potestate facilem sibi aditum calumnia ad inimicorum perniciem aperiente, a Repub. amovendos omnes, atque ablegandos curavit: si qui ex his tum magistratu fungerentur, eo se extemplo abdicare, ac pro summi imperii potestate exilii causa vertere solum æque iussit. Ita inimicis, Medices, eiectis, quorum alii foris profligati bello, alii domi essent sublati, qui vel levissima coniectura suspecti haberentur: iam nemine contradicente impune exercere imperium in victos videbantur. At Petrus morbo in dies ingravescente, cuius unius auctoritas & moderatio, insolentiam hominum & audaciam, in infinita rerum omnium licentia retardaret, neque ea quæ in civitate fiebant cognoscere, neque civium saluti, quæ improborum libidini & crudelitati patebat, prospicere poterat: gravi illius invidia frustra opem civitate ab illo exposcente, cuius se imperio tradiderat. Tanquam enim non hostium, sed civium victores, & urbis & privatorum fortunas sibi ad prædam proposuissent: nullo discrimine in eos sæviendo, quorum insignes divitiæ ac lautiora patrimonia avaritiam & cupiditatem ad scelus excitarent, publica auctoritate abutebantur. Atque quanquam tot malis atque incommodis, quibus in dies licentius & privatos cives & Rempub. universam Medicum studiosi afficiebant, minus per Petri adversam valetudinem poterat obviam iri: ut tamen ille valetudine integra usus occurrere iis sua auctoritate posset, multa illi dissimulanda eorum causa videbantur, quorum studiis atque armis superior inimicis extitisset. Illud autem in civilibus contentionibus accidere videmus: ut cum semper fere victoria secundo eventu insolescat, materiam ad sæviendum in facili etiam ac miti ingenio inveniat. Cuius rei & si non una causa potest afferri, at illa potissima videtur, quod non æque facilitas victoris clementiam in conservandis victis, quos magis hostes esse quam miseros meminit: atque indulgentiam in confirmandis suis, studium quæ parta habet tuendi, videtur postulare. Quæ quanquam ita se haberent, non

tamen deerat Petrus civitati auctoritate & consilio, quoad per morbi magnitudinem licebat. Nam & suos leniter appellando, & monendo interdum severius & castigando, postremo metum iniiciendo, ut civitatis statum respicerent, & modum aliquem infinitæ potestati statuerent, hortabatur. Id si minus sibi persuaderi paterentur, at illud ignorare minime debere, neque satis unquam tutam vim adversus multorum consensum, ubi constantia & magnitudo animi ad eam vindicandam adesset, & raro eandem in populi magna offensione & potentium odio, aut diuturnam, aut fortunatam esse. At dum ea inani studio pacis & concordiae a Petro Medice aguntur: seditiosi homines, qui uberiores suæ improbitatis fructum diuturnioremque a principio quæsisent, nullum saviendi finem in adversarios insultandique inveniebant: eo impunitatis atque amentiae progressi, ut satis haberent ad quem vellent perdendum, cum modo partium nomine notare: ipsi cognoscendi sibi animadvertendique ius, cum privati essent, ac nullo magistratu fungerentur, vindicaret. Interim Petrus, qui (ut sæpe diximus) articulari morbo oppressus, vehementissimis doloribus dies noctesque angebatur, non esse amplius tacite ferendam tantam malorum vim arbitratus, magistratibus ad se domum advocatis, ita ad illos loquutus fertur. Nunquam sane ego fore putassem, ut cum eas partes suscepissem in Republ. quas ego esse optimas & ex salute omnium iudicarem: in eos ipsos, quos meorum consiliorum participes haberem, mihi esset hoc tempore dicendum: id quod invitus quidem, sed necessario tamen facio. Viros enim ornatissimos atque amplissimos nostræ civitatis delegisse me arbitrabar: quos Repub. procuranda non adiutores modo, sed quod ex animo affirmare possum, auctores etiam verius haberem. Quorum quidem studiis innixus, ita seditiosos & turbulentos cives e civitate deturbavi, qui salute mea oppugnanda libertati & saluti communi insidiabantur: ut nunquam mihi in mentem veniret dubitare, ali-

aliquando futurum, ut quorum fidei summam Rempub. credidissem, ab eorum cupiditate & scelere mihi ea esset vindicanda. Quæ rei quidem tanta indignitas, quo me adeo tristi meorum civium tempore gravi morbo confectum vestra magis fide & sapientia recreari sperabam, eo gravior mihi acerbiorque accidit. Itaque cum prope diem vitæ mihi interitum imminentem expectem non invitus, quo me levatum iri sensu doloris acerbissimo intelligo: eundem perhorresco, quod mea morte improborum hominum scelus atque impietatem in patriam augeri, spem imminui bonorum, si qui modo vestram avaritiam & crudelitatem effugerunt, Rempub. universam, id quod refugit animus dicere & reformidat, penitus labe factari intelligam. Nam vere illud iam dici potest, quibus ego hominibus vitam salutemque meam referam acceptam, petitam illam sæpe inimicorum insidiis: iisdem quo expetenda mihi maturior mors sit, unis item tribuendum esse. Vicinus quidem, quod nobis optandum fuit, patriæ causa, cui omnes velle consultum debemus: sed nobis, non patriæ, vicinus. Illud autem a nemine ferri æquo animo potest, qui intelligat pietatis nomine sanctissimo in procuranda patriæ salute esse civibus utendum, vos non eo modo ad privatas vestras similitates exercendas, sed ad evertendam patriam sceleratissime abuti. Quod cum ita sit, tanquam nomine nos magis, quam causa oporteat pugnare (eo impudentiæ ventum est) & dici pios volumus & haberi. At quid nunc ego agere instituo? quasi mihi cum iis ipsis res sit, quos ego sequutus auctores in patria defendenda, cives modo conservavi meos: ita ab illis fidei, religionis, officii humanitatis iura, quam plane omnem animo exuerunt, requiro. Alios quidem (tandem enim dicendum est) alios vos, inquam, vestri commodi ratio, & cupiditas effecit, atque a mente & consilio deduxit: ut iam sit mihi non iniquo animo ferendum, cum scelere in vobis victam pietatem, libidine pudorem, fidem avaritia, hu-
mani-

manitatem crudelitate intelligam, omnia me dicendo ad utilitatis & commodi vestri rationem exigere. Qua in re tamen, neque ego vobiscum ratione magnopere puguabo. Omnia enim, obcecatis cupiditate animis, vobis pro vestra libidine esse agenda statuistis. Itaque minus ego illud ostendere conabor, quod tamen mihi facillimum esset, in liberā civitate, & quæ vires agnoscat suas, diu servitutem ferri non posse, cuius nunquam sit vindex defuturus: non illud, quod nemo vestrum est quin intelligat, foveri intestino odio in civitate incendium, quod quidem ubi diu conceptum animis vires aluerit, magna cum multorum ruina (faxit Deus ut falsus vates sim) in omnium capita erumpat. Non ego vobiscum coniectura agam, non tempore, non populi offensione, non vestra iniuria, non metu malorum impendentium, cum ita vos statuere oporteat, arma in præsentia exules coactos tempore, non illos item vim, consilium, fiduciam, spem in posterum posuisse. Non illud, inquam, ostendam vigilare ad vestram perniciem adversarios acerrimos, & quibus non ferocia magis adimere consilium, quam prudentia augere vim animi & magnitudinem potest, ut pro occasione ad vos opprimendos vestra invidia utantur. Præsto enim illis semper erunt armati novarum rerum cupidi, qui nunquam in civitate sunt vestra iniuria defuturi. Maiorum exempla vos commonefacient, atque ea quidem ita posita illustri loco, ut a vobis facile spectari queant, quando vos minus ratio movet ducta ex certa conditione temporis & Reipub. statu, qui finis huius vestri dominatus futurus sit. Vicerunt quemadmodum vos & alii quoque nunquam in seditiosa civitate, atque in magna contentione partium, deficiente materia ad bella civilia: at cum iidem (quod vos nunc agitis) victoriæ præmium quæstum privatum suum, non partum civitati otium esse voluissent: & victis expeditum, ac facilem in patriam reditum, & viam multitudini ad pellendos victores patefecerunt. Atque ut alia in præsentia omittram, quæ nunquam

quam mihi totum etiam dicenti diem sunt defutura: domestico equidem exemplo contentus ero: non solum propterea quod recens adhuc res est, & eius meminisse facile omnes potestis: sed quoniam me in primis iuvat, viri optimi patris mei factò quid vobis esse faciendum censeam demonstrare. Quid enim unquam familiæ nostræ illius exilio calamitosius acerbiusve accidere potuit? quid eo ipso rursus ad posteritatem gloriosius hominum fama atque illustrius? Affuit Deus posito in tanta calamitate per summam inimicorum iniuriam: nemo negat. Nihil enim minus credi oportet, quam ullo unquam tempore deesse Deum immortalem rectis hominum studiis? Sed tamen ut breve illi exilium, facilis atque expeditus reditus in patriam esset, nulli magis quam inimici illius perfecerunt. At ille post tantam acceptam iniuriam, cum nulla in re minus, quam in vitæ innocentia illi esset præsidium constitutum, redditus patriæ, qua summo desiderio suorum caruerat, ac factus secunda fortuna insolentior, non crudelis solum in victos, sed impius etiam & nefarius fuit: cuiusmodi vos videmini evasisse cupiditate atque avaritia elati. Imo quicquid illius inimici detrahere de illius laude maledicendo conentur, in hos clementiam, magnificentiam in illos & liberalitatem exercendo: cum studiosissimos sui homines præmiis amplissimis retinuit, tum inimicos gravissimis condonandis iniuriis, quod liberalitatis genus multo præstantissimum est, atque adeo æquitate animi, & facilitate sibi conciliavit: utrosque certe sibi in posterum reddidit firmiores. Vbi inimico parcit, non illi magis, quam vobis consulitis. Sive enim a vobis conservatus, grato est in vos animo futurus (nullum certe beneficium maius habetur, quam eum, quem perdere potueris, conservare) nunquam est humanitas & clementia præmii expers: sive est idem ita duro ingenio, ut diuturnior iniuriæ, quam beneficii memoria in illius animo insideat, vobis lenitate & clementia in victoria usis, est aliquid de ingenii ferocia atque immanitate

nitare remissurus. Cum autem nunquam inimico possis ignoscere, quin hominem idem & civem serves: præterquam, quod naturæ & patriæ debitum officium persolvis, vere etiam Christianum hominem obliviscenda iniuria præstas. Quod si tanta est vis bene merendi, ut conservatum inimicum, & iniuriarum cogat esse immemorem, & firmissimum sæpe amicum reddat: quid de his vobis statuendum est, qui cum nullo odio prohibeantur quo vos minus cupiant quam amplissimos esse, provocantur beneficio, ut studiosius id vehementiusque velint? Atque cum ita sit natura comparatum, ut qui sua sponte etiam nostri cupidi sint, beneficio plurimum moveantur: ubi illis a nobis fiat iniuria, quos prosequi liberalitate æquum esset, tanto ea afficiuntur gravius, quanto magis illi memores sunt, a quibus iniuriam accipiant, sibi beneficium deberi. Vnum nobis modo propositum est, totum illud quidem in utilitatis partibus constitutum: fœde hoc quidem & flagitiose, utinam non impie & nefarie, ut partem in vestros cives dominationem verius, quam principatum, quæstui habeatis. At quando ita statuistis: vestro ego ingenio obsequutus eodem modo vobiscum agam. Duplex enim est via, qua eo vobis pervenire facile sit; benevolentia hominum, & metus. Vtram esse vobis ineundam statuitis, sive præmiis ad benevolentiam, sive suppliciis ad terrorem constituendis, nullum finem, aut modum ratio hæc habet. Nam neque homines nisi magno metu obiecto, id quod inhumanitatis est, diu in officio continentur: neque parvo deliniti beneficio, quod sæpius accidit, cum in largitione hominibus, ut maxime etiam velint, minime semper liceat profusos esse, facile pati servitutem possunt. Atque hæc quidem loquor, non tanquam cum Reipub. liberatoribus, quo titulo tumidi atque inflati insigne in patriam vestrum hoc meritum iactatis, sed tanquam cum patriæ oppressoribus tyrannis immanissimis & superbissimis: ut non prius vobis hæc vox audienda sit, quam omnem vos abieciisse animo humanitatem

Cc

tem

tem pietatemque fateamini. Quid autem vos agitis? quæ vestra hæc tanta importunitas & crudelitas spectat? Quæ mitior via leniorque est, etiam si est eadem expeditissima, probare minime potestis: eam vobis placet inire, quæ eadem difficilis, ardua, tortuosa, multis anfractibus, atque erroribus implicata, vos ad exitium gravi impietatis infamia, atque ignominia notatos deducat. Agite ergo, ut vestra vobis crudelitas, inhumanitas, libido suadet; sævite in vestros cives, insultate in eorum fortunas; immanitatis, barbariæ, avaritiæ exempla omnia in patriam statuite, capite, plectite, ablegate, proscribite, constituite in foro hominum carnificinam, nihil vobis ad summam impietatem & scelus reliqui facite: neque ita vobis tamen erit ad tyrannidem septa & munita via, ut non magis paucis multorum consensum, quam multis paucorum vim diu esse timendam intelligatis. Ita de vobis patria merita est, in lucem hanc extulit, amplissimis honoribus auxit, ut si minus in pietatis exsolvendo officio, at in scelere admittendo, vos esse in illam oporteat animo æquiore. Per me patria vos supplex orat & obtestatur (qua in re quidem cum usque eo illa de suo iure decedat, quantum sit vobis de vestra crudelitate remittendum, facile docet) per me, inquam, vos patria orat, ut si ulla est in vobis humanitas reliqua, si quæ tanta in vos contulit, beneficiorum ulla recordatio, quando vos neque officii ratio ulla, neque charitas in illam movet, & malle videmini regnare, quam quem vobis attribuit locum, tueri pietatis studio, & honestissimum & amplissimum: promereri potius vobis civium studia beneficio, quam invidiam & odium constare maleficio velitis. Ego sane quando non ita longius videor mihi vitam producturus, parum scilicet dignus qui patriæ meæ salutem ab ingratis civibus exorem (id quod sæpe a feris ac barbaris hominibus impetratum est) nequando videar, nimia animi remissione, aut pietatis meæ in patriam, aut dignitatis esse oblitus: quod a volentibus non licuit, extorque-

rerquere per vim a nolentibus atque invitis conabor. Quod si fuero assequutus, ut mea antea acta vita dignum est, hoc postremo in patriam munere functus, atque in vitæ exitu præclare de meis civibus meritus, læto atque alacri animo e vita excedam. Cum hæc ille elatus iracundia dixisset, & quanta maxima poterat animi contentione: paucis illi, atque ut interdum vultu culpam agnoscere magis, quam oratione viderentur, responderunt. Quanquam ea tempora incidissent, ut ægre severissimis etiam magistratibus Rempub. administrantibus, hominum impunitas, atque audacia posset coerceri: sibi tamen, vel illius causa, in posterum curæ fore, ut cum in utramvis partem peccandum esset, indulgentiæ potius & lenitatis culpa, quam severitatis & tristitiæ in vindicandis hominum malefactoris notarentur. In Reipub. rectoribus, cum celsò loco atque eminenti collocati non minus, quam spectent alios, ipsi spectentur: ita quæcunque agant acri cura animadversa observari: ut quæ præclara in his sua natura sint, cum vix possint hominum invidiam effugere, nulla cum eorum maiore laude comprobentur (deberi enim officium cum dedecore & infamia: non item cum laude debitum persolveri) nunquam ea, quæ mala sint, errori atque imprudentiæ tribuantur: quæ dubia semper fere in eam partem accepta, quæ deterior est, aut odio, aut æmulatione, iudice illa quidem iniquiore, quam officii iura requirant, damnantur. Eandem vero omnium rationem esse. Nam & qui iustitiæ partes severe præstat, durum, inhumanum, acerbum: qui fortis, audacem: timidum, cautum: prudentem, astutum: lenem, remissum: industrium, cupidum: semper in hominum offensione aversis a recto iudicio animis, videri. Ac præpostere quidem speciosis ad ostentationem nominibus liberalitatis, fortitudinis, lenitatis, industriæ, quæ eas virtutes vitia affinitate attingant, efferri laudibus ac fama hominum & prædicatione celebrari. Illius temporis suos inimicos insidiatos ex gravi morbo laborantis, ea de se ad illum &

discindendæ civium concordia, & discordia ferendæ causa per certos homines attulisse: quorum criminationes in bonos, ex eorum antea acta vita magis, quam ex oratione, aliorum mores atque instituta spectari æquum esset: ut quemadmodum de eo non possent queri (nisi forte nimia facilitas & lenitas accusanda sit) cuius religionis & fidei esse intelligant in publicis privatisque rebus severa & acri animadversione uti: ita cum iis non possint non magnopere exoptulare, qui a suis inimicis patiantur se tanta cum sua invidia gravissimis de rebus ad principem in Repub. civem allegari. Quæ tamen si ita se habere videantur, cum in nefariorum hominum audacia refutanda, eam esse optimam rationem animadvertant, quæ cum illi maledictis & conviciis pugnent, vitæ innocentiam & recta studia præclare factis tueatur: minime necessariam se ad ea omnia, quæ sibi obiecta sint, responsionem iudicare. Nam & si minime difficilis, in causa præsertim optima & iustissima, sit: eo tamen libentius se illa non usuros, quo magis intelligant, molestam & gravem suam orationem, & laboranti gravi morbo & iam dicendi labore fesso, necessario futuram. Hæc eorum responsio fuit, & averfis auribus, & præoccupatis iam inimicorum criminationibus, nulla cum assensione audita. At illi cum hinc magistratus auctoritas, quæ non quantam illis populus mandasset, sed quantam ratio temporum ferret, infinita ac nullo modo amplius toleranda esset: hinc Petri iam deplorata salus fiduciam, atque animos augetet: maiore se in dies libidine in crudelitate & scelere iactabant. Quæ dum ad eum modum ab his administrantur: Petrus Medices qui non tam dolore & cruciatu corporis, & si vehementissime illum urgebat, quam agitudine & moerore animi angebatur: ne extremo suæ vitæ tempore, patriæ defuisse videretur: quando altius iam vulnus insedissee intelligebat, quam ut leni curatione indigeret: ferro tandem esse utendum ac remediis acrioribus existimans: de exulibus reducendis agere instituit: quorum

aucto-

auctoritas, quæ absentium desiderio in dies augescebat, sua potentia & gratia confirmata, insolentium hominum ferociam atque impetum retardaret. Ita de amicorum sententia, deliberata & constituta re: ad Angelum Acciaiolum litteras dedit exulum ducem, quibus illi spem faciebat, ubi sui copiam ad colloquium fecisset, brevi in patriam cum suis redeundi. Quod ille quidem, qui optime intelligebat, quo in statu res civitatis essent, minime sui fallendi causa, sed quod res ita se haberet, non esse negligendum arbitratus: die constituto, quo die sibi advenienti præsto esset, in Cafagiolanum concessit: ubi de Repub. multa cum Petro collocutus, quæ quoniam morte illius interrupta transigi minus potuerunt, non feruntur, brevi discessit. Illud satis constanter scriptores affirmant, modo illi vitam proferre in plures dies licuisset: civitatem per exulum reductionem a suorum conspiratione, aut consilio fuisse, aut armis liberaturum. Nam cum victa naturæ vis esset morbi magnitudine, qui quotidie magis ingrayescebat: importuno in primis Reipub. tempore & suorum, si magis ætatis quam morbi ratio habeatur, decessit. Fuit Petrus Medices cum prudentia & consilio, tum magnitudine animi & constantia aliquanto Cosmo patre inferior; omni alia virtute par; vitæ domesticæ splendore & magnificentia, siue hoc illius ingenio, siue tempori dandum esset, quod quidem hoc postulabat, nonnihil superior. Minus diu illustre illius nomen & fama celebrata est, quoniam grandis iam natu parentem extulit, cuius gloria illius laudi officere, quandiu vixit, plurimum visa est: & quia minus secunda usus valetudine, ut sibi cessare liceret, a magistratu impetravit. Breve tempus post patris mortem Reipub. præfuit: sed ita quidem se gessit, ut in gravissimis contentionibus de Repub. atque in magna conspiratione & consensu civitatis, neque fortitudinem & constantiam in publicis rebus administrandis, neque in tuenda sua dignitate consilium & vim, neque in adversariis pellendis denique passus sit

vires a se unquam & studium desiderari. Quæ omnia si-
 ve ille sua sponte gessit, virtutis & prudentiæ, si-
 ve alio-
 rum consilio, moderatiõnis atque æquitatis laudem sibi
 comparavit: quippe qui in delectu amicorum habendo
 cautus, æque & ad parendum melioribus, & ad impe-
 randum sibi, videretur esse ingenio accommodatus. Quæ
 res eo pluris debet æstimari, quo æquius est virum prin-
 cipem, & magnas res gerentem, a temeritate inconsulta
 atque ignoratione abesse. Decessit annum natus LIII.
 cum liberos Iulianum & Laurentium reliquisset: quorum
 huic propterea quod fratri ætate anteiret, & mirificam
 semper virtutis indolem præ se tulisset, & domesticæ &
 publicæ rei administrationem vivens adhuc magna ex par-
 te tradiderat. Qua ille suscepta, ita semper se gessit, ut
 parentis spei & suorum responderit: hominum expecta-
 tionem atque exterorum in primis, quibus minus erat
 illius virtus explorata, longe etiam industria & virtute
 superarit. Per eadem fere tempora, quibus ea Florentiæ
 agebantur, in magno totius fere Italiæ otio Paulo secun-
 do Pontifice Maximo septimo Pontificatus anno deceden-
 te, in illius locum Xystus quartus sufficitur, maiore qui-
 dem sui quam aliorum admiratione: cum neque illum
 nobilitas, non obscuro solum sed sordido loco natum,
 neque excellens virtus, aut eruditio, neque probitas
 morum atque elegantia, sed sacerdotum ambitio, atque
 ex ea ingens inter eos ortum dissidium, ad eam digni-
 tatem evexisset. Usque eo autem cupiditate exarsisse di-
 cuntur, ut cum nemo non mallet ab infimæ etiam fortu-
 næ homine sibi acceptum Pontificatum referri, quam ab
 eo, qui pari dignitate esset, sibi videri ereptum: omnium
 fere in unum collatis suffragiis, eodem consensu illum,
 malo quidem Italiæ fato, futurum Pontificem renuncia-
 rint. Superiorum enim omnium longe ambitiosissimus,
 cum oblitus, quam ex humili fortuna emerferat, eius
 modo quam esset, assequutus meminisset: potestate summi
 imperii, multo quam ceteri impudentius audaciusque a-
 buti

buti ditandis augendisq̃ suis instituit. Erant inter familiares, qui maxime auctoritate & gratia excellabant, Petrus & Hieronymus fratres Riarii, ab eo, ut ferebatur, cum adhuc ageret in Franciscanorum familia, liberi suscepti: ac quo minor parentis infamia esset, propinquorum honestiore nomine, liberaliter quidem & honeste, sed nondum tamen in spem tantam educati. Horum alterum, qui in eodem ordine sacris initiatus esset, adeptus Pontificatum in Cardinalium collegium, quanquam reclamantibus atque invitis omnibus, cooptavit: id quod Ticinensis affirmat, cuius magna tum auctoritas inter principes eius ordinis habebatur: alteri Forum Liviae, Flaminiae oppidum, pulso per vim Antonio Ordellaſſo, adiudicavit: cuius maiores per diu in eo principatum obtinuerant. Ac cum magna hominis cupiditas in novi Pontificatus initiis animadversa ingentem illi admirationem apud Principes conciliasset, qui pares adiunctas ambitioni vires formidarent: omnes sibi viam ad illius gratiam & adiuturum quærebant. In his Sfortia, quo illo amico in omni fortuna firmiore uteretur, Catherinam filiam ex pellice susceptam Hieronymo in matrimonium collocavit: dotis nomine illi Foro Corneli, urbe item Flaminiae minime ignobili, attributa. Erat Galeatius ingenio præceptus ad ea omnia, quæ ambitiosum animum spe rerum novarum levissima etiam occasione ostentata moverent: cum quidem ad ea tentanda, quæ concupisset, præter insitam animo cupiditatem, plurimum illum ætas & domesticarum virium æstimatione adiuveret. Itaque eodem usus consilio, Ioanni Galeatio filio adhuc puero, Isabellam Alphonsi filiam Calabrorum Ducis despondit, qui erat Ferdinando patri in Neapolitano Regno successurus: in obscuro involventibus fatibus, per earum nuptiarum facies quandoque Italiam magna eius Regiæ ruina conflagraturam. Huius enim Ludovicus patruus, nefarius homo, &, quod omnes fatentur, memoriæ semper nostris hominibus detestandæ, cum adolescentem per tutelæ simulationem principatu

cipatu opulentissimo spoliasset: veritus Alphonſi arma; qui ſe bello generum a tam gravi iniuria & contumelia vindicaturum non obſcure profitebatur, Carolum Gallorum Regem in Italiam vocavit, ad quem pertinere Neapolitani Regni iura dicebantur: unde nobis origo & principium ingentium malorum exitit, quorum adhuc finem nullum videmus. Eodem anno, quo eſt Romæ Xyſtus Pontifex creatus, inter Ludovicum Regem Gallorum & Carolum Ducem Burgundiæ, cum ad ceteras ſimultates, novis ſemper utrinque cauſis exorientibus, diu fuiſſent in armis, de pace agebatur: maiore populorum ſtudio in præſentia, qui grave ac diuturnum bellum perpeſſi otium & pacem reſpicerent, quam in poſterum ſpe, ubi inter eos conveniſſet, diuturnam pacem firmamque fore. Nam Caroli Aquitaniæ Ducis, qui idem & Ludovici frater & inimicus erat acerrimus, mors conſecuta, & res illius penitus ſtabilire, & inimici vires debilitare, & ſpem omnem pacis adeo tollere repente eſt viſa. Erat enim Ludovico ingens metus ademptus, non ſolum Burgundo deſtituto magna virium acceſſione, ſed dirempta Henrici Hiſpaniæ Regis affinitate, cuius Ioannam filiam Carolus in matrimonium duxerat: magna ſpe fretus ubi ad ceteras vires Hiſpanorum auxilia acceſſiſſent, bello inſtaurato fratrem ſe de Regno rurfus dimicare coacturum. Ac ne qui penitus in Europa malorum eſſent expertes: Henricus Hiſpaniæ Rex cum ſore Isabella, quæ poſtea Ferdinando nupſit Tarraconenſium Regi, victo iam Alphonſo fratre, cum is diem obiſſet, bellum gerebat. Is cum multis aliis flagitiis infamis, ac maxime ſuis inviſus eſſet: paſſus uxori ſtuprum inferri, quod minus ipſe aptus liberis procreandis haberetur, natam ex adultero filiam Reginam imponere Hiſpanis conſtituerat. Deiecto enim ſpe Principatus Alphonſo, qui hereditario iure ad Regni ſucceſſionem aspirabat, non ita magno negotio ſe armis ſororem prohibere ſperabat: magni animi feminam & maiore in ſuo iure perſequendo conſtantia: quæ ſe Re-

gui

gni Principem frequenti omnium conventu declarari curaverat, quo nomine ab Hispanis Regni successor futurus appellatur. In Anglia Edoardo Rege possessione Regni deturbato: Henricus summa gentis gloria Lutetiae Parisiorum olim Gallorum Rex inauguratus, cum ad vigesimum & quartum annum Londini carcere inclusus egisset: dignitati regiae restituitur, ac paulo post magnum fortunae ludibrium futurus, ab Edoardo victus capite plectitur. Insigni tantis cladibus anno, Borius quoque Ferrariensium Dux in Italia decessit, melior princeps habitus vitae exitu, quam initiis principatus, quem insigni Herculis fratris iniuria, cui successio debebatur, occupaverat. Eius autem ignominiae delendae causa, ferunt illum consulto a nuptiis abstinuisse, ne charitate liberorum prohiberetur, quo minus libero iudicio in principatu fratri restituendo uteretur. Accedit ad hanc Georgii mors Boemorum Regis, Romani Pontificis hostis acerrimi, cuius res gestae tum ab aliis conscriptae, tum a Pio secundo Pontifice, atque a Iacobo Cardinali Ticinensi, leguntur.

IOAN. MICHAELIS BRVTI FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER QVINTVS.

CVM Laurentii Medicis tanta virtutis opinio extiterit, ut ea & patriæ salus, & pax Italiæ populis parata, magna cum illius laude credatur: placet antequam de iis agere instituamus, quæ eo Rempub. administrante Florentini gesserunt, quibus ille artibus domi institutus, tantam sibi auctoritatem, atque existimationem apud exterarum nationes compararit, paucis demonstrare. Nascitur Laurentius Federici Cæsaris German. Regis anno octavo, ita magnis animi & naturæ bonis cumulatus: ut cum eam fortunam esset assequutus, quam omnium opinione maiorem sibi animo finxerat, æque illam & indulgentem, & adversantem suis rebus longe semper gloriæ cupiditate, quæ in illo immoderata fuit, superarit: nunquam ille passus in vita agenda, quominus ea ageret, quæ digna essent magno homine, fortunam sibi magis quam rationem imperare. Nam maximas relictas a patre divitias ad liberalitatem & magnificentiam, cuius rei ostentatione magnam in primis gloriam consequutus est, sive elatus ambitione, sive studio virtutis, expositas habuit: in eo Cosmi avi potius, quam patris institutum æmulatus. Pietatis indoles & religionis in puero adhuc mirifica: ut cum adolevisset, neque illam arte quæsisse & fallacia ad colligendam popularem auram, neque studio magis (tametsi & illud quoque erat acerrimum) quam natura ad virtutem propensus, honestas artes a primis annis excoluisse videretur. Nam magnitudinem ingenii, cum virtutis par studium adesset, in pri-

prima ætate, & quidem excellentem ostendit. Ita cum iis rebus contemnendis, quibus addicta ea ætas est, tum iis sectandis, quorum æmulatione magni homines tenentur & præstanti virtute: dignus quidem est visus, qui cum puer tenerum animum tanta opinione virtutis imbuisset, is vir evaderet qui æque esset & posteris admirationi, & præsentibus invidiæ, futurus. In eo autem utrumque pari dignum laude: cum tantam in puero aciem ingenii fuisse, ut honesti faciem posset perspicere, tum eam vim in corroboranda ætatis imbecillitate & confirmando iudicio, ut perspectam illam iis rebus posset anteferre, ad quas natura, cuius tanta vis est, & sensu duceretur. Has tantas animi & naturæ dotes magnopere domestica disciplina auxit: cum mater lectissima femina, præter ceteras virtutes, quas domo paterna attulerat, excultum animum politiorum litterarum studiis haberet, atque incensum per se puerum cupiditate gloriæ excitaret. Nam curam illius instituendi iam pridem pater Gentili Vrbinati tradiderat, literato homini & erudito: quem postea Laurentius præclare de se meritum, sua auctoritate & gratia renuntiandum Aretinorum Pontificem curavit. Ita litteris his elegantioribus perpolitus, cum ætati facile semper ingenio & iudicio præcurreret: Ioannem Argyropylum eloquentiæ & philosophiæ studiis clarum hominem, iam a Cosmo avo spe liberalioris stipendii Byzantio evocatum, apud se domi habuit, a quo quidem Peripateticorum præcepta hausit, quibus corroborari infirmus animus adversus ætatis vitia pugnantis cum rectis studiis posset: confirmata inde ætate a Marsilio Ficino, cui se plane totum tradidit, Platonis doctrinam, quam maxime semper probare visus est, cupidissime percepit. Is est Marsilius Ficinus veteris Academiae instaurator, ac Platonis scitis interpretandis per ea tempora princeps habitus: cum a Cosmo domi a puero educatus liberos in litteris instituisset, dignus visus ob singularem eruditionem, & morum elegantiam, quem in Caregiana villa

ubere ac lato agro donaret: ubi quidem cum Cosmo iam mortuo, vitam in plures annos produxisset, diem extremum egit: multis & præclaris sapientiæ monumentis relictis, quæ consignata litteris a nostris hominibus magna cum eius admiratione ingenii leguntur. Fuisse in Laurentio dicitur adhuc adolescente, tacita quædam cum Cosmo suscepta contentio clarissimo homine, & qui ægre spem faceret, quanquam æmulatori acerrimo & summæ virtutis, ullis artibus ad eandem gloriam contendendi. Inter avi Cosmi virtutes, quas pari cum laude expressas familiæ retulit: ut nemo alius æque suæ ætatis, festivitate in sermone & venustate, quam, cum vis & acumen adesset, moderatio summa temperaret, excelluit. Atque cum hoc ingenio esset, non false modo & venuste dictis, sed satyra etiam oblectatum ferunt: quam non cupide solum legit ab aliis scriptam, sed etiam ipse scripsit egregie, & facilitate quadam mirifica. Atque cum omnia in eo fuisse digna admiratione dicuntur, si ea pietatis studium in patriam magis, quam gloriæ cupiditas moderata esset, tum illud maxime, cum inter diversas virtutes, hinc prudentiam summam, quam semper munitam habebat ratione & consilio, hinc vim ingenii & celeres animi motus, iudicium grave certumque emereret: neque potuisse vim ingenii cum in temeritatem abducere, neque prudentiam in explicanda & conficienda re, cum celeritate opus esset, tardio rem languidioremve reddere. Procera statura fuit, & quæ est significatio virium & roboris, quibus maxime dicitur præstitisse, lati humeri ac firma totius corporis, atque optima constitutio. Habitus oris, in quo quidem cum sibi dignitatem vultu affingeret, neque venustas, neque elegantia ulla a natura inesset. Hæc tanta filii virtus & coniuratione inimicorum detegenda, & constituenda post exactos exules Repub. patri in gravi discrimine vitæ, & de suo & de civitatis statu sollicito, magno usui atque adiumento fuisse fertur. Cum enim acius in dies vis morbi sæviret, atque ex ea

re fieret, ut minime aptus tantis rebus administrandis haberetur: quo minus facile ab inimicis opprimeretur, vigilantibus ad illius perniciem, Laurentii virtus occurrebat, in qua una omnem spem posteritatis, & salutis familiæ collocaverat. Agebat primum & vigesimum annum cum pater decessit: qui Pauli secundi Pontificatus quintus annus fuit: quanquam tanta iam in illo virtutis significatio esset, haud satis tamen futurus par ad improborum atque audacium hominum libidinem coercendam, qui facilius adolescentis ætatem contemnere viderentur, quam admirari virtutem, nondum plane illam usu rerum corroboratam. Itaque cum Petro mortuo, omni soluti metu fiduciam ex impunitate, atque ex ea spem occupandæ tyrannidis concepissent: non esse tamen rem tentandam arbitrati, nisi prius magnæ auctoritatis hominem sibi adiunxissent, cuius nomine ad comparanda populi studia abuterentur: ad Thomam Soderinum coierunt: qui tum publici consilii auctor, omnium in se oculos propter singularem virtutis opinionem, mentesque converterat. Erat autem ingens eorum spes, haud difficile se eum in sententiam perducturos civitatis principatu illi oblato, quod esset violatæ amicitiae & fidei præmium haud aspernandum. Sed tantam eorum spem cum temerario consilio niti videretur, aliquanto gravior eorum æstimatione difficiliorque temporis ratio fefellit. Erat Thomæ cum singularis animi moderatio & virtus, tum quæ erat quæsitæ maximis meritis & officiis in Rempub. magna atque inveterata inter suos cives auctoritas: prudentia quidem, quæ cum maximarum rerum usu confirmata haud temere casu & fortuna falleretur: hinc gravitatem & constantiam in agendis rebus, hinc certam spem earum eventu explorando, seiunctam a falsa atque inani, si quam temeritas magis quam ratio obieciisset, præstaret. Itaque quanquam ad summum civitatis consensum, Italiæ Principum auctoritatem & iudicium accedere non ignorabat, qui illum litteris publicis principem civitatis ac moderatorem

torem Reipub. agnoscerent: invictum animum semper; five a temeritate consilii, five a cupiditate animi præstitit. Hominum autem studia, quæ parum illi stabile & diuturnum imperium, certum exitium spondebant, optimo usus consilio in Petri liberos statuit conferre. Nam & iis sibi tanto beneficio obstringendis, multo se magis suis rationibus prospicere, intelligebat: & in multitudinis temeritate non esse suas spes collocandas arbitrabatur, cum non æque ut in novandis rebus alacritatem & studium, ita iisdem tuendis constantiam & animi magnitudinem virtute retineret. Ergo neque publicis litteris respondit, per hanc animi æquitatem magna apud Principes prudentiæ & moderationis laude sibi comparata: neque in civium ingenti consensu uti præsentī fortuna voluit: cum in nullos illa sæpius, quam quibus vehementius favit, faviente, tum invidiam magis secundis rebus inveniēte, quam adversis misericordiam: id quod tum illi verendum magnopere videbatur. Ita ad Antonii coacto principum conventu, hac oratione alienatos ab adolescentibus animos civium, cum Laurentius & Iulianus interesset, in primis conciliandos curavit. Si quis est qui existimet, ubi agitur de summi imperii potestate ad novum hominem transferenda, magis de privati cuiusquam commodis, quam de totius Reipub. salute agi, usque eo ille sua opinione fallitur, ut eum ipsum, quem principem in civitate constituit, evertat: Reipub. statum, quem maxime sperat posse hac ratione confirmari, labefactet penitus & convellat. Sive autem is sibi privatis inimicitiis exercendis indulget, gravem patriæ iniuriam facit, cui vitam debet & libertatem acceptam referre: sive idem existimat se in eo Reipub. consulere (quod boni civis esse & patriæ amantis videtur) in tanto persolvendo officio, imprudentiæ vituperationem summam, pietatis nullam laudem refert, non præclarius de se, quam de suis civibus meritis. Atque ego cum in præsentia agere gravissima de re instituerim, & quæ non Reipub. magis quam

quam singulorum salutem attingat: mihi orandos vos maxime obsecrandosque censeo, ita ea, de quibus sum dicturus, vobis probari patiamini, ut neque qui odio & similitate ducuntur, iracundiam, neque qui religione & officio, temeritatem inconsultam adhibere in consilium velint. Illud autem omnibus velim persuasum esse, etiam si cuncta ex sententia contingant, cum perbreui voluptate illos ulciscendi inimicos, & non illa tamen adeo explorata, Reipub. minime dubiam perniciem ac liberis & coniugibus afferre: tum hos religiosos nimium in ducenda ratione officii, & patriæ se in eo æque obesse, & non magis quam illos tutos ab imminente ruina atque exitio futuros. Nobis id unum modo debet curæ esse, ut civitatem comprimendis iis, quorum impunitas & licentia est periculosa omnium libertati, & a præsentibus malis pariter, & ab iis quæ in posterum impendent, tutam præstemus. Quod cum ita sit, tanto magis liberis ab omni perturbatione animis dicere debemus de Repub. sententiam, quanto nobis difficiliorem consultationem multitudinis temeritas & inconstantia facit: unde & in suscipiendo de re tanta consilio, & in explicando, omnem duci rationem oportet. Itaque eos, qui novo homini Reipub. imperium mandant, non ad suum ingenium fingere multitudinem, sed ad illius studia accommodare suum ingenium oportet: cum id unum modo debeat in hoc probando consilio spectari. Tum enim est facilis explicatio consilii, ubi cum paucis nobis, qui viri boni iidem ac prudentes sint, proposita est de rebus maximis consultatio. Nam & si est minus necessarium, est verisimile tamen in primis, maiorem esse in his prudentiam, gravitatem, magnitudinem animi, quam in multitudine: ut cum eam rationem inierint, quæ sit optima & tutissima, tueri eandem constantia & auctoritate possint. In multitudine, cum horum simile nihil, tum diversa contrariaque omnia habentur: levitas, inconstantia, temeritas, abiectio animi, & quibus quo velis nullo negotio flectatur,

tur, sordes & cupiditas, quæ nullam rationem & modum habet. Nihil illa novit quod honestum sit, omnia temere ad voluptatem, nihil ad veram laudem agit, ratione adducta & iudicio. Eodem loco cuncta posita habet: officium, religionem, fidem, & contraria adversaque vitia: ut cum propriam venalem habeat libertatem, modo licitator emptorve adsit, alienam cuivis temere sit addictura. Nam temeritas est & inconstantia tanto ceteris gravior, quanto hoc ingenii vitium magis, quam usus: alia sunt usus magis, quam ingenii. Itaque cum, quem civitatis principem modo agnovit, altissimo gradu gloriæ deicit: alium eodem loco constituit, ex humili fortuna provectum: eadem mox desiderio illius, quem improbavit, præsentem agit præcipitem: eundem restituit, quem paulo antea ignominia affecit. Quæ cum minime obscura sint & latissime pateant: quis obsecro erit adeo in civitate popularis, qui speret ulla se unquam benemerendi ratione solidam a populo & diuturnam gratiam inire? In eadem civitate, quæ gloriæ atque imperii domicilium, maximarumque virtutum omnium habuit constitutum, Camillum, Scipionem, Marium, viros fortissimos ac clarissimos imperatores, devictis hostibus ac liberata patria, summa cum gloria triumphasse, damnatos eosdem, in exiliumque actos: Athenis morte affectum Socratem, pulsum Aristidem, sanctissimum utrumque hominem legimus. Nam ut ad propiora veniam, & quorum omnes possumus meminisse: Cosmum Medicem in capitis periculum adductum, maiestatis damnatum e patria eiectum, restitutum eundem atque ovantis more urbem invectum, deturbasse e civitate potentissimos cives inimicos acerrimos, hæc ipsa civitas paucis ab hinc annis vidit. Ac ne diu vos exemplis teneam: periculum si libet facite. Deligite quem optimum civem sapientissimumque omnium in civitate esse statuitis, credite illius fidei Rempub., illum deicite, cui credita erat, improbum hominem & perditum: probate vos multitudini recte fecisse: qui vo-

bis

bis finis erit expediendi consilii, illi improbandi initium erit. Nam brevi misericordia invidiæ victrix, eum, cuius diu imperio assuevit, quem Reipub. moderatorem, quem civitatis principem vidit, iacentem erigere: novum hominem ad principatum e privata domo evectum, detrahare (ut iam dictum est) de summo loco conatur, neque eum facile ferentem commutationem fortunæ tantam, neque ex fortunæ commutatione paratam semper atque imminuentem a multitudine invidiam. Eundem porro, cui imperium restituit, ubi eorum qui parere debent, recuset imperium, cunctantem & tergiversantem depellit, atque ad nova semper consilia, sæpe ad ea, quæ improbavit, perpetuo in eo sui similis recurrit. Itaque cum semper suo ingenio rerum novarum esse cupida videatur: tandiu spes est illam in officio manere, quandiu ad seditionem materia desit, quæ nunquam deesse volenti in summæ hominum improbitate potest. Vt igitur in morbis fere capitale est, eo levi de causâ improbo, quo diu medico usi sumus, novo medico & cuius curationi non assuevimus, etiam si minime illius fides nobis & diligentia suspecta sit, salutem nostram committere: ita nunquam intestinis malis civitati affectæ, transferenda ad novos homines Reipub. procuratore, consulitur. Quid enim? virum, inquit, bonum delegi, excellenti ingenio, egregia fide, prudentia singulari, nemo negat. At cui est ille successurus? homini non malo, pari ingenio, præstantia, fide, in eo aliquanto superiori, quod usu novit tractare multitudinis animos, & cum illius morbis, qui multiplices & graves sunt, consilio mederi, tum perficere auctoritate ut parere meliori (quod quidem magni refert) cupidissime etiam velit. Neque vero illud contendo, quod esse vobis debet gravissimum, eius fidei, qui princeps vestris suffragiis est in Repub. futurus, adhuc nullum esse in privata fortuna periculum factum: & sæpe eos, qui privati habitus viri boni sint, positos in summo honore, alios mores & vitæ instituta probasse, quam antea se-

quiti essent: contra in iis, quos tot iam annos adesse ad gubernacula Reip. voluistis, nunquam a vobis fidem, constantiam, studium in vestra salute procuranda esse desideratum: id quod vobis facile constiterit, ubi hinc odium, maledicta, & criminationes inimicorum facebant: quæ plurimum semper Medicum causæ obfuerunt. In eodem vestigio persisto. Fingite, inquam, animis hunc vobis e cœlo demissum hominem sapientissimum, omnium mortalium sanctitate, religione, probitate summa. Quid si minus ille tamen populo probatur? quid si reiicitur? quid si homines seditiosi urgeant, ad desiderium eiectionis principis, ad studia hominum, stimulos addant, faces admoveant, impellant ad arma? At erunt qui nostram auctoritatem sequantur, & in causa sint constantes futuri: audio. Ergo civitatem dividi studiis placet, & per civiles discordias in omnem occasionem hostibus intentis ad nostram ruinam aditum patefieri. Adest vicinus Pontifex per occasionem summæ potestatis, cum ab ingenio ferociam, a fortuna vires habeat, non Pontificatu nobis modo, sed cupiditate, quæ vasta atque immanis inhiare iam omnium fortunis videtur, semper nobis formidabilis futurus. Parum fidus amicus Ferdinandus, æque dubiæ fidei & constantiæ Sfortia. Venetus inimicus potentissimus, veteres iniurias hostili semper animo persequuturus. Nam exules ita infesti civitati imminet, ut in magno sui desiderio, nostra summa invidia, gravissima populi offensione, non desperent reditum sibi in patriam, ita discissam partium studiis, brevi comparatum iri. Quæ quidem qui obcæcati cupiditate minus videre possunt, quo modo eam sententiam dicere queant, quæ e Repub. sit, plane ignoro. Nam in illis, quibus ea cognita sunt, & in sententia tamen persistunt, cum animum in patriam desiderio aquirem, tum quidem eam mentem requiro, ut odio atque iracundia comprimenda, Rempub., quam obrutam inimicorum ruina perdere instituunt, pro ea quam illi debent pietate incolumem salvamque velint.

Quan-

Quanquam quis ita est rerum imperitus, qui hæc ignorare possit? quis, inquam, qui cum eadem perspiciat: non simul quot Reipub. impendeant mala, multo ante etiam animadvertat? Iam illud longo usu rerum compertum est, in dissensione civium, ut maximæ vires essent, & invictæ æque a bellis externis, nunquam diuturnam Reipub. salutem & libertatem fuisse. Quid cum metus armorum accedit ad intestinum malum, cuius nunquam est hæc civitas in tanta ambitione Principum expers futura? Quemadmodum vero corpora, ubi dissident inter se partes & affectionibus diversis pugnant, omnis extrinsecus allata vis facile perdit: eadem in firma corporis constitutione & bene consentientibus partibus, & vegetiora sunt, & suum robur facilius tuentur: ita civitatem, cum parum tuta est a discordiis, atque in visceribus tanquam malo incluso laborat, quantumvis leves intercedant casus, qui minus provisi sint, evertere facile illam possunt: in consensione eadem civium & concordia, ad omnes casus, si qui accidunt, firmissima comparata subsidia habebit. Maximas autem civitates videmus cum armis parere sibi ferocissimas gentes & nationes coegissent: victas domesticis ac civilibus bellis concidisse. Nulla sunt in civitate firmiora præsidia, quam ea quæ ex civium concordia comparantur: nulla pestis maior aut execrabilior, quam quæ ex dissensione atque odio civium orta multitudinem contingit. Tanto autem sunt morbi maiores vires, quanto imbecilliores sunt qui eo afficiuntur. Quanquam quæ causa est huius initi a vobis consilii? quo suo merito duo clarissimi adolescentes nostræ civitatis, ex amplissima domo, & cuius sunt eximia & præclara merita in hanc Rempub., digni vobis videntur, qui per summam iniuriam eo loco pulsi, quem maiores eorum retinuerunt honestissimum, ac fortunis patriis eversti, adeo insigni ad posteritatem nota ignominie infames reddantur? At quicquid inimici maledicendo conentur Medicum laudes elevare: ita se Cosmus & eius Petrus filius, horum pater

adolescentium, in rerum maximarum procuratione gesserunt, ut si quid hi deliquissent, digni vobis videri deberent, quibus id a vobis, quicquid illud esset, condonaretur. Nunc vero qua in re illi unquam offenderunt? Imo quam non officii, pudoris, probitatis, virtutis significationem in hac sua ineunte ætate, ita illa semper sua sponte præcipiti ac lubrica, dederunt? Quæ res unquam est per Petrum gesta, cuius non fuerit adolescens filius non particeps modo, sed etiam auctor? Impedit me præsentis moderatio & pudor, cuius sine magna offensione hoc minime fieri a me posse intelligo, quo minus multis, ut constitueram, de illius laudibus agam. At ingenium probatur: ætas requiritur, & qui esse in adolescente non potest, rerum usus. Quasi vero ætas magis, quam naturæ vis, ingenium, disciplina, liberalis educatio, cuiusmodi esse debeant, homines efficiat. Et si autem is a puero tenerum animum imbuat iis artibus, sine quibus recte administrari civitates & magna imperia non possunt. Ita semper patri affuit, dum is summam Rempub. gereret, viro prudenti & civi optimo, ut magnam nobis spem afferat, neque consilium, quod quando de ingenio convenit, non desideratur; neque rerum usum, qui mediocris etiam in magnitudine ingenii excellit, Rempub. capeßenti defuturum. Sed tamen (ut cetera absint) ad magnam indolem virtutis, quæ satis per se ipsa præstat, ut minus ætatis firmitas necessaria sit, prudentium hominum auctoritas accedet, & bene de Repub. sentientium, a quorum est nunquam consilio discessurus: ut quod unum videatur optatissimum civitatis contigisse, spes magna sit, quasi adolescere in Reipub. simul summam virtutem, quæ studio diligentiaque exulta, uberrimos suis civibus fructus sit aliquando allatura. Hæc si qui sunt qui non videant, ac quoniam memoria aliqua in illis resideat odii & simultatis, cum liberis susceptas adversus patrem inimicitias exerceant: quo ea facilius, quæ dico, vera esse intelligant: tollendæ ex animo illis quasi quædam

dam offusæ tenebræ, odii, malevolentia, cupiditatis, necessario videntur: certe patriæ causa, quando nullam hac una referre illi gratiam maiorem possunt, iniuriæ omnes inimicis etiam, quæ ad constituendum Reipub. statum sint impedimento futuræ, sunt condonandæ. Vidit illa atque quam vellet quidem sapius vidit, in mutuam perniciem armatos cives, aspersum eorum sanguine forum, direpta templa, incensas domos, avulsos a complexu parentum innocentes liberos, optimos cives eiectos, inferentes in urbem signa infesta hostes: quibus illa malis tantis ita modum aliquem sperat per civium concordiam posse imponi, ut si pergitis diutius ita inter vos odio & inimicitias certare, de communi salute & libertate actum iri intelligat. Itaque quanquam ego mea sponte faveo adolescentium causæ, res me tamen publica movet maxime: per vestram fidem hoc a vobis, perque eam, quam a vobis patria requirit, pietatem, per Dei immortalis religionem hanc sanctissimam, cuius estis sacris initiati: per iura, inquam, a vobis divina humanaque omnia contendam, ut memoriam veterum iniuriarum ponere, id a vobis ex hoc sacro loco superis omnibus postulantis, & mentem meliorem in Rempub. privatosque omnes gerere velitis. Hac Thomæ oratione magna omnium assensione audita, cum nemo iam non videretur duobus fratribus reconciliatus esse: Laurentius ita celsò atque erecto animo, proque hominum sensu & ratione temporis dicitur verba fecisse: ut nulla iam cuiquam fuerit mora, quin facta iureiurando fide se optimo animo inimicitias & simultates omnes Reipub. condonare, cum adolescentibus in gratiam redierint, Thoma Soderino in primis verbis amplissimis collaudato, cuius unius virtute & moderatione animi restitutam eo die Reipub. salutem, ac privatis vitam & libertatem faterentur. Ita summa frequentia hominum honestissimorum cum populus clamore & plausu prosequeretur, Laurentio & Iuliano domum deductis: unus in omnium ore Soderinus hominum studia, atque co-

rum

rum maxime qui otio & concordia in civitate studebant, in se converterat: magna illis spe facta per civium optimorum consilium Rempub. Laurentium administraturum. Quam ille spem suorum minime fefellit. Nam præter Thomam Soderinum, cui in omnibus primas deferebat, Ioannem Canigianum & Antonium Putium habebat, notæ homines prudentiæ & fidei, quos, si quid aut publicæ, aut privatæ rei esset agendum, consuleret. Quod ille institutum & ad declinandam invidiam, & ad iudicium confirmandum ratione optima susceptum, constantissime in omni sua vita publicis maxime rebus procurandis retinuit. In consulendis amicis, sive ille fidei hominum, sive constantia diffideret, aliquando variavit: minime diu iisdem usus. Quos vero adhibere in consilium decrevisset, non illos quidem eodem tempore, sed seductos ab aliis de Republ. consulebat. Ita ubi ab iis, qui quæ aliorum esset sententia ignorarent, eadem afferri comperisset, in multorum consensu quem neque præsentium æmulatio divelleret, neque studium & gratia in mala sententia tueretur, consilium optimum esse & tutissimum arbitrabatur. Cum optimis Laurentius auspiciis accessisse ad capeffendam Rempubl. videretur: in magna Italiæ quiete, cum neque foris bella, neque domi civiles discordia civitatis statum perturbarent: novi motus, repente ac præter hominum expectationem exorti, Remp. pene everterunt. Erat Bernardus ex Nardorum familia cum primis honesta civitatis, propterea quod Silvester illius frater superiore bello cum ceteris exulibus interfuisset, post belli finem veluti cum fratre communia consilia habuisset, & pulsus in exilium, & publicatis bonis hostis iudicatus. Cum acer iuvenis & impiger esset, atque ad quodvis facinus audendum animo paratus: præter insitam menti ferociam, iustis (ut ipse rebatur) de causis odium in Medices susceptum, patriæ desiderio, quod calamitas exilii augebat, aliquandiu aluerat: gravissimis vitæ incommodis, quæ exilium consequuntur, in non mala causa

sa iactatus. Ita cum pax firmata, atque ab armis discessum esset: omni spe abiecta per pacis tempus in patriam redeundi, cuius bono fessi diuturnis bellis, liberatis metu & cura animis fruebantur, aliunde sibi aditum patefacere ad suos instituit. In magna autem securitate inertio sopitos homines, cum magis sedati tumultus, quam causæ tumultuandi sublata viderentur, quæ penitus mentibus hominum infixæ non poterant facile evelli: incautos opprimi posse non desperavit: quod ut accideret, singularis audaciæ rem, cum neque vires consilio, neque consilium viribus adesset; & quam non tam ratio ulla, quam exitus probaret, aggreditur. Erat huic iuveni iam pridem instituta familiaritas & usus cum quibusdam Pratenſibus, cum primis inter suos honestis, quorum auctoritate posse oppidum impelli ad defectionem, ubi exulum auxilia accessissent, non diffidebat. Horum enim literis, cum quotidie (ut fit) de publicis & privatis eorum rebus certior fieret: intelligebat, sive magistratuum iniuria qui in illos immoderate atque avare imperium administrarent, sive sua sponte, ut in seditiosa multitudine, alienatis a Florentinis animis ad res novas spectarent: per eos, qui adversas partes Medicibus foverent, rem Prati ad tumultum & seditionem trahi: nihilque propius esse, quam ut sequuti Pratenſes defectionis auctores, qui se illis offerrent, oppidum a Florentinorum imperio vindicarent. Hæc cum ita Bernardus cognita haberet, ut in magna animorum inclinatione, non ita magno negotio rem confici posse speraret: quam primum suorum animos tentare, & quantum auctoritate consequi & consilio posset, eos trahere in apertam defectionem constituit. Vbi autem tanti motus principium extitisset, plane sibi persuaserat, necessario rem Prati venturam ad arma, & quod caput esset, per eius tumultus occasionem, cum non deessent, qui parum æqui Medicibus, causam rerum novarum quærerent, Florentiæ seditionem aliquam exorturam, rem maxime opportunam ad spem reditus eiectis

fa-

faciendam. Accedebat ad illius confirmandum consilium, quod in agro Pistoriensi multos aut amicitiae coniunctione, aut beneficio sibi devinctos habebat. Hi sua sponte seditiosi, inter perpetuas civium dissensiones, qua re semper ea urbs ad perniciem usque laboravit, multorum caede contaminati, tum ob iudiciorum severitatem, cum ea maxime necessaria videretur ad egentes & perditos homines a scelere & maleficio deterrendos, magistratibus infensi: ad quodvis facinus & concipiendum animo, & re perficiendum apti habebantur. In his longe Palandrii excellebant, quoniam clientium, atque affectatorum numero praestabant, & plura admiserant, quam ut iis posset ignosci sine multorum pernicie, quibus cum inimicitias gerebant. Cum hi maxime omnium visi idonei essent, quibus transactoribus, atque administris ad rem tantam conficiendam uteretur, rem per eos aggredi, ac ne quid temere fecisse unquam magis, quam certa ratione adductus videretur: Dietesalvium Neronium adire, atque eum de omni re agenda consulere, constituit. Ita cum eo re communicata, cum (id quod permagni intererat) quae auxilia illi essent praesto futura, ubi Pratenenses ad defectionem induxisset, ad reliqua incoepta maturanda percunctatus esset: collaudatum iuvenem quod dignam se maioribusque suis cogitationem suscepisset: atque ad ea alacriter persequenda, quae opus essent, confirmatum a se dimisit. Tametsi autem prudenti homini, & quem fortuna saepe magnis gerendis rebus fefellerat, res factu difficillima videbatur: tamen cum sive prospere & ex sententia res eveniret, laetae fortunae participem se, sive minus recte succederet, nullo suo periculo ab illo peccatum iri intelligeret, rem minime esse aspernandam arbitrabatur. Itaque abeuntem prolixè prosecutus, magnis pollicitationibus, ac spe implevit, fore ut si paucos dies modo oppidum in fide contineret, minime illi dubia auxilia ab exulibus tum Ferraria tum Bononia aessent. Ea re ita administrata, cum iuvenis optimae spei plenus animum ad
quam-

quamvis fortunam ferendam, quæ rem agenti esse subeunda videretur, confirmasset: Pratum occulte venit, atque cum amicis collocutus, ubi quemadmodum speraverat, non esse averfos a novis consiliis animadvertit, illis & quid agi veller, & quo id modo & ratione ostendit. Ad hunc modum Pratenfium animis confirmatis, cum omnia de industria maiora ostentando facile sua sponte inclinatorum in sententiam adduxisset, atque accepta fide sibi illos in tempore non defuturos: in re, quæ multorum fidei credita esset, errore hominum quandiu liceret, ac celeritate in primis utendum arbitratus, Palandrios continuo convenit. Tum iis edoctis quid eos facere & quo die sibi armatos præsto esse veller, de eo Neronium certiorum faciendum per certos homines curavit: ne quando ubi res postularet exequi promissa cunctaretur, & sibi in mora rem gerenti esset. Erat res tamen in nonnulla difficultate, propterea quod Magistratus, etiamsi in ceteris sopita omnis cura administrandæ civitatis videbatur, severe edixerat, ut qui oppidis præessent, quæ erant in Reipub. ditione, quotidie vesperi occlusis portis, sibi claves referri iuberent, nihil de pristina diligentia remittendum esse arbitrati, quam belli tempore magis quidem, sed perpetuo tamen suspecta semper hominum fides requireret. Quanquam vero semper hoc hominum institutum omnibus oppidis tuendis servatum est, tamen in iis maxime retinetur, quæ aut situ aut opere munita ubi in potestatem hostium veniant, obiecta propugnacula videantur iis, qui ea amiserint, futura. Quæ eorum diligentia, ac vigilantia, nunquam ut maximam etiam adhibeant, hominum insidiis ac perfidia maior: sæpe ut tuta minus ab fraude sit, nonnunquam casus magis quam scelus, aut imprudentia eorum efficit, quibus urbis custodia mandatur: id quod tunc usu venit. Interdum enim nisi tempora arctiora sint, sive ingredi honesti homines, sive egredi velint, atque adeo sæpe nocte intempesta, Præfecti portas aperiri permittunt. Quæ consuetudo cum esset

nota coniuratis, constituta ab illis hora, qua Bernardus cum armatorum manu adesset ad portas: paulo ante lucem, cum armatis ad centum numero adiunctis Palandriis, ad eam portam, qua Pistorium itur, rei eventum opperiens substitit. Interea unus ex coniuratis, dum alii intenti sunt armis expediendis, eadem fere qua ille advenerat hora, Prætozem adit, atque cum per causam faciundi itineris claves postulasset, facile ab eo, cui nihil huiusmodi veniret in mentem suspicari, ut sibi oppido exire liceret impetravit. Ita sequutus superiorum institutum, qui facile in eo oppidanis gratificari consueverant: uni ex apparitoribus negotium dat; qui ubi vellent illi portas aperiendas curaret. Eum certum in locum de industria adductum, coniurati repente e latebra qua delitefcebant, ut convenerat, prosilientes, comprehendunt, ac diu recusantem, metu mortis iniecto ni pareretur, claves tradere ac se sequi iubent. Hinc ad portas profecti, ad ceteram hominum diligentiam, nocte opportune insidias regente, reclusas patefaciunt, ac quo minus rem industrie exequerentur prohibente nemine, Bernardum intus armatum accipiunt. Ad hunc maxime modum oppido occupato, quod quidem ubi exules censuissent eandem sibi celeritatem & vigilantiam adhibendam, magni motus principium erat Florentiæ futurum: divisis partibus alios ad arcem recipiendam duce Silvestro impigro homine atque audaci, Bernardum ad occupandum Forum & Prætoriam domum cum ceteris proficisci placuit. Quod illi cum impigre egissent, relictis paucis qui arci præsidio essent, ac Prætozem custodia diligenter asservarent: per vacuum ab armis oppidum, populum ad libertatem vocantes excurrunt: ut fides fieret non se oppressores, sed vindices libertatis advenisse, abstinere suis a cædibus & direptionibus, atque ab omni alia iniuria in privatos iussis. At oppidani orta iam luce ad tumultum excitari, cum discusso errore, urbem captam ab armatis teneri, & vocari se ad libertatem, quiescentibus iis in quorum potestate oppidum

dum esset, non satis causa tanti motus perspecta, animadverterent: in forum concursu facto, taciti qui eius esset exitus futurus, dum inter spem & metum animos versarent, armatorum hominum libidini, atque avaritiæ expositi expectabant. Ac cum stupefacti subita re, & voces tamen excitantium se ad libertatem audirent non inviti, & quid sibi esset agendum incertis animis fluctuarent: Bernardus nuntio accepto, eos qui Prætori in Magistratu affidebant, aliam in partem convenisse, ac quamquam eo in custodiam tradito, qui Reip. nomine præerat, de summa rerum consultare, cum neminem interea tumultum per eam occasionem excitare, sed quiescere omnes nullam vocem liberam mittentes, quæ fidem faceret, rem multitudini probari, ac cetera contra atque sperasset, accidere animadverteret: adire ipse Magistratum decrevit. Vbi autem homines suâ oratione confirmatos in sententiam perduxisset, futurum non diffidebat (vana coniectura ex sui animi studio de aliorum voluntate facta) ut populus nactus auctorem magistratum, quem sequeretur, omni cunctatione abiecta factum probaret. Ergo re ad hunc modum excogitata, ad eos septus armatorum manu profectus ita verba fecisse dicitur. Cum ego adhuc in capta urbe incruenta arma geram, minus sane mihi necesse esse intelligo, longiore oratione, qui meus in vos animus sit, declarare. Nam quod optatissimum omnibus iucundissimumque est, ad vos vestræ auctor salutis advenio, libertatem vobis si modo viri estis, quando is dies primus Pratenſibus illius recuperandæ illuxit, a crudeli paucorum atque immani dominatu, huius tantæ rei auctoribus usus viris honestissimis, & probatæ virtutis, vindicaturus. Quæ quidem res tanto vobis in præsentia gratior, quanto illa minus expectantibus videtur accidisse, cum æque est omnibus in posterum futura magnæ laudi, tum integros eosdem ac tutos reddit ab iis malis, quæ gravia adhuc expertos, multo maiora in dies ac minus ferenda liberis hominibus, cuiusmodi vos esse

præ vobis fertis, videntur manere. Plura dicere cupientem temporis exiguitas prohibet, quæ tamen ipsa ut minus esse necessaria existimetis, & prudentia vestra vos & horum temporum status monere in primis debet. Tantum illud dicam, quod ubi semel perspectum habeatis, omnem in vobis moram & cunctationem tollat. Cum enim idem vobis dies & malorum finis & salutis initium futurus sit: ne quando vos poeniteat auctori vos vestræ libertatis, quæ salutaria atque honesta sint suadenti paruisse, vobis certissima auxilia & validissima spondeo: quibus recti & muniti adversus crudelissimorum hominum vim, æque tueri redemptam libertatem meo labore & consilio, & ulcisci veteres offensiones, quod summæ voluptati est iniuria affectis, facillime possitis. Propediem Hercules Atestinus Ferrariensium Dux aderit validis copiis instructus, iam pridem ille cura reducendorum exilium suscepta Medicibus infestus, quos non odisse vos & vestræ libertatis esse memores minime potestis: a Venetis item haud dubia auxilia aderunt, nunquam illis Medicum familiæ æquis, & quam sibi laudem quærunt, vel sumunt potius iam omnium consensu, adiutoribus semper futuris, a nefariorum hominum tyrannide oppressos populos, sua auctoritate liberandi: quod adeo laudabile institutum, minime sunt in vobis hoc tempore neglecturi. Ad hæc omnia, quo rem audacius atque alacriore animo suscipere, utque viris fortibus dignum est, oblatam vobis tantam divinitus occasionem capeßere, ne vereamini (quod ego multorum litteris habeo compertum) Florentiæ nobis secunda omnia contingent. Multitudo enim alienata a principibus gravissimis eorum iniuriis, ac seditionibus & discordiis, civitati inveterato morbo, perpetuo iactata, simulatque accipiet, libertatis capeßendæ a vobis principio facto, inventos esse qui ausi sint a sceleratis dominis deficere: arma vestro exemplo ad se vindicandam in libertatem continuo sumet. Quæ res quanti vobis debeat videri ad vestra confirmanda consilia, non igno-

ignorare vos arbitror, prudentes homines, & haud nostrarum contentionum ignaros. Itaque cum ancipiti malo, & domi intestino bello, & foris externis armis communes inimicos distineri eodem tempore ac distrahi necesse sit: a nulla illi iam parte satis tuti (quod ego vobis polliceor futurum, haud indignus auctor, cui etiam agenti de maximis rebus assentiamini) integram posthac vobis fruendam libertatem, ac quibus visum fuerit legibus, permittent. Quæ se vobis occasio offerat animadvertitis: habetis meum consilium, tum qui nobis ad omnia præsidio futuri sint, præsto esse armatos homines, atque eos quidem insignis & spectatæ virtutis, intelligitis, ut iam quid vos agere oporteat, ignorare haudquam possitis. Quæ cum ita esse intelligerem, plura dicere in hanc sententiam eius esse hominis censui, qui aut eos ipsos apud quos verba faceret, aut ipse se, aut qua de re ageret, plane ignoraret. Itaque (quod unum reliquum est) illud vobis in præsentia spondeo, quicquid vobis esse agendum de vestris rebus statueritis, meam semper in vos benevolentiam & studium, quos pulcherrimo facto asserere in libertatem, ac magno meo periculo (quod vos non fugit) minime veritus sum, præsto æque vobis perpetuo fore. Nihil illi moti Bernardi oratione, paucis pro temporis ratione, & ut minime suæ libertatis esse immemores viderentur, responderunt. Quod ille per vim occupata urbe a cædibus, & direptionibus abstinuisset, cum quidem utrumque armato liceret: non tam illi Pratenfes ex animo agere gratias, quam queri atque expostulare, quod cum minime de eo ita essent meriti, perfecisset (quicquid illi esset visum de gravissima iniuria remittere) ut quod pro beneficio æquius erat, pro condonata illis patriæ everfione, cuiquam essent gratiæ habendæ. Ita cum beneficium ostendet (si vera modo audire æquo animo patiatur) fatendum illi necessario esse, non se laudem ullam promeritum, quoniam potuerit a gravissima iniuria abstinere, sed reprehensionem

nem potius, quod iniuriam minus illam sane gravem, si quis velit spectare cuiusmodi fuisset futura, ubi armorum impunitati esset adiuncta nocendi voluntas, sed iniuriam tamen in amicos sibi homines nullo eorum laceffitus maleficio intulerit. Itaque leviozem illius culpam videri posse: videri eundem penitus culpa carere minime posse. Libertatis vindicem quando ipsi nulli serviant, quæere se quidem neminem. Legibus enim & magistratibus ita patere, quorum sit legitimum imperium, ut etiam si nullus alius a Repub. mittatur, qui iuri dicundo præsit, sua sponte delecturi ipsi sint communis salutis causa, cui vitæ & necis in se potestatem permittant. Quin etiam si ea servitus esset habenda, quæ legum vi, ac iudiciorum severitate, improbos & nefarios a scelere atque amen- tia retardaret: ea autem libertas quæ solutis omnî metu hominibus facultatem permetteret, quæ vellent agendi: libertatem, quæ non utilis modo, sed perniciosa etiam saluti omnium esset, remittere se eius vindicandæ aucto- ribus non invitos: contentos eosdem futuros ea servitu- tis conditione, cui improbi addicti quo minus boni li- bertate fruerentur, non essent impedimento. Externis au- xiliis, cum maxima & firmissima illi habeant in concor- dia civium constituta, nisi ille patriam repetere per alio- rum perniciem, quam eadem carere per suorum iniuriam malit, neque indigere in præsentia, & ut in posterum ne indigeant, adnixuros. Quæ Florentiæ agantur ita ad se pertinere existimare, ut quorum semper mitissimum in se imperium & iustissimum fuerit, iis diuturnum illud esse amplissimumque velint: utrum quidem recte an minus inter principes conveniat de summa Repub. non esse Pratenfium cognoscere: cum enim pari in omnes obser- vantia sint, unum curare se ut civitati sua fides constet, cuius beneficio liberi sint, ac suis legibus utantur, ne- mini addictos qui privatus separata consilia a Repub. ha- beat. Qua re (quod reliquum esse videatur) se illum etiam atque etiam orare, ut Prætore viro optimo liber-
tati

tati restituto, ac metu omni Repub. liberata, discedere de medio, ac participes consilii alibi quærendo, haud trahere se in certam perniciem velit, & invitos & minime dignos qui tanta iniuria & calamitate afficiantur. Cum quanquam ita illos affectos, haud tamen Bernardus desperaret, ubi metus iniectus esset, quam maxime vellet sententiam probaturos: Prætorem educi e custodia, ac magistratu populoque inspectante, e fenestra Prætoriae domus suspendi imperavit. Ita in magna omnium trepidatione cum iam rumor dissipatus esset de Prætore supplicium sumi, in quem minime dubia multitudinis studia inclinabant, iam ille ad tam triste atque atrox hominis imperium collo laqueo inserto, ex superiore ædium parte, quo magis conspectus homines supplicii foeditate deterreret, producebatur: vir minime dignus; qui inexpiabili odio elatum iuvenis animum, ultimo supplicio exsaturaret. Is est Cæsar Petrutius, qui postea in Patiana coniuratione Vexillifer Reip. egregiam operam duobus fratribus Medicibus navavit. Cum igitur, ut erat acri ingenio, atque animi præsentia & consilio præstabat, neque extremo vitæ tempore facile sui oblivisceretur: ad novum consilium animum adiecit, ac Bernardum iam agi in eum iubentem appellat: ubi pateretur pauca secum communis salutis causa communicari, pollicitus se illi ea allaturum, quæ sciret magno usui in præsentia rem gerenti esse. Quanquam ferox iuvenis ingenium, & non satis accommodatum ad probanda meliora consilia, hinc odium atque iracundia, hinc voluptas summa expiandi exilii inimici supplicio, in primis acuebat: movit tamen obiecta utilitatis species dubiis suis rebus hærenti, cum nulum inire consilium, aut explicare satis posset. Itaque iussis suis consistere, ac Prætori potestate dicendi facta, quid ille sibi vellet percunctatur, superbo adiecto imperio, ut paucis rem expediret, cum visus esset per colloquii occasionem moram supplicio quærere. Ita ille hominem obtestatus, ut collecto tandem animo, quem rei

tan-

tantæ magnitudo perturbaret, tutiora sequi consilia mallet, quam quæ iracundia & ferocia suaderet: facile demonstrat (quod loqui res ipsa videbatur) omnia contra ab illo agi, atque ratio institutæ rei postularer. Quemadmodum enim Prætor affecto supplicio, multitudinem, quæ illius perstudiosa sit, iracundia in auctorem supplicii exarsuram: ita eodem conservato (quod minime illum prætereat) eius in omnibus sequuturam sententiam atque auctoritatem confirmat, cuius diu fidem atque abstinenciam gerendo magistratu probavit. Itaque modo sibi permittat, ut populum alloquatur, prolixè ei omnia de illius voluntate se quam optime perspectam habeat, polliceri. Videri autem in primis illius rationibus conducere, ut per quietem atque otium, armis captum oppidum, quod quidem & ipse viderit, qui suos a maleficio atque iniuria prohibuerit, secunda hominum voluntate retineat. Temporis quidem causa & vitandi supplicii, posse hæc a se dici existimari: quæ tamen nisi certa ratio confirmet, neque moram se ullam supplicio sua oratione deprecari. Nam quod existimet adeo severa & tristi animadversione homines territos in officio contineri, longe illum falli. Semel enim occupatis misericordia animis, futurum ut desiderium illius, quem amiserint, non tam afferat metum ad offensionem dissimulandam, quæ ex supplicii fœditate orta sit, quam vim & ferociam extorqueat ad vindicandam iniuriam. Silentio se præterire, quod imminens mortis periculum dicentis suspectam orationem faciat, in se illum adeo tetro ac detestando mortis genere sævire: qui unus omnium maxime paucorum potentiæ infensus præsentem rerum statum oderit semper, execratusque sit. Comprimere homines præsentis doloris sensum, metu impendentis, quem tamen vultus sæpius quam oratio indicat. Eo enim ventum esse hominum insolentia, ut nimis magno redimatur libertas iis, qui servitutem perferre minus noverunt, fortunarum, dignitatis vitæ amissione. Sed ut nihil tamen horum sit:

si mo-

si modo possit inducere animum ut assentiatur salutaria atque utilia suadenti, facile tum intellecturum non se magis vitæ alterius, quam suæ salutis hac tanta remittenda iniuria prospexisse. Facile fuisse oppidum occupare nullo armatorum præsidio munitum: ut illud diu in potestate habeat, quod totum ab iis sit, qui populo præfint, quibusque Prætoris auctoritas antiquissima, omnia quæ agant publice atque administrent, ut maxime is velit præscribat, se unum perfecturum. Bernardus, qui populo quiescente quem moturum aliquid speraverat, omnia circumspectando plane consilii inops, neque rei exitum ullum inveniret, & in primis fluctuaret animo: non esse aspernanda arbitratus, quæ Cæsar attulisset: illum ex suggestu, quod ex altiore ædium parte in forum spectat, concionari, atque oppidanos, sive sua sponte inclinatos confirmare, sive alienatos conciliare, spe & pollicitatione maximarum rerum iubet. Qua re administrata parum læto eventu: per eam moram temporis interiectam Bernardus sibi passus magnam occasionem rei agendæ manibus elabi, illum reduci in carcerem atque asservari diligenter imperavit. In re tam gravi, & quæ ut nullo suscepta consilio. celeritatem & præsentiam animi, ita explicata consilium ne dolo & fallacia debilitata langueret, requirebat: nimia cunctatione oppidanis spatium dedit ad se colligendos, qui erant noctis beneficio & errore opprimendi ab iis, qui plus animis audaciæ, quam virium armis afferrent. Vbi enim sensim apparuit, exiguum armatorum manum, & minime parem multitudini resistenti futuram, momento temporis res compressa discussaque est. Erant complures in eo oppido Florentini honesti homines cum primis sui ordinis & locupletes: inter quos maxime dignitate excellebat Georgius Ginorius vir magni consilii & prudentiæ, eques ex Rhodiorum militum ordine. Is cum Bernardus nequicquam multitudinem seditiosis vocibus ad tumultum, atque ad arma excitare conaretur, aut suo ingenio a rebus novis averfam, aut hæsi-

tantem & torpentem metu: fortissimorum iuvenum collecta manu, in eum de improvviso impetum facit, ac primo pedem referre, & loco excedere, mox fato illum suo, magis quam inimicorum vi urgente, terga vertere, ac postremo circumventum & nocturno labore & pugnando fessum sese dedere coegit: aliis omnibus ad unum, aut captis, aut interfectis. Hinc illo in carcerem coniecto, ac Prætorē educto, fortunæ vicissitudinis magno omnibus futuro exemplo, atque oppidanorum animis magna solitudine & metu liberatis, Bernardum & qui socii participesque eius consilii essent, cum cura conquistos Florentiam vinctos adducendos curavit. Iam cum ea ad hunc modum Prati gererentur: eius tumultus fama (cum quidem quo latius manaret, aliquid semper ad id quod afferret, pro suo ingenio homines affingerent) aliquanto vero maior perlata in urbem erat. Pratum vi captum, Prætorē cum universa familia interfecto, in exulum potestatem venisse: inter tumultus auctores, esse Pistoriensium nobiles aliquot, qui subnixi multitudinis studio rem trahere ad defectionem conarentur. Eius rei causa esse eam civitatem in armis, ac iam ad multitudinem sceleris contagione pertinente, ingenti consensu universos ad defectionem spectare. His nuntiis territa civitate, cum populus frequens in forum convenisset: Magistratus negotium dat Ruberto Sanseverinati, qui tum casu copiarum Reip. imperator Florentiæ agebat, ut quanta maxima subito posset militum comparata manu, ire Pratum ad tumultum sedandum properaret: ubi autem omnia pro sua fide & diligentia constituisset, quæ esse e Repub. duceret: tum si quid ad ea agi præterea administrarive placeret, de eo quam primum certiorē magistratum faciendum curaret. Cum his mandatis Ruberto dimisso, nuntius ei a Praten-sibus obviam præmissus occurrit, cum a Campis Reipub. oppido aliquantum viæ processisset: qui & tumultum sedatum, & emissum e carcere Prætorē, tum captos fontes in potestate esse significaret. Quibus cognitis rebus,

co-

eodem nuntio, qui hæc magistratum doceret, præire iussus, ad urbem rediit. Non ita multo post quam hæc acta erant: Bernardus in vinculis cum ceteris Florentiam adductus, varie animos affecit: cum multi eius ferociam & temeritatem, plures exulum ignaviam & cunctationem accusarent: qui illi in tam gravi re, atque opportuna non affuissent, omnes infelicitis iuvenis casum æque miscrarentur. Hinc de ea re quæstione constituta, cum magistratus, quos ille consilii socios haberet, quibusve auctoribus & qua de causa rem tantam aggredi ausus esset, quæsisset: neque alios participes consilii quam qui secum victi adducti essent, neque aliam ob causam rem se esse aggressum respondit, quam ut mortis honestæ periculo se quidem exilii calamitate, patriam Medicum tyrannide oppressam servitute liberaret. Cum oratio visa esset a iuvenis ingenio non abhorreret: magno ludibrio fortunæ ab iis, in quos insigne maxime beneficium sua spe, atque opinione constituerat, capite plectitur: cum de ceteris pariter sumptum supplicium esset. Hac tanta exorta subito & restincta flamma, repente obliti homines, ut sit in secundis rebus, quanto defuncti periculo essent ex nimio otio atque animi securitate: ad inertiam & desidiam conversis animis, ut nunquam antea maiorum memoria, ad omnia vitia, quæ turpia magis & detestabilia sunt in hominum vita, intoleranda atque infinita licentia aditum sibi aperuerunt. Tanta autem infamia tum civitas laborasse fertur, ut scriptores eius temporis (credo quod nativis hominibus ad industriam & frugalitatem, multo etiam quam esset gravior videretur) dignam rem existimarint, quam memoriæ hominum proderent. Querebantur grandes natu homines temporum vitio commutata facie rerum, in qua civitate, summa cum laude maiorum, parsimonia victus & moderatio viguisset, in ea ipsa quas res privatorum ambitio & mollitia animi ostentaret, luxum, illecebras, mollitiam, corruptelas, nequitiam omnem & vitæ turpitudinem hæsisse. Itaque quorum maiores multis

laboribus ferendis, virtute, abstinencia, probitate excolenda, civitatem florentissimam fecissent, eos tanquam pudore amisso, etiam quod perderent, nihil reliqui haberent: foedissimis voluptatibus diffuentes, vino, alea, luxuria perditos, turpissimis amoribus atque intempestivis conviviis addictos, nullis non flagitiis coopertos & sceleribus conspici. In legum & iudiciorum contemptione positam summam impunitatem: in audacia & temeritate fortitudinis laudem, facilitatis in animi remissione atque indulgentia, in maledicentia & dicacitate, commoditatis & elegantiae: omnia languide, dissolute, molliter agi ac per summam ignaviam & inertiam. Corporis cultum, in quo cum studium atque industria excelleret, tum ne quid luxui deesset, unguenta summo labore & pretio quaesita consumerentur, quibus obliiti in matronarum coetu homines delicati atque elegantes niterent: contra cultum animi nullum: nullam disciplinam ac vitae institutionem dignam liberis hominibus, nullam officii religionem, nullam fidei. Cetera ex eodem instituto, foeditatem in moribus & turpitudinem, studium eorum quae conspicerentur, quod ambitio & cupiditas definiret immensis finibus: in lustris, in ganeis, in ludo talario frequentiam: in curia & foro solitudinem & vastitatem: alendis improbis hominibus, lenonibus, sicariis, aleatoribus profusissimos sumptus: fovendis miseris, honestis artibus provehendis sordes atque avaritiam incredibilem. Atque ut haec tanta malorum vis altius infixae animis insideret, Galearius Sfortia per causam, ut ferebatur, voti dissolvendi Florentiam cum uxore venerat, regio quidem apparatu & penitus insolito liberae civitati, in qua praesertim summa, ut diximus, parsimoniae laus & frugalitatis haberetur. Iam Lucenses advenientem magnificentissime exceperant, portam qua in urbem erat invecturus, & turrin, quae e portae fornice in ingentem altitudinem perducebatur, demoliti: nomine ut eo honore afficeretur qui magis Regibus haberi consueverat, re vera, quod illis ambitio ho-

minis

minis suspecta metum inieciſſet, ne turri occupata loco arcis, ubi res ſuccederet, ad urbem expugnandam uteretur. Certe aliquid de ea Lucenſes ſuſpicatos eſſe, videtur Cola Montanus affirmare, qui poſtea Mediolani auctor fuit illius interficiendi. Is enim quadam oratione Lucæ habita, cum civitatem ad faciendum foedus cum Xyſto & Ferdinando Rege adverſus Florentinos hortaretur (utrum hoc ille ſua ſponte, an Pontificis impulſu haud ſatis conſtat) ait ſe biennio ante Bononia Lucam profeſtum, quo Magiſtratu Galeatii advenientis inſidias indicaret. Sed hæc erat quidem fere de illius adventu multorum opinio: ſecus prudentes homines cenſebant. Cauſa enim amicitiae cum Laurentio firmandæ, & ut ſua auctoritate illius potentiam ſtabiliret, quanquam arrogan-tem hominem, & non ita facile de ſuo iure decedentem, veniſſe in urbem credebant. Multis autem de cauſis ſibi Medicum familiam fovendam in Repub. ſua auctoritate cenſebat: Laurentio adhuc in civitatis principatu hærente, & manentibus adhuc illi cum potentibus civibus ſimultatibus, qui nullam non occaſionem captaturi viderentur, illius opprimendi: quod ille minime ſuis rebus conducere arbitrabatur: cum maiora iam ſpe atque animo agitaret, & Italiae ſibi imperium Galeatii proavi gloriam & potentiam æmulatus ſponderet. Divertit ad Laurentium exceptus ab eo magnificentia & comitate ſumma. Tum enim primum omnes expoſitas Medicum copias Populus vidit, cum hominum invidiam, eorum aut potentia contemneret, aut animi æquitas ſuperaret, quæ diu illas facile texerat. In argento præter copiam, quæ regiam opulentiam oſtentabat, erant miro artificio vaſa elaborata, gemmarum magna vis, quæ aut in horum emblematis conſpiciebantur, aut in periſtromatis, quibus auro contextis ſtrati lecti in cubiculis nitebant. Tabulæ pictæ, ſigna ex ære & marmore antiqua, picturæ textiles & perfectæ Phrygio opere, plurima ſtragula veſtis. Ad hæc omnia, quæ non deliciatum oſtentionem, ſed veræ magniſi-

gnificentia commendationem haberet, librorum lectissimorum copia: cum in eo avo Laurentius præferendus esset, quod ille aliorum causa, hic sui etiam optimarum artium studiosus locupletissimam sibi bibliothecam comparaverat. Inter eos, quorum opera ea instruenda utebatur, cum quidem undique magnis excitati præmiis quotidie veterum libri multi & reconditi ad eum exportarentur: Ioannem Lascarem Byzantinum, hominem doctum & magnæ nobilitatis regiis muneribus donavit. Platonis statuam erutam summo labore ex ruderibus, qua sita olim Academia erat, atque ad se e Græcia allatam, ab Hieronymo Pictoriensi, magno redemit. Laurentii magnificentiam civitas nullo studiorum genere omisso, quibus posset declarari propensissimus in Galeatium animus, subsecuta est, cum variis ludis & spectaculis faciendis, quæ aut artificio, aut novitate animos tenerent, tum quandiu Florentiæ egit, festis æque profestisque diebus summa lætitia & frequentia celebrandis multitudine plausu & acclamatione subsequente, quæ tota semper Medicum fuerat, tum studiosissima Laurentii erat. Inter ea agenda (quod eorum, quæ postea evenerunt, portendere exitum visum est) cum ad Sancti Spiritus dies festus Pentecostes, quem vocant, ageretur: intento populo eius diæ memoriæ instaurandæ, iniectus ignis e superiore templi parte, qui pluribus simul locis linguarum forma tanquam coelitus emitti videbatur, recta primum comprehendit, mox continenti incendio correptis propinquis locis, non prius ulla humana vi aut consilio potuit restringui, quam ad solum usque aedes deflagravit. At expletis iam animis satietate spectandis ludicris rebus, Galeatius & Laurentius, multa inter se remotis arbitris, de præsentis statu rerum, de pace, de bello, deque iis omnibus rebus, quæ magna postea cum Italiæ clade acciderunt, summa concordia egisse dicuntur. Eo in colloquio illud dicitur Galeatius iactasse, sive domesticas opes per hanc occasionem ostentare, sive adulari Laurentio vellet: quando facile inter omnes con-

constaret, numero & virtute militum Insubres, divitiis præterea Florentinos ceteris Italiæ populis præstare: ubi tantæ opes fœdere atque amicitia iungerentur: non esse dubitandum quin omnibus belli & pacis leges suo arbitratu perscriberent: qua ex re fieret, ut brevi partum inter se dividerent Italiæ imperium. Quæ quidem cum ita acta constitutaque dicerentur: ita ille Florentia discessit, ut civitati suspicionem minime dubiam reliquerit, iam orto dissidio cum sociis quæsisse, quorum auxiliis ad bellum, quod occulte adversus Regem parabat, uteretur. Nam quo firmior etiam ab omni parte, paratiorque esset, Venetos, qui tum plurimum in Italia poterant, adsciverat in fœderis societatem Ferdinando maximis de causis infestis. Per hanc conspirationem magni motus sunt in Italia excitati, quorum quidem causæ atque initia, quo facilius perspiciantur, videntur altius esse repetenda. Cum Paulo secundo mortuo, Xystus (ut diximus) Pontifex renunciatus esset, civitas de more honorificentissimam legationem, cuius erat Laurentius princeps, ad illum decreverat: quæ ei Reip. nomine Pontificatum gratularetur. Ferunt eam legationem gratam in primis novo Pontifici fuisse: quod per eius rei occasionem, dari sibi facultatem sperabat ad suas rationes Laurentium adiungendi: cuius auctoritate cum omnia Florentiæ administrari non ignoraret, magno sibi eam usui futuram ad ea agenda, quæ animo destinaverat, intelligebat. Ac quo magis testata sua in illum studia viderentur, eum urbis ærario præfecerat: facta potestate, ut per qui eos in urbe illius negotia procurarent, munus administraret: quæ res magno iis fuit quæstui & emolumento. Cum enim Paulus Pontifex clarissimas gemmas atque sumptu immani quæstas reliquisset: eas parvo pretio a Xysto redemptas, qui aut earum vim haud satis callebat, aut ægre ferebat grandem sibi pecuniam speciosa magis quam utili re occupari, cum iacturam, si qua esset, celeritate conficiendæ pecuniæ compensaret, Regibus plurimum, ac privatis, qui

earum studio tenerentur, magno addixerunt. Ex his maxime ditatus rem familiarem auxit Ioannes Tornabonius Laurentii avunculus: quem ille Romæ suis negotiis administrandis præfecerat. Neque his visus Pontifex satis suam voluntatem & studium in Laurentium declarasse, tanquam Pontificiam maiestatem fore augustiorem putaret augendo Florentinæ Reipub. imperio, pollicitus erat civitati se auxilio futurum ad Volaterras recipiendas: quæ urbs minime quidem levibus de causis per eos dies a Repub. defecerat. Ea postea (ut infra a nobis commemorabitur) per Federicum Vrbinatum Ducem, qui Florentinorum copiis præerat, recepta est. Ita Laurentius & aliis honoribus amplissimis, & decretis honorificentissimis auctus, Florentiam rediit, ubi quidem non ita diu in amicitia Pontificis mansit. Ea autem hominis alienatio, sive id Xysti iniuria, sive ingenii inconstantia, quam illi inimici tribuebant, sive aliorum consilio accidit: magnas calamitates & illi pariter & civitati universæ invexit. Non me fugit tamen (ne id temere Laurentius fecisse arguatur) certas ab aliis huius alienationis causas afferri: quæ cum a Repub. manarent, eum cogerent & curationem muneris Pontifici & amicitiam renuntiare: gravem illi futuram ubi dissentiente civitate, eam ulterius tueri perseveraret. Cum Laurentius quo tempore Galeatius Florentinæ fuerat, summo cum eo studio egisset, ut certa pecunia accepta, Forum Cornelii, quam urbem per ea tempora, eiecto Thaddæo Manfredi, occupaverat, Reipub. cederet: Xystum re comperta, ante quam Galeatio plane cum Florentinis convenisset, iniecta affinitatis mentione, per Catherinæ Galeatii filia & Hieronymi Riarri nuptias, cui ea urbs dotis nomine adiudicabatur, ea spe illos deiecit: magna civitatis offensione, quæ opportunissimam urbem proferendis imperii finibus sibi dolo & fallacia Pontificis ereptam esse querebatur. Hanc dissidii causam, hoc principium simultatis cum Pontifice susceptæ Laurentio fuisse: cum non posset communia cum eo con-

filia

filia habere quin in magnam suorum offensionem, atque odium incurreret. Ea res (ut plerique existimabant) Pontifici parum honesta, qui præcipiti cupiditate dominandi incensus, fidei atque amicitiae iura violasse videretur: non levi Galeatii infamia, nullo certe cum illius compendio accidere est visa. Cum enim nova illi spes esset afinitatis ostentata, desponsam urbem amicissimæ civitati & vetere necessitudine coniunctissimæ, novo homini tradidit, cuius neque tum ulla in se merita extarent, & ut esse quandoque possent, id in unius hominis voluntate positum videretur, qui & grandis iam natu & suo ingenio parum constans haberetur. Atque cum ita res transacta esset, ut Hieronymus dotis nomine urbe accepta, Galeatio certam pecuniæ summam intra certam diem repræsentandam curaret: nemo fere est in urbe inventus eorum, qui negotia modo aliqua Romæ gereret, quin Laurentii Medicis auctoritate deterritus, spondere pro Hieronymo recusaret. Quæ res minime obscura cum Pontificis animum a Laurentio alienasset, suorum commodis plus æquo indulgentis: unus Franciscus Patius, cuius Gulielmus frater sororem Laurentii in matrimonio habebat, quique ob ingentes divitias, illius gloriæ & potentiae æmulus in primis ferebatur, est ausus spondere: qua ex re illi similitudinis principium cum Laurentio ingentiumque malorum exitit. At quanquam Pontifex gravi se affectum iniuria querebatur: cuius summam in terris potestatem, omnibus in terris verendam suspiciendamque existimaret: civitas tamen, cum eius rei principium ab illius iniuria ortum, ac per fraudem eam sibi urbem ab eo interversam non ignoraret, quæ ad Remp. recte administrandam maximas haberet opportunitates: recte atque ordine fecisse Laurentium defendebat, qui de tanta Reipub. illata iniuria palam ausus esset exposulare: & non minus quam in Pontificem in Galeatium, quod eius rei maxime videretur auctor extitisse, odio atque iracundia efferebatur. Quanquam quod ad Galeatium attinebat, necessitatis ille &

temporis excusatione utebatur, quam cuivis probari æquum censebat. Cum is, cuius summam in Christianam Rempub: potestatem consensus hominum deferret, maiorem in modum id a se contendisset: non potuisse pari illius voluntatem diu apud se gravem esse: ut si Florentinos quari oporteret, non de se quidem qui illi paruisset, cuius auctoritatem homines sanctam, augustam, inviolatamque haberent: sed de eo qui ea imperasset, quæ fieri minus deberent, si id modo dicere fas esset, illis queri expostulareque liceret. Atqui præter ceteras causas quæ Xystum a Laurentio alienasse ferebantur, non leviores aliæ accedebant: quarum illa potissima credebatur. Cum enim Tifernum, cuius urbis Nicolaus Vitellius princeps cum ceteris Umbriæ populis a Pontifice defecerat, aliquandiu a suis obsessum, propediem esset in potestate habiturus: factum esse Laurentii opera dicebat, ut quibus ille vellet conditionibus, magna a se pecuniæ vi in summa difficultate ærarii dissoluta, urbis deditionem faceret. Itaque, quod iniquissimo animo esset ferendum, eum ipsum a quo sibi tantam illatam iniuriam constaret, non solum tanquam victus ipse esset, coactum conservare se, verum etiam prosequi urbe egredientem commeatu: quo factus scilicet sua indulgentia & lenitate contumacior: ex suo tempore nactus occasionem, quod esset attentissime observaturus, in se rursus insolentius audaciusque insultaret. Quæcunque odii causæ Pontifici fuerint, Nicolai posterius insigne eius meritum in Xystum commemorant, quo illum iniquius egisse cum bene de se merito homine ostendant. Cum enim Franciscanorum familiæ Antistes prope Tifernum a nescio quo fuste male multatus esset: a Nicolao conservatum atque exceptum hospitio, postremo datis comitibus qui abeuntem prosequerentur, tuerenturque ab inimicorum iniuria, omnibus officiis humanitatis cultum a se dimisisse. His principiis conceptum inter Laurentium & Pontificem odium alia maxime augebant. Nam Xysti, quemadmodum erat apertus,

& mi-

& minime facilis ad animi impotentiam & iracundiam dissimulandam, cui erat summa potestas imperii adiuncta, liberiores querelæ erant: iamque palam & in amplissimorum hominum conventu, in Laurentium, non illius magis quam suæ dignitatis oblitus, ut dolor atque iracundiæ suadebat, acerbitalis atque odii virus evomebat: ut sæpe non Pontificis modo, sed hominis moderatio in illo desideraretur. Neque hæc ille tamen ferebat impune, aut præclarius Florentiæ audiebat, nihilo in illum multitudine quam is in civitatem esset, animo æquiore. Nam illius Legato nulla iam erat apud magistratum auctoritas reliqua: atque ut esset a convicio & contumelia munitus, vix illi satis præsidii erat in Pontificis auctoritate constitutum. Ergo cum pessimo exemplo odio inter Pontificem & Florentinos certaretur: Xystus hinc ferendis in civitate discordiis, cum ita animum induxisset, nunquam sibi per huius rei occasionem, materiam ad Medices opprimendos defuturam: hinc sua auctoritate deterrendis fociis atque ad apertam vim hostibus sollicitandis, in eos civitatem concitare, tanquam malorum omnium auctores, conabatur. Id si accideret, brevi fore sperabat, ut tantæ invidiæ succumberet, ac non solum factione nobilium, sed populi conspiratione oppressus a belli incommodis averſi, a Reipub. administratione amoveretur: qua voluntate (ut ferebatur) maxime animum explere cupiebat. Atque quo illi maturius exitium pararet: foedus cum Ferdinando Rege inierat, cuius viribus confirmatis, stabilitisque suis, minime posse obsistere Florentinos arbitrabatur: a quorum societate Venetos & Galeatium, illos Pontificia auctoritate, hunc præterea, novæ affinitatis coniunctione fretus, se abducturum non diffidebat. Verum hæc omnia aliquanto postea acciderunt: nunc videtur ad institutam orationem revertendum. Profecto ab urbe Galeatio, Magistratus corrigendis hominum moribus intentus sumptuarias leges, ita ut cuiusvis ordinis, fortunæ, census rationem diligentissime haberet, condere instituit,

quibus effusas ac redundantes nimium hominum cupiditates coerceret. Nam cum usque eo ventum esset hominum improbitate, ut remediis omnibus violentior morbi vis, curari nullo modo posse videretur: qui laborantem ad perniciem civitatem penitus labefactarent, ex Galeatii familia nequissimi homines, & diu ad omnia vitia, licentia aulæ corrupti flagitiorum, & foedissimarum voluptatum exempla omnia edendo extiterunt. Quæ tanta pestis quo minus late improborum contagione disseminata, progrediretur: novi tumultus & seditiones obstitere: non facile hominibus nisi malo coactis, respiscere & ad sanitatem redire assuetis. Volaterræ urbs in primis Etruriæ nobilis tum erat in ditione Florentinæ Reipub. cuius illam parere imperio, hoc tempore animadvertimus. Ea urbs cum ad Eugenii quarti Pontificatum per magistratus qui ab urbe mittebantur, civilibus discordiis sublatis, in fide mansisset: quod graviora sibi tributa imponi quereretur, a Reipub. defecerat: ne poenitendi locus relinqueretur, per eadem Prætoris defectione confirmata, ac multitudine scelere obstricta. Atqui cum brevi rursus recepta eadem esset in fidem, usque ad Xystum Pontificem facile Reipub. perferendo imperio, sive magistratum æquitate, qui modice delatam sibi in victos potestatem exercerent, sive metu (quod magis verisimile est) id acciderit, cum minus ex sententia superior defectio successisset, contineri in fide & in officio potuit: ut eo tempore Volaterrani redirent ad ingenium, non levior (ut videri volebant) civitati illata iniuria, perfecit. In agro Volaterrano cum aliarum rerum est fertilitas summa, quæ maxime usui sunt ad hominum vitam, tum metallorum omnis generis ingens vis, & quod tunc inventum magno cum quæstu ad hunc usque diem incolæ effodiunt, aluminis in primis. Id quidem, quoniam veteres, homines cruditi & magni nominis, inveniri aluminis fodinas in Italia negarant, nunquam antea nostris hominibus, compertum, per multa iam sæcula latuerat. Atque cum ita
inve-

inveterata opinio penitus animis hominum hæssisset: veterum auctoritatem superante nostrorum hominum industria cum illam certa ratio tueretur: iam & Pii secundi Pontificatu ad Forum Claudii, quæ urbs aliquando non ignobilis in Faliscis fuit, & postremo in Volaterrano agro magna aluminis vis inventa, posse falli doctissimos sæpe viros, atque falsos adeo quandoque esse ostendit. Docuit autem id in primis patrum nostrorum memoria Christophorus Columbus Ligur, magna orbis terrarum parte, quæ priscis temporibus incognita fuerat, neque audaci, neque temerario incepto patefacta: quod ratio in principio, eventus postea comprobavit. Vtrum autem casu eveniret, ut sæpe homines alia quærendo, in ea imprudentes incidunt, quæ illis quæstui uberiori sunt: an explorantibus exemplo eorum qui in Faliscis effoderant, perspecta natura soli cupiditatem iniecerit ulterius quærendi (nihil enim certi traditum est) illud quidem constat, quibusdam rem compertam, quæ privatis magnam compendii spem, civitati pene exitium ruinamque certam afferret. Ita cum nulla iniri consilii ratio posset, quæ explicatior in præsentia haberetur: sæpe experti huiusmodi fossionis genus esse, ut permultis operis conductis indigeret, quæ sufficerent labori perferendo: ad Florentinos quosdam navos & industrios homines confugerunt. His cum re demonstrata, magni spem quæstus esse persuasissent: ab iisdem, ut sunt experientes homines, atque ad rem attenti, ut periculi socii & lucri esse vellent, impetrarunt. Iam vero in dies rem aggressis maiori compendio erat, quam ut posset facile dissimulari. Itaque Volaterrani qui in principio (ut aliis in rebus omnibus ferre accidit & in his quæ sunt huius generis maxime) rem contempsissent: ubi ex secunda hominum fortuna, quæ ægre sese efferens poterat latere, fructus ab iis uberioribus percipi cognoverunt: arbitrati posse exigi vestigal non contemnendum, quoniam insectoribus magnum esse aluminis usum non ignorabant, iure agere cum privatis

coeperunt, cum publicum esse agrum contenderent, atque ex eo quicquid commodi, atque utilitatis hauriretur, id ad Commune Volaterranorum pertinere affirmarent. Nam ut maxime publicus ager esset privato addictus: id quod aut a natura abditum, aut ab hominibus defossum lateret, quod quidem multis de causis posset accidere, non continuo qui agri publici redemptor esset, sui iuris illum existimare debere. Non enim magis in contrahendo, verba hominum, quam sententiam spectari oportere, cum illi in altero saepe, nullo modo unquam in altero falli possent. Itaque interdum usu venisse, ut cum in agris privatorum, aperientibus humum, signum e marmore, aut ex are extitisset: nisi illi a magistratu, ut sibi habere liceret, per beneficium & gratiam obtinerent, magistratui, tanquam id iure pertineret ad Rempub., continuo essent restituere coacti. Contra privati in publicam averti utilitatem iniquum censebant, id quod sua industria inventum, sumptu ac labore pene incredibili ex terræ visceribus eruissent, nullis a populo prædibus acceptis, qui sibi a periculo caverent. Re iam spectante ad seditionem, quo facilius hominum cupiditati obviam irent, legatos Florentiam miserunt: qui demonstrata re, quibus summo magistratui videretur, eam permetterent ex eorum fide iudicandam. Cognitis Volaterranorum postulatis, cum magistratus arbitros, qui de eorum controversiis cognoscerent, statuisset: sive illi accepta pecunia privatorum causæ favere quam consulere suæ fidei maluerunt, id quod videtur a Volaterranis mansisse, sive æquitatem & ius sunt in ferenda sententia sequuti (neutrum enim audeo affirmare) secundum privatos iudicarunt: adiecto ad contumeliam decreto: non videri Volaterranum populum recte atque ordine facere, qui suos cives, vigilantes homines & solertes, fructu suæ industriæ & laboris privare velit. A quibus tamen ne plus gratiam quam æquitatem valuisse eo iudicio videretur, illud addiderunt, placere quotannis a privatis certam pecuniam pendere nomine tributum,

buti, quod indicio esset, eius soli ius, in quo aluminis fodinas invenissent, ad civitatem pertinere. Cum eo iudicio ita constituto, privati pertinacius in suo iure exequendo uterentur: civitas, quæ magno omnium libertati factò præiudicio, non obscure ferret, armis se quando legibus non licuisset, suum ius recuperaturam: intestina odia fovendo, in certam fere est perniciem adducta. Nam libere iam ea de re multitudo querebatur, sua natura insolens ubi de suo iure decedere coacta, vim adversus privatos ab eorum iniuria sumit: atque in publici consilii auctoribus severitatem & constantiam in publica auctoritate a privatis vindicanda requirebat: nullam autem non arreptura occasionem, quæ spem faceret rei obtinendæ, iam seditiosas voces, & quæ molientium defectionem alienationemque a Repub. viderentur, emittebat. Cum res in hoc statu essent, sua sponte Volaterranos incensos, novus exortus in civitate tumultus, ad vim & ad arma excitavit. Erat in ea civitate Pecorinus quidam nomine (aliud auctores non tradunt) magnæ vir cum primis existimationis & dignitatis, qui a privatorum causa stabat. Is in iurgio cum orta ea de re mentione, pertinacius eorum causam tueretur: a multitudine concitata interficitur. Hinc ad tumultum concursu hominum factò, quo furor homines atque amentia agebat, itum continuo est ad eorum ædes, qui eius factionis erant: atque iis direptis & incensis, ægre temperatum magistratui est, qui missus Florentia ad ius dicendum, excitatum tumultum comprimere publica auctoritate conabatur. Quo facinore cum civitas obstricta sibi spem veniæ præcidisset: iam nemini dubium relinquebatur, quin illi necessaria defectio, & quæ eam consequuntur arma atque bellum esset. Huius tanti tumultus famam Florentiam subsequuti sunt a civitate legati: qui & id iure factum tuerentur, & simul magistratui denuntiarent, ubi stari iis conditionibus placeret, quibus olim recepti Volaterrani in fidem essent, quin Reipub. imperium rursus in se ut

acce-

accepissent a maioribus æquissimum mitissimumque perferrent, illos non recusaturos: si quid durius in civitatem statueret, quod ius suum armis persequi conata esset, quando illi moribus experiri cum privatis tanta suæ libertatis iactura non permetteretur, tum vero se quid sui iuris esset consideraturos. Hi Florentiam profecti cum postulantis datus magistratus esset: paucis quidem causam civitatis egerunt, quorum hæc summa dicitur fuisse. Quando hæ sibi partes impositæ essent, ut causam capitis pro patria dicerent, quod miserrimum in hominum vita videretur: eo se hanc communem calamitatem minus ferre iniquo animo, quo magis intelligerent, apud viros fortissimos & sapientissimos se verba facturos, quorum ea de re cognitio esset. Non desperare enim se quin potius ab his fortitudinis laudem, quod a privatorum contumelia publicam auctoritatem audacter vindicassent, quam defectionis tristem adeo & gravem notam, quoniam eius rei civitas esset insimulata, ubi rem cognovissent, referrent. Fateri quidem a se hominem interfectum, sed iure tamen eundem interfectum, non tam defendere Volaterranos, quam rem ipsam declarare: seditiosum hominem, civem improbum & nefarium, atque invidiosa potentia adversus suorum libertatem abutentem. Sequutam paucorum cædem, qui tanquam victoria de hostibus parata, propterea quod civili controversia superiores paucorum hominum sententia extitissent: importunissimi homines & teterrimi, adversus civitatis tantum consensum arma sumere pro privato homine essent sceleratissime ausi. Scire se rumorem, gravem illum quidem in primis, in urbem pervasisse, concitatam paucorum scelere multitudinem, ægre manus abstinere a magistratu potuisse, quod maximum crimen & gravissimum eo sibi minus esse diluendum censuisse, quo re ipsa magis quam ulla vi orationis a se id depulsiuros sperarent. In culpa enim, quæ nulla esset, accuratius quæsitam defensionem, non facti purgationem, quæ minimè esset necessaria, sed scire non

exco-

excogitati ab accusatore facinoris suspicionem habere, Rumoribus temere adhibere fidem; non magis eorum causæ obesse, quorum de re ageretur, quam eorum, quorum iudicium esset, existimationi & dignitati. Nam ut illos salutis & fortunarum, ita hos fidei, nominis, famæ periculum subire. Magistratum quidem, cum tanto excitato tumultu, magis cogitaret quousque sibi esse progrediendum irati homines atque armati statuerent, quam, id quod æquius erat, quantum sibi præsidii cum in auctoritate publica, tum in Volaterranorum fide esset constitutum, fecisse ut materiam sæviendi iratæ multitudinī eriperet (id quod tutius consilium visum esset:) civitati quidem occasionem pulcherrimam ademisse suæ fidei & voluntatis in Rempub. declarandæ. Quæ verissima quidem sua oratio, si quoniam is status rerum sit, minime digna videretur cui fidem ii haberent, quibus illam probari vellent: at sese dignos qui eadem uterentur, sua fide & constantia præstatorios. Cum autem ob eam causam ne iis iniuriam facerent, qui ab se omnia iure potius & æquitate, quam precibus aut gratia vellent impetrari, tum ne parum confidere causæ optimæ atque æquissimæ viderentur, finem se facere dicendi. Sive autem illi statuerent sibi eos conservandos, quos & causæ æquitas, & gentium ius tueatur, quo quidem hominibus permissum sit, ut inferentem vim vi prohibeant, sive animadvertendum in eos gravius, qui minime meriti sint: se operam duros ut neque communi tuenda salute, neque fide declaranda sua, aut constantia Volaterranis, aut fiducia animi videatur ullo suo tempore defuisse. Legatis, cum hæc dixissent, excedere extemplo iussis, cum multi insolentius locutos eos ac ferocius accusarent, quam causæ ratio aut temporis postularet: rogari deinde sententiæ sunt coeptæ. Ac cum omnes fere gravius in illos esse animadvertendum censerent: unus Thomas Soderinus, gravi illos quidem & severa obiurgatione castigandos, sed & conservandos tamen & in fidem rursus reci-

capitendos censebat: cum satis apparere diceret, nullam aliam ob causam plectendos Volaterranos videri, quam quod constantiores in dignitate vindicanda patriæ, ius suum armis potius quam magistratus auctoritate, quo erat confugiendum iniuria affectis, persequuti essent. Minime vero ea sibi tempora Reipub. videri, ut non aliquid potius civitati de suo iure decedendum, quam summo iure & per ultimi supplicii metum experiendum cum civitatibus putaret. Habere socios Rempub. in quorum aliis voluntas & studium, cum cetera prolixa essent, in aliis & firmiter fides & vires simul maiores desiderarentur. Nam de Pontifice & Ferdinando, qui quidem dubium relinquerent, utrum odium maius in Rempub. an vires iactarent, rem ita per se loqui ut apud prudentes homines plura dici supervacaneum videri posset. Ut enim alia omitterentur, cum Pontificis imperium Reipub. finibus definiretur: potentem hostem & præter summam auctoritatem, quam illi tanti muneris dignitas conciliaret, audacia atque animi impotentia formidabilem, omni spe destitui oportere, per civitatum defectionem quicquam in Repub. movendi. Longe ab illo secus Laurentius censebat: ut multi credebant, non Thomæ adversandi causa, cui magno devinctus beneficio ob summam virtutis opinionem merito plurimum tribuebat, quam prudentiam & virtutem declarandi suam: nunquam fore arbitratus, ut suum ius in civitate & principem locum obtineret, nisi aliquando ostenderet, liberam se & nulli emancipatam potestatem imperiumque in Repub. administrare. Eam autem illius sententiæ summam fuisse ferunt. Cum ea esset oratio Volaterranorum, ut non facti confessione animos commoveret, quæ veniæ facilitatem sæpe in barbaro hoste clementiamque invenisset: sed testificatione summæ audaciæ contumaciam hominum atque arrogantiam declararet: facile iam ab omnibus posse intelligi, quid de his statui in præsentia ac decerni oporteret. Si ita cum iis molliter indulgenterque agendo, æquo animo patiantur eam viam
atque

atque aditum ad audaciam muniri, ut ubi velint audeant iudicatas res rescindere, & in summa legum, magistratumque contemptione, tueri iniuriam armis, eadem hominum facere, ignes testis subiicere & (quod extremae dementiae atque furoris sit) quo se licentius in scelere iactent, ut publica sibi auctoritate liceat abuti, postulare: brevi civitatem non ius & maiestatem imperii modo, sed libertatem etiam amissuram. Satius fuisse, cum utrumvis liceret, tacite scelus hominum & dissimulanter ferre, quam ubi illi ipsi, qui scelus admisissent, audacia atque impudentia provecti illud minime dissimularent, non vim & severitatem in illo vindicando adhibere. In altero enim tarditatis atque inertiae fuisse opinionem subeundam, minus illam quidem periculosam Reipub. futuram, quando in eos magistratus, ad quos ea cognitio pertineret, eius rei culpa omnis posset transferri: in altero mollitiae animi & dissolutionis, quae in contemptum apud omnes civitatem adducat, Reipub. eandem longe perniciosissimam, cum una maxime summi imperii ius in liberis civitatibus labefactet plane atque evertat. Itaque cum in scelere adeo gravi & nefario, in quo suscipiendo nullum sibi modum Volaterrani statuerint, minime dissolutio & remissio animi usui sit: ne eadem improborum hominum insolentia atque audacia foveatur, magnopere, quandiu liceat, cavendum providendumque esse. Ut enim studiosa civitas maxime Reipub. sit, ut fidelis, ut praeclare merita, in deprecando supplicio id valere aliquid debere; in scelere tuendo, obesse etiam, ne abuti indulgentia ignoscentis videatur ad scelus atque audaciam regendam. Nam & bene de Repub. merentes virtuti debita praemia, & constituta in improbos homines supplicia, ubi iidem ab instituto discedant, quod videatur esse aequissimum, manere. Nunc vero esse eandem hanc civitatem, quae patrum memoria per summam iniuriam Reipub. magistratu e sella, in qua ius dicebat, detracto, deturbato e praetoria domo, sceleratissime interfecto, usque

eo animos sustulerit, ut nullius magis præsidii quam suæ audaciæ, atque amentię subnixa, a Repub. adverso maxime illius tempore defecerit, sua libertate seditioso homini & egenti turpissime addicta. Quæ cum ita sint, videri antea Volaterranorum ferociam armis domandam: tum quibus legibus magis eorum scelus, quam certorum hominum lenitas requirat, parum illa quidem opportuna furori atque amentię hominum coercendæ, eosdem recipiendos in fidem: quo aliis terrori sint, quos in eandem amentiam superbia atque animi impotentia impellat. Ergo iis ita responderi placere: quando per Volaterranos factum esset, ut minus iis conditionibus sibi standum Florentini censerent, quibus recepti olim in fidem essent: nisi penitus se suaque omnia magistratus arbitrio permitterent, operam illos daturus, ut brevi tandem iis ostenderent, quanto maior animi vis & robur in æquitate & iure tuendo armis, quam in sceleris impunitate defendenda pertinacia inesset. Cum omnes fere damnatâ Thomæ cunctatione in hanc sententiam pedibus issent: tristi responso accepto, sed minime tamen præter suorum expectationem, mœsti legati Volaterras reverterunt. Cum varie hinc rerum omnium desperatio spe auxilii destitutos ad tutiora consilia, hinc dolor, iracundia, recentis iniuriæ memoria, a pacis consiliis aversos ad bellum & ad arma incitaret: una tamen omnium sententia vincebat, cum servitutis ingens metus civitati in præsentia obiiceretur: graviores illam omnibus malis liberis populis, tanquam pestem quandam imminentem omnibus longe funestissimum, avertendam omni ratione depellendamque esse. Commemorabantur simul, quæ avare unquam aut crudeliter Florentini in civitatem fecissent, cum facile esset veterum iniuriarum memoriam novo tanto accepto vulnere refricare, magna quidem eorum gravique invidia. Esse eosdem homines crudelissimos, qui prodita olim fide, ac iure gentium violato, in nobilissima civitate, fama vetustatis clarissima, quam missi olim ex Principe

gen-

gentium omnium Populo homines incoluissent: vocati ad tollendas civiles discordias per maximi beneficii & meriti occasionem dominationem constituissent longe importunissimam. Quod quidem scelus tantum, tanquam vererentur ne parum verisimile posteris pro ingenio hominum videretur, nisi illud maius accessione novi criminis fecissent: ut cum iniuriæ magnitudine perfidia æquaretur, novo quasi adiecto corollario comprobasse. Nam cum servitutem indignissimam temporibus magis servientes suis, quam sua sponte diu perpeSSI essent: tributis gravissimis impositis civitati, legatos qui publicum incommodum deprecarentur ad se missos, homines sui ordinis honestissimos barbara crudelitate, & ad eum diem inaudita Italiæ populis, comprehensos, vinctos, in carcerem coniectos non prius dimisisse, quam iugo rursus acerbissimæ servitutis accepto, urbem libidini & crudelitati insolentium dominorum tradidissent. Nunc vero veluti non satis adhuc poenarum sit persolutum: iniquissimo antea iudicio circumventos, magna sui iuris a civitate iactura facta, ut constricti rursus arbitrio eorum dedantur, a quibus nullo suo merito tanta sint affecti iniuria, postulari: ut nullo supplicio expleri posse occupatis animis immani ac barbara feritate videantur. His magna cum Florentinorum invidia commemorandis, quibus difficultates omnes vincerentur, quæ ad arma spectantibus essent futura impedimento, Volaterrani magno consensu tuendam armis civitatis dignitatem, quam iure non licuisset, atque omnia præparanda quæ ad bellum necessaria essent, censuerunt. Hinc frustra tentatis Principum animis, cum illi incertæ & dubiæ spei, otii & pacis securitatem præferrent: ne quando ubi diutius cunctando tererent tempus, imparati opprimerentur, oppidum atque arcem munire, commeatus omnis generis comportare, milites mercede conducere, quæque ad urbem defendendam, aut ad diuturnam obsidionem tolerandam opportuna iudicarent, summa diligentia vigilantiaque comparare instituunt. Florentini interea magno
pedi-

peditum, atque equitum numero coacto, Federicum Fel-
 trinum Vrbinatum Principem, Reipub. copiarum Ducem,
 ne spatium ad se colligendos Volaterranis darent, agrum
 populari, ac totis viribus oppugnare urbem primo quo-
 que tempore iusserunt. Ita ille infesto exercitu ab urbe
 profectus, ubi ad Volaterranorum fines pervenit, late a-
 gros populatus, cuncta incendiis, direptionibus, aliisque
 belli cladibus complendo, omnia quæ in eorum ditione
 erant, nemine obsistente, in deditionem accepit. Hinc
 propius motis castris, ac magna tormentorum vi adduc-
 ta, oppugnare urbem instituit, aditu omni, sive egredi
 quis sive ingredi vellet, intercluso. Est quidem ea loci
 natura, ut posita urbs edito & prærupto loco, ab ea par-
 te modo qua est situm Alexandri Fanum, quod incolæ
 admodum religiose colunt, adiri possit. Qua parte ne
 Florentinis impune adoriri urbem liceret, iam Volaterra-
 ni delectorum militum ad mille numero, qui loco præsi-
 dio essent, collocaverant: minime ignari, hostes loci na-
 tura prohibitos, ea quod non esset oppidum difficile ac-
 cessu, oppugnationem tentaturos. Interea cum frustra ex-
 terna auxilia expectando, impares se fore ad urbem de-
 fendendam intelligerent: milites, qui multo numero infe-
 riores, loco excefferant, in urbem recipiunt, ut iis pro-
 pugnatoribus ad vim hostium arcendam uterentur. Sed
 Federicus neque tentata oppugnatione, quam fore diffi-
 cillimam non ignorabat: obsidione cogere Volaterranos
 ad deditionem sperabat: quod angustiis temporis & cele-
 ritate sui adventus exclusos commeatumum non magnam
 vim in urbem advexisse cognoverat. Itaque hinc foris
 hostibus agris vastandis, hinc domi (ut in efferatis ani-
 mis adversa fortuna misericordiam, in contemptionem
 vertente, præsidariis militibus omni contumeliæ genere
 sæviendo) magnitudine malorum victi, de deditione con-
 silia agitare cœperunt: nullam recusaturi pacis conditio-
 nem, quam victor hostis attulisset. Eo consilio probato,
 necessario iis quibus in magna rerum omnium desperatio-
 ne

ne plane suis viribus esset diffidendum: misso caduceatore, qui Reipub. legatis se suaque omnia dederent, exercitum sub signis, cum fidem accepissent nihil se hostile passuros, in oppidum introduxerunt. Quod tamen foede direptum miserabiliterque est: victa legatorum auctoritate, ac maiestate imperii, militum avaritia & crudelitate. Cum enim Federicus medius inter legatos venisset in forum, atque urbis magistratum (Priores illi vocant) iussisset e domo pratoria excedere: unus ex his cum casu in militum cohortem incidisset, nihil praesidii in avaro milite & insolenti victoria inveniens, spoliatur, vix assequutus patientia sua magis quam moderatione victoris, ut manus a violando corpore abstineret. Hinc tanquam omnibus datum pariter signum esset ad praedandum: contempto Federici imperio, aequae & privatorum aedes & urbis templa omnia, cum nihil avaritiae militum clausum, nihil satis religione munitum adversus vim fuisset, diripuerunt: nulla neque ordinis, neque sexus, neque aetatis ratione habita ab iis, quibus cupiditas atque avaritia delectum ac discrimen omne sustulisset. Nam (quod sceleratius est, atque minime tamen ab eius temporis militia alienum) ab iis ipsis Volaterrani tantam cladem magna ex parte acceperunt, quorum praesidio usuri ad propulsandas iniurias hostium fuerant. Ut enim magis locorum periti, cum locupletiorum domos notatas ad praedam & ad direptionem haberent, immisti militum praedantium turbæ, omni exemplo crudelitatis & barbariae edito, nobilissimis matronis, ac sacris virginibus violatis, participes se hostium victoriae, quam sua ignavia atque inertia illis faciliorem fecissent, victi praestiterunt. Cum nobilissima Italiae urbe, fato quodam eius adverso urgente, pene excisa, nuntii Florentiam missi essent, qui læta & secunda omnia evenisse significarent: in summa omnium lætitia Laurentii unius prudentiam singularem & virtutem vulgo homines suspiciebant ac ferebant in cœlum laudibus: qui veluti divinaret rem ita futuram, auctor

Stor salutaris sententiæ extitisset, & quam fortuna adeo læto & prospero eventu, tanquam illustri testimonio comprobasset. Ac cum quidam ex illius amicis exprobrandi causa Soderinum rogasset, num illum capta iam urbe ac domita ferocia Volaterranorum suscepti consilii pœniteret: ut inquit, lætaturum se fuisse, cum illi sua sponte se dedidissent, ubi conservati & recepti in fidem essent, quo illi beneficio tanto Reipub. devincti, fideles ei in posterum videri possent futuri: ita quod recepta urbs tanta cum hominum clade, utinam non pari exercitus Imperatorisque infamia fuisset, non magis se eorum causa, quam Reip. cui maxime deberet velle consultum, dolere. Nam illud semper in posterum verendum, ne Volaterrani, quos non tam vis & arma inimicorum, quam dolor atque iracundia vicisset, observato Reipub. tempore, magno aliquando cum fœnore acceptam essent cladem reddituri. Quod cum ita esset, non videri sibi receptam potius quam amissam eam urbem, quæ ut tradita a volentibus magno usui videretur Reip. futura, ita dedita ab invitis & coactis armis, in adversis timoris plurimum, & sumptus & damni in secundis importaret. Vbi enim esset inimicus conservatus, nisi is incolumis atque integer penitus ab omni iniuria maneret, vitæ beneficio illum non ad referendam gratiam, sed ad ulciscendam iniuriam excitari: ut qui plane inimico non ignosceret, id illi cogitandum esset, non benevolentiam comparari beneficii memoria, quæ nulla in eo relinqueretur, in quo non penitus iniuria omnis esset oblitterata, sed maleficii recodatione, quæ hæreret penitus, atque insideret animo, odium ali. Itaque illud esse verissimum, quod semper prudentes homines statuissent: inter summum beneficium & summam iniuriam viam mediam nullam esse: & inimicos semper prorsus aut perdendos aut conservandos. In altero enim spem reconciliati animi, in altero metum nullum, sublato inimico, inesse, qui animum sollicitum haberet. Cum autem præstare utrunque homini liceret: quan-

quando ea securitas, quæ cum laude coniungeretur, esse propria hominis; quæ a crudelitate & scelere peteretur, non hominis esse sed ferarum videretur: quid virum prudentem agere & bonum eundem deceret, minime quidem ignorari. Invenio, apud quosdam, Volaterras magno belli apparatu oppugnatas: cum se acerrime oppidani defenderent, vi captas a Federico & quod superbe imperata facere recusassent, dato signo, direptas fœde ac crudeliter fuisse. Magnam quidem illum ex ea expeditione retulisse laudem, scriptores eorum temporum affirmant, tribuentes gratiæ (ut apparet) quod minus dare veræ virtuti possent. Eodem anno orta de finibus controversia inter Foianenses & Lucianenses, quorum hi Senensibus, illi Florentinis parebant, cum mutæ cædes factæ rem trahere ad bellum viderentur, post longam disceptationem sublata est. Datus iis arbiter Iacobus Cardinalis Ticinensis, ita rem transegit, ut voluerit videri, fere in eo vertisse Etruriæ salutem. Iam enim Senenses & Florentinos, cum non posse facile inter eos convenire animadverterent, tanquam ea controversia minui ius civitatis existimarent, fuisse plane ad arma venturos. Is mediocri fortuna Luæ ortus, cum in familiaritatem Aenæ Sylvii Cardinalis se insinuasset, ob egregiam virtutem atque animi indolem, illi magnopere probatus, morum elegantia & studia optimarum artium accedente, dignus etiam habitus est, qui ab eodem Pontifice creato in Cardinalium collegium, Ticinensium Pontificatum adeptus, cooptaretur: quo in ordine multos postea annos, & abstineret & magna cum laude vixit. Extat epistolarum volumen, quas ille aut suo, aut Pontificum nomine, ad eius ætatis Principes atque ad amicos scripsit, qui clari virtute, aut nobilitate haberentur, quibus tanquam annalibus, eorum temporum memoria continetur. Dum ea a Florentinis geruntur, Tifernum in Vmbria, cum eius provinciæ civitates omnes, principio a Spoletinis facta, eodem consensu defecissent, summa vi oppugnatum Machiavellius

ait, Nicolao Vitellio impigro homine, & magnæ ac spectatæ virtutis, civitatem adversus Pontificios defendente. Quod tamen oppidum biennio post receptum auctores certi affirmant, qui rei gerendæ ipsi interfuerunt. Extat enim Iacobi Minutoli Lucensis nobilis atque eruditi hominis epistola ad Iacobum Cardinalem Ticinensem, cuius sæpe antea meminimus, qui præmissum se ait ad Tifernatium animos tentandos magnopere a Pontifice aversos, cum Federicus copias in eorum fines adduxisset, qui affinitate cum Xysto per eos dies coniunctus, belli summam rerumque omnium administrabat. Scripsit autem ex castris Cal. Septemb. anno eius sæculi LXXIIII. cum captas Volaterras constet Federico eodem Florentini exercitus ductore, anno LXXII. ante diem XVII. Cal. Augustas, quo die scriptæ a Philelpho litteræ ad Federicum leguntur, quibus de expugnatione Volaterrarum agit: quam illi rem magno honori fuisse apud Principes Italiae contendit. Sed eodem anno adversus Tifernates susceptam expeditionem idem Ticinensis præterea tradit: id quod colligitur ex quibusdam illius epistolis, quæ tanquam commentarii earum rerum, quæ per ea tempora in Europa gerebantur, & accurate & luculenter scriptæ ad multos supersunt: ut non mihi magis Machiavellii fidem suspectam hominis ingenium, quam incuria faciat, quæ in eo non ferenda fuisse animadvertitur. Deditam porro urbem Pontifici scribit, per interpositam Ferdinandi Regis & Galeatii auctoritatem, cum Florentini accederent, a Vitellio (ut verisimile est) appellati, quod minus iis æquis Pontifex uteretur. Nihil autem ait ea deditioe illi turpius potuisse accidere. Acceptas non datas victo a Pontifice leges. Factam potestatem eius Legato veniendi in oppidum, sed datis a Vitellio custodibus, qui illius ingressum pariter egressumque observarent. Admissos pedites circiter CC. atque eius arbitratu per civium domos dispositos, quorum illi esset fides probata: ut magis obsidum loco, quam ut præsidii causa, missi videri possent.

Vbi

Vbi in Legati conspectum venisset, non ut victum de-
cret, suppliciter ac demisse, sed tanquam pacis leges ipse
esset dicturus, oris contumacia, vultu, oratione, quæ vi-
ctoris insolentiam præ se ferrent, superbe & arroganter
locutum. De exulibus convenisse, ut ex illius præscri-
pto, & quibus modo ipse permetteret, reducerentur: ipse
pactus incolumitatem Tiferni privatus ageret, sed id no-
mine modo, cum nemo dubitaret, quin semper in illius
potestate civitas esset futura. Iam idem alio loco, Senæ,
ait, conventum se a Laurentio Medice, cum esset exce-
ptus honorifice a civitate, ac frequenti principum occur-
satione, multis aliis de rebus gravioribus secum egisse:
libere autem castigatum a se, tum quod passus esset per
Federicum magis quam per Florentinos de compositione
agi, tum vero quod admisisset, pertinacius causa Vitellii
tuenda, ut minus Pontifici liceret, quod haud quaquam
illum præteriret, cum superbo & contumaci hoste ex sua
dignitate de re tanta transigere. Quoniam enim magna
cum Laurentio amicitia Vitellio intercedebat, & pecunia
illi a civitate suppeditari, & commeatus clam ac subsidia
summitti credebantur: iniquo animo id Pontifice ferente,
qui aliis etiam de causis, quas superius commemoravi-
mus, iam a Laurentio alienatus, hanc insuper sibi illa-
tam ab eo iniuriam querebatur. Atqui utcumque Nico-
laus a Florentinis & a Laurentio adiutus, Pontificis vim
atque arma sustinuerit: is rerum exitus (quod convenit
inter omnes) consecutus est, ut æquioribus ille quidem
conditionibus, quam Xystus voluisset, sed tamen illi urbe
cedere sit coactus. Idem postea receptus summa populi
voluntate, cum magna inimicorum edita cæde, atque ar-
ce diruta, quo minus iis usui esset, domesticas opes &
potentiam stabilisset: domi forisque magna gloria parta,
quatuor liberos mortuus reliquit, æque omnes in primis
suæ ætatis militiæ gloria claros. Horum Ioannes natu
maximus, Innocentio Pontifice Maximo, ad Auximum Pi-
ceni urbem, quæ per ea tempora desciverat, ictu maio-

ris tormenti, in expugnatione urbis interiit. Nam Camillus cum magnis gerendis rebus perfecisset, ut cum omnibus eius tempestatis militiæ gloria esset æquandus, in Apulia dum a Gallis Circellum oppidum oppugnatur, murum incautius subiens, immanis magnitudinis lapide a propugnatoribus iacto, interficitur: cum idem paucis antea diebus equitum præfectus, invictas Germanorum cohortes disiectas, magna sua cum gloria ad Luceriam profligasset. Huius fuisse inventum dicitur, ut milites ex equis minoribus tormentis in hostem uterentur: quo quidem instituto hoc tempore utuntur ex ultima Germania equites, quos atratos populares vocant, ita a prima adolescentia huic generi pugnandi assueti, ut quina sæpe senave suspensa ex ephippiis gerant, quo pugnantibus præsto sint, brevior atque ob idipsum commodiore forma excogitata. At Paulus cum laudis fraternæ æmulus, magnas res Gallico bello adversus Pisanos gessisset, a Florentinis, quorum copiis præerat, proditoris insimulatus capite plectitur. Neque mitius cum Vitellotio fortuna egit, a Cæsare Borgia Alexandri Pontificis filio, cum ei spes veniæ esset & reditionis in gratiam ostentata, dolo Sennogalliæ circumvento atque interfecto. Ferrur Vitellotius tanta opinione virtutis rudimentum adolescentiæ posuisse, ut non Italiæ Principibus solum, sed externis etiam Regibus formidabilis, quam se cumque in partem vertisset, aut perniciem secum aut salutem videretur allaturus. Ita facile illo sublato, ac simul fratre urbe pulso Tifernatium Pontifice, qui erat alia matre natus, Tifernum Alexander in deditionem redegit. Agitanti Xysto nova adversus Florentinos consilia, Petri Cardinalis morte, magna est spes adempta ea quemadmodum animo destinaverat, exequendi. Etsi non est consilium, cum Florentinorum res gestas explicandas susceperim, in iis, quæ proprie ad eam scriptionem non pertinent, morari: visum tamen est non alienum esse a scribendi munere, ut parumper ab instituta narratione digressus, de huius hominis

nis moribus, ac vitæ rationibus, cum in eo insigne suæ temeritatis documentum fortuna constituerit, paucis agam. Is enim, ut diximus, humili loco & obscuro natus, atque a puero ascitus in Franciscanorum familiam: ubi tanquam ex quibusdam vitæ angustiis per Xysti Pontificatum, non patris solum (ut ferebatur) sed patris etiam indulgentissimi, ad tantam dignitatem evasit: brevi declaravit, quanquam ita sibi fortuna indulisset, multo plura tamen, quam quæ illi referret accepta, suæ industriæ atque ingenio deberi. Erat in eo animi elatio, quæ supra etiam fortunæ vires, cum tantum illi largita esset, se extolleret: calliditas & perspicacia tanta, ut nemo, etiam omni ætate magnis tractandis gerendisque rebus acta, plura aut provideret animo, aut præstaret, ubi provisâ perspectaque haberet. Id vero, quod dignum admiratione videbatur, nullæ magno homine dignæ artes, nulla liberalis educatio, aut disciplina efficiebat: cum is in sordidissimo vitæ genere a pueritia versatus, ac longe positus ab hominum luce, neque rerum usum, neque exercitationem, repente evectus ad tantum fortunæ fastigium, attulisset. Idem cum omnes artes mirifice calleret, quibus Regum animi & summorum hominum conciliantur: æque semper & ab aliorum insidiis tutus, & ad fallendos omnes dolo, fallacia, artificio, ut si quis alius unquam, paratus habebatur. Nam in quotidiano victu, ut facile appareret ingenii hoc magis, quam fortunæ esse, splendor regius & luxus. Argenti copia & vis ut non ad usum modo, cum in eo superiorum omnium magnificentiam superaret, sed ad ostentationem etiam, fide omnium maior esset. Ad corporis ministerium, nobiles pueri & forma excellenti, quam cultus mollissimus, & curatio corporis eximia auget. Omnium voluptatum artifices, quæ movere modo sensum, atque lenocinari animo & blandiri possent. Scurræ, mimi, saltatores, comœdiarum & tragœdiarum actores, ludii, qui in omnium fastidio & satietate, nunquam animum explerent. Iam illa maiora, & quæ

quæ non tam ullius exemplo quæsitæ, quam ab ingenio hausta, superbia, contemptio omnium, arrogantia, ambitio, cupiditas, in homine orto etiam regio genere non ferenda. Regnandi immanis cupiditas, quam spes non inanis præsertim foveret, ut nullus modus ratiove statueretur. Hinc celebratissimum fama omnium convivium, in quo quidem numum aureorum XX. millia, locupletis hominis censum, consumpta esse dicuntur: quo Aesopi tragœdi profusissimas cœnas Christianæ sanctimonix & religionis moderator, longe etiam anteiret. Quanquam ne admiratione hominum maior res videretur, ambitioni id tribui mallebat, cuius eosdem fines sibi, qui immensi erant, & sumptus præfinisset. Excepit eo convivio Herculem Atestinum Ferrariensem Principem, & Helionoram Ferdinandi Regis filiam, quæ per eos dies illi nupserat. Erat autem magna illius spes per adeo præposteram rationem, fore ut eius sibi voluntate & studio conciliata, reliqua sibi facillima essent ad ea quæ constituerat perficienda: quæ maiora quidem aliorum spe suam minime æquabant: tanta aut fiducia sui, aut fortunæ subnixus ferebatur. Nam fama iam constans ac minime obscura emanaverat, vivente adhuc Xysto, qui in omnibus illi indulgendo, nihil quod conceptum animo haberet, non eius spe minus effecisset, ad Pontificatum ambiciosissime aspirare: quem minime dubitabat, ubi se eo Xystus abdicasset (usque eo alter temeritatis, impudentiæ alter progrediebatur) non etiam Principum voluntate (quod plurimum referre arbitrabatur) suscepturum se administraturumque esse. Quin etiam cum legationem ad Veneros & Galcatium postulasset, id vulgo homines suspicabantur, ambiciosum iuvenem per causam aliud agendi occasionem ad prensandum, tanto morbo laborantem ad insaniam quæsisse. Vt enim tantam dignitatem ambienti ex sententia cetera evenirent: non ignorabat, haud satis ea adiuumento sibi futura, nisi Principum secunda voluntate, Italiæ in primis, uteretur. Hac ille functus legatione Romæ moritur,

tur, ut multi crediderunt, veneno sublati: frustra quidem ad bellum Florentinis inferendum, Galeatio & Venetis sollicitatis, cuius rei causa (id quod magis verisimile videtur) eam legationem susceperat. De huius iuvenis luxuria, intemperantia, immanibus ac profusis sumptibus, si cui libet plura cognoscere, extant Ticinensis epistolæ, quibus luculento testimonio, illius mores, instituta, cupiditatem, ambitionem execratur. Huius morte tametsi spe magna Pontifex destitutus erat, quæ constituerat ex sententia agendi, lentius aliquanto, sed nihilo tamen cupidius, consilia de Florentino bello agitare cœpit. Quo illius animo plane Florentinis detecto, cum Venetis & Galeatio fœdus renovarunt: ceteris Italiæ Principibus iisdem fœderis legibus cœundi potestate facta. Hanc eorum conspiracy Pontifex veritus cum Ferdinando & ipse novum iniit fœdus, in quo diserte cavebatur, ut eosdem amicos atque hostes uterque haberet. Atque quo pertinacius susceptas partes tuerentur, Venetis pariter & Florentinis, novæ illatæ iniuriæ efficiebant. Nam Veneti cum in eorum tutela Cyprus Insula iam a morte Iacobi Regis fuisset: gravem sibi factam a Ferdinando iniuriam querebantur: cum ille Cyprio Regno imminens, per certos homines Reginæ viduæ animum tentasset ut Federico filio nuberet, minime ignarus ubi illam in sententiâ adduxisset, formidabilem se potentiam per eius Regni adeptionem adversus alios Principes Italiæ, atque adeo adversus Venetorum Rempub. iactaturum. Erat Regina ex Cornelia gente Venetiis orta, & nobilitate & divitiis inter principes civitatis familias clara. Sed ita ea tamen Regi nupserat, ut tametsi una ex multis delecta esset, quæ iudicio amplissimi ordinis excelleret: per unius ille affinitatem, institutam sibi cum civitate necessitudinem censeret. Quod cum nemini obscurum esset, Senatus in eo sibi laborandum existimabat, ne Regina decedente sine liberis, interversum a Ferdinando Regnum, Reipub., cuius iure hereditario esset, eriperet.

peretur, fallacis ingenii homine & callido, atque ob nimiam dominandi cupiditatem, merito liberis populis suspecto. Nam a Florentinis Federicum Vrbinatum Principem averterat, cuius summa virtus tum bellicis rebus in Italia habebatur: cum illum & multis aliis pollicitationibus, & spe liberalioris stipendii sollicitatum Neapolim evocasset. Quo ille profectus accepta a Pontifice fide nihil hostile passurum a Rege crudelissimo, & cui clarorum hominum vita venalis esset, cum aliis affectus honoribus tum Regii & Pontificii exercitus Imperator appellatus dimittitur. Id quidem magna Pontificis & Ferdinandi invidia, Federici non levi infamia, ac pari Florentinorum offensione accidisse ferunt: qui magnam spem salutis & dignitatis publicæ tuendæ, in eius hominis virtute & fide collocassent. At Xystus cum omnino Florentinis bellum inferre statuisset, & Flaminia Regulos omnes & Etruriæ civitates non desistebat per certos homines sollicitare, quarum ditionem Florentini finibus imperii attingerent. Quæ Pontificis consilia cum minime essent Florentiæ occulta: ne quando civitas improvise bello opprimeretur, hostibus in omnem occasionem intentis ut incautos atque imparatos adorirentur: pari industria & celeritate, quæ ad gerendum bellum opportuna necessariaque existimarent, comparare instituunt: cumque sua sponte se Federicus exauctorasset, Rubertum Malatestam Ariminensium Regulum copiis Reipub. præficiunt: simul cum Perusinis & Manfredis, qui Faventiam in Flaminia obtinebant, fœdus ineunt, veriti (ut videtur) ne quando hostes transitum liberum nacti, ab ea parte in Reipub. fines, quod magno eum detrimento civitatis futurum intelligebant, invaderent. In tanto animorum ardore cum quidem ut in apertum bellum erumperet, occasio modo quæreretur: quo magis necessaria Regis & Pontificis arma a Florentinis Principes alienarent: belli causæ ut factis in speciem probabiles, ita non minus etiam verisimiles in medium afferebantur. Querebatur Pontifex, per
trium

trium præpotentium populorum coitionem; Italiam tot iam annos bellorum perpetuis cladibus iactatam in certam perniciem adduci. Minime vero esse dubium, quin consulto ab iis captata occasio esset, dum in magno otio vacui metu homines curaque languerent; per summam iniuriam & vim imbecillioribus illatis armis, ereptas civitates occupandi. Hæc quidem ferebatur Pontifici causa foederis cum Rege initi fuisse, speciosa magis quam probabilis iis, qui propius rem intuerentur. Re vera illi erat Florentinorum potentia formidabilis, qui gravissimis de causis ab illo alienati, videbantur sociis Venetis adiunctis, Hieronymo Riario exitium moliri. Nondum enim ille satis opibus firmatis, omnia, etiam si nullus obiectus externus metus esset, ut in novo principatu & per vim prope parto, verebatur. Cum ea Florentini non ignorarent, satisque intelligerent, ubi amicitiam Venetis renuntiassent, destitutam magno præsidio Rempub. Pontificem ac Regem inimicum invasurum: quanquam multitudinis animi, ut id agerent, nulla non ratione & consilio tentabantur, in eorum societate & amicitia manebant. Atque cum iam alterum annum nihil agendo absumpsissent: novus tumultus repente in Etruria excitatus, magnum iis momentum ad res gerendas attulit: quod quidem illi neglexerunt, cum magis suæ fidei sibi habendam rationem, quam securitatis atque otii arbitrarentur. Carolus Montonius erat Bratii filius, eius qui a Iacobo Caudola & Francisco Sfortia copiarum Pontificiarum Ducibus, magnis rebus gestis interfectus in Maris fuerat. Huius Oddum fratrem Florentini exercitus Ducem, cum adversus Guidantonium Manfredium Faventiae Regulum copias duceret, Anemonis fluvii accolæ, montani homines & feri, Apennini angustiis inclusum interfecerant: magnæ spei adolescentem, & quo de medio sublato, omnem familiæ spem, quæ nulla quidem aut perexigua in Carolo fratre puero admodum supererat, penitus extinctam, appareret. At Carolus cum iam adolevisset, magna sui expe-

etatione concitata, fore ut brevi paternam gloriam æqua-
 ret: a Venetis honesto in primis stipendio inter ceteros
 copiarum Duces, qui Senatui militabant, ascitus est: cum
 optimæ indolis adolescentem, etiam si nullum adhuc
 suæ virtutis documentum dedisset, memoria patris com-
 menderet, viri fortissimi, ac clarissimi militiæ gloria. Ita
 cum Venetis aliquandiu secunda hominum fama meruisset:
 magnam fiduciam & spem concepit, quod summa
 Perusinorum voluntate, patrem popularem hominem &
 multitudini gratiosum, principatum in ea civitate obti-
 nuisse non ignorabat, futurum ut per suæ factionis ho-
 mines, quorum multi adhuc supererant, sibi facultas ali-
 qua ad patrium Principatum repetendum daretur. Ergo
 cum opportune stipendii tempus confecisset: impetrato a
 Venetis commeatu, cum valida armatorum manu in Etru-
 riam venit. Et si autem omnia illi facillima ostendi ad
 rem obtinendam videbantur: tempus (quod caput est in
 magnis rebus gerendis) alienius aliquanto a suis rebus
 offendit. Florentini enim, quibus non mala coniectura u-
 sus, optatissimam fore eam occasionem arbitrabatur, mi-
 nime dissimulanter præ se ferebant, ut Perusinis iniuria
 fieret, quibus cum foedus & societatem fecissent, se haud-
 quaquam passuros. Atqui ille cum quanquam tanta spe
 frustratus, animum tamen non abiecisset: maiora etiam
 quam initio constituerat aggredi ac Senensibus inferre
 bellum decrevit: ne videretur gerere iniusta arma, ingenti
 pecunia a civitate postulata, quam patri multis nomi-
 nibus debitam, sibi diutius deberi iniquum censebat. Ergo
 illos de improviso adortus, cum agro late vastato,
 omnia ferro ignique populatus esset, ac magnum in di-
 scrimen civitatem adduxisset: ut sunt Senenses acri inge-
 nio & acuti, atque quod permagni refert, multis de cau-
 sis semper Florentinis infensi: non obscure querebantur:
 nomine se a Carolo, (non enim eas illius vires esse,
 ut iis subnixus civitati bellum inferret) re vera a Flo-
 rentinis peri, quibus auctoribus & belli sumptum submi-
 nistran-

nistrantibus, rem sibi agendam, quam neque privati hominis fortuna, neque vires æquarent, suscepisset. Itaque non ea solum Romam ad Pontificem, & Neapolim ad Ferdinandum, sed ad Laurentium Medicem de consilii sententia Florentiam perscripserunt: hunc maxime precati, ut cum nullo suo in Rempub. merito hæc civitati acciderent, sua & publica magistratus auctoritate, deterrendum a tam audaci incepto hominem, avocandumque curaret. Cum enim nemini posset in mentem venire, rem tantam Carolum suis modo viribus confisum, ausurum: ubi hoc sibi esse agendum statueret, magna suspitione se atque civitatem adeo liberaturum. Certe ut alia omnia abessent: facturum illum quidem id quod maxime ex eius Reipub. dignitate esset, ut conservata eius gratia & auctoritate nobilissima Etruriæ urbe, illi Senenses & salutem & fortunas, & patriam acceptam referrent, de quibus per unius hominis summam iniuriam & scelus, in discrimen venissent. Visa Florentinis non iniqua eorum postulata esse: cum quidem quo magis ab eius sceleris societate abessent, eo diligentius sibi providendum censerent, ne qua huiusmodi suspicio de civitate in hominum animis hæreret; satis per se verisimilis futura ob veteres similtates quæ cum Senensibus Reipub. intercesserant, nisi Carolum sua auctoritate atque armis adeo, ubi iis pergeret iniuriam facere, coercerent. Itaque tametsi sua voluntate factum negabant, ut Senensium civitatem nefario bello sibi susciperet laceßendam: quæ res cum ita esset, neque præstandam sibi alienam culpam, neque magnopere laborandum esse affirmabant, quicquid de ea re parum æqui Reipub. homines statuerent: tamen pro sua fide atque egregia in illam Rempub. voluntate, polliciti sunt posthac sibi curæ fore, ut positis armis primo quoque tempore excederet ex Senensium agro: nisi autem is ab iniuria & maleficio abstineret, quod per suam auctoritatem & gratiam ab eo minus impetrassent, ut id omnino statueret sibi esse agendum, vi illum atque armis

se coacturos spondebant. Cum magistratui Senensium nomine gratiæ actæ essent: iis dimissis, placuit Carolo denuntiari, ut e Senensium agro copias educeret, & civitati quæ ademisset restitueret, cum cura conquistata. Quod si quemadmodum instituerat, iis iniuriam facere perseveraret, quando semel esse e sua fide iudicassent, minime id Florentinos neglecturos. Hac civitatis denuntiatione Carolus territus, qui rem esse occasionis & non moræ arbitraretur: militem inde, parta magna præda, abduxit: cum non magis sibi iniuriam fieri, quam parum consuli Florentinæ Reipub. a suis affirmaret. Nam sibi gloriæ fructum uberrimum ereptum & magno homini in primis expetendum, qui inimicam civitatem, & quæ æquo iure disceptare recusasset, armis coactam, fuisset ad officium revocaturus: nobilissimæ urbis imperium Florentinæ Reipub. esse ademptum: quod sæpe maiorum memoria magnis inferendis accipiendisque cladibus tentasset. Brevi enim illam omni alio præsidio destitutam, ac proditam per summam suorum inertiam: fuisse necessario in eorum potestatem venturam, quibus esset usus sociis ad bellum. Liberati magno metu Senenses Florentinorum beneficio, nullam illis maiorem gratiam habuerunt: quoniam eam sibi ab iis illatam iniuriam existimabant, ut maxime illos suscepti consilii poeniteret, non æque arbitrati compensari officio iniuriam & tolli officio iniuriæ memoriam posse. Itaque non quoniam victi pudore sibi a maleficio temperassent, quando diffusi essent eius rei invidiam se posse sustinere, id sibi beneficii loco esse accipiendum: sed quoniam perfecissent inferenda iniuria, ut honesta esset civitati consilii mutatio, perinde atque rem confecissent, esse reprehendendos. Hæc quidem ita adversus Senenses gesta, magni motus tum in Etruria, tum in Insu-
bribus secuti sunt, quos quidem insequenti libro latius persequemur.

IOAN. MICHAELIS BRVTI FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER SEXTVS.

CVM ea in Etruria gererentur, Galeatius Maria Sfortia in Insubribus per trium nobilium adolescentium conspirationem interficitur. Qua una ex re (id quod vere dici potest) quæcunque mala, aut nostra, aut patrum memoria in Italia acciderunt, esse profecta maxime dicuntur. Atque quanquam non me præterit, rem ab aliis memoriæ proditam magis perspectam testatamque esse, quam ut nunc explicanda mihi diligentius sit: quoniam tamen serie quadam rerum ea attingit, de quibus scribere instituimus, placuit ordine quemadmodum gesta constitutaque est a principio enarrare. Erat Nicolaus Montanus Bononiensis, vir (ut illis temporibus) non ineruditus, ex eorum genere qui nobiles pueros in litteris instituendos suscipiunt. Huius inter ceteros, erant auditores Mediolani, tres adolescentes eius civitatis cum primis nobiles, Ioannes Andreas Lampognanus, Carolus Vicecomes, & Hieronymus Oleatus, quibus ob egregiam indolem virtutis plurimum omnium indulgebat. Erat hominis ingenium longe acerrimum, & sive hoc a natura haberet, sive studio esset & diligentia consecutus, minime ad hominum vitia, Principum in primis, dissimulanda accommodatum. Hoc quidem ut penitus illius animo insideret, cum Mediolani ageret, Galeatii immanis atque importuna crudelitas & libido efficiebat: quam quidem in summi imperii potestate formidabilem, cum tantæ accederent vires, omnes horrebant. Nulla illi domus quanquam sanctissima & castissima erat clau-

clausa: nemo ab illius crudelitate tutus, per quem minus liberi aditus ad nequitiam patefierent. Idem adeo perditio ingenio, ut cum in omni genere flagitii licentia magis atque impunitate quam peccato offenderet: tanquam impudentia & audacia magna esset voluptatis accessio, non prius sibi facere satis videretur, quam libidinis & nequitiae suae monumenta omnibus testata relinqueret. Itacius iniuria nobiles domus permultae violatae, sed quod esset ferendum, ubi id quidem lateret, nullae non eiusdem praedicatione infames, quo semel libidini aditum animi impotentia, & vis imperii dedisset. Nam cum plurimos quotidie ad eadem denotaret, aut nullis, aut levissimis de causis: veluti in capitis supplicio, parum gravis animadversio constitueretur, mortis genere in eosdem saeviebat: itaque aliquando dicitur, vivos homines in culcum insuendos, atque humandos curasse, qui quantumvis minima in re illius voluptati obstirissent. Sed quod maxime offendeat, & illi exitium maturavit, in nobiles feminas (ut diximus) ubi iis ad satietatem abusus esset, dicax videri & falsus volebat: aequae & in admittendo flagitio impudens, & in detegendo petulantia ac linguae procacitate singulari. Gravi ad haec omnia laborabat infamia, matrem lectissimam feminam, cum illam auctoritate administrandi imperii privasset, veneno sustulisse. Ex huius impotenti imperio Nicolaus quaesita occasione: adolescentes peracri ingenio, & (quod caput est) gravi iniuria affectos, hinc execrandis saepe abhominandisque malis, quae subeunda erant parenti unius imperio: hinc contra commemorandis bonis, quibus nati in liberis civitatibus homines fruerentur, ad rem capeffendam eorum spe, atque expectatione dignam, excitabat. Gravem semper unius hominis potentiam videri, etiam cum probitas par & virtus consequeretur (non enim quid deberent modo homines, sed quid possent etiam cogitari oportere) ubi eadem crudelitati adiuncta & sceleri dominaretur, in legum observantia nihil esse praesidii atque adiumenti, in

con-

contemptione fidei, officii, pudoris iacturam, atque cum iis ipsis libertatis sæpe interitum subesse. Ad hæc quæ vera magis quam opportuna essent, exempla eorum colligebat, qui veterum memoria in omni bene instituta Repub. florissent: quibus eum proposita ad virtutem præmia essent amplissima, satis iam intelligi posset quid ita liberæ civitates plurimos semper, perpaucos quæ unius imperio regerentur, qui virtute, rectis studiis, magnitudine animi, ac rerum gestarum gloria florent, extulissent. In legibus enim, quæ in Repub. vigerent, virtutem & recte facta gloriam sequi: in hominis improbi dominatione, cum se videri meliorem pateretur neminem (quod malorum institutum est) aut iacere eandem contemptam, aut penitus neglectam interire. Itaque in liberis populis, quoniam virtutis plurimus usus esset, & coli illam studio & labore, & augeri præmio, & gloria foveri consuevisse: in unius Principatu cum neque virtus nequitiam, neque virtutem ferre improbitas posset, minime quenquam mirari debere, si quæ esset vires maiores nacta, illam tolleretur, quæ viribus inferior atque imbecillior haberetur. Id nobilissimi tyranni exemplo comprobari, qui Dionis filium viri fortissimi, ac clarissimi sapientiæ studiis, patre pulso in exilium, quo nativa illius virtus ocysus in desidia & languore interiret, vetitum liberalioribus artibus institui, usque eo omni genere nequitiae & corruptelæ enervasset, ut cum patria liberata, Dion rediisset, filium, quod ferre triste parentis imperium non posset, sibi afferre manus coegerit. Cum igitur pudori & probitati omnia essent clausa, quæ probris, flagitiis, luxuriæ paterent: cumque nullus virtuti locus relinqueretur, ubi viro forti metus, inertis & desidi securitas proposita esset: quid esse cur homines mirarentur, in ea civitate quæ hoc uteretur instituto, religionem ac pietatem nullam coli, officium negligi, legum maiestatem solvi, impune vim afferri ingenuis, matres familias, nobilissimas feminas constuprari, de innocentibus supplicium sumi, le-

noni-

nonibus, sicariis, aleatoribus turpissimarum voluptatum ministris, debita summæ virtuti præmia, honores, magistratus, sacerdotia, dignitates amplissimas deferri, omnia quæ libido imperaret, crudelitas, avaritia, nihil pro legum & iudiciorum severitate agi? His adhortationibus victi adolescentium animi, atque adeo ut digna res summa admiratione videatur, nondum ita aut constituta ætate, aut corroborata virtute, ut satis apti ad rem tantam diutius dissimulandam haberentur: fide data atque accepta iurant, ubi primum liceret, patriam se a tyranni importuna dominatione liberaturos. Augebat eorum odium suis privatim illatæ iniuriæ gravissimæ & maximæ. Nam Ioannes Andreas querebatur sacerdotio propinquum a Pontifice auctum, cuius uberrima vectigalia essent, nullius precibus, aut gratia assequi potuisse, ut secundum Pontificis decretum illi sacerdotii possessionem daret: Oleatus & Vicecomes cum minus munitas domos ab eius libidine habuissent, iniquissimo animo ferebant (ut sunt Itali minime omnium apti ad suorum flagitia dissimulanda) in nobilissimis familiis tantam maculam & labem, vivo eo qui illam imposuisset, hære. Hac de re tanta cum illi remotissima in ædium parte fere quotidie agerent, propterea quod iam omnibus erat nota eorum familiaritas & consuetudo, nemo magnopere mirabatur: quavis de re illos potius, quam qua de agebant, hominibus suspicantibus eos consilia inire: quippe qui ab ætate, quæ facile falleret, non ab ingenio ducerent coniecturam. Tantam autem fuisse in his animi præsentiam, eum ardorem & studium ferunt ad patriam liberandam, ut qua vulnus facilius pateret, qua ferrum hæreret altius, quod esset commodius gladii genus atque expeditius, explorarent: non de loco & de tempore solum solliciti, sed de ictu, ne moram faceret, ubi minus celeriter hominem tolleret. Nanque & illud crebro agebant, ut testis vagina pugionibus se mutuo peterent. Vbi enim ludicrâ exercitatione tantæ agendæ rei assuevissent, animos

mos paratiores arbitrabantur se in facinorē exequendo allaturos. Nam aut nullam aliam rem præterea, aut hanc unam maxime esse statuebant: in qua excogitanda consilium, aggredienda vis & fortitudo animi, conficienda usus atque exercitatio requiri diuturna videretur. Quæ quidem cum aliis omnibus in rebus, atque adeo in his quæ sunt huius generis, plurimum possint: in ea ætate, aut nulla, aut perexigua certe & contemnenda videbantur. Hinc de loco simul & de tempore coeptum est agi. In arce cum aggrēdi quandoquidem milites, qui in præsidio agebant, erant prius in sententiam perducendi, quam quidem rem multo omnium spe maiorem, haud esse tentandam censebant, iis autem invitis, reditus ad fugam minus liber patebat: haud satis tutum consilium expeditumque arbitrabantur. In venatione, qua ille & confirmandæ valetudinis causa, & quod plurimum ea voluptate tenebatur, crebro uti consueverat: adversus insidias error videbatur præsidio futurus, cum nunquam eodem loco consisteret, & venantium more huc atque illuc, qua ferarum vestigia ducerent, vagaretur. Quanquam ne satis libere peti & audacter posset, hinc amici interiores, de quorum in se fide & voluntate minime dubitabat: hinc fortissimorum militum manus, qui eius latera tegebant, obiecta prohibebat. Nam (quod caput erat) nullam tum multitudinem futuram apparebat, quam per tumultum tyranno interfecto, spes esset suos liberatores adversus vim, si qua inferretur, defensuram. Cum per urbem incederet, casus ubi subsisteret incertus, eum liberabat a minime dubia & destinata vi, & coniuratos eodem quo in venatione errore implicabat. Reliquum erat, ut illum in conviviiis adorirentur: quoniam autem magnopere ea in re familiaribus indulgebat, facilem se eum ac paratum insidiantibus obiecturum sperabant. Id quo minus ex sententia succederet, obsisterat hominum metus, qui ut maxime adolescentium consilium probarent, non erant passuri, ut intra domesticos parietes Princeps interfectus

initæ cum his conspirationis indicium esset: cum quidem conscientia facinoris, quantumvis levissima coniectura æque fraudi videretur futura. Nam & illud erat verissimile, apud familiares & studiosos sui homines illum convivia inire, quorum dubiæ fidei haud satis tutum existimabant, rem tantam committi. Ita quando alia omnia consilia minus expedita videbantur, constituerunt illum in pompa & populi celebritate adoriri: cum enim præter alia multa quæ indigna, & non ferenda quotidie patiebatur, oppressa civitas tributis gravissimis iam diu tot majorum vindicem quæreret, omnino futurum credebant, ut ad regendos eos, qui communis salutis & libertatis auctores, tyrannum tanto suo periculo sustulissent, ingenti studio consensuque accederet. Illud præterea convenit: si quis ex coniuratis, aut multitudine a rei atrocitate averfa, aut in omnium trepidatione & tumultu territa, in vincula duceretur: tum ceteri sibi ferro via patefacta, eum, quando a morte minus liceret, vindicare a carnifice & tortore conarentur. Neque enim dubitabant quin homines crudelissimi, quos diu innocentium sanguine Galeatius saginasset, per omnia tormenta excruciatum ad supplicium raperent. Susceperat Galeatius, quo tempore ea Mediolani agebantur, bellum adversus Salassios & Taurinos, ceterasque Subalpinas gentes: causa autem ea belli ferebatur, quod Philiberti Allobrogum Principis Isabella mater, cuius auctoritate imperium administrabatur, prodita a suis Carolo Burgundioni, & in Sequanos traducta erat. Qua ex re cum civitates tumultuarentur, atque a Principe deficerent, Galeatius ad suam existimationem pertinere existimabat, ut eas armis coactas cogeret Philiberti imperio parere. Nam quo id studiosius ageret, non eum solum nova cum Philiberto coniunctio instituta, cum illi filiam puero adhuc despondisset: sed cura etiam suarum rerum permovebat. Erat enim minime dubium, quin Carolus, ut cetera etiam abessent, viribus Regni opulentissimi subnixus, ubi tot civitates suo imperio adiunxisset,

set, quæ & agrorum ubertate & frequentia populorum essent cum nobilissimis Italiæ æquandæ, non iam aditum sibi ad Insulæ imperium, atque totius Italiæ adeo patefaceret. Nam ut erat hominis ambitio non ferenda, inani ostentatione verborum crebro illud iactare dicebatur, Mediomatricibus atque Helvetiis, qui medii intercederent, bello subactis, unum se futurum Principem, qui ab Oceano Britannico ad superum atque inferum mare productis imperii finibus, Christianam Rempub. ab immani Turcarum tyrannide, exercitibus in Græciam & Macedoniam transportatis, vindicaret. At Galeatius cum civitatum aliquot, partim vi, partim deditione recepisset: milite, quod hiems suberat, dimisso in hiberna, celebraturus Christi natalem diem, qui vitæ illi erat supremus futurus, Mediolanum rediit, XII. Cal. Ianuar. qui Xysti Pontificatus quintus annus fuit. Coniurati interea, qui satis scirent illum vetere instituto, ad Stephani, ubi rei divinæ operam daret, postridie mane iturum, opportunam adesse occasionem ad rem agendam arbitrati: intento illum ad omnia alia animo aggredi constituerunt: vana spe inflati, quæ sæpe multos fefellit, ubi minus firmo consilio & certa ratione niteretur: multitudinem rem gerentibus haud defuturam. Atque adeo ubi is dies advenit, cum sibi esse comparandum præsidium adversus vim omnem statuisent (id quod videbatur necessario futurum ubi frustrati sua spe a multitudine destituerentur) familiares armandos & clientes curaverunt: ad avertendos ab omni suspicione animos consulto dissipata fama, se eod. die Ioanni Andræ affuturos, qui armatorum præsidio inimicis opposito, iis invitis aquæductus quosdam aperire, qui ab his obstruebantur, & derivare in suos agros decrevisset. Cum igitur illos armatos se ad templi fores opperiri iussissent, quo se esse venturos per causam salutandi Principis dixerant: ex amicis alios præterea eodem adducendos, quo firmior manus ad subitos casus esset, censuerunt. Vbi autem se eadem causa implicatos ani-

inadvertentē, futurum sperabant, veluti in subita re, nulla alia obiecta consilii ratione, quā deprecari imminens periculum liceret, ut se armis fortiter tuerentur. His rebus ad hunc modum administratis, deinceps quæ post tyranni cædem agi placeret, constituunt. Erat enim eorum consilium, continuo uti stipati armatis & multitudine frequenti essent, in certas urbis partes excurrere, ubi (ut credebant) certa ostentabatur spes plebem ad seditionem & ad arma excitandi. Hinc validiore iam contracta manu, arcem de improvviso perterritis omnibus cæde tyranni occupare, atque inde excedere iussa cum liberis ac ceteris aulæ principibus Galeatii uxore: populum ob annonæ caritatem iis infensum, ad eorum simul diripiendam domum & ad libertatem capeffendam evocare. Id autem eo magis sperabant futurum, quo omnibus vehementius persuasum erat, non solum illis auctoribus ad plebem lacerandam, sed ad omnia flagitia & scelera administris & transactoribus Galeatium usum. In iis, qui maiore flamma invidiæ flagrabant, Franciscus Simoneta Calaber, Ioannes Bottus, & Franciscus Lucanus habebantur: qui cum se in Principis interiorē amicitiam malis artibus insinuassent, facile auctoritate & gratia nobilissimos homines deiecerant, qui maxime virtutis & probitatis opinione excelebant. Cum his ita comparatis constitutisque rebus sibi cetera facillima fore pollicerentur: bene mane ad Divi Stephani conveniunt, eo consilio, ut cum rei divinæ interfuissent, Galeatii adventum opperirentur. Multa quidem dicuntur illius cædem portendisse, quorum illa maxime illustria feruntur. Cum ab exercitu rediens Abiate constitisset: audit maiorē eius cubiculi partem, quo ad interiora corporis ministeria utebatur, igni subito correptam conflagrasse. Quod quidem quo magis etiam prodigii loco haberetur, eodem tempore visa crinita stella, efficiebat: inveterata iam, memoria veterum, opinione hominibus, nunquam illam conspici, quin aut magnorum Principum cædem, aut Regnorum

con-

conversionem, aut maiorem aliam cladem portenderet. Certe (ut erat semel captus superstitione animus) nihil propius dicitur fecisse, quam ut susceptum consilium redeundi, Mediolanum abiiceret. Quo tamen cum occulta fati vi, nondum plane sollicitudine animi discussa, ducetur: ferunt super equitantis caput, ternos corvos, diri ac tetri ominis avem, extitisse: qui tanquam ferale carmen canentes, leni quidem ac placido volatu cum comitari, atque iter eodem intendere viderentur. Enimvero illud vehementius dicitur hominem perterruisse, cum iussisset eos clamore sublato, ac crebris lapidum ictibus pelli, priore ictu nequicquam petitos, vix altero abigi, iterum repetito clamore potuisse. Iam cum præclaros cantus artifices conductos e Gallia uberrimis stipendiis haberet: novo more atque instituto iussit illos indui atro vestitu, cum adiecisset in mandatis, ut ubicunque sacra fierent, carmen perpetuo canerent, quod expiandorum manium causa faciendis sacris usurpatur. Ad hæc omnia illa dicuntur accidisse, quæ omni ratione etiam & consilio contra enitentibus, vim fati inexorabilem esse ostenderent. Cum prima luce experrectus e lecto surrexisset, indutus thoracem, quo uti eo die constituerat, utrum offensus quod minus apte caderet, an (id quod alii tradunt) quod elegantiae & molliæ studiosus nollet pinguior videri, eundem subito exiit: tanquam hoc illi esse curæ videretur, ut se inermem, quo esset magis ad iniuriam expositus, traderet armatis. Iam illud haud minus evidens: cum eo die exire gravaretur, ac iussisset sacerdotem acciri qui illi erat a sacris, quo rem divinam in arce procurante, de more interesset, non esse inventum: cum is arbitratus Principem, secutum veterum morem, ad Stephani iturum, eo cum omni rei divinæ apparatu esset profectus. Hinc accitum Novocomensium Pontificem, ac sacra facere iussum, cum necessitatis excusatione usum, minus sibi licere respondisse. Ita eodem fato rapiente invitum & tergiversantem ad interitum, cum parvos liberos complexus

saepè

sape & deosculatus esset, medium inter duos Legatos Ferrariensis & Mantuani Principis, ad Stephani ædem venisse. Coniurati interea, quo se magis ab omni suspitione abesse demonstrarent, anni tempore durissimo, frigore maxime sæviente, in æditi cubiculum coierant, ut igni adhibito, corpus curarent. Interea rumor perfertur, Galeatium adventare, turba familiarum (ut sit) qui illius adventum prænuntiarent, per viarum compendia præcurrente. Ergo tres adolescentes confirmatis animis, cum illos clientium atque amicorum turba circumstarent, pugionibus intra vestem abditis, fores obsederunt. Quorum Ioannes Andreas princeps inferentem se Galeatium, cum ille e loco superiore immineret, in iugulo & sub alvum faucium reliquit: Hieronymus eodem tempore & in iugulo pariter & in pectore: Carolus qui propius fores a sinistra constiterat, cum ille properasset gradum inferre, humerum & tergum momento transfixit. His vulneribus confecto atque adeo, ut prius in terram prolapsus concideret; quam aut eo accurrere aut stringere ferrum in armatos posset: vix unicum verbum licuit efferre, sero divinam opem viso implorare, quam vivus semper superbissime contempserat. Interea cum in multitudine, quæ magis rei atrocitate obiecta subito perterritis & perturbatis, quam causa quæ non æque apparebat, etiamsi optima esset, moveretur, neminem esse coniurati animadverterent, qui liberam vocem mittere auderet: ubi districtis omnium in se gladiis, se ab iis desertos proditosque senserunt, in quorum virtute & fide plurimum sibi præsidii constituerant, viam, quæ nulla erat reliqua, quærere ad effugium cœperunt. Atque cum ægre in conferta virorum & mulierum turba, evadere circumventis multorum armisliceret: Ioannem Andream implicitum vestium laciniis, quas laxas atque amplas nobiles feminæ humi trahunt, ac nequicquam se inde proripere & moliri pedes conantem, unus ex Galeatii pedisequis Maurus genere affecutus interfecit: iam Carolo, cum circumventus subito esset,

mul-

multis vulneribus a militibus confosso. At Oleatus, cum sibi ferro via patefacta incolumis e templo evasisset, ad paternas aedes confugit: unde a patre, ne esse particeps consilii videretur, excluditur. Eum ille totius rei gestæ conscripto libello, immanissimum patrem & crudelissimum appellat. Cum a patre destitutus circumspectaret atque hæsitaret animo: a matre, ut est mollis sexus, & naturæ quodam instituto magis in liberos indulgens, cum ob oculos versantem filii calamitatem minus sustinere animo posset, sacerdoti familiæ clienti commendatus, atque ab eo, quo tutior esset, mutata veste domum perductus, in præsentia servatur. Ibi cum biduum delituisset, ac sublato e civitate tyranno, non desperaret (ut facile semper hominum studia spes magis dubia, quam certa ratio sequitur) populum per interregni occasionem excitari, quod esse reliquum videbatur, audacia sibi utendum, ac fuga salutem petendam meliore consilio quam tempore statuit. Iam enim magna proposita præmia erant, qui illum vivum magistratui tradidisset: ut minime se tuto fore in ea civitate arbitraretur, in qua vindici libertatis supplicium, constituta præmia tyrannidis auctoribus non impunitatem modo, audiret. At cum parum præsidii reliquum in fuga esset, itineribus undique obsessis armatis: comprehensus, atque rem, ut erat gesta, explicare ordine coactus, supplicii genere terribissimo afficitur: cum vivus laniatus atque in quatuor partes dissectus esset, non minore in tanto cruciatu perferendo constantia, quam in tyranno interficiendo fiducia animi & audacia, adolescens minime ea calamitate dignus, si mens potius & consilium, quam multitudinis iudicium, male semper de rebus magnis sentientis, spectandum est. Nam carnifice illi ad tantum supplicium gladio imminente: ita ex magno horrore collecto animo, dixisse fertur. Mors acerba, fama perpetua, stabit vetus memoria facti. Hunc exitum habuit trium adolescentium fortissimorum, in Galeatium Sfortiam coniuratio. Sive autem cum his Pausaniam li-
beat

beat conferri, qui Philippum medium inter generum & Alexandrum filium interfecit: sive Hermolaum puerum nobilem & summæ virtutis atque indolis, qui in Alexandrum omnium gentium victorem coniuravit: ita statuendum videtur, neminem illis ex veteribus præstantia & magnitudine animi esse præferendum. Erit autem hoc exemplum omnibus in posterum memorabile, neque flagitium & scelus, ubi præsentis animi sint & sibi bene conscii, satis tutum in summa etiam potestate esse: neque plus animorum atque audaciæ, quam prudentiæ & consilii in iis esse oportere, qui in Principe & magno homine scelus vindicare & flagitium aggrediantur. Nam illud longo iam usu observatum est, cum multi sæpe post hominum memoriam virtutis summæ & constantiæ homines in Tyrannos & magnos Reges conspirarint: perpauco fere semper lætorem eventum sortitos esse: ut iam minime mirandum sit, adolescentibus imperitis rerum, quorum spes omnis in multitudinis consensione collocata esset, rem minus ex sententia successisse. Inerat in his æque, & in consilio suscipiendo vis, & in dissimulando constantia ætate maior & fides: in conficienda quidem re maior animus, quam consilium & vires: quippe cum neque prudentia in ea ætate nisi admodum exigua, & vires in multitudine, quæ diu assueta unius imperio vim & audaciam amisisset, æque infirmæ dubiæque essent. Nam illa semper fluctuanti similis, cum nulla re alia magis quam a se ipsa dissidendo stabilis sit: in eo facile sibi constat, ut quæ non adsint velit, præsentia eadem improbet atque aspernetur. Memorabilem annum Galeatii cæde: Caroli Burgundionis interitus, multo etiam magis reddidit insignem. Is cum anno superiore foedus pactus cum Federico Cæsare Nussiam obsidione solvisset: victus ad Gransem oppidum ab Helvetiis & castris exutus partam antea gloriam magnis gerendis rebus amisit. Dicitur Carolus tum primum regiam suppellectilem in castra avehi imperasse, quæ esset indicio pertinacis animi, si diu-

fi diuturno bello procul domo manendum, arque agendum in castris esset. Ea vero multorum annorum spatio collecta, quibus domus fortunatissima & beatissima floruit, victoriæ insigne monumentum Helvetiis, & domesticæ virtutis & frugalitatis documentum illustre fuisse fertur. Nam argenteos lances & pocula ex solido auro, tum gemmarum magnam vim, tanquam e vili materia essent, & quæ eorum speciem referrent, quorum usum ipsi ignorarent, venalia in vicinis oppidis exiguo pretio habuisse dicuntur. Magnis postea Italiæ cladibus, Regum & Pontificum ambitio Helvetiorum virtutem claram magis celebremque reddidit, quæ per multa sæcula fuerat nostris hominibus obscura. At Carolus cum iterum ad Moratum Bernensium oppidum memorabili proelio victus VIII. milibus amplius e suis amisisset: rursus ad Nansem congressus cum Renato Lotharingiæ Duce, cui Helvetii auxilio venerant: multo etiam insigniorem hosti victoriam sua cæde fecit. Huius Maria filia unica tot regnorum heres relicta, postea Maximiliano Cæsari nupsit: cum interim Ludovicus Galliæ Rex quæ angustiis temporum coactus Carolo concesserat, tum in Belgis, tum in Sequanis nemine contra ferente arma recuperasset. Iisdem fere temporibus mortuo Henrico Hispaniæ Regi, Ferdinandus Ioannis filius successit, qui Aragonensium Regnum obtinebat. Is est Ferdinandus, qui postea devictis Mauris ac magna gloria Betica eiectis, Catholici claro atque illustri ad posteritatem cognomine nobilitatus est. Idem omnia fere Hispaniæ Regna Elisabethæ Henrici sororis nuptiis adeptus, cuius maxime virtute & consilio de barbaris victoriam retulerat, Neapolitano Regno potitus, inter eius ætatis Reges maximus potentissimusque habetur. In Pannonia ad Savum amnem Matthias Huniades, insigni de Turcis victoria relata, atque eorum castello munitissimo expugnato, Austriam & Stiriam vastat, ac Pannoniæ Regnum invadit. Italia interim Principum gravissimis contentionibus & discordiis, quarum nullum ad-

Nū.

huc

huc finem videmus, perniciosissimi belli incendio excitato, propediem conflagratura videbatur: hinc Xysto & Ferdinando, illinc Venetis, Florentinis, ac Ioannis Galeatii tutoribus, qui patri interfecto Mediolani successerat, cum paribus viribus subnixi essent, adversas partes tuentibus. Ac quanquam iam aliæ simultatis causæ, quas iam antea commemoravimus, omnem spem reliquam futuræ pacis & concordiæ sustulissent: aliæ quoque accedebant minime contemnendæ, factæ in dies Principum odio graviores, cum eas casus temere obiecisset. Erat forte per eos dies mortuus Philippus Medices Pisanorum Pontifex, quo quidem sacerdotio in primis Etruriæ opulento, Franciscum Salviatum ornavit, quem esse Laurentio inimicum maxime intelligebat, illius decreto Florentinis reclamantibus, quibus hisce in rebus superiores Pontifices præcipue indulgere consueverant. Hanc tantam Pontificis iniuriam, quæ ut gravior aliquanto esse videretur, voluntas atque hominum studia efficiebant: Florentini vehementius quam res ipsa, an Reipub. tempora postulabant, tulisse dicuntur. Itaque ne minus constantes in suo iure tuendo viderentur, eius sacerdotii possessionem, quod in vectigali agro Reipub. esset: Francisco se daturos ex Xysti decreto negabant. Rem enim esse iniquam contendebant, & minime dignam Pontifice Maximo, quo sacerdotio bene de Repub. meriti cives honestari augerique consuevissent, homini demandari, qui ut cetera non improbarentur, minime ex suorum civium sententia videretur Pontificatum administraturus: quo scilicet existeret qui ad privatas simultates ex opimi sacerdotii vectigalibus vires & fiduciam sumeret, ac civiles in Repub. dissensiones foveret. Iam cum Romæ perampla negotia Laurentius haberet, ac qui secundum Medices, divitiis maxime in civitate florebant, ex Patiorum familia magnæ dignitatis homines, & cum primis civitatis honesti: in his quoniam parum Laurentii studiosi habebantur, minime obscura Pontificis studia, aut dissimulata conspiciebantur: in Lauren-

tium

tium grave odium atque inexpiabile exercebatur: quod ut pene illi exitium afferret, alia (tanquam consulto) super alia cumulasse casus videbatur. Ex Patiis longe princeps auctoritate Iacobus habebatur, quem civitas virtutis ergo equestri dignitate honestaverat, qui honos semper in liberis populis permagnus bene de Repub. meritis civibus habitus est. Huius erat unica filia, quam ex pellice susceperat: fratris filii, quos ille liberorum loco habebat, Gulielmus, Ioannes Andreas, Franciscus, Nicolaus Galeotus, atque horum Renatus patruelis. Felix quidem videri poterat, cum ad domesticas opes, propagare familiæ gloriam fratris adeo clara prole in multos annos liquisset: si aut præsentia magis fruenda æquitate animi & moderatione, quam spe & cupiditate ea tentanda, quæ maiora quidem privati civis captu essent, aut non tam aliorum ambitioni, quam suo sibi ingenio obtemperandum censuisset. Iam pridem Cosmus Medices Gulielmo, qui fratrum maximus natus erat, Blancam sororem Laurentii in matrimonium collocarat, familiæ nobilitate & divitiis adductus, quæ iam illis temporibus haud erant contemnendæ, ut hoc esse optimum existimaret. Fuit Cosmi consilium in primis laudandum: a rectissimo certe animo profectum videri potuit. Nisi autem res eventu magis quam causa æstimandæ, & voluntate hominum probandæ potius quam consilio & ratione sunt: videbatur maxime salutare (ut tum erant tempora) patriæ futurum: ut brevi postea apparuit, gravissimarum in Repub. calamitatum & malorum initium fuit. Ita autem ille statuerat, cum duæ potentes familiæ iunctæ affinitate tanquam fœdere essent: ex mutua consensione, cum maxima incrementa illis privatim, tum quicquid virium per eam occasionem quæsisent, Reipub. quam Medices moderabantur, accessurum. Varia erat Laurentii sententiâ in dispari conditione temporum & statu. Ita enim induxerat animum, non inutile hoc solum, sed perniciosum etiam Reipub. ac si qua unquam simultas intercederet, suis quidem maxime peri-

culosum fore, quorum illi potentiae obiecti viderentur. Hoc enim naturam hominum ferre, ut dissidentes in pari potestate vehementius æmulatio afficeret, quam cum esset suscepta contentio cum inferioribus ordine. Nam quicquid illud sit, quod utrisque concedatur: qui dignitate pares habeantur, propterea quod visi sint præstitisse, id videntur nolentibus atque invitis ademisse: quod magna nominis iactura victis accidit: imbecilliores per beneficium & gratiam id abstulisse a volentibus putantur: quod magnam in his moderationis laudem habet. Atqui cum ita Laurentius censeret, utcumque privatorum civium potentiam auctoritate publica augeri pateretur, haud dubie sibi esse de principatu dimicandum: quantum efficere studio, quantum consequi gratia poterat, ne quando Patii, ubi ampliores in civitate honores magistratusque gererent, ad maiora aspirare auderent, iis tum in aliis obsistebat, tum maxime in honorum petitione adversabatur. Ex hoc Laurentii consilio fiebat, ut, quod minime erat obscurum, grave odium adversarios in quibus iniuriæ memoria hærebat, minime æqua sollicitudo eum, qui auctor iniuriæ habebatur, urgeret. Itaque cum essent adeo adversa studia: non pariter intenti animi & ad vindicandam iniuriam, & ad pellendam vim erant. Nam Laurentius, quoniam ad domesticam potentiam auctoritas publica accedebat, soluto animo erat, & plane vacuo metu: inimici, qui nisi consilio niterentur, haud satis præsidii in privatis opibus haberent: ne illi quantum sibi sponderet animo, in publica auctoritate virium esset, sibi agenda omnia moliendaque arbitrabantur. Ex hac contentione animorum fiebat, ut magistratus qui ex Laurentii voluntate Rempub. administrabant, cum ita ille inimicis iniuriam facere perseveraret, ut neque id illi facile negligere neque oblivisci ulla ratione possent, Patiorum nulla in re rationem habebant, & eorum consilia conatusque omnes quibuscunque in rebus poterant, retardabant. Ex ea familia Franciscus Patius magna tum Romæ negotia gere-

gerebat: quem antea demonstravimus, pro Hieronymo Riario, Galeatio sponforem fuisse: cum ceteri ex eo conventu locupletes homines, quo minus spondere audent, Laurentii auctoritate deterrerentur. Erat iuvenis cum summa ambitio, atque ingenium acerrimum, tum animus ad quodvis facinus aut mente concipiendum, aut exequendum audacia, ubi res poscere videretur, ut nullius magis, æque aptus & idoneus. Is Francisco Salviato Pisanorum Pontifice, quoniam cum pari esse odio in Laurentium intelligebat, iis maxime de causis, quas superius commemoravimus, familiarissime utebatur: cum utrisque autem Hieronymus Riarius æque Laurentio & Florentinis iratus consilia communia habebat. Erat eorum in dispari causa una atque eadem sententia, Laurentium & Iulianum fratrem de medio tollendi. Quandiu enim illi incolumes essent, neque Patius tuto Florentiæ agere atque ex maiorum dignitate, neque Salviato Pisis Pontificatum inire, neque Hieronymo, etiam si magnum illi in præsentia præsidium erat in Pontificis auctoritate constitutum, partum per summam invidiam principatum retinere in Flaminia licebat. Verisimile enim videbatur non prius Florentinos quieturos, quam ereptam inimico urbem opportunissimam ad imperii fines proferendos, Reipub. omni ratione & consilio adiudicarent. Ac quamquam, ut ferebatur, haud penitus erat Xystus ab eorum consiliis averfus: facile tamen patiebatur, quod nimis ea coniuratio illi infamis & invidiosa esset futura, suas partes a Riario præstari. Is quo Patius & Salvius confirmatiores in suscepto consilio rem agerent, prolixè illis erat pollicitus, fore ut Laurentio sublato, Pontificis auctoritas atque auxilia adeo illis ad statum civitatis constituendum præsto essent. Non desunt tamen qui Xystum a tanti sceleris infamia vindicent, Hieronymumque affirmant, cum eius auctoritate ad ceteros confirmandos abuteretur, ut hæc suspicio in Pontifice hareret, plus æquo illi in omnibus indulgente, effecisse. Quæ quidem
dum

dum Romæ geruntur: sive eius rei rumor aliquis Florentiam manasset, sive quid aliud subesset causæ, quod minus tradere necessarium visum sit, a summo magistratu fit repente decretum, quo Franciscus Patius adesse intra certam diem Florentiæ iubetur: maxima eius familiæ offensione, qui factum hoc in suorum contumeliam novo more atque instituto querebantur. Neque enim nisi gravissimæ causæ urgerent, & cum de summa Repub. magistratus referret, edicto compellari principes cives, præcipue qui abessent, consueverant. At Patii, decreti iniquitate offensi, gravem factam familiæ iniuriam, non invidiosa minus Laurentio quam vera oratione augebant. Eo enim ventum esse patientia civium, ut non iam illi dominum sibi esse ferendum, quod mirius malum tempore coacti iam diu pertulerint: sed dominationem atque eam quidem importunissimam & minime tolerandam intelligerent. Ioannem Medicem regnasse privatum civem in libera civitate, magna eorum infamia, per quos illi crescere eousque licuerit: sed ita ut libertatis vestigia aliqua essent reliqua. Cosmum filium item exercuisse regnum, sed in adversarios, in inimicos infestissimos, in eos qui adductum antea in capitis discrimen, & carceris indignitatem & calamitatem exilii subire coegissent. Sævissæ Petrum in sui oppressores, viros quidem optimos, sed inimicos tamen: ab amicis, affinibus, cognatis abstinuisse. Tempore ali impunitatem, & in eos, qui semel patientia obduruerint, nova atque intoleranda imperia, iniurias omnes atque acerbitates excogitari. Ita Petri Medicis liberos non iam quid possint modo sentire, sed etiam ut quid possint alii intelligant, laborare: ac quo illos non ius, non æquitas, non pudor, sed libido, ambitio, crudelitas impellat, contumeliose ac superbe in omnes, non ordinis, non coniunctionis, non affinitatis ulla habita ratione, edicere, decernere, statuere. Eadem animi impotentia publicam pecuniam, qua maiores ditati, honestis tamen in speciem nominibus cupiditatem obtexerint, ex-

posi-

positam palam quæstui habere: ea fidem, existimationem, familiæ dignitatem sustinere: cum ob unam regnandi cupiditatem vastam atque immanem, domesticas copias egentibus hominibus, sibi beneficio obstringendis, effuderint: quorum scelere atque audacia, licentius in dies & maiore cum contemptione, in suorum capita insultent. Hinc decretum iniquissimum in Franciscum Patium comparatum, implicatum hominem negotiis gravissimis, quo Roma totius familiæ magno incommodo ad dicendam causam evocatus, apud æquissimos iudices Medicum clientes atque affectatores, venalis fidei homines, qui Reip. summum magistratum gerant, dimicare de capite cogatur: id scilicet eo consilio, ut per unius calamitatem fide Patiis concidente, iis in celeberrimo totius Italiæ conventu, nomen, existimatio, lux, spiritus, quem cœlo ducant, indignissime eripiatur. At quanquam hæc ita iactabant (quod iis facillimum erat, quibus dolor iniuriæ vim ad dicendum, atque orationis aculeos suggerebat) neque in multitudine quicquam præsidii inveniebant, quæ erat unius imperio addicta: & inimicum per se potentem ad faciendam iniuriam maledicendo paratiorem reddebant. Cum ita animi essent affecti, ut quantumvis minima accessio ad maturandam Laurentio perniciem satis momenti videretur habitura: quo rem celerius aggrederentur, graviores causas, & quibus novæ offensiones exorirentur, si ve fortuna, si ve casus invexit. Nupserat forte per eos dies Ioanni Patio, Ioannis Borromæi hominis ditissimi unica filia: ad quam mortuo patre, cum nullos præterea liberos superstites relinquisset, nulla (ut ferebatur) controversia, bona patris hereditate omnia perveniebant. Cum is diceisset, ac Ioannes Patius soceri hereditatem uxoris nomine aditurum se nullo negotio putaret: Carolus Borromæus Ioannis mortui propinquus, cum eorum bonorum partem, ad se pertinere contenderet, invasit. Qua de iniuria adeo gravi cum Patius cum Carolo exposulasset: ubi nihilo sibi æquiores futurum animadvertit,

tit, inficiantem, ac pertinacia summa suum ius persequentem, in iudicium vocavit. Cognita causa iudices magna quidem sua ac gravi infamia decretum huiusmodi fecerunt, ut filia nullo iure atque æquitate bonis patriis eversa, hereditatem illam omnem Carolo adiudicarent. Quod quidem tantum acceptum incommodum, cum gravius atque acerbius contumelia fieret, Patii ab uno Laurentio agnoscebant: quem non ignorabant, enixe Borromæi causam gratia atque auctoritate sua iuvisse. Certe præter alios permultos qui concordie atque otii studiosi habebantur, Iulianum fratrem, aiunt, in eo Laurentii moderationem & gravitatem desiderasse. Nam & illud eum addidisse ferunt, cum quidem de ea re cum eo expostularet: veteri se, nisi inimicitiiis exercendis statuendum sibi aliquando modum aliquem putaret, ut hi, quos minime illius causa & suorum vellet, illi præfinire vi & armis conarentur. Illud enim neminem ignorare, facilius qui paucis contentus esset, quæ plurima & maxima haberentur, quam qui omnium cupiditate teneretur, quæ minima essent, in libera præsertim civitate adepturum: neutrum horum populo invito consequi ulla largitione quenquam & studio posse. Itaque cum ad ceteras offensiones sibi pergeret inimicos infestiores reddere, novis quotidie iniuriis cumulandis: illud agere, quod omen Deum immortalem a suis avertere, quam se iis foede ominari mallet, ut odium sibi atque invidiam apud multos compararet, quæ vix insigni clade familiæ posset expiari. Nanque perficere illum ea pertinacia animi, ut faciliora omnia inimicis, si quid adversus illum novi consilii inirent, expeditioraque redderet: quæ res plurimum ab illius prudentia esse aliena videretur. Semper porro illud esse longo rerum usu in omni offensione animadversum: ubi quis iniuria lædatur, superiorem eum inimico ulciscendo haberi: studiis hominum inclinantibus in eam partem, quæ quod sit imbecillior & magis exposita ad iniuriam, videatur id illi maleficio fuisse. Erat in Lauren-

rentio, id quod in magnis ingeniis quasi insitum a natura videmus, & fiducia sui ingens & ambitio par, inimica res utraque sanis consiliis: ut cum præterea tanta fortunæ adiumenta quasi additamenti loco accederent, æquum censeret omnia ab se uno peti: quod neque Patii videbantur, neque eorum similes alii facturi, cum ut quisque est maiore ambitione, ita huic non partus honos magis, qui sæpe etiam patet indigno, quam qua ratione partum obtineat, sit curæ. Itaque neque fratrem audivit salutaria monentem, & omnibus in rebus, quod semel conducere suis rebus statuerat, quæsitâ consilio occasione, potentiæ Patiorum infestus quoad eius fieri poterat, eorum elevare auctoritatem in Repub. conabatur. Quæ cum ita se haberent, Patii, quorum divitiæ & copiæ ingentes contineri diutius adeo angusta & depressa fortuna non facile posse viderentur, ad nova consilia (ut diximus) animum adiciere cœperunt. Ita fore arbitrati, ut & se in eam fortunam, quæ digna esset amplitudine familiæ, vindicare, & Laurentio de statu deiecto, ulcisci tantas iniurias eius & contumelias possent. Inter eos Franciscus Patius, cum, ut dictum est, fiducia animi & audacia excelleret, cui vires maximas iniuria recens & iustum (ut rebatur) odium in Laurentium susceptum addebat, ceteris auctor ut rem susciperent: celeritate utendum existimabat. Quemadmodum autem superius docuimus, iam ea de re Romæ cum Francisco Salviato & Hieronymo Riario erat colloquutus: quæ causa fuisse videtur, ut magistratus imperio Florentiam evocaretur. Quanquam vero erat una res, quam conabatur, quæ non animi vim magis, quam consilii magnitudinem in agendo postularet: neque illius spe maior, neque viribus animi poterat videri, si æque alii impigre & naviter delatas sibi partes præstitissent. Re diligenter Romæ animadversa, placuit Franciscum Florentiam ire: eumque operam dare, ut Iacobum patrum familiæ principem in sententiam perduceret. Magnæ dignitatis hominem plurimum auctoritatis

& momenti, si cum ceteris societatem coiret, allaturum existimabant. Cum Riario manere Salvium Romæ voverunt: qui in omnem occasionem intentus, ubi quem sperarent, eventum res haberet, Pontificem ad cetera exequenda, quæ is erat pollicitus, hortaretur. His rebus ita constitutis, Franciscus profectus Florentiam, ac sua opinione magis Iacobum nactus aversum a novis consiliis, statim id Romam Salvio significandum curavit. Nulla autem ratione adduci posse hominem docebat, ut in sententiam accederet, nisi maiore interposita auctoritate, fides fieret, Pontificem (quod Riarius spondebat) vindicantibus suos in libertatem non defuturum. Quia ille re intellecta, de Riarii sententia Ioannem Baptistam Montescum appellat, unum ex copiarum Ducibus, qui Pontifici merebant. Propterea vero quod magni usus hominem & prudentiæ haberi, maximisque beneficiis Hieronymo devinctum sciebat (quod obstrictæ fidei esset vinculum futurum) fore arbitrabatur, ut fortem in eo fidelemque operam coniuratis navaret. Cum, re demonstrata, prudentem hominem & quem recens Galeatii exemplum admoneret, quam difficilis atque ardua res esset, principem civem, ac nitentem populi gratia sine certa pernicie adoriri, minus facilem probando consilio invenisset: Salvius difficultates omnes facile elevabat, cum quidem ostenderet, quod facillimum erat, quæ auxilia rem gerentibus tum a Xysto, tum a Ferdinando essent affutura, quod civitatis odium in Medices esset, ita sopitum in præsentia, ut quamvis minima occasio magnum ex eo incendium excitare in illos posse videretur, quotque & Salvii & Patii clientes haberent, qui communi consilio cum his rem susciperent, aliasque permultas opportunitates, quæ magno adiumento essent ad consilium expediendum futuræ. Nam Laurentium & Iulianum, tanquam satis muniti auctoritate publica adversum omnem vim haberentur, omni sollicitudine ac metu vacuo animo, inermes ac nullis comitibus per urbem incedere: ut

a quo-

a quovis facile peti armis, & tolli possent. His sublati, cum nemo speraret præsentis rerum statu se diu posse in Repub. aut dignitatem, aut fortunas retinere: in magno consensu civitatis suo arbitratu Rempub. se unos administraturos. Huius orationi ita Ioannes Baptista assentiebatur, ut nihil tamen temere esse facturum videretur. Nam ea longe diversa videbantur, quæ Salvius assererebat, ab his quæ fama hominum de Laurentio ferebat. Audire se moderatum esse hominem, & qui non magis divitiarum copia, quæ cum nemini unquam perniciosæ, permultis salutare fuissent, haud invidiosæ esse possent, quam populi benevolentia, suorum civium charitate, nobilitatis studiis, omnium ordinum consensu, partem in Repub. principatum tueretur. Nihil cum dici pro potestate imperii decernere, nihil quod gratiæ datum, nihil quod ambitiosè factum videri posset: omnia ex magistratuum & legum auctoritate, ut nihil sibi integrum relinqueret, procurare, agere, moderari. Quod inermis incederet & solus, non id magis argumento esse quam obnoxius inimicis, sed quam tutus ab inimicorum iniuriis, ac septus undique & munitus amicorum benevolentia incederet: cum qui esset ab armis imparatus, multo validiore præsidio, quod in bene consentiente multitudine & populi studiis collocatum haberet, niti suam salutem demonstraret. Quæ res cum minime dubia esset, parum ratione confirmatum consilium haud temere probandum homini præsertim prudenti & rerum non imperito affirmabat. Cum ex Ioannis Baptistæ oratione, magis illum diffidentia perficiundæ rei, quam voluntate & studio improbare consilium appareret: Salvius non desperabat, ubi faciliora certioraque illi afferrentur, sua sponte etiam in eam sententiam hominem descensurum. Quando igitur tentatum illius animum non abhorre penitus ab ea sententia constabat: satis in præsentia actum videri arbitratum, missum hominem facit: maiore auctoritate, tanquam machina adhibita ad tantum facinus susci-

piendum impulsurus. Hæc dum illi ita infente agunt: opportune Romam fama perfertur, Carolum Manfredum Faventiæ Regulum, correptum acri ac vehementi morbo in gravi discrimine vitæ versari. Qua in re magnam opportunitatem ad rem gerendam obtulisse casus videbatur. Per causam enim in speciem honestam reperendi res, quæ Riarii ditionis a Carolo occupatæ dicebantur, Montescicum in Flaminiam posse mitti censebant: minime autem suspiciosum cuiquam fore videbatur, ubi per eam occasionem Florentiæ, qua illi erat iter faciendum, substitisset: quo temporis spatio illi multa explorare, quæ ad rei summam pertinerent, multa agere & moliri impune licebat. Iam vero Riarius auctoritate pervicerat, ut suam operam coniuratis, præter eorum omnino sententiam, polliceretur. Atque ad Laurentii animum ab omni suspicione avertendum: iubebatur illum adire & de ea re tota consulere, veluti omnia ex illius sententia & perscripto agere constituisset. Præterea eundem, quod maxime in præsentia urgebat, una cum Francisco Patio Iacobum patrum convenire placebat: & quoniam inter eos, qui Pontifici militabant, honestissimum ordinem ducere, & plurimum apud illum auctoritate valere ferebatur, Pontificis auctoritate abuti ad expugnandum confirmandumque illius animum hærentem & fluctuantem. Quod ut ille intentiore cura & studio ageret, antequam Roma decederet (quod tamen ab aliis traditum minime pro certo affirmare visum est, cum rei foeditas me ne temere assentiar magnopere moveat) Xysti gravi atque accurata oratione ad rem capeSSendam magno atque alacri animo ferunt. His rebus ita administratis, Roma profectus Florentiam venit, atque, ut iussus erat, Laurentium adiit: a quo cum esset comitate summa exceptus, de iis quæ a Riario in mandatis habebat, ita consultum audivit, ut neque prudentiorem illo quenquam, neque Hieronymi amantiorem in dando consilio, cum esse inimicum non dubitaret, ex illius oratione iudicari posse affirmaret. Illud autem

tem summa in eo admiratione dignum animadvertisse dicitur: cum nullis sibi visus esset simultatibus impediri, quo minus amicissimi hominis, & ab omni animi perturbatione remotissimi officium præstaret. Hæc Laurentii congressio, quæ illius saluti insidiandi causa erat excogitata, ut suo loco apparebit, salutaris ei maxime fuisse fertur. Quæ quanquam ad eum modum administraverat: quando iam dubitare non poterat, quin Pontificis voluntati mos esset gerendus, reliqua cum Francisco agere, atque per eum Iacobum Patium, ut convenerat, adire constituit. Cumque forte eo tempore Franciscus abesset: nihilo sibi minus peragendum incoëptum, atque cum Iacobo colloquendum censuit. Ita in remotissimam ædium partem ab illo abductus minus libero animo quidem, quem Laurentii comitas plurimum & facilitas delinierat, sed summa tamen cum fide de iis colloqui, quæ coniuratis receperat se acturum, instituit. Ita iniuriarum memoriam refricando, spem præsentem ulciscendi, Pontificis auxilia, Ferdinandi, tempus ad rem gerendam idoneum, opportunitatem explicando, quæ facilem exitum & secundum sponderent iis, qui non animum penitus metu victum cum spe omni abieciissent: usque eo illum persuasum reliquit, ut quandiu is esset in Flaminia futurus, se spatium illud diceret sumere ad deliberandum: ubi cum Francisco, qui brevi diceretur Luca rediturus, diligentius ea de re egisset, tum vero quod sibi faciendum esset se consideraturum confirmaret. Cum hoc ille responsum tulisset: convento rursus Laurentio, quo semel errore falsum ab omni alia cogitatione abduceret, instituto itinere in Flaminiam proficiscitur. Hic cum dies aliquot faciendæ fidei causa consumpsisset, atque ut egisse aliquid videretur: Florentiam reversus omnia quæ a se acta confixerat, ordine Laurentio exposuit: assimulatæ iam consuetudinis & familiaritatis usu facile persuaso, ut ea ita esse existimaret: simul adhibito Francisco Patio, qui iam Luca redierat, rursus Iacobum aggreditur, tandemque multis
in

in eandem sententiam dictis, qua re non cunctari amplius, sed suscipere audacter cum ceteris rem, magnoque animo deberet: pervicit ut & consilium & operam, quod factu difficilius iudicabant, ad duos fratres interficiendos polliceretur. Non est consilium hoc loco recensere quæ Angelus Politianus eo libello complexus est, quem de Patiorum coniuratione conscripsit. Nihil enim in eo digum hominis constantia & gravitate, omnia quæ doloris sensus, atque animi mollitia a scribente videantur expressisse, & qui eos modo in quos scriberet, non qui scriberet intueretur. Vnum apparet maledicendi studium, quo maxime insultat in nobilem & claram familiam: ut iam non rei gestæ explicatio, sed declamatio verius, atque ea quidem puerilis, minime eo certe homine digna videatur, qui fama eruditionis atque eloquentiæ in primis suæ ætatis clarus excelluerit. Nobis quidem visum est in his Valiorum & Machiavellium sequi auctorem, inter quos optime de re tota fere convenire animadvertimus. Cum res, quam labare sensim sua sponte necesse erat nisi maior auctoritas accessisset, iam plane consistere ac certum ducem habere videretur, cuius magna dignitas atque existimatio habebatur: quod reliquum erat, rationem consiliumque iniri oportebat, quo duo fratres, qui raro consueverant, quod diversis studiis tenebantur, una esse, uno eodemque tempore tollerentur. Quod cum ita se haberet, ac per plures administratos transigenda res videretur: erat magnopere verendum, ne in aliis quidem constantia, fides in aliis, ubi mora interposita facultatem deliberandi daret, in multis studium atque alacritas desideraretur. Itaque duo simul difficillima atque inter se maxime contraria præstari oportebat, celeritatem in agendo, ne locus levioribus ingeniis ad poenitendum relinqueretur: & maturitatem in tempore observando parem, ne properantibus inimicos perdere in certam perniciem ipsi adducerentur. Erat quidem Iacobi sententia, quoniam ægre sperari posset, eo duos fratres convenire, quo & facilis

cilis accessus ad vim inferendam, & tutus receptus coniuratis esset, ut observato tempore, etiam si eodem loco minus liceret, uterque tamen eodem momento interficeretur. Quoniam autem fama erat, Laurentium propediem Romam profecturum, illum per certos homines, id quod facile urbis magnitudo ac vastitas efficiebat, atque eodem tempore Iulianum de medio tolli Florentiæ nullo negotio posse arbitrabatur: cetera sibi, cum ita illos curasset interficiendos, fore facillima spondebat. Hoc Iacobi consilium Franciscus non tam improbabat, quam difficilem habere exitum censebat, cum in re tanta properato maxime esset opus. Verebatur præterea ne diutius Laurentius profectionem differret, minime necessariam: quod si accideret, perincommode cadebat: cum nulla alia res magis quam dilatio temporis & mora coniuratis infesta esset futura. Nam quod censeret ægre posse ambos eodem coire, hoc quidem nihil esse. Scire enim se una sæpe inire convivia, & cum æqualibus ludere, & in templum convenire, quibus in locis omnibus illos opprimere facillimum esset. Atque quoniam, ut res ex sententia eveniret, permagni interesse arbitrabatur, ut certiora auxilia, & in tempore adessent: censebat Pontifici copias in Etruriam movendas: nomine ut ea oppida reciperet, quæ in Caroli Bratii filii ditione erant: id esse facile, quod nemo suspicari posset aliam subesse causam Pontifici ad bellum, quam ut poenas ab eo homine expeteret, qui Perusinis foederatis, & Senensibus arma intulisset, qui in Romanorum Pontificum clientela essent. Re vera si quid tumultus Florentiæ per Laurentii & Iuliani cædem excitaretur: frustrari coniuratos expectatione auxiliorum, & iis æque periculosum & civitati ducebat: cuius salus & libertas in eius rei casu consistere videretur. Cum hoc Franciscus sentiret, neutrum sequi in præsentia placuit: ea in re modo sententia probata, ut rursus Montescicus & Patius Romam profecti, rem cum Hieronymo (etsi res posceret) cum Pontifice communicarent,

ac de eorum sententia, quod optimum esse consilium censerent, statuerent. Ita Romæ re diligentius considerata, placuit bellum Carolo indici Pontificis nomine, qui per eam causam (ut Franciscus existimabat) exercitum in Etruriam induci iuberet. Id quo celerius fieret, qui manus militum cogerent & rebus gerendis præessent Franciscus Tolentinus & Laurentius Castellanus delecti, qui magnum usum in re militari & singularem virtutis opinionem habebant. Iis autem negotium datur, ut in omnibus, quæ administranda atque agenda essent, duobus Francis Salviato & Patio auctoribus uterentur: tum ut ad eorum imperium, atque ubicunque res postularet, præsto armati adessent. Eos quidem, adhibito Ioanne Baptista, continuo redire Florentiam, atque omni præcisa moram aggredi placebat. His ad hunc modum administratis, Florentiam illi revertuntur, atque alios, qui participes consiliorum essent, cum tutam multorum fidem spes brevi cõficiendæ rei præstaret, asciscere constituunt: in re ardua & difficili, complurium esse opus auxilio arbitrati. Inter eos Iacobus Pogii filius fuit, docti hominis & cuius clarum nomen in eloquentiæ studiis suis temporibus extiterat. Quæ autem illum causa moverit, cur adversus Laurentium coniuraret, non traditur. Adolescens, cuius erat acerrimum ingenium, summa audacia, libertatis studium ingens, eius vindicandæ gloriam sibi & laudem sumebat, ac tantæ audendæ rei idoneus habebatur. Præter hunc duo Iacobi, frater alter Francisci, alter propinquus Salviati, tum Bernardus Bandinus & Neapoleo Francesius audaces homines, & qui Patriis maximis eorum beneficiis devincti, quamvis arduas sibi impositas partes minime recusaturi videbantur. His accedebant duo Volaterrani Stephanus & Antonius: quorum ille sacerdos & non ineruditus, apud Iacobum Patium, filiam aliquot iam annos Latinas litteras docebat: atque hi quidem quibus de causis idonei Laurentio interficiendo visi sint, quoniam ab aliis proditum non est, haud libet temere
affir-

affirmare. Probabile est, quoniam Laurentius eius sententiae auctor ferebatur, quae Rempub. adversus patriam armaverat, inde occasionem initi in illum consilii sumpsisse. Nam Stephanum præter insitum odium in Medices ex patriae everfione, aliae privatim causae movere potuerunt. Verisimile enim videtur quod diu in eodem convictu cum Iacobo egisset, captum hominis consuetudine, satis sibi esse iustam causam cum illo coeundi adversus illius adversarios censuisse. Ex Patiis unus Renatus, nulla neque patruī auctoritate, neque fratris precibus sibi passus est persuaderi, ut cum his societatem coiret: id siye iam antea animo providisset, qualis esset rei exitus futurus: siye ut maxime lætum eventum haberet, execratus ea mala quæ inde secutura essent. Nullius ille culpæ in Medices conscius, nisi quis nimis illum pertinaciter fidem coniuratis præstitisse arguat, quos quidem arctissima sibi propinquitate coniunctos minime prodere, popularem causam præsertim suscipientes, debebat, de medio discessit. Pisīs per ea tempora Raphael Riarius adolescens Iuri Pontificio operam dabat, a propinquo Pontifice in Cardinalium collegium cooptatus. Hunc quidem & Xysti gratia & Hieronymi patruī florentem, ad confirmandos coniuratorum animos, placuit per causam visendæ urbis, & relaxandi simul animi, Florentiam deduci. Ea autem in re plurimum inesse opportunitatis videbatur. Nam civitate intenta ad illum excipiendum, & occultiora consilia coniuratorum erant futura, & in illius familia, cum ea perampla esset, ii facilius latere poterant, quorum uti opera ad Laurentii & Iuliani cædem constituerant. Inde etiam datum iri facultatem non desperabant, ut illos aut Cardinali obviam euntes, aut deducentes domum, quod officii genus duo fratres maxime magnificentiae studiosi haud neglecturi videbantur, incautos adorirentur. Cum Cardinalis Florentiam venisset: diversatus est apud Iacobum Patium suburbana illius villa, quam Montugos appellant. Quod cum commode eveniret, certis e suis homi-

nibus ad id adornatis, curaverunt a Laurentio Cardinalem ad cœnam in Fesulanum invitandum, haud illi tamen læto eventu. Sive enim id casu accidit, sive quid aliud causæ fuit, convivio eo die Iulianus non interfuit. Ita cum ea illis occasio effluxisset, dandam sibi operam censuerunt, ut in urbe cum apud illos in convivio esset, rem agerent: vix existimantes posse fieri ulla ratione, ut tum Iulianus etiamsi illum adversa valetudo tentaret, frequentiæ atque assiduitatis causa non adesset. Ea re confirmata, diem cædi dixerunt, qui erat XVI. Cal. Aprilis futurus, studio & sedulitate assecuti, ut Laurentius eo die Cardinalem ad prandium vocaret. Quanquam vero erat magna Laurentii prudentia: quoniam tamen nullius rei sibi conscius erat, quæ illius animum sollicitum haberet, & domestica potentia ac civitatis studiis tectus, minus sibi esse timendum ab ulla vi externa censebat, nihil minus suspicabatur futurum, quam ut per eam occasionem peteretur. Cum omnino coniuratis constitutum esset eo die illos in convivio aggredi: totam illam noctem, quæ diem cædi destinatum antecessit, consultandis iis quæ agenda in re tanta videbantur, consumpserunt: ut quem Laurentium, quem Iulianum adoriri, quem populum ad tumultum excitare, quemve alia exequi munia placeret, singulis suis distributis partibus, designarent. At cum iam illuxisset, Francisco Patio renunciatur (quod quidem erat facillimum, tota Laurentii domo exploratorum repleta) Iulianum eo die convivio non interfuturum. Cum non esse amplius cunctandum, sed quod fortuna minus daret, ab animi robore & vi petendum coniurati arbitrantur, eos dum ad Divæ Reparatæ rei divinæ interessent, opprimere constituerunt. Quin autem per eam occasionem opportunitas aliqua ad rem agendam daretur, non dubitabatur. Cum enim Cardinalis eo sacrorum causa esset venturus: verisimile videbatur, duos fratres principes civitatis, quod quotidie facere consueverant, domo illum honoris causa deducturos: Partes Laurentii interfi-

terficiendi Ioanni Baptista attributas cum ille recusasset, siue comitate ac liberalitate hominis victus, facinus detestaretur, siue quæ alia causa illius animum ab illius cæde retardaret, duobus Volaterranis Antonio & Stephano dederunt: pessimo quidem consilio delata re, quæ præter animi confidentiam audaciamque singularem, & viros requireret & in cædibus illos multorum exercitatos, neque assuetis his rebus hominibus, neque ullo rerum usu confirmatis. Nam cum ipsa deliberatio interficiendi hominis difficilis omnibus fere est, qui non ab ingenio simul atque a vitæ instituto, animum afferant & audaciam ad agendum parem: tum eos petere, quos magna potentia domi & publica auctoritas tueatur, eorum modo esse hominum videtur, quibus maior voluptas in vindicanda iniuria, quam mortis metus, etiam si illa sit obeunda, proposita sit. Franciscus Patius & Bandinus partes sibi Iuliani necandi sumpserunt, homines, cum magnum facinus aggredierentur, ut res postea docuit, audacia & confidentia animi maiore. Atque ne qua mora in re tanta perturbatis, aut impedimentum afferretur, ubi sacerdos, qui sacra faceret, imprudens signum quod inter eos convenerat edidisset, tum fieri cædis initium placuit. Quæ tanta obiecta religio, cum illa quantumvis efferatum animum atque odio implacabilem, a tam audaci incepto deterferi æquum esset, ad confirmandam fiduciam animorum & vim per illius contemptionem, iis plurimum usui futura videbatur. Atqui dum ceteri his agendis rebus essent occupati, duorum fratrum secuta cæde, Franciscus Salviatus cui esse auxilio Iacobum Pogii filium placebat, necessariorum manu, quam haud contemnendam comparaverat, forum occupare & curiam: atque hinc oppressum magistratum, ubi minus suis faventem rebus comperisset, collegasque simul illius omnes interficere iuebatur. Cum hæc ita ordine administrata essent: statim hora in adem conveniunt, quo iam erat Cardinalis a Laurentio deductus. Erat populi summa frequentia, accedente ad causam

religionis cupiditate visendi amplissimi adolescentis, & florentis maxime apud propinquum Pontificem auctoritate & gratia. Ac quanquam iam erant sacra instituta, Iulianus, tanquam unum esse fortunæ studium videretur illum a tanta clade imminenti vindicare, nondum venerat in templum. Itaque ne per illius absentiam sapius coniurati frustrarentur, quæ iam bis illos fefellisset: Franciscus Patius & Bandinus, quibus, ut diximus, datum negotium erat cum opprimendi, domum recta ad illum contendunt: quoniam uterque institutam cum eo familiaritatem & consuetudinem habebat, non diffidentes illum, die festo præsertim & quo pietatis officium de more esset persolvendum, deducturos. Quæ cum minus tamen procederent: multa affingendo quæ elicere possent animum iuvenis, ubi exiret, inviti & tergiversantis: tandem pervicerunt, ut domo egressus atque iis comitatus ad ædem contenderet. Quanquam erat hominum audacia ingens, religionis summa contemptio, odium plane inexpiabile: illud tamen non potest non summæ admirationi esse: cum rei tantæ conscientia animos versaret, quam mox essent aggressuri: cum ipsum, quem petere ferro, ac trucidare constituissent, adire, appellare, quæ videbantur iuvenili licentia oblectandi causa dicere, multa ad voluptatem fingere, potuisse. Nam Patius (ut fertur) exploraturus an indutus thorace, quod aliquando consueverat, domo esset: tanquam studio & amore provectus, dicitur illum aliquandiu arcte complexus tenuisse: vix ut tandem fide facta, esse inermem, videretur missum facere posse. Tametsi minime fratres Medices fugiebat, Laurentium in primis, qui sibi conscius erat quam multas odii & alienationis illis causas dedisset, Patiorum male affectos animos in simulatione officii latere: minime tamen suspicabantur, ita illos studio & cupiditate efferri, ut non civili more potius similitates exercere, quam hostili odio ac sanguine inimicorum & vita expetenda arbitrantur. Itaque semper facile erant passi, pro iure cos affinitatis & maiorum

iorum necessitudine, sua consuetudine & familiaritate uti: id quidem eo consilio, ut cum manare odii causam a domestica potentia, quæ iis erat invisâ, intelligerent: hoc tanquam lenocinio delinitos eorum animos sibi conciliare aliquando non desperarent. Quæ quidem opinio longe illos fefellit. Nihil enim viro forti facilius est, cum vitam inhonoratam ducat, quam illam execrari animo, & pretium vindicandæ iniuriæ statuere. Itaque nemo est ita abiectus, cuius non sit offensio vitanda: cum in eam quis incurrit: illum in magnis etiam imperiis & potestate summa, horrere infamis vitæ despicientem animum oportet: cum is illam morte speret a contumelia vindicare, quæ sit clara inimici exitio futura. Iam cum eo esset ventum, ut sacerdos qui rem divinam faciebat, esset signum editurus, quod erat coniuratis ad cædem constitutum: Bernardus, qui opportune Iuliano propinquus constiterat, brevi gladio, quem ad hunc usum faciendum curarat, illi pectus transfixit: cum in magna hominum turba primos urgentibus proximis, nemo qui opem imploranti auxilio esset, accurrere potuisset. Quo tanto accepto vulnere, moribundum atque in terra prolapsum Patius adortus, aliis vulneribus multis, ut non ille iam morte, sed cruore exsaturari & sanguine inimici videretur, confectum reliquit. Atque eo dicitur iracundia & furorē provectus, ut cum in iacentem ferro incumberet, ac sapius novis infligendis vulneribus repeteret ictus, se ipse in crure, gravissimo affecerit vulnere. Est auctor Valorius, non a Bandino primum Iulianum, sed a Patio vulneratum: ita autem ordinem rei gestæ exponit. Cum ad constitutum signum Patius propius Iulianum accessisset, illum complexum sub alas explorandi causa an esset armatus, cum illud etiam adiecisset, egregie esse cum illo actum qui in morbo pinguior esset effectus, sub mammam a lava parte pugione transfixisse: hinc eum, cum accurrisset, Bandinum una multis confossum vulneribus confecisse. Eodem tempore quo Patius & Bandinus Iuliano interficiendo

ciendo intenti rem gerebant: duo Volaterrani longe quidem vario eventu, cum leviter Laurentium se acriter defendentem in ingulo fauciasse: homines, qui neque audacia neque animi præsentia pares Bandino & Patio, in virum (quod caput est) atque cum animo paratiorem Iuliano incidissent: infecta re, in turbam se hominum & frequentia multorum & formidine trepidationeque fluctuantem, recipere coguntur, unde cum nullum effugium pateret, comprehensi facile ac paulo post sunt supplicio affecti. Laurentius interea quanquam iam illos reiecerat, veritus tamen ne maior manus coniuratorum esset, stipatus necessariorum & clientium turba se in sacrarium opportune receperat. Nanque Bandinus (tanta erat hominis confidentia & vis) damnata cunctatione & tarditate Volaterranorum, post Iuliani cædem Francisco Norio interfecto, iam erat in Laurentium imperum facturus, sive adhuc veteris similitudinis memoria manente, sive offensus quod Iuliano auxilio venisset: ut vix ille valvis adyti occlusis, satis se munitum ab illius subita vi existimarit. In magno tumultu cum perterritis hominibus, neque a quibus petendum sibi esset auxilium, neque adversus quos arma sumenda, neque quid sibi cavendum magnopere constaret: Cardinalis ad aram confugit, quo in loco septus sacerdotum corona, cum aliquandiu egisset: tandem postea tumultu sedato, per civitatis magistratum est domum deductus: ubi vix tectus religione sacrorum ac publica fide se continuit. Nam quoniam ad Patios diverterat, qui illum in urbem perduxissent: erant qui illum quanquam adolescentem non esse expertem consiliorum, sed suam præsentiam coniuratis accommodasse, iis de causis quas superius commemoravimus, arbitrarentur. Facile autem erat id suspicari, facientibus coniecturam ex Pontificis & Hieronymi similitudine, nemini quidem obscura: cum neuter illam dissimularer, Pontifex in primis fretus summa potestate imperii. Itaque appositis custodiis, qui quæcunque ageret attente observarent, interea

terea se continere domo erat iussus. In urbe tum forte Perusini aliquot exules agebant, homines egentes atque audaciæ singularis. Pulsi autem per vim ab adversariis Florentiam confluxerant: quoniam studia partium vigere inter potentes cives non ignorabant, certa spe adducti quo domesticam egestatem tuerentur, paratum sibi subsidium a privatorum liberalitate non defuturum. Horum per opportunam operam Patii arbitrati ad civitatis statum constituendum: cum aliarum maximarum rerum pollicitatione, tum spe certa in patriam reditus, ubi Medices sustulissent, in sententiam adduxerant: factiosos homines & multorum cædibus & sanguine contaminatos. Ita Salviatus ad ceteram hominum manum, quos partim e suis, partim ex amicis & necessariis permultos coegerat, Perusinis exulibus adiunctis, in curiam venit: ac ceteris iussis subsistere ad fores, quo excitato tumultu, fugientibus aditus præcluderetur: scalas conscendit, exulum præsidio munitus. Hinc cum prope atrium venisset, quo Vexillifer cum collegis prandebat (is est Cæsar Petrutius, quem in Prati defectione supplicio destinatum, fortuna magno adiumento futurum ad Medicum potentiam stabilendam reservaverat) a ianitore ut paucis loqui cum illo liceret, postulavit, quæ ut cognosceret permagni illius interesset. Facile potestate facta, cum in cubiculum interius intromissus dicere quæ vellent iuberetur, comites in scribarum proximo atrio repente foribus introrsus, cum suo pondere agerentur, clausis, foris exclusi aditu manserunt. Erat enim serra, ut plerasque videmus, eo artificio facta, ut quidem levi impulsu atque adeo sua sponte claudi, recludi eadem nisi clavi adhibita haud posset. At Salviatus seductum ab aliis Petrutium veluti aliquid a Pontifice haberet, quod illi eius nomine exponi oporteret: ita alloqui instituit, ut hinc parum verba coherencia, hinc vultus & motus inconstantia, perturbatum metu atque horrore animum indicaret, nihil idem, quo mente conceptum facinus occultaret, præ se ferret. Ita

Ve-

Vexillifer ex illius perturbatione, collecto animo, cum id quod erat, subesse insidias suspicaretur, sublato clamore ac familia excitata, e conspectu se repente foras proripuit. Hinc cum illi forte occurrisset Iacobus Pogii filius, vi manu arreptum lictoribus vincendum asservandumque tradidit: comitibus pariter ponere arma & se tradere summo magistratui iussis. At ceteri ad tumultum multitudinis clamore excitati, qui magistratui assistere consueverant, armis, quæcunque ad manus erant, arreptis, Salviatum ac suos omnes, cum eorum magna pars tanquam inclusi cavea laterent, aut vivos captos suspendi pro curia, aut resistentes interfici iusserunt. Inter eos, qui sunt tam fœdo supplicio affecti, duo Iacobi Salviati & Pogii filius alter: atque qui eorum omnium dux erat, Franciscus Salviatus cum præter nobilitatem familiæ, Pisanorum Pontificatu insignis haberetur. Interea qui iussi erant ad fores opperiri, cum superius tumultum excitatum audissent: militibus perpaucis, qui in statione erant, oppressis, omnia inferius occupaverant: videbanturque mox, quanquam ingressus erat armatis munitus, in superiorem contignationem impetum facturi. Etsi autem ad tumultum concursu hominum facto, multi iam aderam, qui factionis Patiorum essent: neque armati tamen cum aditu prohiberentur, foribus ob eam ipsam causam occlusis, esse præsidio, neque inermes qui ipsi consilii inopes in primis hæerent, quicquam opis poterant aut auxilii afferre. Interea Bernardus Bandinus, qui etiam si susceptas a se partes egregie præstitisset, Laurentium esse tamen incolumem, qui totius rei caput erat, Franciscum Patium gravi vulnere affectum, in quo spem omnem bene rei gerendæ collocaverat, minus esse idoneum ad cetera obeunda intelligeret: desperato rei eventu, sibi ipse, quando minus aliis licuerat, consulere decrevit, ac fuga salutem quæsit. At Franciscus Patius cum reversus domum, vulnere obligato equum conscendisset, ex illius iactatione sanguine uberius effluente, domum rur-

sus

sus redire est coactus. Vbi cum minus ipse saucius cetera posset peragere, obsecrando obtestandoque pervicit, ut Iacobus patruus equo conscenso per urbem excurrere, ac multitudinem concitatam ad libertatem vocare, tum alia quæ usus postularet, quando sibi minus per vulneris cruditatem liceret, obire sedulo vellet. Ipse, cum vulnere gravius recrudescente fessum vires deficerent, collocari se in lecto iussit. Iacobus interea quanquam neque satis ipse per ætatem poterat, & suo ingenio ab armis abhorrebat: cum id tamen ab invito temporis angustia extorquerent, assumptis secum circiter centum armatis, quos ad huiusmodi casum comparaverat, quacunque vadebat, clamore ab illis sublato, non desisteat hinc nominatim homines appellando, hinc universos hortando, ad arma, quæ ipsis privatim salutaria & Reipub. essent, excitare. Pro suis civibus assertorem se omnium libertatis arma cepisse: caput, vitam, fortunas, ut improbis hominibus obviam iret, qui illi insidiarentur, in discrimen obiecis: ut non magis cum ita de patria meritis sit, pro hoc tam insigni pietatis studio parem sibi referri gratiam speret: quam intelligat, ubi frustra patriam a se opem implorare boni & amantes Reipub. cives patiantur, perniciosum id omnibus & grave futurum. Ac si cunctentur sibi esse auxilio patriæ liberatori, quam quidem minime pati potuerit per paucorum studium & gratiam magnitudinemque largitionum invadi, ac tanto suo periculo asserere in libertatem aggressus sit: quem alium postea, cui haud dubia perniciēs proposita, nulla populī gratia, nulla laudis spes sit, rem tantam ausurum? At sibi quidem, quanquam desertum se & proditum ab iis intelligat, a quibus minime debeat, pietatis laudem tamen propositam, cuius fructus uberrimus sit, privatis suis fortunis, patria, propinquis, fratris liberis, quos filiorum loco semper habitos, adolescentes clarissimos & florentissimos civitatis pro patriæ salute in perniciem certam adduxerit: omnibus denique, quæ sunt magis in vita expe-

tenda, multo semper antiquiorem futuram. Hac tamen si
celso erectoque animo vir summæ dignitatis, septus for-
tissimorum iuvenum manu ad populum iactabat: nemo
tamen conspiciebatur, qui aut paulo liberiore querela,
aut tacita admurmuratione indicare liberi hominis sen-
sum, atque sequi adhortantem auderet: diuturno usu ita
populo delinito, ut libertatis pretium libertate charius
potiusque haberet. Ita hac tanta destitutione perculsum,
cum iam in forum progressum & vox simul & vires, &
spes maxime deficeret: delecti milites ex prætoria cohorte
saxis magno pondere de loco superiore actis, pellere
inde atque exturbare conabantur, ut cum in subiectos
nulli temere ictus caderent, & crebra lapidatio coniectio-
que telorum esset, una autem vox exaudiretur, cedere
foro & ponere arma iubentium, & præsentī fortunæ suc-
cumbere, quam aversam a vera virtute agnoscebat, &
converso equo pedem referre cogeretur. Cum autem ab
aliis multis, conviciis, probris, & maledictis exagitaretur:
a Ioanne Seristorio propinquo homine, quem casu
obvium habuit, castigatus non gravi magis quam vera
oratione fertur. Quid sibi vellet? quid spectaret? quid
secutus, civis primarius, auctoritate tanta, gratia, amicit-
tiis, clientelis, divitiis florens, omnem vitæ antea actæ
fructum in unius horæ discrimen contulisset? commune
libertatis desiderium omnium esse, in quibus aliquis eius
modo sensus existeret (quem autem sua sponte, cum u-
trumvis liceret, servire malle?) libertatis patrocinium
Dei immortalis unius esse: qui ut populus eius studio
aliquo teneatur, solus possit efficere: multitudinis partes,
cum quidem id ipsa aut negligat, aut contemnat, qui
fufcipiendas sibi ac præstandas putet: parum quid sui iu-
ris atque officii sit, agnoscere videri. Cum ita illi omni
spes præcisa esset, non modo (quod sibi spononderat)
ad suum arbitratum Rempub. inimicis sublatis moderan-
di, sed neque statum retinendi privatum suum: quod u-
num illi reliquum erat, eodem præsidio armatorum re-
ctus

Quis patria cedere inimico irato, & tanta iniuria implacabili, atque alio se recipere, constituit. Ita quemadmodum sibi visus erat, pietatis in patriam egregie in praesentia officio persoluto, flens Deum hominesque confestans per se eo die quo minus patriae libertas restitueretur, factum non esse: ex urbe, in Flaminiam per Apeninini tramites iter facturus, proficiscitur. At Laurentius cum multi ad illum, re audita, praesidii causa subito armati coissent, domum gravi defunctus vitae periculo incolumis rediit. Ibi cognoscit iam omnibus ad unum, aut vi interfectis, aut affectis supplicio, qui forum & curiam occupaverant: cum vindicatum summi imperii ius esse a coniuratorum armis, tum Medicum nomen ingenti populi plausu efferri certatim ubique & celebrari. Nam veluti hanc unam rationem opportunam populo fors obtulisset, ab omni se suspicione liberandi, corpora coniuratorum discerpta in diversas partes, & dilaniata, per urbem unco trahebantur: atque ut foedum horrendumque spectaculum non aliis solum, sed iis etiam videretur, qui gravissima iniuria & recenti affectu, ex cruore & carnificina inimicorum solatium quaerere, mutilata eadem ac sanie & coeni illuvie foedata in Arnem proiciebantur. Eodem animorum impetu atque ardore, cum cupiditas & egestas esset hominum crudelitati adiuncta, magnum ad omne scelus incitamentum, Patiorum aedes ab avara plebe direptae: unde, cum omnia edita exempla libidinis & avaritiae essent, in immensis opibus & per multorum annorum spatium in divitem atque opulentam domum congestis, ampla saeviendi praedandique materia obiecta, vivum Franciscum Patium, & (ut casu eum offenderant) nudum extractum eodem quo ceteros supplicio affecerunt. Eius porro dicitur tanta sive constantia, sive pertinacia fuisse, ut cum a multitudine irata, & quae Laurentii gratiam per eam occasionem captaret, nullo non convicii ac contumeliae genere afficeretur: elatus animo incedens, atque eandem praese ferens ferociam & contumaciam oris,

nulla ratione aut vi cogi potuerit, ut verbum efferret. Ita obstinato silentio, & defixis in eos oculis a quibus vinctus trahebatur, crebra ab imo pectore suspiria ducebat: ut hoc esset indicio altam irarum molem illius animo insidere, aut fati urgentis vim, aut populi iudicium detestantis: cuius haberi studiosus affectabat, cum eius causa teterrimum sibi ac foedissimum constitutum supplicium videret. Gulielmus Patius, cui Laurentii soror nupserat, sive ille a conscientia eius rei abesse crederetur, sive affinitas illi præsidio fuerit, vix creptus sævienti multitudini, quæ unam omnibus atque eandem causam constituebat, servatusque est. Apparuit tum quidem, quam leve præsidium in populi studiis bene etiam de illius salute & libertate meritis positum sit, quamque temere illi faciant, qui eo innixi & magnas res suscipiant sibi agendas, & susceptas sibi successuras sperent. Nullus enim fere per id tempus dicitur Florentiæ fuisse, qui aliquo modo numero haberetur, quin illum inviserit, fortunas, vitam, liberos pro illius salute & incolumitate in omnem dimicationem obicere pollicitus sit. Nam & ab iis, qui æqui erant, amici animi officium præsens hominis fortuna, & ab inimicis metus poscebat: ne cessatio, malefici suspicionem afferret, quæ in recenti populi invidia maxime esse declinanda videbantur. Hæc dum Florentiæ aguntur: Renatus Patius, quem improbatis coniuratorum consiliis e medio recessisse, ac rus profectum esse diximus, cum in totius familiæ invidia tanta eodem se conflagraturum incendio non dubitaret: nuntio de his accepto, statim mutata veste, quo tutius inter notos homines fuga pateret: in itinere cognitus ac comprehensus Florentiam adducitur. Eandem fortunam Iacobus patruus subiit. Nam cum fere esset ex Apennini faucibus evasurus: a montanis hominibus, ad quos iam fama eorum pervenerat, quæ Florentiæ acta erant, cum ex præcipiti fuga unum esse ex coniuratis coniecissent: consistere primum ac mox arma tradere est iussus. Quo gravi adeo casu

casu perturbatus: cum Patiorum se ac Medicum fortunam agnoscere dixisset: diu precibus defatigatis, ut aut servare se, aut vindicare honesta morte a foeditate supplicii vellent: & aversis animis ab iis auditus est, quos cupiditas & spes præmii amplioris cepisset, & Florentiam nullum non interea genus probri & convicii passus est ad supplicium raptus. Quatriduo autem postquam facta cædes fuerat, una cum patruo Renatus damnatus (ut apparet) quod suppressam coniurationem magistratui non indicasset: re vera quod vindicem tot cladum & suppliciorum superesse noluerint, quibus erat Patia familia everfa, capite plectitur. Paulus Iovius, quem auctorem sit sequutus minime tradit, eundem cum ceteris coniurationis reum facit: cum illud etiam adiiciat, delatas sibi partes homines armandi, dum ceteri in urbe, facienda cæde occupati essent, impigre præstitisse. Hinc cum manus hominum cogere deprehensus, vivus in urbem esset perductus, eadem animadversione poenas Laurentio dedisse. Sed hoc ille nullo certo auctore & temere, ut alia etiam permulta: Atqui utcunque acta res administrataque est, illud video ceteros affirmare: in magna hominum strage cum forum esset stratum cadaveribus, ac viæ urbis pene omnes infectæ sanguine & cruore: nullius mortem æque averfis a supplicio oculis, aut magis dignam misericordia hominum, atque huius unius visum esse: præter hominis probitatem accedente ingenii & morum lenitate, quæ, ut ferebant, procul abesse ab arrogantia & superbia Patia familia videbatur. At Iacobi cadaver cum ad eo foedum supplicii genus nondum fatis animos explevisset: ut neque mortuus ignominia careret, etiamsi datum a magistratibus ad sepulturam, & paulo post elatum atque in sepulchro maiorum conditum esset: inde extractum, atque in agro publico ad urbis moenia humatum est. Hinc veluti nondum fatis sævitum esset, eo ipso ex loco illud plebs abduxit, atque eodem quo fuerat laqueo vivus suspensus, nudum per universam urbem, ita

ita ut coenum & pulverem ubique everrendo, indignum sui spectaculum atque atrox præberet, in Arnum proiecit: vix unquam populo exitum reperiente, ubi aut favere semel aut favire instituit. In hoc homine si quis familiæ dignitatem, anteaetæ vitæ splendorem, domesticam potentiam, divitias, cum illius supremo tempore velit conferre: fateatur necesse est, raro unquam exemplum illustrius ad cohibendas moderandasque animi cupiditates propositum hominibus fuisse. Gravia in illo fuisse vitia dicuntur, quæ ut etiam re foediora viderentur cum ætas, tum dignitas hominis faciebat, sed duo illa maxime insignia, & quibus nullus unquam nepos profusissimus contaminatus & perditus æque esset, aleæ lusus, & maledicendi impunitas: atque cum hæc in homines summa, tum in Deum huiusmodi, ut nullam colere religionem, nullos agnoscere Deos crederetur. Atque hac una in re Angelo Politiano cum ceteris convenit, quos ipsi sumus auctores his scribendis sequuti. Eidem tamen attribuunt beneficentiæ in egentes homines studium singulare, ac iustitiæ atque æquitatis cultum eximium. Itaque pridie eius dici, quo die inter coniuratos convenerat, ut cædes fieret, ne cui unquam sua adversa fortuna damno, aut detrimento esset, ubi minus ex sententia res processisset: omnibus, quibus acceptas pecunias relatas habebat, ad assen solvendum curavit: neque id solum, sed quicquid mercium, aut domi positum, aut apud scripturæ magistros ad alios pertineret, id in eo usus summa religione & fide, dominis restitui imperavit. Ioannes Baptista Montescicus cum longa de eo disceptatio fuisset, capite plectitur: quoniam mitior ceteris & probasse magis quam adiuvisse coniuratorum consilia dicebatur, impetrato a magistratu, ne suspendio vitam finiret, foedo genere supplicii & in proditores ac transfugas constituto. At Neapoleoni Francesco & Bandino, cum suis rebus diffisi fugam arripuissent, ratum illis esse exilium iusserunt. Gulielmus Patius, & si qui reliqui ex ea familia erant:

erant: in arce Volaterrarum tetro carcere asservari iussi. In hac iudiciorum severitate tanta, quæ in teos constituebantur, ferunt Laurentium ut lenitatis & clementiæ sibi opinionem conciliaret, magistratibus sua auctoritate occurrisset: cum quidem iis diceret esse verendum, ne ulterius progrediendo humanitatis iura magna cum sua invidia violare dicerentur. Itaque multis culpa liberatis, quam in paucos reiciebat, ut finis tandem fieret ea de re quærendi, ægre multis precibus impetrasse. Nam per Philippum Valorium unum ex intimis amicis, & cuius maxime consilio in administranda Repub. utebatur, ad se adductum Averardum Salviatum Francisci propinquum, qui metu latere dicebatur, non conservavit modo, sed obliterandæ iniuriæ, atque animi illius confirmandi causa, sibi affinitate devinxit, Lucretia filia Iacobo Salviato filio fratris in matrimonium collocata. Ergo iam de omnibus supplicio sumpto, qui aut ipsi rei erant, aut culpæ affines & consiliorum conscii habebantur, iusta Iuliano mortuo placuit solvi: cum funere magnificentissimo efferretur, universa fere multitudo in pompa cum liberis & coniugibus studii causa sequente. Eum quidem honorem, non familiæ magis quam memoriæ hominis, cuius humanitatem summam, liberalitatem & magnificentiam laudibus efferebant, se habere vulgo homines in assestandi studium convecti iactabant. Huic non ita multo postea quam est interfectus, filius posthumus nascitur, cui nomen Iulio fuit. Is a Leone Pontifice Maximo, cuius erat patruelis, in Cardinalium collegium ascitus, post Hadriani mortem qui Leoni successerat, malo fato Florentinæ Reipub. Pontifex Maximus creatus, & Clemens septimus est dictus. Hic finis coniurationis fuit in Laurentium & Iulianum Medices: ut in quibusdam eius per similis, quam Mediolani tres adolescentes in Galeatium fecerunt: ita cædibus hominum, multitudo suppliciorum, tum Principum conspiratione & omni belli apparatu, quod illam brevi postea consequutum est, atque, quod

quod caput videri debet, benevolentia hominum & studio in unius hominis cæde vindicanda magis aliquanto insignis. Causa præterea hæc ab altera plurimum differre est visa. In illa enim tyranni crudelissimi vita petebatur, & qui potestate imperii nullis divinis, aut humanis legibus præfinita, ad eadem & perniciem hominum abuteretur: cum ille omni genere dedecoris & flagitii contaminatus, crudelitate atque immanitate summa, & quidem parricidio infamis, execrandus merito videri posset. In hac ii opprimebantur, quorum merita in multos præclara, nisi ea essent suspicione affectatæ tyrannidis invisæ, maiorumque extitissent: cum ad hæc omnia, etiam si cupiditas imperii subesset, civilis moderatio, temperantia, atque æquabilitas quæ animi studium tegeret, in iisdem animadverteretur. Illud quidem omitendum non est, quod multi constanter affirmant, Medicum potentiam cum eo esset adducta, ut per se ipsa ac nullo impellente concideret: unius hominis cæde numine placato, si quod erat familiæ infestum, erectam stabilitamque esse. Tantum enim fuisse aris alieni conflatum quo tempore in illos coniuratum est, ut in præsentia nulla alia oblata facultate eius dissolvendi, confugiendum ad publicam pecuniam Laurentio fuerit: quod invitis suis civibus, non videbatur facile facturus. Ita converso ordine, idipsum non a volentibus modo, sed ab iis etiam qui studio inter se atque alacritate in eo persolvendo officio certarent, impetrasse: cum ex illius adverso tempore, aut gratificandi occasionem quærent, aut avertendi criminis: Sua sponte enim de gradu deiecto, in quem ut cum offensione hominum conscenderat, ita invidiæ expositus conspiciebatur: nemo erat futurus qui misericordiam tribueret: cum gravis casus videretur e sublimi & celso loco, sed is tamen qui tanquam merenti accidisset, solatio etiam inimicis esset futurus. Ex cruore quidem & cæde suorum (quod ultimum omnium malorum est) id consequebatur, non
fo-

solum ut misericordia animi multorum, sed eius etiam declarandæ studio tenerentur. Nullum autem satis aptum officii genus videtur iniuriæ expiandæ, quæ sanguine & vita constat: multitudini in primis, quæ non causis rerum afficitur, quibus prudentes moventur, sed iis quæ modo intuetur: sive ea minus grata sensui incidant, sive habeant quod voluptati sit: quam unam rem illa perpetuo spectat.

IOAN. MICHAELIS BRVTI FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER SEPTIMVS.

BELLVM intestinum Florentiæ multorum cæde & supplicio sedatum magis in præsentia, quam sublatum in posterum videbatur: ita animis affectis, ut citius eos vires, quæ nunquam erant futuræ ab externis armis, quam materies ad tumultuandum deficeret. Quod cum Pontifex & Ferdinandus non ignorarent: quod minus per occultam conspirationem licuisset: de principatu Laurentium deturbare, omnibus aliis improbatis consiliis, bello aperto, atque armis constituunt. Iam cum ea Florentiæ gererentur, Laurentius Castellanus copiarum pontificiarum dux, militibus iussis ad signa convenire, in Etruriam iter habebat, iis de causis quas libro superiore commemoravimus: in primis ut copiis cum Tolentinate coniunctis, quem via Flaminia eodem properare audiebat, Florentiam quam proxime accederet. Erat autem in magna spe, quoniam firmissima esse coniuratorum manus, ac cum iis populus sentire ferebatur: omnino aliquid opportunitatis datum iri, si quam ipse spem certam auxiliorum ostentasset, ad civitatis statum commutandum. Verum cum paulum viæ processisset: primum rumore & fama, temere orta & nullis certis auctoribus, deinde suorum litteris & nuntiis cognoscit: cum omnium opinione celerius coniurati rem aggredi maturassent: alium exitum illos, quam eum quem speraverant, fortitos esse. Non esse ulterius rem differendam Pontifex & Rex arbitrati: nihilo minus exercitus duces promovere copias, atque in Florentinum agrum excurrere iusserunt.

Iam

Iam enim illi præ se ferebant, unam sibi esse causam armorum, ut Rempub. a Medicum dominatione liberarent: quæ nisi Laurentii cæde, aut exilio, nimis gravi unius familiæ potentia levaretur, ægre aut posse quiescere unquam domi ab intestinis seditionibus, aut foris ab externis bellis diceretur. At qui pontificiis copiis præerant, ad Perusum substiterant. Eum in locum ubi Ferdinandi exercitus advenisset, quem iam Truentum annum traductum esse fama erat, totis viribus peti Florentinos placebat. Quoniam autem nondum satis se civitas collegisse ex trepidatione & tumultu ferebatur, sperabant (id quod probabile erat) eos se opprimere imparatos: quod si accidisset, tum fore omnino ut cetera sibi, quemadmodum constituerant, læta & secunda evenirent. Interea quo facilius multitudinem Pontifex a Laurentio alienaret: igni atque aqua civitati interdixit, quo genere animadversio- nis Pontifices uti raro adversus liberas civitates & Reges consueverunt, nisi gravissimorum scelerum & maxime insignium expiandorum causa. Ita cum vulgo hæc opinio percrebresceret, unius Laurentii causa, Rempub. in tot mala incurrisse: religiosam civitatem, cui sanctum semper Pontificis nomen, in maximis etiam diffidiis, maiorum memoria fuisset: facile apparebat, ab eo qui auctor tantarum cladum suis civibus haberetur, abductum aversumque iri. Verum omnia secus acciderunt, ac Pontifex sibi & Ferdinandus pollicitus erat. Omnes enim sive gratia, sive metu in unum Laurentium converfis animis, Reipub. salutem illius fidei diligentiaque permiserant: cum videri vellent ita illum posse civitatis dignitatem atque incolumitatem tueri: si animadverteret sibi populi studia non defore in retinenda privata sua. Hanc ille suorum civium de sua virtute opinionem, ne quando fefellisse videretur: ex omnibus ordinibus CCC. delectos, qui prudentia & fide plurimum præstare credebantur, curavit in curiam per magistratum advocandos: qui ubi frequentes conven- nerunt, ad hunc modum ad illos dicitur verba fecisse.

Ita mihi semper vestra in me studia maioresque meos perspecta fuerunt: ut nostri inimici nulla tempora acerbiora familiæ nostræ optare debuerint, quo illa nobis cognita magis perspectave essent. Sed nulli unquam nostrum per inimicorum crudelitatem atque audaciam, diu hoc tanto bono licuit frui. Nanque, ut de me loquar, cum id mihi contigisset quod maxime omnibus optandum est, ut meis civibus viderer, pietate magis quam patriæ debeo, & animi inductione quadam mei, quam ullis eorum meritis in me atque officiis devinctus: ea nunc mihi acciderunt, ut propter magnitudinem beneficiorum, quæ in me & multa & illustria contulerunt, referendæ gratiæ facultatem desiderari a me facilius, quam sperari ullo modo posse intelligam. Ergo cum ita semper a mea prima ætate in meos cives animatus essem, ut si quando a me patria vitam reposceret, quam me illius beneficio intelligerem retinere, eam illi reddere tanquam depositum paratus essem: ita hoc tempore nunc mihi illi videor vitam debere, ut non magis pietatis laudem mihi sperandam putem, si patriæ meæ causa illa possim æquo animo carere, sed sceleris atque impietatis gravem ac turpem notam subeundam, si ut meæ salutis & dignitati prospiciat, in gravi illam rerum omnium discrimine versari animadvertam. Atque antea quidem non ignorabam vitam me, liberos, fortunas, principem hanc in Republica dignitatem, vestro beneficio retinere: sed mihi erat hoc commune cum multis. Nunc si pro vobis mihi mors optetenda sit: ut hoc pietatis munus mihi liceret patriæ præstare, vita mea servanda tanto vestro studio ipsi antea præstitistis: si rursus eadem retinenda, quod illa vobis aliquando esse usui possit: ut ea quoque voluptate fruar, factum id a vobis esse vestro in me immortali beneficio intelligo. Atque haud equidem optabam, ut quemadmodum meo adverso tempore me vobis devinxistis, & fratris morte vindicanda, & vita servanda mea: ita ea se mihi occasio per adversam fortunam daret: ut cum vestræ

stræ salutis causa, meum caput in vitæ discrimen obiecissem, parem tanto vestro beneficio vobis gratiam referrem. Sed neque mihi tamen in hac tanta Reipub. tempestate, qua illa iactatur, excipienda in me unum hac adeo sæva procella, relatio ulla gratiæ par proposita est. Ita enim illa est mei unius causa excitata: ut mei capitis iactura, tanquam levatam gravi onere, sperandum modo sit fore, ut ex tot fluctibus, quibus pene obruitur, crepta servetur: rursus si ego pergam cum ea ipsa sævienti fortunæ obistere, cum in me unum modo sæviat, vereor ne patria invidiæ meæ quasi gravi pressa mole, mea culpa naufragium faciat. Hoc unum inimici mei atque adeo aperte illi iam non per insidias atque consilia occulta petunt: ut sapius ego meis civibus vitam hanc debeam, cum certam mihi perniciem & mortem nefarie illi & scelerate moliantur. Semel cum primum datum est lucem aspicere, atque communem hunc spiritum ducere e cælo, patriæ illam retuli acceptam. Eadem rursus cum patre adhuc vivente, crudelissime petita insidiis inimicorum esset: a vobis veluti excepta in sinum, & servata est. Postremo non illam templi religione augustissimi, cum ad salutem sicariis & parricidis pateat, non cultu sacrorum, quibus præsens adesse creditur humana vis ad scelera hominum vindicanda, non coniunctione, propinquitatisque iure satis adversus improborum consensum munitam: vos uni proditiæ fidei, religionis, sacrorum acerrimi vindices, quæ nostro cruore & sanguine nefarii homines & teterrimi violaverant, vestra auctoritate defendistis, tenuistis, servastis. Itaque si ego vobis hanc vitam offero, & vestra illa, & vestra adeo sæpe est: si liberos, fortunas, cum quæ habeo cuncta vestro beneficio, retineam, eadem denique est ratio. Atque utinam tamen hoc ipsum mihi, quicquid illud est, liceat præstare: in hac enim functione officii, cum debitam vobis vitam obtulissem, eam me laudem referre sperarem, quæ reddenti cum fide quæ accepit, expectanda est. Nunc cum mea sit vobis vita

exi-

exitii causa: cum quidem quod spiritum hunc ducō, quod patria fruor, quod domesticum otium, quod maiorum dignitatem in Repub. & locum tueor, vestrae salutis & libertati maxime inimicis meis adversantibus, bellum vobis, exilium, direptio bonorum, cædes, patriæ denique exitium, ingentia mala, ut iam antea a sceleratis civibus, ita ab apertis hostibus in præsentia sint timenda: quomodo ego sine summo scelere, vitam hanc expetere diuturniorem in hac urbe possum, cuius causa vobis hæc subeunda propediem, timenda certe semper cavendaque sint? Nam & illud mihi accidit, quod mihi inter tot vitæ incommoda, quibus circumveniebar, acerbissimum fuit. Cum enim fore aliquando sperarem, ut mea vita meis civibus, si qua illis tempora inciderent, usui esset: idem cum eam ipsam illis esse exitio, tum vero mortem, si eam oppetere necesse est, cum semper pro salute suorum vitam effusam honesta mors & viro forti expetenda consequatur, haud magnæ mihi laudi fore intelligo. Cui enim modo ut vita illi expetenda sit, multa contigerunt, quibus cum voluptate perfruatur (quod tamen raro, quæ rerum humanarum ratio est, homini usu venit) ei cum magnâ spe laudis, quæ maximarum virtutum parens est atque alitrix, gloriosa mors semper ad posteritatem proposita est. At quanti ego vitam mihi esse faciendam putem? quæ invisa hostibus, meis civibus perniciofa, mihi si liceat incolumi in patria manere, inhonesta semper, molesta certe in magna meorum sit invidia futura? Nunquam sane ego ita vivam, ut quavis morte illa mihi execrabilior detestabiliorque sit. Deus immortalis, qui hoc unus modo potest, hoc omen prohibeat! Non ego obsessam patriam ab hoste infestissimo, non flagrantem incendio, non cives necatos, non matres familias, parvos liberos in captivitatem abductos, non quorum sanguine domus nostræ incendium restinctum est, eadem ego illos videbo flamma invidiæ flagrare. Et patriam meam equidem honesto exilio, & civium meorum libertatem (quando

do iam hoc unum se inimici mei petere dicunt) meo capite servabo. Ac non defunt qui mihi indulgentiores, quam aut officii mei ratio, aut Reipub. tempora requirant, me hac adeo gravi cura levatum velint. Ita enim contendunt per speciem opprimendi mei (id quod tamen posse accidere haud negaverim) uno eodemque ictu Rempub. per meum latus peti. Quod ut maxime sit, danda est tamen a me opera, ut scrupulus, qui iniectus hominibus est, animis evellatur: Laurentio Medice enim e civitate profecto, cuius unius calamitate & ruina expiari modo inimicorum odium posse videtur, Reipub. hostes impia se gerere arma, si ea ita infesta civitati retinere pergant, convincentur. Quæ autem alia causa suberit præter eam unam, cui iustum odium in Medices Pontifex obducit libertatis suorum oppressores: quæ alia, inquam, præter infinitam cupiditatem ampliandi imperii, ac suos per aliorum everisionem augendi? quorum maior ambitio in præsentia est, quam indignitas antea fuit, atque egestas. Video iam vos, quæ est omnium vestrum in me benevolentia, his ita a me commemorandis & affici magnopere & commoveri. Quod quidem si accidere magis ullo orationis artificio (quod in me nullum est, perexiguum certe esse potest) quam causa animadverterem: latius mihi ea de re esse agendum putarem. At iam pridem hoc vos in me animo meosque omnes esse testimonio illustri, hoc ipso tempore in primis comprobastis: cum enim nobis ab iis ipsis, a quibus auxilium esset adversus aliorum iniuriam petendum, mors & ruina certa impenderet: adversus illos nobis vim & necem intentantes, & amicorum partes & affinium & coniunctissimorum hominum, pari pietate atque alacritate animorum præstitistis. Quo vestro studio in nos declarando, illud etiam videmini effecisse, quod erit nobis semper ad posteritatem pulcherrimum atque honestissimum: ut nostra privata iniuria vindicanda, cum Medicum incolumitate coniunctam Reipub. salutem vos tueri ostenderetis, communes

munes inimicos ulți acerrime: quo quidem ex vestro iudicio de nobis tanto, magnum mihi in malis solatium propositum, ut quamvis acerbam fortunam æquo animo feram, præstare maxime potest. Nam tum quidem facile est eam ferre adversam, cum illa non flagitii & sceleris pœna, sed virtutis, constantiæ, fortitudinis esse testimonium existimatur. Ergo si patria carere oportet, si cedere inimicis, si exilium subire, si diu minus vestro hoc conspectu frui, qua in re ego maximum meæ anteaactæ vitæ fructum percipio: hoc uno tamen in reliqua vita utar perfugio longe maximo: meos cives cum meam in patriam pietatem & fidem, tum inimicorum scelus atque impietatem perspectam habere: quos æquius erat dirarum obnuntiatione, & interdictione sacrorum, quam oppressam pene patriam eorum nefaria vi per privatorum cædem, notari. Vos quidem quando hodierno die de summa Reipub. quid censeatis potissimum esse agendum, statuere oportet: maiorem in modum obsecro atque obtestor, ut propositam vobis Reipub. salutem, cum vos iam quo ego animo sim minime fugiat, privatis meis commodis omnibus, quæ nulla unquam mihi coniuncta erunt cum vestra pernicië, potioreni gravioresque habeatis. Hic ille cum perorasset: placuit de Magistratus & Consilii sententia illi ad hunc modum responderi. Cum ille semper maiorum vestigiis insistendo, non parem modo in patriam pietatem, sed cumulatam etiam meritis maximis atque amplissimis omni suo tempore retulisset: quæ debita præmia erant summæ virtuti, omnes eos honores, qui maximi in Reipub. habentur, consecutum: & quando omni bene merendi ratione de privatis longe etiam semper antecelluisset, studia quoque suorum civium singularia in sua adversa fortuna esse expertum. Ac tamen quæ mala essent Medicum familiæ importata omnes æque moleste ferrent, in quibus vestigium modo aliquod humanitatis esset reliquum: at illud in tot incommodis opportune accidisse, quod cupidissime semper omnes expetiissent, ut tandem
omnes

omnes intelligerent, non minorem voluntatem se in referenda gratia, quam illum in promerenda, gerere, & quando adeo res tulerit, præstare. Vitam illius, & quoniam ita semper meritus esset, & quoniam ea non posset patria sine certa suorum ruina & pernicie carere, nisi immemores non illius magis quam sui esse vellent, & armis se & suæ vitæ præsidio defensuros. Verissimam enim hostes belli causam præ se ferre, Laurentii Medicis salutem atque incolumitatem, quam impie & nefarie præ se ferrent. Tanquam enim e corpore capite abscisso, eo uno e civitate sublato, intelligere illos Rempub. prædæ sibi ac direptioni relictam, ac simul cum eadem & legum & magistratuum auctoritatem necesse esse interire. Quæ cum ita se haberent, iam illum & bono animo esse, & meliores de sua ac Reipub. salute cogitationes suscipere debere. Nam brevi perfecturos se, ut quod hostes importunissimi ad hominum studia concilianda præ se ferrent, non solum intelligerent Laurentio nunquam fraudi fuisse, sed honori & commodo magis in dies etiam fore. Hac hominum responsione Laurentius confirmatus, gratias omnibus egit verbis amplissimis: ac ne qua in re semel animis in adulationem effusus, suorum studia desideraret, ab illis primum mentione facta, ut sibi liceret præsidii causa certum numerum militum apud se habere, impetravit. Ita magistratum edicto præfatum esse aiunt: non videri ea esse Reipub. tempora, ut Laurentius Medices, in cuius salute omnium posita salus esset, vitam & incolumitatem, & insidiis simul & bello atque armis petitam, suis inimicis committeret: quorum non minus, quam qui se apertos hostes profiterentur, qui metu delitescerent, illi essent timendi. His rebus ita administratis, omnium animi ad belli curam & cogitationem conversi, & qui pecunias cogerent qua ad bellum, quod futurum erat, uterentur, & qui comæatus expedirent, & qui militum delectum haberent, quique alia munia belli ex sua fide & Reipub. tempore exequerentur impigri homines

atque harum rerum periti, summa cura & studio delecti: simul ad Venetos decreta legatione ac Mediolanum ad Ioannis Galeatii tutores, postulabant, ut ex fœdere sibi adversus communes hostes auxilio essent. Ac ne quis Pontificis auctoritate, quo minus sibi adessent, deterrerentur: quibus ille artibus, & alias semper, & eo ipso tempore Reipub. insidiatus esset, palam magis suæ libertatis quam Pontificis dignitatis memores docebant. Quod indignum maxime tanto Pontifice esset, & qui Christi in terris personam gereret: cuius pacis conciliandæ suadendæque hominibus, quandiu inter homines egisset, studium unum fuisset: fovisse in libera civitate, quæ nullius in illum iniuriæ sibi conscia semper sacrosanctum Pontificis nomen potestatemque habuissent, civiles dissensiones, discordias, bella intestina, quæ exorta civium ambitione & partium studio, aut tollere sua auctoritate, aut sedare debuisset. Nam quod vix credibile videri deberet, etiam si de latrone ac perduto egestate homine referretur: certos homines, quorum opera uteretur ad civium principum cædem, præmiis excitatos, per aliarum rerum gerendarum occasionem (quod iidem in quæstionibus expressissent) Florentiam præmisisse: quo facilius sibi bellum, sublatis iis quorum auctoritas illius cupiditati ambitionique oblisteret, futurum esset. Itaque quod iam fama omnes cognitum haberent: violata innocentium civium sanguine urbis templa religiosissima, polluta sacra, cæremónias: atque in iis qui principes partes in tanto admittendo scelere præstarent, ex amplissimo ordine delectos Pontifices, sacerdotes, divinæ rei ministros. Quæ omnia quidem, quia ut esset æquum, acerrima sibi animadversione vindicanda duxissent, tantasque Deo immortalis illatas iniurias, pro sua religione & pietate essent ultri: tanquam hoc unum esset Pontificis munus, hominum nefariorum malefacta & scelera tueri: eorum vindices gravi nota ignominia afficere, bello atque armis persequi, libertate, patria, vita, si liceret, privare conatum esse.

Ex

Ex eodem fonte cetera manasse, quæ nulla iam ab eo ratione regi & consilio possent: quorum unum illud gravissimum, quo omnes ab sua societate absterrentur, diploma excogitatum quo in impios homines modo & maiestatis convictos uti superiores Pontifices consuevissent. Eo populum Florentinum, omnium aditu, congressu, sacris, spiritu communi, hac luce, si id fieri æque facile atque expeti posset, prohibitum esse. Ac non male in eo tamen cum Pontifice agi. Si quibus enim antea dubium fuisset, cum eorum audacia & libido tanta extitisset, qui hæc essent ausi, a tam gravi scelere Pontificem, aut hominum existinationem veritum, aut Dei immortalis iram, & vim scelerum ultricem, non abfuisse: nunc bello perfequendis iis, qui debitum illi munus impleverint, quo ille animo esset declarare. Se quidem, qui constantes fuissent in suo iure tuendo, atque imminentem Reipub. ruinam a suis capitibus sceleratorum hominum supplicio depulissent: nihil indignum maiorum gloria, quibus semper gravissima Pontificum auctoritas fuisset, cuiusque rei causa tantum in se illius odium excitare debuerint, admisisse. At si Deo immortalis modo curæ esset, qua de re dubitare nemo deberet, quam recte Pontifices divina in homines potestate uterentur: & externa arma pariter & dirarum obnunciationem, qua civitati a sacris interdictum esset, tristem illam quidem & timendam modo qui digni essent, ut illa peterentur: iis qui tantorum malorum auctores cladiumque essent, quas illa portenderet, ruinæ, exitio, calamitati, ignominia futuram. Adversus horum querelas tantas minime sibi Pontifex deeat, hominum ferociam, spiritus, contumaciam, qui Principi Christianæ Reipub. totius orbis terrarum moderatori, cui maximi Reges atque Imperatores Augustissimi imperanti parerent, momenti & castiganti se resistere superbissime essent ausi, vi atque armis, ut fere bestia & indomita solerent, fuisse domandam. Victa patientia, scelere atque importunitate præfracti & contumacis populi: id unum scilicet reliquum

fuisse, ut arrogantes & superbi homines per hanc rationem ad officium & sanitatem revocarentur. Neminem sane ita male de Christiana Repub. sentire, quin ita censeat: ubi cetera, quæ mitiora sint, minus procedant, non armis persequendos, profligandos, a communione bonorum arcendos, qui iam pridem nefarium atque impium bellum Pontifici Maximo indixerint, ac divinam personam inter homines gerenti. Quot eorum iniurias, quam insignes ac graves fuisse? Deterritos metu, qui sua sponsione, propinqui hominis fidem & existimationem tueri parati essent, quo id minus pro sua in Pontificem observantia præstare auderent. In civitatum defectione, quæ imperio Pontificum paterent, susceptam defensamque pertinacissime eorum causam, qui principes defectionis atque auctores extitissent: negatam possessionem, quibus pro sacrosancti Imperii potestate sacerdotia amplissima detulisset, hominibus illis quidem summæ dignitatis, & qui iis honoribus gerendis pares (quicunque postea illi evaserint) ab eo iudicati essent, ad quem eius rei cognitio & ius pertineret. Neque in eo tamen vestigio impietatem constitisse, sed progressam esse ulterius ac vagatam latius. Gravissimi quidem criminis convictos sacerdotes (quem enim hoc inficiari posse?) se inconsulto, ut divina omnia atque humana iura confunderentur, affectos supplicio, eorum dilaniata membra & distracta, atque id quidem nullo humano more & instituto. Nam (quod resipiscantibus, tametsi illis gravissimorum scelerum in Deum atque homines damnatis, nunquam negatum esset) neque iis factam potestatem, ut venia a Deo immortalis & pace impetrata, discedere e vita, ubi tanto supplicio scelus expiassent, numineque placato liceret. Ac ne qua in re sibi impii homines reliqui facerent: amplissimi ordinis adolescentem lectissimum, & dignitatem gerentem Regiæ parem, vel voluntate, vel ingenio, vel ætate a cogitatione nefarii atque abominandi facinoris abhorrentem, cuius insimulatus sit, vix supplicio ereptum, cum

de eo sæpe esset actum in publico civitatis consilio, domique privato carcere asservatum, datis custodibus, qui aditum atque egressum familiarium observarent: cum in crimine nulla esset, causa sæviendi aut a sui contemptione atque odio, aut ab ingenio sævientium quæsita. Ad hæc spreta audacissime Pontificis Maximi auctoritate, cum iis a sacris interdixisset (id quod terrori esse omnibus gentibus consueverit) sacerdotes reclusis templorum valvis, quas divina clausisset auctoritas & vis, ab iisdem rem divinam facere ac sacra administrare metu supplicii coactos. Postremo cum nondum sibi satis esse factum arbitrarentur, nisi in divinam & sacrosanctam potestatem sævirent: eorum imperio per Etruriæ Pontifices concilio indicto, adversus maiorum mores atque instituta, qui unum tantæ rei in terris auctorem Romanum Pontificem perpetuo agnoverint: impium factum decretum, ut damnatis ab eo atque æternis suppliciis vivis æque & mortuis devotis, scilicet quo impietas & scelus impunitate gravius inter homines alatur, provocare ad gentium omnium futurum conventum liceret. Nam quod etiam se ausi sint incusare (quid autem adeo celsum inter homines & sublime haberi, quo non illi superbia atque audacia efferantur?) quod dignum summo Pontifice statuerit, liberar civitates ex servitute gravissima sua auctoritate vindicare: ad quem magis, quam ad se unum pertinere, tollere tyrannos, præmiis honestos homines, supplicio improbos afficere, leges, iura, instituta maiorum tueri? Quanquam tantæ erant Pontificis & Florentinorum querelæ, quæ pessimo exemplo apud omnes Italiæ Principes iactabantur: Raphael Riarius Cardinalis, quod vere magis Xystus quam iure querebatur, e custodia dimissus, atque ubi vellet, redire Romam est iussus. Grave autem ille periculum evasisse fertur: cum eum multitudo concitata tanquam consiliorum participem ad supplicium postularet, vix illa Laurentii auctoritate & magistratus deterrita, quo in illum minus pro suo ingenio sæviret.

Satis quidem in eo causæ creditur fuisse, id quod postea res declaravit, ut ea cura Pontifex liberatus, maioribus etiam quam constituerat viribus, bellum, quod adolescentis causa trahendo distulerat, maturaret Reipub. inferre. Imperatis adhuc Florentinis ab armis subito nuntiatur, Pontificis & Ferdinandi exercitum ductu Alphonsi Ferdinandi filii, & Federici Vrbinatium Ducis, in Reipub. fines ingressum, multis ignobilibus castellis, quæ in Senensium agro Florentinæ dirionis erant, occupatis, ad oppidum Castellinam castra posuisse. His nuntiis territi, cum lentiora sua spe sociorum auxilia essent, ipsi nondum satis virium haberent, ut apti ad belli vim arcendam viderentur: pariter & qua ratione obsessis opem ferrent, & quod caput est, si propius ad urbem hostes copias admovissent, quibus viribus positam civitatem in tanto rerum discrimine tuerentur, ignorabant. Ac quanquam missa ab Insubribus auxilia adventare dicebantur: magna tamen spe a Venetis destituti, impendentis mali metu trepidabant. Nam illi quoniam se ita foedere teneri contendebant, ut bello privatorum causa ab illis suscepto (Laurentius Medices ea exceptione minime obscure notabatur) haud interesse deberent: aperte iam se illis auxilia misfuros negabant. Cum in hisce angustiis res esset, Thomam Soderinum Venetias legaverunt, qui Senatum belli causis diligentius expositis, ad foederis religionem & fidem sociis præstandam, quoad posset, inducere omni studio conaretur. Interim ne infami cunctatione redderent hostem alacriorem ad faciendam iniuriam, Herculem Atestinum, qui Ferrariensium Dux Borsio successerat, qui copiarum Reipub. dux rem gereret, delectum, occurrere primo quoque tempore hostibus iusserunt. Quæ dum ab illis (ut in subita re & prudenter & accurate administrantur) hostes XL. die postquam ad oppidum castra posuerant, omni alia spe propinqui auxilii destitutos oppidanos, qui egregie ad eum diem illis restitissent, in deditionem accipiunt. Oppido recepto ac præsidio firmato,

to, maiora iam animo agitantes Aretium copias ducere instituunt, magna spe posita in celeritate, qua maximæ sæpe res confici consuevissent, aliquid sibi opportunitatis ad rem bene gerendam datum iri. Eo animo cum essent, ad Sansevinum Montem, quem appellant, castra ponunt: non ignari ubi illud oppidum celeritate adhibita expugnassent, subito suo adventu oppressos Aretinos deditio-nem facturos. At iam Hercules omnibus rebus necessariis ad profectiorem comparatis, quadrato agmine incedens, copias instructas adversus hostem ducebat, ita animo paratus, ut si quam pugnandi facultatem occasio daret, non esset recusaturus. Cum propius iam castris castra contulisset, quotidie levioribus præliis periculum virium faciendo, quibus fere hostes inferiores habebantur, iam in magna spe erat, fore ubi totis viribus dimicatum esset, ut victoriam minime dubiam referret. Cuius fiduciam cum minime esse vanam hostes ignorarent, qui iniquo loco castris positus, ac comiteatu exclusi iam retro signa referre cogitarent, inducias aliquot dierum petere coguntur: confessione etiam sua visi de prælii eventu, ubi manus confererent, dubitare. Quæ cum ita essent, admirantibus iis tantam occasionem Herculem belli administrandi omis-sisse, cum eius esset summa virtutis opinio, ac magnus in rebus bellicis usus, induciæ fiunt. Itaque re præter suam expectationem impetrata, per induciarum tempus, omnia quæ ad oppidi expugnationem necessaria essent comparare instituunt: atque ubi dies induciarum exiit, Reip. exercitu pene inspectante, captum oppidum suæ ditionis fecerunt. Iam hieme appropinquante, cum hostes in hiberna concessissent, querente maxime civitate Rem-pub. a molli atque inertī milite prodi, exercitus in hiberna est deductus. Hercules, cum deserta ac prodita vera virtus nequicquam cum ignavia armis & consensu multorum munita videretur pugnatura, Apennino digressus Ferrariam rediit. Quæ dum in Etruria geruntur: Mediolani inter Sfortiæ pueri tutores gravi orta controversia, cum

cum ambitiose omnes ad Principatus administrationem aspirarent, magni futuri tumultus semina iaciebantur. Erat summa rerum penes Bonam Ioannis Galeatii matrem, non illam quidem satis per se aptam imperio administrando, sed quæ proxima summæ virtuti est laus, nitentem unius hominis consilio, qui magnam apud omnes prudentiæ & probitatis opinionem partam habebat. Erat is Franciscus Simoneta Calaber, callidus homo, atque ex Galeatii mortui indulgentia, qua is nunquam immoderate usus apud populum maxime præstare gratia ferebatur, summam fere omnium rerum gerendarum unus adeptus. Huic cum simultates gravissime post Galæatii mortem cum Ludovico Sfortia intercessissent, qui propterea quod pueri patruus erat, & fratrum maximus natus, rerum administrationem ad se deferri postulabat: ne quid illi locus ad nova ineunda consilia relinqueretur, magnæ cupiditatis homini, & quæ in primis videretur pueri rationibus incommoda futura, Bonæ matri persuasit, ut Senatus decreto interposito, illum extra urbem ablegandum atque imperii fines curaret. Ita illa probata re, cum (ut ferunt) in eo usæ esset Thomæ Soderini consilio, qui tum Mediolani legatus Reip. agebat, Ludovicum tanquam is novas res adversus Ioannis Galeatii salutem moliretur, ac simul Octavianum fratrem & Ascanium, tum Rubertum Sanseverinatem, quod is maxime eorum esse studiosus dicebatur, in exilium eiecit. Ex his cum præcipiti fuga elati Abdum transirent, Octavianus vado destitutus, temere equo in vorticem demisso, interiit. At exules, qui iam gravi coorto in Etruria bello in nonnullam spem venissent, per eam occasionem res in Insubribus novandi, in primis in suscepta spe Ferdinandus Rex confirmavit: quo illi magis animos ad nova consilia adicerent, magna illis occasione ad rem ex sententia gerendam ostentata. Quoniam vero iniquo animo ferebat, Florentinos, quibus cum bellum gerebat, a Sfortiæ pueri tutoribus auxiliis iuvari: ita illos cura domesticarum rerum implicare constituit: ut
femi-

femina præsertim, atque in novo posita principatu, satis consultum filii rationibus censeret, si quid illi spatii relinqueretur de illius salute cogitandi. Itaque per Prosperi Adornii & fratrum exulum operam perfecit, ut Genua, & si qua illius ditionis oppida Sfortiæ imperio parebant, ab eo præter urbis arcem deficerent. Quæ cum illius præsidii teneretur, sæpe eo missis qui tentarent, an ulla spes esset illam recipiendi, & victi semper facile & redire æque re infecta erant coacti. His rebus femina (ut par erat) perturbata, cum in Florentinis gravi tum implicitis bello, & haud satis aptis qui sese adversus tantum hostem tuerentur, parum sibi esse præsidii constitutum animadverteret, consilium quidem inivit, ut in adversis & fluxis rebus haud improbandum, sed quod magis esset opportunum inimicorum vindicandis iniuriis, quam videretur filii rebus in posterum expedire. Genua enim accito Baptistæ Fregosio Prosperi inimico, atque adversariarum partium principi, cum illi facilitatem agenda rei demonstrasset, magnam spem fecit, civitatis Principatum per Adornii electionem occupandi. Ac quo maiore alacritate & studio rem sibi esse suscipiendam putaret: præter civium studia, qui permulti illius nomini favebant, ubi rem aggredieretur, se illi arcem tradituram pollicebatur. Cum re intellecta Fregosius se nunquam immemorem fore illius beneficii, ac tantæ oblatae occasione minime defuturum respondisset: his conditionibus est res inter illos transacta: ut recepto Principatu cum Ioanne Galeatio Sfortia filio, quem, ut par erat, suæ dignitatis auctorem & familiæ agnosceret, foedus sancte atque amicitiam coleret: in primis autem, quod utriusque rationibus expediret, neque exules unquam per ullam obiectam causam reciperet, neque ad bellum aut sibi, aut Galeatio filio ullive inferendum, pecunia, milite, ullave re alia iuvaret. Ita ille confirmatus, atque ad agenda rem Genuam dimissus, facile recepta arce, cum suorum fideli ac forti opera usus esset, Principatum occupa-

vir: atque inde Prosperum, Sfortianosque fratres ex urbe eiecit: summa fide (id quod se receperat facturum) in eo, foedere servato. At illi exulibus Genuensibus adiunctis, una cum Ruberto Sanseverinate, cuius eadem erat cum ceteris causa, se in Apuanos Ligures receperunt: ita parati animo, ut ubicunque spem reditus occasio ostentaret, insigni clade inimicorum suis ne deessent. Quod quidem cum Pontifici & Ferdinando nuntiatum esset, omni iam in Insucribus sedato tumultu, unde spes illis primum erat obiecta, Florentinos ab ea parte Sfortiæ præsidio nudandi: exulum operam peropportunam ad vires eorum distrahendas arbitrati, quæ haud satis per se esse firmæ eodem etiam contractæ videbantur, curaverunt ab illis copias in Pisanum agrum inducendas: magna illis spe reditus facta, ubi audacter incepta exequi atque impigre maturassent. Quod autem ver appropinquabat, neque satis adhuc Florentini esse parati ad bellum ferebantur: plurimum fore commoditatis in eo existimabant, si exules usi celeritate, ac rem illis nec opinantibus aggressi, ab ea parte belli initium facerent. Cum exules de eorum voluntate certiores facti, rem minime esse contemnendam putarent: optimæ spei & fiduciæ pleni tantam repente oblatam occasionem læti arripiunt. Itaque ex Liguribus, qui Adornii partibus favebant, magna hominum collecta manu: cum iis præesse Sanseverinatem placuisset, brevi quæcunque agri Pisani erant, ut in subita atque improvisè nemine iis resistere audente, aut vi, aut metu, aut deditioe recipiunt. Tanta autem erat eorum fiducia ex superioris temporis proventu: ut iam spectantibus militibus, qui in statione erant, excurrere ad portas urbis proVecti gloriæ studio auderent. Hoc in statu cum res in Etruria essent, legati a Cæsare, Ludovico Galliarum, & Pannoniæ Regibus Florentiam venerunt. Hi cum se missos ob eam causam dicerent, ut si qua ratio iniri posset, sublatis inter Pontificem atque illam Rempub. controversiis, pacem & concordiam firment:

rent: plane se perfecturos pollicebantur, ubi civitas a sanioribus consiliis non abhorreret, ut Pontifex pariter hoc sibi persuaderi adductus Regum precibus atque auctoritate pateretur. Cum his actæ gratiæ, Regesque tanti, quod sui commodi atque honoris causa, hanc sibi molestiam subeundam statuissent, omni verborum honore collaudati essent: ne quando unquam per Florentinos factum esse videretur, quo minus armis positis paci atque otio Italiæ consuleretur: præterea eorum Principum honoris causa, a quibus legati essent, missuros se legatos Romam de compositione dixerunt. Neque ulterius dilata re cum illis hoc maxime curæ esset, ut æqui atque iniqui intellexerent, pacis se & concordiæ auctores, invitos & maximis ac gravissimis coactos iniuriis cum Pontifice Maximo gerere bellum, legatos decernunt, viros amplissimos civitatis, qui inita extemplo legatione, cum nulla in re illum nacti suis rebus æquiores essent, brevi quidem Florentiam reverterunt. Cum Florentini ut quam integerrima omnia ad pacem haberent, nihil sibi reliqui fecissent: dandam sibi esse operam censuerunt, ut legitima gerere arma, cum ea non inferendæ sed propulsandæ iniuriæ causa sumpsissent, & non magis cum Pontifice Maximo, quam cum pacis atque otii perturbatore, pugnare viderentur. Ac quoniam plurimum sibi momenti accessurum ad totius belli administrationem credebant ex nobilissimi Regis & potentissimi coniunctione: qui cum Ludovico foedus & societatem firmaret, Donatum Acciaiolum legatum in Galliam mittunt. Is est Donatus Acciaiolus, a quo homine (id quod per ea tempora fuit perrarum) Latinis & Græcis litteris erudito, conversa multa e Græca lingua in Latinam & docte & luculenter leguntur: vir præterea & nobilitate & probitate vitæ pariter domi forisque habitus clarus. Itaque cum in ea legatione nondum ex Italia profectus decessisset: virtutis ergo est publico sumptu a civitate elatus, atque adeo ut posteris mortui memoria prodesset, cum liberi publici muneris ac rerum omnium

vacatione & immunitate donati, tum ad filiarum collocationem pecunia a magistratibus decreta. In huius locum Guidantonius Vesputius suffectus, ita ut se statim in viam daret, mandatis a magistratu acceptis eam postea legationem obiit. Interea cum gravi bello affecta civitas eodem tempore, sed diversis locis atque inter se disjunctis premeretur: quo maiore animo & studio & exulibus in Pisano agro, & in Senensi Ferdinando & Pontifici occurrerent: ex delectibus urbanis, milite imperato, quo præsidio Respub. adversus hominum temere collectam manum uteretur: Petrum Caponium Ghini filium, magnæ virtutis & consilii hominem, Lucam legatum miserunt: quod vererentur ne inde exulibus commeatus atque auxilia subministrarentur: in primis solliciti ut civitas opulenta & maxime opportuna propter propinquitatem gerendo bello, si æquam suis rebus & faventem nacti essent, in amicitia contineretur. Atqui suspecta legatio civitati cum animos simultatum memoria & discordiarum subiret, quæ nondum plane resederat: ita multitudinem & plebem infamam commovit, nihil ut propius factum sit, quam ut concitato tumultu, populariter Legatus vir honestissimus suæ civitatis, cum illi parum præsidi in magistratu esset, interficeretur. Ita ille functus legatione, quæ minime salutaris futura civitati, pene sibi exitio fuerat, ut nova consilia a Lucensibus inirentur, id quod tamen facile suspicari licebat, perfecit. Temporis enim vetustate sedatum pene compressumque odium, tanquam vulnus obducta cicatrice, novo ictu recruidisse videbatur. Nunquam porro est satis firma amicitia inter vicinas civitates futura. Sive enim viribus & potentia sunt pares, æmulatio imperii, sive altera infirmior, est alteri contemptioni: id ipsum & parit odium & simultates alit: ut cum illa securitatem quærat eius ruina, qua cum habet institutam contentionem de principe loco: hæc, si qua se occasio det, se ab indignitate vindicare & contemptione omni cura & studio conetur. At Florentini, ne iam vere incunte im-

pro-

proviso bello opprimerentur , neu hostes capto ex suo tempore consilio , viarum angustias præoccuparent , ac commeatu civitatem intercluderent : Herculem Ferrariensem & Federicum Mantuanorum Principem , quo bellum maiore fama apparatus per nobilissimos Duces atque in primis rei militaris peritos administraretur , Florentiam evocarunt . Quibus Carolum Bratii , ac Deiphoebum Iacobi filium , Venetis permittentibus , quod eo tempore cum Turca pacti inducias quiescebant , cum delectis militibus qui aliquot annos sub eorum signis militabant , socios atque adiutores ad bellum gerendum esse placuit . Cum magno equitum & peditum numero comparato , vires cum Ferrariensi & Mantuano coniunxissent : ad eas copias , quas secum ipsi adduxerant , aliis insuper acceptis , se ad Pisas exulibus opponere , atque ibi facere belli initium constituunt . Erat autem summa eorum consilii , ubi (quod sibi spondebant) exulum vires disiecissent , tumultuariam manum , & temere collectam : Senam , quo tota belli moles inclinarer , exercitum adducerent , ac cum Regiis , universis viribus de summa belli decertarent . At exules eorum cognito adventu , qui ad Auferem annem stativa habebant , quoniam multo se esse inferiores militum numero intelligebant , veriti ne pauci a multis circumvenirentur : aliquandiu ad timoris tollendam opinionem iisdem in castris commorati , cum ab exploratoribus propius hostes adventare cognovissent , unde discesserant , se in Ligures Apuanos receperunt . Ita illis profectis , atque ad ea oppida , quæ amissa erant , exercitu adducto : omnia , ut nihil hostile in Pisano agro relinqueretur , quod bellum in diversa parte gerentes sollicitos haberet , recepta præsidiis firmarunt . Eo metu Florentini liberati copias omnes inter Collem oppidum & Fanum Geminiani , quo commodius faciliusque exercitu lustrato , de omni belli ratione ineunda statuerent , nullo dato spatio hosti ad loca æquiora occupanda , adduci imperant . Cum eo Duces summa usi celeritate exercitum duxissent : animad-

versum

versum est, ex Bratianis militibus & ex Sfortianis æque multos, qui ex Insucribus missi erant ex foedere Florentinis auxilio, sub iisdem signis militare. Ea ex re verendum erat, ne vigentibus adhuc partium studiis, & nondum plane odiis restinctis, cum levissimis quibusque de causis quotidie venturi ad arma magna cum exercitus clade viderentur, ne quid detrimenti Respub. atque incommodi acciperet: vix autem ne id accideret ulla ratione & consilio a Ducibus poterat obviam iri, ni dividi copias ac vires distrahi paterentur: quod iis tamen videbatur necessario esse agendum, ne si diutius iisdem in castris manerent, ex privatis simultatibus odium conceptum in minime dubiam multorum perniciem erumperet. Itaque cum hoc tutius visum consilium esset: Carolum cum ea militum parte, quibus ipse imperabat, in Perusinum agrum mittunt, qua in re minime dubium erat, ob eas causas, quas superius commemoravimus, non esse plurimum illius rebus prospectum: ceteros quo transitu hostes prohiberent ubi vim facere conarentur, Pogibontios, qua erat aditus in Florentinum agrum, eodem tempore ire iubent. Bonitium a veteribus oppidum appellatum est, ut quibusdam videtur. Hoc consilio necessitas hostibus imponebatur, nisi negligere Perusium mallent Pontificis perstudiosam urbem, quæ in magnum adducta discrimen, ubi pergerent cunctari, ventura propediem in Caroli potestatem videbatur, copias quod ipsi coacti egissent, distrahendi. Præterea quo ancipiti cura distractum Pontificis animum a belli consiliis avocarent, operam dederunt, ut Nicolaus Vitellius, quem antea illi cecisse Tifernatium Principatu demonstravimus, suarum partium hominibus collectis, eam urbem Laurentio Vitellio eiectione, quod non illi erat admodum difficile futurum, a suis quotidie ad reditus spem incitatus occuparet. Porro Laurentius quod maxime valere gratia apud Pontificem ferebatur, ac plurimum illius partibus favebat, auctoritate princeps in civitate habebatur. Quæ omnia optimo consilio & ratione

tione administrata, cum viderentur propediem cum exitum habitura, quem maxime sibi animis spondebant: Carolus, qui iam Perusinis omni belli clade affectis magnam in spem potiundæ urbis venisset, non suorum magis quam Reipub. adverso tempore moritur. Eodem vero tempore Vitellius, quanquam nondum urbem occuparat, late agrum populatus, eo Tifernates adduxerat, ut omni spe propinqui auxilii adempta, suis rebus consulere atque inire consilia de tradenda urbe cogerentur. Pari usi felicitate qui Pogibontios ad transitum hosti claudendum missi erant: non solum, quod iis datum negotium erat, hostes aditu in Florentinum agrum prohibebant, sed iis etiam invitis, cum minime auderent se eorum conatibus opponere, impune ad urbis muros nullo eos prohibente excursiones faciebant. At quanquam Caroli immatura atque inexpectata mors Florentinis, quibus in illius virtute & consilio plurimum ad omnia momenti constitutum erat, perincommode videbatur accidisse: ea tamen post illius mortem evenerunt, ut certa illos victoria, nisi ultro offerenti se fortunæ defuissent, explorataque maneret. Pontificii enim exercitus Duces, cum certis nuntiis de Caroli morte acceptis, Florentinos, quos iam factos rebus secundis negligentiores rebantur, ac se illis præterea in magnam contemptionem venisse non ignorabant, se posse de improvviso opprimere sperarent: castra inde movere atque illos adoriri constituunt. Itaque magna trepidatione & tumultu quo timoris opinionem hostibus augerent, militibus iussis vasa colligere, recta ad Thrasymenum lacum, nobilem Annibalis de Romanis victoria, contendunt. Quod hostium consilium cum Iacobus Guiciardinus exercitus legatus cognovisset: re antea cum Ruberto Malatesta communicata, cuius erat in exercitu ob singularem virtutis opinionem & rei militaris scientiam magna auctoritas & existimatio: propius ad hostes castra movere, ac cum iis duplici errore captis decernere totis viribus constituit. Cum autem ab iis se peti viderent, quos

quos adoriri ipsi constituissent, non, ut existimabant, paratis, ac nullo certo imperio atque ordine dispersis & dissipatis, sed animis ac viribus ad pugnandum paratis, falsos illos sua opinione nullo negotio se oppressurum, cum præsertim nihil hostilis atque infesti a tergo relinqueret, arbitrabatur. Neque illum frustrata sua spes atque opinio est. Nam simulatque signum militibus pugnae dedit: Pontificii, quibus aliquanto maiorem spem in hostium contemptione, quam in vera virtute atque animi magnitudine posuissent: cum militum vim atque impetum, qui ut in imparatos & perterritos, sua etiam opinione vehementius atque acrius invehebantur, sustinere haud facile possent: perturbatis ordinibus primum loco moveri ac pedem referre, hinc terga vertere, ac postremo graviore urgente metu, præcipiti se fugæ mandare coeperunt. Quæ res Florentinis minime dubiam victoriam fecit. Huius rei nuntio Florentiam perlato, lætam civitatem, quæ iam a gravi metu respirare, ac tanquam emergere ex adversa tempestate videretur: Pogibontiis tristiores nuntii subsequuti, gravius aliquanto eam & vehementius affecerunt. Nam cum præda ingenti parta ex hostium agro, inter milites (ut fit) in prædæ divisione magna esset exorta contentio: Ducibus ambiciosius, quam aut temporis ratio aut Reipub. dignitas postulabat, causam suorum defendentibus, ventum erat pari animorum ardore utrinque ad arma. Cum ut hinc magna esset clades expectanda, nihil ad speciem iusti proelii deesset: ægre quidem legatorum auctoritate interposita, qui Reipub. nomine exercitui præerant, sedata in præsentia tanta seditio est. Postremo cum avaritia inter milites, studio inter Duces, quo elati aliorum causam suam fecerant, pessimo exemplo certaretur: nulla iam reliqua spe alia ratione animos conciliandi, alterum esse mittendum censuerunt: nihil illum arbitrati ex usu Reipub. facturum in magno militum odio & dissensione, etiam si honoris existimationisque causa, uno animo cum collega bellum, ut instituerat, administraret.

Ita

Ita Mantuano copiis præesse iusso: Hercules, quem minus fore æquum suis rebus censebant, insigni Reipub. illato detrimento, cum magna exercitus parte, qua ex re eius in primis vires extenuabantur, ex Etruria abiit. Verisimile est quod superiore bello Venetis exulum causam defendentibus, in eorum exercitu militaverat, cum antea in civium dissensione minime obscure Neronii & Soderini partibus adversus Medices favisset, Laurentio uno id procurante, aut missum esse factum, aut, quod probabilius est, sua sponte ipsum nobilissimum Ducem & qui parem eundem atque æmulum, haud satis æquo animo videretur in belli administratione laturus, discessisse. His rebus cognitis, Alphonsus Calabrorum Dux qui Regiis copiis præerat, Sena, ubi substiterat, motis repente castris, ne magnam oblatam occasionem belli administrandi prætermitteret: adversus hostes ire incredibili usus militum studio properavit. Sperabat enim, quoniam quicquid roboris in exercitu habebatur, Herculis discessu erat detractum, quicquid ille studii & celeritatis adiecisset, fore ut id magnum momentum ad totius belli summam afferret. Quæ illum spes minime fefellit. Simulatque enim adventare illum Florentini cognoverunt adeo universi perterriti dicuntur, ut cum in omnium trepidatione causam omnino cur trepidandum esset ignorarent: vix certiore de eius adventu nuntio accepto: quanquam illi & loci æquitate, cum egregie munitus natura atque opere haberetur, & tormentis atque omni alio belli apparatu multo hostibus superiores essent: non sine magna eorum admiratione, qui tam præcipitis ac turpis fugæ causam quærent, terga verterunt. Quod autem fama nunquam antea cognitum erat (tam imbellem militiam tum Principes Italiæ alebant) neque hostium conspectum sustinere ausi, tormentis, tabernaculis, impedimentisque omnibus prædæ relictis, unius cura salutis anxii, nominis, famæ, existimationis obliti, sese fugæ dederunt. Hac parva victoria Alphonsus non tam suorum virtute,

cuius nullum adhuc erat periculum factum, quam hostium summa ignavia & timiditate: tanquam belli finis, ac fructus victoriæ in prædæ divisione constitisset, partienda ea cum avaro milite occupatus, hosti, quem adhibita celeritate delere potuisset, spatium ad se recipiendum reliquit. Celeriter fama tantæ cladis Florentiam perlata, magno terrore & tumultu civitatem complevit, pari illam & suorum ignavia perditam, & hostium servatam. Ac quanquam is erat Reipub. casus, ut quovis etiam tempore magnopere esset civitati extimescendus: tamen quominus parata adversus illum in ulla re subsidia haberent, gravis exorta simul pestilentia efficiebat. In magno enim omnium metu, cum permulti relicta urbe, tanquam in multitudine perniciosior contagio ac præsentior mali vis non æque facile caveri posset, villarum amoenitates & recessus quæssissent: repente male gestæ rei fama eodem pervagata, cum coniugibus & liberis, quos magna sequebatur agrestium turba, desertam paulo antea patriam proditamque repetebant: inter duo gravia vitæ discrimina satius esse ducentes animam agere in complexu suorum, quam hostibus immanissimis & non ita cupiditate gloriæ, atque odio sui gerentibus bellum prædæ relinqui. Cum tot malis circumventa civitas, in primis eorum quæ impenderent debilitata metu, fere de salute desperaret: vetere instituto maiorum iam antea magistratu creato, cui belli cura atque administratio mandabatur: factum ab eo decretum ad exercitum mittitur, qui ad Perusium a Carolo adductus, adhuc ibi eo mortuo constiterat: ut omissa in præsentia eiuscæ belli cura, ac collectis ex fuga, qui reliqui erant ex superiore exercitu, quique palati & vagi nulloque certo Duce ferebantur, omnibus viribus adversus Alphonsum rem gererent. Eum enim recenti victoria elatum iam quicquid intra annum Elsam atque Vibem erat, incendiis & populationibus infesta omnia faciendo, occupasse fama erat. Et si igitur obsessa arctissime urbe, haud dubium erat, quin brevi Perusini, cum
ulti-

ultima omnia essent passi, deditionem facerent: accepto ramen magistratus decreto, cui plane esse parendum censebant, cum tutius præsertim consilium videretur, tueri sua, quam aliena ire oppugnatum: ad Fanum Cassiani, quod oppidum Florentia abest VIII. mill. passuum, copias duxerunt. Ita autem consilium explicaverant, ut cum victi exercitus reliquiæ eo convenissent: tum plane viribus superiores, aut cum hostibus conflicerent, si, quod futurum credebant, potestatem pugnandi facerent, aut conantibus ulterius progredi obviam irent, ad omnem subitum casum urbi semper præsidio futuri. At exercitus discessione Perusio soluta obsidione, cuius incommoda haud diutius sustinere posse videbatur: Pontificis milites gravi cura ac metu levati, impune Cortonensem agrum atque Aretinum populabantur: facileque apparebat, nisi qui eorum ferociam atque impetum retardarent, iis obviam mitterentur, insignem cladem Rempub. atque ignominiam ab ea parte accepturam. Nam & Regii iam Pogibontios & Vicum oppidum in deditionem acceperant, & Certaldo capto & direpto, Colli imminebant. Quod oppidum & sui natura munitum, & in primis eius regionis omnis Reipub. fidele, cum desperarent oppidanorum voluntate posse recipere, adhibitis tormentis oppugnare summa vi ac militum studio instituunt. Qua re Florentini cognita, qui iam copiis ad Cassiani Fanum contractis minime videbantur inferiores futuri, si iis dimicandi opportunitas aliqua daretur: ne oppidani, qui propter exiguum propugnatorum numerum haud satis pares habebantur ad hostium vim atque impetum ferendum, longiorem autem obsidionem ferre non poterant, sibi consulere ac se Alphonso dedere cogerentur: simul & ad suorum animos confirmandos & ad terrorem hostibus inferendum propius ad illos castra movere constituunt. Ita profectionis signo dato, ad Fanum Geminiani quinque millia passuum ab hoste confederunt. Hinc cum per varias occasiones quotidie fere levioribus præliis, quibus virium periculum

ſiebat, decertaretur: quanquam Regiis quo minus libere oppidanos vexarent (ut ſuperioribus diebus conſueverant) nonnihil afferre moræ atque impedimenti Florentini videbantur: tamen cum in dies obſeſſis eſſent omnia arctiora, ac nihil illis fore præſidii in ſuorum adventu ad ſe tuendos appareret, illis aſtantiſque inſpicientibus (magno id quidem Reipub. dedecore, quæ adeo ignavum militem atque infamem alebat) deditiōem fecerunt. Iam hiems cum exactis Cal. Novemb. milites recta atque hiberna ſpectarent, Duces a cura rerum gerendarum avocare videbatur. Itaque ne magis militum mollitia, quam eorum flagitium infame eſſet, quorum imperio parebant: mentione primum a Regiis facta, trium menſium induciæ fiunt, cum decem dierum ſpatium Florentinis datum ad conſultandum eſſet. Turpe quidem & flagitiolum conſilium multis eſt viſum, qui duriffimo etiam anni tempore minime negligendam tantam oblatam occaſionem, tamque ad res gerendas idoneam atque opportunam cenſebant. Quid autem minus agendum erat prope- rantibus ad belli finem, quam in medio curſu victoriæ conſiſtere, perterritis hoſtibus quibus adverſa omnia ita accidiffent, ut de ſumma rerum deſperarent? Nam afferre inducias victis, cum mora interpoſita & reparare vires & inſtaurare bellum per otium poſſint, aut eorum eſt, qui nimium molliter cum hoſtibus bella gerunt, aut cum hoc perraro accadat, ut quis inimico velit conſultum, cum data facultas ſit illius perdendi: eſſe indicio videtur, magis ipſos ignavia, quam vera virtute victos hoſtes eſſe: certe quæcunque illa eſt cauſa, quæ illos moveat qui ad huiusmodi conſilium deſcendunt, ignorantium id uti victoria videtur. At civitas, quæ tot iam bellis gerendis affecta, otii atque pacis eſſet fere oblita, ubi per induciarum tempus longo intervallo ſpes illius recuperandæ affulſit: recenti malorum memoria, quæ paſſa erat, quæ mox impenderent, conſpiciendo, cum eo eſſet eorum ſenſus acerbior, quo magis ex pacis bono quam ef-

essent belli incommoda derestanda intelligebat, palam iam pacis auctores quærebat, & si qui belli mentionem facerent, de quo instaurando iam a principibus agebatur, eos oderat atque averfabatur. Querebantur enim cum exhausti privati tributis conferendis, atque exinanitum Reipub. ærarium sumptibus faciundis esset, nullum tamen operæ pretium civitati extare: contra, adversa illi semper omnia & tristia accidisse. Sive autem inertia & metu, quod mitius malum minus videretur iniquo animo ferendum: sive scelere eorum atque avaritia, qui rebus gerendis eo bello præfuisent, cum illis extraordinarii imperii vis utilitati & compendio esset, militiam habentibus pretio addictam: præter tot oppidorum amissionem, quorum iacturam permagno redimendam censebant, aversos atque alienatos optimos fidelissimosque socios. Quibus rebus ita foede ac flagitiose administratis, vix posset diiudicari, utrum detrimento maiore civitas an ignominia & dedecore esset affecta. In castris ferocem militem, in acie imbellem: & cum maiore eundem cupiditate atque avaritia ad prædandum, quam ad vincendum studio gloriæ: tum magis in eadem ipsa partienda præda contumacem, quam in defendenda adversus hostem constantem. Duces quidem factos ad eorum ingenium, molles atque indulgentes, minus certe quam æquum esset, suum agnoscentes in protervos atque audaces imperium. Itaque inane esse nobilitatis nomen quod iactent: ut cum illiberales ipsi & fordidi sint, facile ostendant, nulla se alia re a gregariis militibus quam maiorum imaginibus differre. Cuiusmodi autem eorum virtus sit atque in re militari scientia & usus, exitum tandem belli declarasse. Prædæ aviditate incensos milites, prope iusto prælio atque infestis utrinque signis concurrere passos esse. Mox cum pugnare cum veris hostibus oporteret, ubi animi vis præsens & robur præstandum esset, abiectis turpiter armis, neque eorum expectato adventu, æque male partam defensamque prædam, simul cuncta quæ sua essent, terroris & formidinis

dinis plenos prædæ reliquisse. Alia nunc consilia videri esse ineunda: & qui bellicas artes non calleant, aut quoniam militiam habeant quæstuosam, neque animos neque vires afferant ad res gerendas pares, iis esse pacem, qua fruuntur, & se dignum quæstum in urbano otio atque inter mensarios & negotiatores quærendum. Qua re cum satis iam & domesticæ ignaviæ, & externæ virtutis factum periculum, ac magno id quidem Reipub. incommodo sit: quod esse reliquum videatur, per pacis auctores ac Reipub. amantes cives, qui minime sint defuturi, an tantis malis finis ullus reperiri pace concilianda queat, tentandum denique experiundumque esse. Hæc non solum palam inter privatos, facile libera civitate impunitatem in maledicendo, & petulantiam tuente, sed in consiliis publicis & quidem cum Laurentius & magistratus adessent, quem unum præcipue peti apparebat, dicebantur: ut cum mentionem de bello instaurando facere instituisset, non defuerit, qui illo interpellato defessam civitatem diceret gerendo bello atque aversam ab aliis consiliis pacem quærere, neque mentionem armorum fieri pati ullo modo posse. Qua in rerum difficultate tanta cum parum in Venetis constitutum præsidii haberent, qui se bello alligari, quod privatorum causa susceptum adversus Pontificem contenderent, minime æquum censebant: in Sfortia & pupillo eodem, & domestico ac civili bello implicato, magis voluntatem egregiam atque animi propensionem, quam vires ad se iuvandos esse intelligerent, statuerunt omnino, ceteris omissis consiliis, de pace esse agendum. Vna erat dubitatio reliqua, cum de hoc conveniret, a quo duorum potius pacem peterent, ne quando frustrati sua spe alterum tanquam non prius conventum, ubi ei alter prælatus esset, minus æquum facilemque invenirent. Ea brevi disceptatio discussa compressaque est. Nemo enim dubitabat, tametsi cetera paria haberentur, cum in altero belli summa, in altero accessio esset: quin & viribus firmior Ferdinandus, & constans magis in amicitia

citia & societate tuenda, si animum ad pacem inclinaret, non esset Xysto præferendus. Nam ut minus etiam de Pontifice dubitarent homine iracundo & pessimo exemplo in summa potestate imperii, immoderata ambitione atque animi impotentia abutente: eam esse rationem animadvertebant societatis cum eo & foederis firmandi: ut dubium relinqueretur, quicquid cum eo transsegissent, in alterius Pontificatu quam diu stabile esset ac firmum futurum. In Principatu enim, qui non hereditario iure, sed paucorum suffragiis, atque ut fors & temeritas suadet sæpius defertur, diversa fere hominum studia solent voluntatesque animadverti: ut raro admodum acciderit, quod præsens optimam etiam sequutus rationem instituerit, id ut ei qui successerit, probatum æque diu ratumque fuerit. Natura enim hominum id fert, ut magis omnes suis studiis: atque adeo iis quæ minus certa ratione possunt tueri, quam alterius institutis, tametsi eadem esse optima intelligant, parere velint. Sæpe autem videmus accidere, ut cum Pontificatus ac summi imperii potestas a vehementiore homine ingenio administraretur, omnibus semper formidabilis, cum in facienda iniuria impunitas & licentia, in declinanda religio tueatur, ingentia mala in Christianam Rempub. invehat. Qui enim semel animum induxit ut iniuriam faciat, is cum ad voluntatem facultas lædendi atque impunitas accedit, & ferociam & contumaciam æque addendo, facere eandem pertinacius perseverat. In præstanda fide raro idem constans habetur si quando illam alteri obstrinxit, cum se legibus solum a quo fidem præstari oportet, religionē impeditum qui illam exigit, & propterea minus audacter suum ius persequi animadvertat. Itaque in Pontificis Maximi amicitia & societate, neque ubi res prospere succedant, sunt communia victoriæ præmia, neque belli pericula, quæ necessario subeunda sunt iis qui arma gerunt, ad eum pertinere videntur, quem tanta opinio hominum & religio in terris tueatur. Omnes enim in gratificando

Pon-

Pontifici pariter, & in eodem sublevando, si quando iis de suo iure decedendum sit, suæ religioni se & fidei consulere existimant. His rationibus animis confirmatis, Laurentium Medicem, cum auctor ipse eius sententiæ esset, mittendum legatum ad Regem, qui iratum illius, animum placare & conciliare quoad eius fieri posset civitati conaretur, censuerunt. Nam & videbatur magna opus esse auctoritate, ad animum Regis a Pontificis societate avertendum; qui cum noni foederis religione solum, sed voluntate & studio etiam coniunctus haberetur: (id autem erat fere necessario futurum, ubi ille sibi persuaderi passus esset, ut novum foedus cum Florentinis feriret) & cum is, quem unum peti eo bello fama erat, se ultro illius arbitratui permisisset, vix erat dubitandum quin magnitudine animi ac virtute tanta, quantumvis barbarus animus, & deliniri & flecti tandem ad mitiora consilia & postulara æquiora posset. At Laurentius, nondum ad illum delata legatione, cum ut illustrius pietatis in patriam studium ostentaret, suscipere omnino rem decrevisset: civitate Thomæ Soderini fidei commendata, qui tum Vexillifer Reipub. præerat, Cal. Decembrib. ex urbe proficiscitur, cum causam eius adventus omnes ignorarent. Hinc Pisas profectus, iam antea ad magistratum litteris scriptis, quibus profectionis suæ causam ac totius consilii suscepti rationem explicabat, audit sibi munus legationis quo maiore auctoritate rem gereret, mandatum esse. Adiectum autem erat decretum honorificentissimum, ut uni potestas fieret, quicquid is esse e Reipub. duxisset, sive foedus atque amicitiam ineundam, sive inducias faciendas existimaret, cum Rege transigendi. Per eadem fere tempora, quibus ea Florentiæ agebantur, Ludovicus & Ascanius Sfortia Insubrum agros populati Dertonam, Romanorum olim coloniam, occupant. Quia vero non esse penitus a se aversos Mediolanensium animos audiebant, in magnam spem venerant, iis suo adventu confirmatis, ac si qui minus suis rebus faverent, largitione & præ-

& præmio redemptis, fore ut suscepta Sfortiæ pueri curatione, non magno negotio Principatum invaderent. Aduvabat plurimum fortuna eorum consilium. In magna enim caritate annonæ, armata multitudo, ita ut minime quieturam appareret auctorem modo & ducem quærere ad seditionem videbatur: qui se a fame atque egestate vindicaret. Iam & illud ferebatur, quod in primis exulum causæ favebat, Bonæ matri & Simonetæ, cuius consilia omnia agi existimabantur, magnam a plebe conflantem invidiam: quæ quod civitas rei frumentariæ angustiis laboraret, culpam omnem in illos conferebat. Ita illi magna spe incitati, fore ubi propius ad urbem accessissent, ut a suarum partium hominibus sibi portæ aperirentur, magna usi celeritate Mediolanum properabant. Id cum femina didicisset, quæ ab omni consilio inops ne quid sibi durius accideret in magna populi offensione verebatur: usa illa quidem ut adeo suo adverso tempore consilio minime improbando (quod adducta necessitate & tempore erat factura) deferre ultro Ludovico ipsa constituit. Quo autem mitius cum illo ageret, eo se illum æquiores habitura arbitrabatur. Huius consilii auctorem illi fuisse ferunt Antonium Tassinum Ferratiensem quendam, cum ex humili fortuna traditus uxori ad cubiculi ministeria a Galeatio esset, sive illum sedulitate & officio, sive ingenii & morum elegantia, cui rei maxime ad Principum gratiam aditus patet, sive forma conciliatum id quod nonnulli suspicabantur. Brevi autem cum se penitus in interiorem illius amicitiam insinuasset, ceteris omnibus deiectis, ob minime dissimulata in illum Principis studia, omnia suo arbitratu administrabat. Id cum alii ferebant moleste, qui tantam inuri ignominiam notam Sfortiæ familiæ querebantur: tum unus erat Franciscus Simoneta, qui ob singularem hominum de illius prudentia opinionem, principem locum inter familiares consecutus, & hoc minime æquo animo ferret, & unius hominis invidiosæ potentiam palam fretus sua auctoritate

X x

adver-

adversari auderet. Ea ex re gravi inter illos æmulatione orta, minime quidem ex æquo loco, cum in altero vera virtus quæ contemnebatur, in altero feminæ studium & gratia conspiceretur, certabatur. At Tassinus, qui hoc non ignorabat, cum aspiraret ad maiorem potentiam, & (quod sub feminæ imperio sperare non poterat) magis eandem firmam & diuturnam: semel tanquam loco motum adversarium arbitratus se ubi paulum admitteretur deiecturum: exules fratres, quorum illi potentiam auctoritatemque opponeret, statuit in civitatem esse revocandos. Eo confirmato consilio ita Principem dolo aggressus atque hortatus esse dicitur, ut exposita illi temporis iniquitate, quæ ut nova omnino consilia postulare, ita deliberandi moram minime pati videretur, concitata iam multitudine & armata, inimicis urgentibus, nullo firmiore præsidio in externis auxiliis constituto, facile illi persuaderet, ut Ludovicum & Ascanium proposita illis impunitate reducendos, atque ubi vellent, sibi reconciliandos curaret. Omnino autem sibi futurum pollicebatur, quod Ludovicus satis intelligeret illius consilio & gratia se in urbem receptum, minime eum sibi tanto obstrictum beneficio defuturum. Quod quidem eius consilium, quamquam satis tectum atque occultum haberet, haud satis potuit Simonetam celare. Itaque homo prudentissimus, cum impendentem sibi calamitatem ab exulum reditu prospiceret, id quod postea evenit, Tassino prædixisse fertur: Ludovicum & Ascanium per illius gratiam & studium reditu impetrato, sibi quidem certum exitum: quod tamen fretus optimæ mentis conscientia aliquanto inimicorum opinione levius ferret, sed minime dubiam ei ignominiam atque exilium, quod omni esset morte illi gravius futurum, si vir modo haberi vellet, allaturum. Quod quidem haud temere ab illo prædictum brevi rei eventus declaravit. Nam Ludovicus simulatque accepta Principis fide est in urbem receptus, facile in eum, cuius unius consilio & auctoritate diu tantus principatus erat

erat administratus, calumnia conficta, & damnari hominem & plecti capite curavit. Tassinus cum sero esset expertus, quantumvis parvam iniuriam ægre magno etiam beneficio atque illustri in viro principe obliterari consuevisse: brevi postea in exilium pellitur. Id Bona Princeps cum factum contumeliæ suæ causa ægerrime ferret: tanquam sibi ea iniuria non Tassino esset illata, irata Ludovico & filii tutelam qui illi erat prædæ futurus, & Principatus procurationem reliquit, atque ex Insubribus discessit. Iam cum Laurentius Pisis magistratus decreto accepto, Neapolim vectus longa navi ad legationem obeundam navigasset: præter omnium opinionem, quod civitas per induciarum tempus advocata a belli consiliis minime hoc sibi esse timendum censebat, Sergianum Reipub. oppidum ab Augustino Fregosio, prodentibus (ut ferunt) quibusdam oppidanis, occupatur. Id ad Macram fluvium situm, Lunæ ruinis crevisse fertur, urbis olim Etruriæ nobilis. Atque oppidum quidem neque soli ubertate, neque commercio aut incolarum frequentia celebre, quod obiectum Liguribus veluti propugnaculum, Reipub. fines ab ea parte tuebatur, magnopere amissum civitatem perturbavit. Neque vero solum tantum acceptum incommodum ex oppidi opportunissimi amissione homines movebat, sed multo magis etiam causa. Nam omnes ita existimabant quod adhuc Regius exercitus in Reipub. finibus hæreret, non connivente solum Alphonso, sed clam etiam adiuvante, oppidum esse ab Augustino Reipub. interversum. Huic Florentinorum suspicioni occurrere, cum non esse plane vanam appareret, suæ dignitatis esse atque existimationis Alphonsus arbitrabatur. Itaque nihil sibi reliqui fecit, & litteris æque & legatis ad magistratum mittendis, & omnibus aliis rationibus incundis, quibus hanc a se averti suspensionem speraret. Ac quanquam hæc ita ille agebat, Florentini tamen maximo metu afficiebantur: & quod civitas ærarii angustiis laborabat, exhausti iam sumptibus ad bellum faciendis, & quod Lau-

rentius aberat, quem unum maxime ut tantorum malorum auctorem, ita etiam vindicem quærebant. Ita cum nemo superesse videretur, cuius auctoritas aut præsentibus malis obfisteret, aut impendentibus obviam iret: iam penitus tanquam deplorata re, desperandum de communi salute censebant. Nam adversus Regem & Pontificem manebat adhuc integrum bellum, cui diutius gerendo minus pares se esse intelligebant: & cum iam neque in Insucribus (tanta facta commutatione rerum) neque in Venetis, his de causis quas superius demonstravimus, quicquam præsidii ostenderetur: erat magnopere verendum, ne Genuensium armis tanquam additamenti loco accedentibus ad bellum, Respub. in magnum rerum omnium periculum adduceretur. Una spes his malis sollicitis solatio erat, quæ tota esse posita in Laurentii prudentia & virtute videbatur. Nam si is ex Reipub. dignitate (quod haud penitus diffidebant) cum Rege transigisset, non dubitabant, quin cetera etiam omnium expectatione mitiora civitati obvenirent. Iam vero ille secunda usus navigatione Neapolim appulerat, ac civitate omni illius visendi studio excitata, a Ferdinando regia magnificentia & comitate, cum illi Federicum filium magna suorum frequentia comitatum obviam misisset, erat exceptus. Ac cum propius ad urbem accessisset: dicitur illi Rex minime tanquam privato, qua in re decedere plurimum de suo iure videretur, obviam processisse: cumque ex regiis equis unus adductus esset, quo vectus Laurentius una cum Rege in arcem contenderet, non acute minus quam false & venuste cum perstrinxisse ferunt: tum enim, inquit, sibi equo opus fore, cum a tanto Rege sibi facto æquiore pacem impetrasset, quo nuntio suis optatissimo ut citius civitatem impertiret, sibi esset celeritate utendum. Ad celebrem hominis famam ceperat animos tacita quædam admiratio: cum unus is esse diceretur, cuius causa perniciosissimum bellum duo potentissimi Italiæ Principes patriæ intulissent: tantum autem in

eo pietatis studium extitisset, ut animi constantia quadam invicta, cura omni propriæ salutis animo abiecta, ultro patriæ servandæ causâ, hostium se potestati infestissimorum permisisset. Quanti autem ea res esset æstimanda, satis quidem in eo apparere: hostem enim, & quidem hostem acerrimum magnis iam & acceptis & illatis iniuriis, subito ex animo simultatis omnis memoria oblitterata, dignum illum duxisse, quem omni genere officii complexus, atque adæo eadem cum Repub. manente causâ belli, privatim amicitia iure atque hospitii devinctum apud se haberet. Atque post prima illa persoluta humanitatis officia, quæ adeunti primum Regem obeunda erant: cum primo congressu nihil aliud agi placuisset, quam ut lenocinio orationis & comitate quadam, quæ in eo virtus dicitur plane regia fuisse, facilem sibi aditum ad Regis benevolentiam compararet: diem colloquio constituit, quo die remotis arbitris, cum eo ageret de iis quorum causâ missus erat. Qui ubi dies advenit, ita illum allocutus fertur. Et sapientia tua, Rex, singularis, & animi magnitudo ac moderatio summa, agenrem me gravissimis de rebus & maximis magnopere confirmat. Itaque sive ego adverso patriæ meæ tempore abs te pacem petere institutam, facilitate quidem te ac lenitate pari in simultatibus ponendis esse intelligo, cuius nullæ præsertim satis graves causæ extant: sive autem communis salutis causâ id censeam mihi esse agendum, pari eundem animi prudentia & consilio præditum, non dubito quin æquissimum habeam in communi salute procuranda: qui unus maxime quæ ex præsentî bello impendeant calamitates quasi ex altissima specula longe antea animo prospicias. Nunc cum ego utrumque agam: & patriæ meæ servandæ causâ, cuius rei potestas in te uno summa est, & concordia atque otii in Italia tuendi, quæ in re & de tua dignitate plurimum & de huius Regni salute agitur, nihil subesse causæ video, cur non ego te mihi hodie magna alacritate animi affuturum putem.

Ma-

Magni hominis est inimicitias ponere: sed quæ tamen in nemine cum laude, in Rege vix unquam sine gravi offensione hominum atque invidia esse diuturnæ possunt: amicitiam instituire, inimiciis positis, perraro alii possunt, at Rex semper & quidem Ferdinandus Rex debet. Quæ enim cum laude fiunt, facere debent semper qui ea agere & possunt & noverunt. Ita nemo facile privatum hominem reprehendet qui condonandis iniuriis inimico se difficilem præbeat, merito idem Regem, qui in eo se minus exorari patitur. Res autem una est quæ animi magnitudinem requirit, quæ virtus in privato admirationem habet, non habet in Rege laudem. Huius enim est propria: in altero si adest, datur laudi, æquo animo eadem desideratur. At dignitati semper in agendo debet Rex consulere: quid cum dignitati est adiuncta salus? Pacem abs te Florentini petimus, si a Rege quidem certa impetrandi spe, si ab eo qui ut hostis sit se Regem esse obliviscatur (non verebor quæ sentio dicere æquitate summa fretus tua) tanto id laturo levius, quanto magis illum sibi infestum quam nobis relinquemus. Sed ut minus de hoc dubitem singularis tua virtus facit. Ita autem Regnum fortunæ debes ut virtuti plus debeas, quæ te Regno dignum effinxit. Verum id a te petimus quod nobis quidem necessarium, tibi salutare maxime futurum contendimus. Ac cum minime hæc instituta a me oratio sit tui docendi causa, ita autem te patriæ meæ placandi, ut intelligam mihi cum lenissimo eodem Rege & mitissimo ingenio esse agendum: illud tantum modo, si potero, efficiam, ut cum tua sponte sis propensus ad meliora consilia, & quæ pariter probari nobis perspecta intelligas, nihil iam nobis sit in mora, quin pari contentione & studio, ad ea quæ meliora esse animadvertimus, contendamus. Itaque ea pars a me orationis omittetur, quæ aut iracundiæ tuæ in nos sedandæ, aut imperrandæ patriæ saluti esse comparata videatur. Minime enim est verisimile tantum Regem ulla vi magis ora-

orationis permoveri, quam clementia, æquitate animi, studio gloriæ & laudis: in conservanda præsertim civitate cum in primis Italiæ nobili & clara, tum (si modo hæc dici præsens nostra fortuna patitur, quæ tamen vera sunt & nemini obscura) cuius multa atque illustria semper in Christianam Rempub. merita extiterint, & nisi quæ nobis iniqua obsistat & fatalis vis, videantur in posterum futura? Valeat hæc quidem ratio, aut apud homines imperitos, qui sensu magis quam ratione ducuntur, aut apud barbaros animos, qui summi beneficii loco haberi volunt, si flecti se precibus magis ad officium, quam causa & ratione patiantur. Apud Ferdinandum Regem, cum causa & ratio pariter, tum existimatio hominum & fama semper plurimi erit: ita quidem si non illa magis faciendis iis quæ præclara sunt, quam tuendis iisdem & conservandis comparatur. Sed ut hæc tandem omittam: quid minus in præsentia convenire nostris rebus videtur (communem iam ego causam hanc faciam) quam eo in bello perstare, in quo æque & qui victi sunt, & qui vicerunt, cum illinc vires deletæ penitus, hinc affectæ atque extenuatæ fuerint, necesse sit communi inimico & in huiusmodi occasionem servanti integras suas, prædæ relinqui? Duo enim in Italia Principes, quorum summa auctoritas habetur adversus nos iuncti foedere estis: quibus ita secunda multa & prospera evenerunt, ut tamen ipsi qui a vobis vincimur, conditione vobis simus paulo deteriore. Nam Sfortiæ Principatus in magna tutorum diffensione parum firmus, idem vigilantis hostis & potentis insidiis, quæ tectæ religione foederis latent, expositus est. Vnus Venetus Senatus est reliquus: cum integer ipse bello & nostro Galeatiique foedere, satis tutus ab iniuria, tum vero ex aliorum tempore ubicunque occasio vocare videatur, paratus semper non invidiosa magis quam formidabilia omnibus arma inferre. Ac minime vereor quidem ne quod ego mox sum dicturus, ita excipiat, quasi a me dictum sit iactantiæ causa (nihil enim minus præ-

præsenti nostræ fortunæ videtur convenire) sed tamen si Veneti magis suæ fidei consulere, quam insidiari nostro temporì voluissent: & meliore nunc loco nostræ res essent, & minore cum pudore, certe non ita afflictis & perditis nostris rebus, de pace tecum, Rex, ageremus. Sed hoc sane fuit Venetorum consilium, quod ex veteribus eius civitatis institutis coniici facillime potest, ut cum utrique nostrum fessi bello gerendo essemus: ipsi integri succedentes, tanquam iam rerum omnium arbitri constituti sibi gradum atque ascensum ad totius Italiæ imperium patefacerent: quod quidem facile nisi quis Deus mature eorum ambitioni occurrat, videntur esse facturi. Ac nemini sane dubium est, quin Veneti propter magnitudinem imperii non sint omnibus Italiæ Principibus formidabiles. Sed tamen, si quis spectare diligentius rem velit, nulli tamen æque ac Ferdinando Regi timendi esse in Italia videntur. Ita enim illi superum mare perpetuo infestum suis classibus habent, ut non secus atque Liburnorum & Illyrii oram, quæ eorum paret imperio, littora Apuliæ legant, ac portibus qua modo illis opportunum sit impune utantur: Quod quidem quam tutum Neapolitano Regno sit, non modo in aperto bello, sed in occulta simultate & dubia fide, nemo est ita imperitus rerum quin intelligat. Vna est crescendi via hominibus proposita, quæ semper latissime patuit, ut ex aliorum ruina & casu sibi facto gradu, quo minus possunt suis viribus eniti, ad altiora evehantur. Ita distractis olim per duos populos præpotentes viribus Græcorum, Philippus Amintæ filius imperium Græciæ invasit: & cum hanc ipsam Græciam tum Philippo Demetrii filio atque Antiocho expulso, duo maxima Regna Macedoniam & Syriam, multasque præterea civitates & provincias nobilissimas, specioso titulo populos a Regum dominatione liberandi, suo imperio populus Romanus adiunxit. Vnius quidem est hodie in terris potentia, quam Asiæ atque Europæ populi omnes perhorrescant: faxit Deus immortalis,

talís, illi ulterius ne liceat sua arma atque terminos imperii proferre. At ita quidem per Christianorum Principum dissensiones vires auxit ad hunc diem suas, ut per hanc eandem occasionem, defessos illos magnitudine ac diuturnitate bellorum, integris ipse viribus adortus, & nullo eos negotio vincere & sibi stipendiarios facere, ac postremo maximorum Regnorum possessione sibi cedere victos coegerit. Quam quidem viam ita Venetos a parvis profectos initiis & prope contemnendis videmus instituisse, ut nemo iam non intelligat, opulentissimam civitatem & cuius tantum sit terra marique imperium, per urbium Italiæ excidia ad tantam potentiam pervenisse. Nam quid de te statuere videantur, levissima illis orta de Cyprio Regno suspicio, cui te insimulabant per viduæ Reginae & filii nuptias insidiari, satis fidem facere in præsentia cuivis potest. Nunquam est hominum fida societas, ubi utrinque vires sint paræ metuendæ. Quid cum societas nulla, magna animi offensio & simultas intercedat, in altero parum nervorum & roboris, integra & firma in altero omnia habeantur? Quid porro cum non pax modo sublata inter Principes, sed adempta etiam spes omnis pacis sit? An vero fore aliquando speras, ut Pontificis tibi sint ad bellum præsto auxilia futura? Mitto equidem nunc illud quod te minime præterit: cum eodem bello exhaustæ illius vires, quo afflictae & debilitatæ tuæ, fractæ pene nostræ & perditæ sunt: ad subitos casus, qui nunquam hominibus non varii & multi in vita agenda manent, parum præsidii tibi in illo esse statuendum. Quod porro aliud auxilii genus, aut diuturnum minus, aut magis infirmum videri hoc uno potest? Domo, ne aliunde quæras, illustria tibi ea de re exempla subiiciuntur. Nam Regni tui initio, studio partium elati summæ dignitatis & potentia homines Regni principes cum a te defecissent: Ioanne Andegavensi socio, eodem Aragoniæ familiæ perpetuo hoste, tibi communi consilio intulerant bellum. Unus autem, cuius est summa inter

homines auctoritas, Callistus Pontifex cum ad tantam dignitatem Alphonsi Regis patris tui optimi & sapientissimi suffragiis esset euectus, ita dux tanti belli auctorque erat: ut in nullo Italiae Principum propter Pontificis infinitam potestatem tibi quicquam esset praesidii relictum. Atqui invicta virtute & felicitate illa tua, solus adversus vim tantam ausus consistere, tum inimici Pontificis morte consecuta, vincere hostes summa gloria, atque e Regni finibus postremo pellere potuisti? Infirma fere semper spes est in auxiliis Pontificum, nisi aliae vires adsint, & dubia futura? cum non illa quidem in Pontificatu, sed in unius hominis vita, atque eius quidem qui exactae iam aetatis eam sit dignitatem adeptus, diu consistere haud possit, ut male fere semper cum eo agatur, cui non aliunde praeterea auxilium suppeditetur. Nam ut diu spem suam tueatur, fortunæ, id est temeritati tribuendum, cuius videtur beneficio is longius vitam proferre. Sed ut raro fortuna comes hominum studia voluntatesque sequitur, eas praecipue quæ ad rectum finem vitae & laudabilem diriguntur; ita sapius eadem cogitationes nostra & consilia, quaecunque illa finem propositum habeant, frustratur. Quæ quanquam minime dubitare possum pro tua sapientia non summe tibi esse explorata, quod in principio statim meae orationis praefatus sum: quo tamen foedere nos firmiores amicos tibi fore & socios in posterum pollicere (liceat enim quando ipsi mortales sumus aeterna posteris nostris, foedera ominari) ipsi in dicendis pacis conditionibus, tanquam non victi proelio sed bello simus, integram tibi potestatem permittimus. Qua quidem in re cum singularis tuae virtutis & moderationis fiducia nos magna confirmet, eo te fore æquiores nostris rebus speramus, quo non id magis adversae nostrae fortunae indicium, quam propensionis & studii significationem, vel ex hac ipsa mea oratione habere animadvertis. His a Laurentio expositis, Rex, qui minime ea quæ diceret, aut vana esse, aut contemnenda existimaret,

maret, cum spatium ad deliberandum sumpſiſſet, inclinato ad pacem animo, quem ad bellum ulterius gerendum vires defeciſſent, cum Florentinis foedus & ſocietatem, quibus maxime voluit Laurentius conditionibus, ini- vit. Summa autem earum hæc fuiſſe fertur: ſi cui eorum arma inferrentur, milite, pecunia, commeatu perinde ac ſi de communi re ageretur, inter ſe iuvarent. Quæ Florentinis oppida belli tempore eſſent adempta, eâ Regi ſive reſtituere illis, ſive minus vellet: integrum relinqueretur. Id datum gratiæ apparebat, quo Ferdinandus tanquam victor æquioribus conditionibus foedus videretur cum Florentinis & pacem ſanxiſſe. Ad hæc convenit, non invito Laurentio, quò ſibi clementiæ opinionem conciliaret, ut qui e coniuratis Volaterris in arce aſſervabantur (in his erat Gulielmus Patius ſororis vir) magiſtratus imperio primò quoque tempore e cuſtodia dimitterentur: tum ut Alphonſo Duci Calabrorum pro impenſis in bellum factis, pecunia ad certum tempus deſcripta, æquis penſionibus ſolveretur. His conditionibus pace firmata, Laurentius ea de re nuntios Florentiam præmiſit, ut eius lætitiæ fructum, quoniam ipſe erat præterea aliquot dies Neapoli futurus, multo antea civitas perciperet: ſimul ut ſi qui per illius abſentiam (id quod iam audiebat) facti insolentiores ad nova conſilia ſpectarent, cum qualis exitus legationis eſſet accepiſſent, a ſuſcepto conſilio deterrerentur. Nam perinde atque ad certam perniciem Laurentius contendiſſet, ita quidem divinabant, damnata hominis temeritate, ſimulatque Regi in conſpectum veniſſet, fore ut in vincula coniectus, id quod multorum memoria Iacobo Picino acciderat, a Rege crudelitate infami, & cui omnia ſua fide potiora eſſent, necaretur. Quæ quidem cum a ſolicitis de Laurentii ſalute dici appareret: eo tamen ſpectare videbantur, ut multitudinem deſperato rei eventu, cuius erat cauſa proſectus, ad nova conſilia impellerent. Nanque eodem tempore Florentini exules & qui in his maxime auctoritate valebat Dieteſalvius Ne-

ronius, tantæ oblatae occasione non deerant: ac Regem parum officii memorem, ubi obiecta utilitatis species animum moveret, omni ratione inducere ad Laurentium tollendum conabantur. Quibus ille rebus cognitis, cum inimicorum insidias diligentia summa atque industria superasset: voluntate etiam Regis aliquanto maturius, qui eius captus consuetudine ægre illum missum faceret, re quidem vera ut si quid novi consilii per illius absentiam inireretur, Reipub. tempora explorando, integra sibi omnia & ad pacem æque & ad bellum reservaret, discedere omnino constituit: veritus & ipse ne qui novi exorti tumultus, Regis animum dubiæ hominem fidei ab instituta amicitia alienarent. Itaque Neapoli prid. Non. Mart. amplissimis a Ferdinando honoribus affectus proficiscitur. Iam cum fama primum, atque eam subsequente multorum litteræ & nuntii, initum esse novum foedus inter Ferdinandum & Florentinos affirmarent: & de Rege Pontifex & de Florentinis Senatus Venetus querebatur. Ita enim superiore foedere cavebatur, ut novam inire societatem, nisi consultis iis qui vetere foedere tenerentur, neutri liceret. Itaque non solum propterea quod secus egisse videbantur quam per leges foederis licebat, violatam fidem esse ab illis censebant: sed illud etiam factum querebantur, ut qui bello gerendo socii fuissent (id autem præcipue ad Xystum pertinebat) hi a novi foederis societate per summam iniuriam excluderentur. Horum querelæ Florentiam atque expostulationes perlatae, magnum motum in civitate excitaverunt. Iam enim non deerant qui Laurentio parum æqui & calumniari eam pacem, ex qua novi hostes Reipub. exorirentur, & nova consilia agitare parati essent. Hi perfecerunt, ut cum novi belli metus populo esset iniectus, magistratus ne materia seditionis amplius multitudini præberetur (id quod accidere necesse erat, propterea quod conscientia eorum, quæ agebantur, ad plurimos pertinebat) novum consilium constitueret: ita ut cum septuaginta delectorum numero constaret,

per

per eos, multitudine exclusa, de summa rerum decerneretur. Tum legatos ad Senatum Venetum legi placuit, quem si a civitate alienatum appareret, diligenter omnibus eius circumspectis consiliis, ad eas cogitationes suscipiendas, quæ digna eius gravitate essent, revocarent. Simul alia legatio ad Pontificem decernitur, si qua modo esset reliqua spes iracundum hominem, & cuiusvis rei potius quam dignitatis suæ & muneris memorem placandi. Ac quo magis propensa civitas ad pacem videretur, qui eam legationem obirent, amplissimi homines atque honestissimi Petrus Nasius & Antonius Rodolphius deliguntur, data iis facultate quibuscunque conditionibus visum esset, pacem cum Pontifice faciendi. Non ignoro equidem hæc quemadmodum a me tradita sunt, alios tanquam adversus Laurentium facta retulisse. At Nicolaus Valorius omnia in eundem auctorem, & quidem magna cum illius laude refert. Quin etiam illud ei attribuit, ut non solum foris cura belli, sed domi eodem tempore seditionis gravi metu Rempub. liberatit. Cum enim civitas ob immanes sumptus in bellum factos, ita gravi ære alieno laboraret, ut eius dissolvendi nulla ratio iniri posset, nisi magistratus pecuniam privatis imperaret: iam plebs tumultuari ad mentionem tributi incipiebat. Itaque cum is causam publicam simul & privatorum suscepisset, magnam tributi curam populo, seditionis metum omnem magistratui ademit: mentione facta hinc de minuendis sumptibus, quos minus necessarios vix posse ferre amplius civitas videbatur, hinc de augendis vestigalibus, cum iis locandis privatorum magis rationem haberi, quam Reipub. appareret. Hæc hominis diligentia perfecit, ut & privatis nullo civitatis incommodo graviore ad suum pervenire, & magistratui tueri publicam fidem, & iis ipsis qui civitati debebant, cum non facile essent solvendo, laxiore die impetrata, repræsentare cum fide debitum ad magistratus præscriptum licuerit. Quanquam iam apud omnes pervulgatum esset foedus Regem cum Floren-

rentinis icisse: Alphonfus tamen adhuc castra in Senensi agro habebat, per causam (ut ipse ferebat) sedandi civiles discordias & dissensiones, quæ nunquam in ea civitate defuerunt, & eo tempore nondum tumultu belli sublato gravissimæ exardescere dicebantur. Atque eo quidem res erat adducta, ut postremo communi partium consensu in urbem vocatus, quo de privatorum controversiis constitueret, ac pacem inter dissidentes conciliaret: iam plura etiam sibi sumeret quam civium libertati expediret. Nam & supplicio afficiendo alios, & in vincula alios coniiciendo, tum multos in varias partes amandando, non Senensibus modo, sed Florentinis novis sociis in magnam suspicionem civitatis occupandæ venerat. Itaque cum fero illos suscepti consilii, sed nequicquam pœniteret, qui tandem quo amentia & furore essent progressi, non ignorabant: Florentini, quo minus illius conatus reprimerent, fœdere impediabantur, quod cum Ferdinando patre cupidissime ictum, omni sibi studio tuendum censebant. Tantum autem ex ea re metus civitati iniectum ferunt, ut veluti esset ventum in rerum omnium discrimen, ita prorsus Regis fidei & voluntati diffidit, de summa rerum desperarent. Ita enim censebant, cum magna atque opulenta civitas (& quod caput est) sita in Reipub. finibus, accessio esset Neapolitani Regni, quibus viribus se tantæ potentiae opponerent, plane Reipub. defuturum. His curis civitatem sollicitam, novi allati nuntii subito recreatam erexerunt. Mahometes enim Turcarum Rex iisdem temporibus Rhodum classe appulsa, cum se acerrime Rhodiis defendentibus fœde inde repulsus reiectusque esset: Achomatem unum e Regiis Præfectis impigrum atque audacem hominem, acceptam copiarum partem Apollonia traicere Hydruntem iusserat, ac maritimam illam oram omnem depopulari: non sine magna opinione, cum de improvviso perterritis incideret, per eam occasionem aliquam eius Regni partem, cui magnopere imminebat, posse occupari. Ita Alphonfus omnia
alia

alia in præsentia sibi esse omittenda consilia, atque hanc sibi unam curam suscipiendam existimans, magno metu non Senensibus magis quam Florentinis liberatis, inde castra movit. Hinc cum neque dies iter neque noctes intermitteret, peditatu subsequi iusso, cum delectis expeditisque equitum in Regnum contendit: At iam Achomates cum classem Hydruntem appulisset, quatuor milibus peditum lectissimorum, cum turma equitum expositis, urbem de improvviso adortus expugnavit: atque ad terrorem aliis inferendum direpta eadem & incensa, ad unum omnes, ita ut neque ætati neque sexui parceret, interfecit. Hinc qua aditus a mari patebat, ne temere peti ab ea parte posset, oppido munito: iam valido equitatu, quem Regia classis advexerat, instructus, non solum ad vicina oppida, sed per universum Salentinorum agrum, ita ut neque eius provinciæ intima, & maxime mediterranea, satis tuta ab eorum vi essent, excurrere audebat. Ita cum res, quæ quanquam satis magna per se erat, ut maior tamen videretur, hostis tanta potentia efficiebat, magnopere Ferdinandum movisset: non avocandum modo filium a rebus Etruriæ, sed excitandos adversus communem hostem omnes Italiæ Principes censuit: ut videretur magno fortunæ beneficio in illius Regnum immissus immanissimus hostis, qui averteret ab Etruria tantam illi impendentem ab Regiorum armis atque insidiis ruinam. Nam & Alphonsus cum Senis exercitum abduceret, in Regnum rediturus, minime obscure erat conquestus, fuisse parum semper sibi æquam fortunam: in propinqua spe potiundæ Etruriæ, adeo suo opportuno atque idoneo tempore: nimium sibi tamen adversam restare visam esse. Hic tantus subito exortus in Italia tumultus, facile perfecit, ut Pontifex (cum unus omnium maxime abhorreret a pacis consiliis, qui esse aliis pacis auctor deberet) veritus ne diutius tantæ rei invidiam posset sustinere, de pace mentionem facientibus se æquorem præberet. Qui eius animus cum minus Florentinis obse-

obscurus esset : aliam legationem, quando minus ex sententia superioris eventus processerat, longe honorificentissimam decernunt: ex principibus civitatis, qui munere legationis fungerentur, duodecim delectis. Atqui homo ferox, & immiti implacabilique ingenio, ne in remittenda iniuria (quod sibi minus fore honorificum putabat) magis causæ quam temporis habuisse rationem videretur: non est passus antea se a legatis adiri, quam diu per certos homines pacis conditionibus iactatis, invitos illos ad quas maxime vellet, durissimas atque iniquissimas perduxit. Tum victa hominis pertinacia, patientia atque obsequio legatorum: frequenti Patrum concilio iis potestate dicendi facta, unus ex his ita dicitur verba fecisse. Quando nihil minus convenire videtur, quam ut qui veniam victi pacemque petunt, causa cum eo ac ratione pugnent, a quo pax & venia petenda est: brevis sane nostra oratio est atque explicata futura. Ut autem nulla est satis æqua ratio, quæ in causa etiam optima, adversus parentes liberos tueatur (vindicanda enim horum iniuria, nunquam non læditur pietas, cum ubi illa a parentibus profiscatur, iniuriæ semper nomen amittat) ita de eo iure decedimus, quod esse nobis nullum potuit, quandiu cum Pontifice Maximo, Principe Christianæ Reipub. parente omnium qui in hac sanctissima religione censentur, gessimus bellum, atque nostram spem omnem in tua clementia, Xyste Pontifex, supplices collocamus. Quæ cum divina virtus in omnibus, Pontificis autem propria maxime sit: si illa omnibus hominum iniuriis videri maior debet, veniam Florentini petimus, non indigni qui illam ab eo impetremus, quem divina lex occurrere ultro respiscentibus, quem ignoscere, quem misericordiæ arcem illam quidem munitissimam, quo se recipiant, referare iubet. Cetera quæ causa suppeditat, consulto omitimus. Ea enim si modo ulla in re nobis præsidio esse possunt, ut levior peccati causa videatur, possunt perficere: minime inficiamur a nobis peccatum esse. Temporis

ris ratio, concitata multitudo scelere improborum; imposita nobis necessitas (quod miserrimum est in liberis populis) aut dimicandi, aut serviendi, Pontificem nobis quidem aequiorem reddat: ut videamur penitus culpa carere, modo poenitentibus haud desperanda venia sit, neque ipsi, inquam, quorum hoc maxime interest, postulamus. Atque in eo tamen nobiscum agitur praeclare, quod non a iudice, cuius nomen animadversionis severitatisque est, ius ullum petimus (quod etiam si esset, nullum agnoscimus) sed a Pontifice Maximo, quod eius est proprium certumque munus, aut culpae liberationem, aut si nos ea magis tua clementia, quam causa liberat, eam ipsam clementiam, lenitatem, misericordiam nobis ut liceat implorare contendimus. Tandiu autem divinam te in terris gerentem potestatem homines suspicient, quandiu sceleribus hominum ignoscendo, clementiae, lenitatis, iustitiae partes praestando, te verè Christi Pontificem esse, vicariumque ostendes. Ita neque causa; cui minime confidimus, neque ullo nostro adverso tempore (levationem enim aliquam hoc culpae habet, excusationem non habet) neque alia re ulla superiores, ceteris vincimus. Postulamus ut nobis ignoscatur: sed ab eo hoc quidem qui citius se esse Pontificem obliviscatur, quam ut patiatur a se ignoscendi facilitatem desiderari. At qui id postulamus? miseri, supplices, perditis atque afflictis nostris rebus, & quod caput est, qui & resipiscimus & culpam fatemur. Eo autem in loco supplices manus tendimus, qui amplissimus idem atque augustissimus semper facilis poenitenti portus ad salutem patuit: cum ea temporis ratio sit, ut una nunc omnium vox exaudiatur Christianos Principes adversus communes hostes excitantium, id quod nullo modo fieri potest, nisi sublati antea discordiis, ac pace ubique constituta. Nam si quid in nobis praesidii ac spei est: mutatione consilii, consilii doloris sensu acerbissimo, & (quo quidem nulla est nostra culpa maior, ut maxima illa etiam sit) studio emendandi in posterum

acerrimo, atque obliterandi adeo præteritas offensiones, magis te quid Pontificis Maximi persona, quam quid causæ nostræ ratio postulet, memorem futurum speramus. Cum ad hunc modum legatus perorasset: adeo iracunde & acerbe in universam Rempub. Pontifex dicitur esse in-
 vectus, commemorandis iis quæ civitas adversus Pontificiam maiestatem fecisse argueretur: nihil ut adhuc de veterè odio & similitate remissum, reditum ita in gratiam constaret, ut datum id tempori non hominibus appareret. Quanquam, inquit, dubitari non posset, quin fracti hominum spiritus atque audacia armis magis quam poenitendi studio essent, se quidem cui supplicum preces & verba modo, non quo animo pacem a se precarentur, spectandum censeret, veniam se illis daturum: sed ea tamen conditione si animum inducerent, leges victis imponenti, ut æquum esset, nulla exceptione obtemperarent. Nunquam autem illos aut a salute sua longius, aut propius perniciem fuisse, quam cum maiorum vestigiis insistentes, unius hominis, non dignitatis quidem aut salutis tuendæ (mitius enim id malum videri potuisse) sed dominationis constituendæ causa, æque & perniciosum Reipub. & nefarium impiumque bellum cum Pontifice Maximo gerere essent ausi. Quæ quoniam minus viderent: ut furiosis hominibus & qui capti mente essent, certa victus ratio, quo citius ad sanitatem redirent, constitueretur: eas se illis pacis, leges impositurus, quibus aliquando intelligerent, & viribus quibus maxime subnixi insolecerent, & libertate, quæ esse charissima hominibus deberet, non adversus Christianæ Reipub. moderatorem, quem illi fracta armis ferocia, parentem communem omnium agnoscerent, sed pro religione sanctissima, pro salute populorum, pro pace & concordia Italiæ sibi esse utendum. Nanque & in eo illos magnopere falli, qui peccandi impunitatem & licentiam, quæ elati superbiant, tanti sibi faciendam putent: cum iidem non videant, libertatis præmium sibi, quam unius potestati atque

que imperio habeant addictam, hanc eandem impunitatem & licentiam esse. Facile autem intelligi posse, non eos liberos esse, quod quæ velint impune agant: sed quod gratis servire non queant, hanc illis mercedem a superbissimis dominis esse constitutam: opinam illam quidem quando libidinem peccandi, quam improbi modo quærant, communi habeant libertate potiolem. Quæ sane eo se libentius commemorare: quo magis etiam intelligant, non omnino illos sua opinione falsos esse, qui in principio suæ orationis parentis sibi personam imposuerint. Nam & parentis se, & quidem parentis lenissimi munere in præsentia fungi, qui liberorum proterviæ & contumaciæ oblitus, non ferro domandam sibi eorum ferociam, sed verbis comprimendam esse statuerit. Itaque se illos magnopere (quod eorum in primis interesset) monitos velle, operam in posterum darent, ne per eorum audaciam atque insolentiam, victa sua lenitate, qua illi diutius, quam æquum esset, abusi viderentur, sibi ad ferrum esset & ad arma redeundum: quod in morbis gravioribus usu veniret, quibus cum lenior curatio minus procederet, remedia adhiberentur acriora. His dictis, curavit foederis conditiones palam atque omnibus audientibus recitandas, quibus (etsi ea de re facta adhuc mentio nulla erat) tanquam non adhuc satis sævitum esset, addi præter omnium expectationem imperavit, ut Thracio bello, quandiu hostis in Italia maneret, quindecim longas naves armandas suo sumptu, ac statim Ferdinando Regi mittendas, quo illi usui ad propulsandam vim belli essent, curarent. Quod quidem durissimum civitati onus & gravissimum futurum, cum neque studio, neque gratia, neque precibus ullis, neque gravissimis denique calamitatibus commemorandis, quibus afflicta Respub. ac perdita pene esset, ut demeretur de ceteris conditionibus pacis, impetrare legati potuissent: missus postea Guidantonius Vesputius, qui functus legatione ad Ludovicum Regem iisdem forte diebus redierat, sive iam dies homi-

nem, siue preces amicorum placassent, siue cum defer-
bisset animi vis atque iracundia, sua sponte collecto ani-
mo, hoc sibi esse agendum statuisset, & hoc ipsum facie-
le, & multa præterea, quæ reconciliati animi signa illu-
stria haberent, impetravit. Ita ubique constituta pace,
Florentini tempore Ferdinandi observato, eum quandiu
liceret, quando nullo neque officio, neque religione, quam
nullam agnoscebat, movebatur, ad æquiores omnino pa-
cis conditiones perducere constituerunt. Ac minime fru-
strati sua spe, ab eo quanquam & tergiversante & invi-
to, oppida per belli tempus Reipub. adempta extorsere:
cum id illis quanquam integra res illius arbitratui permis-
sa esset, minime negare suo adeo adverso tempore aude-
ret. Nam cum ea Alphonsus impositis in singulis præsi-
diis Senensium fidei commississet: quos minime omnium
æquos Florentinis defensuros adversus eorum vim omnem
sperabat: militem inde abducere ad bellum coactus, quan-
diu spes erat ea accipi beneficii loco, petentibus non
invitus concessit. Verebatur autem ne per causam eorum
recipiendorum, inducto exercitu in Senensium agrum,
transitu eos prohiberent, qui aut a Pontifice Maximo,
aut ab aliis Italiæ Principibus posito sibi in tanto rerum
omnium discrimine, auxilio mitterentur: ut Florentini
quidem id non illius fidei magis quam tempori, cui erat
serviendum, acceptum referrent. Ita receptis oppidis, iam
omnis adempta materia videbatur Laurentii adversariis
illius laudi obtrectandi. Tanquam enim & bellum pariter
illius culpa male gestum, & iniquis conditionibus parta
pax esset: ita belli tempore in magnum discrimen illum
civitatem coniecisse amittendæ libertatis, & per inducia-
rum tempus, quo sibi modo a periculo caveret (quæ
hæc illum cura una urgebat) patriam Regi avarissimo &
crudelissimo addixisse querebantur. Nunc cum hic rerum
exitus, magis fortunæ beneficio, quam Regis voluntate
aut cuiusquam consilio esset consecutus: læta multitudo
unum Laurentium tanquam divinum quendam hominem
& de-

& delapsum e cœlo, tantarum rerum auctorem admirabatur: cum quidem nemo dubitaret non eundem deterrima conditione, quando casus magis & temeritas qualis esset illius consilii eventus, quam ratio ulla ostendisset, calumniæ atque obrectationi inimicorum, amplam fuisse materiam præbiturum. Quæ re non solum, quæ vere illius prudentiæ erant ascribenda, sed quæ fors temere obiecerat, illi laudi vertebant, cum finem rei gestæ magis homines imperiti, quam rationem & modum in agendo spectarent, qui in fœdo etiam rerum eventu, temerariis consiliis debet atque inceptis anteferri, cum ea lætum finem consequantur. Quæ dum Florentiæ ad hunc modum geruntur: in Salentinis Achomates magno terrore iam non solum vicinis populis, sed universæ Italiæ illato, crebris ex Thracia nunciis certior fit, Mahometem mortuum, ac Gemem & Baiacetem ab eo liberos relictos de Principatus successione inter se armis decertare. Itaque ne difficillimo tempore magnæ vir auctoritatis & potentiae abesset, pactus cum Ferdinando, ut recepta Hydrunte, se abire inde incolumem cum suis pateretur, nactus idoneam tempestatem ex Italia solvit: cum metu quidem ingenti Regem, ceterosque Italiæ Principes, ad quos Ferdinando victo, eius belli flamma tanquam continenti incendio perventura videbatur, falsa omnium expectatione liberasset. Et si autem belli principia fuerant minime contemnenda, capta & direpta nobilissima urbe, & quæ ad classes recipiendas peropportuna videbatur: progressus tamen & multo magis exitus belli, ubi sibi eo viribus maioribus incumbendum hostis statuisset, timebatur: cum ille nunquam non ad internecionem gereret bella. Erat per id temporis ita universa Italia divisa, ut alii Pontificem Maximum & Senatum Venetum, qui iam fœdere coierant, cum quibus Genuenses & Senenses, aliæque Italiæ civitates sentiebant: aliæ Ferdinandum, Florentinos, Ludovicum Sfortiam, cum is unus in Insubribus, eiecta Bona Galeatii matre, imperium moderaretur, fœderis principes

cipes sequebantur. Quo quidem in statu cum res essent, Veneti bellum, quod diu animis agitaverant, Herculi Ferrariensium Duci intulerunt. Querebantur enim cum Senatus beneficio, quicquid a Rhodigio oppido intra Padum amnem & Ferrariam pateret, qui ager latissimus erat, ea lege possideret, ut & sale Venetorum importato certo vectigali persoluto uteretur: & a Repub. missum magistratum ad ius dicendum acciperet, quem Prodominum appellabant, utrunque illum in praesentia facere recusare. Totius autem summa in eo vertebatur: ut cum Hercules contenderet, certum vectigali pendendo tempus ac magistratui accipiendo esse praefinitum, cuius iam dies abiisset: Veneti contra ita ius civitatis tuerentur, ut dicerent, quandiu is in possessione eius agri haereret, standum illi iisdem conditionibus esse, quibus in principio inter eos convenisset. Quae gravis controversia cum minui nulla alia ratione posset, atque omnino Hercules qui in possessione maneret, se foederis conditiones, quemadmodum Senatus postulabat, servaturum negaret: Veneti qui pertinere hoc ad civitatis existimationem censebant, cum aliam omnem disceptationem suscipi frustra appareret, quae aequo iure definiretur, bellum illi inferre, ac publicum ius tueri armis constituerunt. Quo probato consilio, Rubertum Sanseverinatem, qui iam ex Insubribus Ludovico iratus decesserat, Genua evocatum copiarum Reipub. imperatorem legunt, iussis ceteris exercitus Ducibus milites summo studio conscribere, ita uti ad certam diem praesto euntibus ad bellum essent. Iisdem temporibus Senatus Hieronymum Riarium in urbem magnificentissimo apparatu excepit, ac ne qua in re sibi quicquam reliqui faceret, quae pertinere ad illius honorem videretur, & civitate & iure ferendi suffragii, qui honos apud illos habetur amplissimus, donavit. Hic tantus Venetorum apparatus suspiciosam civitatem magnopere movit, de Pontificis fide sollicitam, quem semper pro temporis ratione & rerum suarum, consilia capturum non ignorabat.

Ma-

Magna autem hominum pars vereri videbatur, ne multo gravius bellum, & Reipub. perniciosius per belli Ferrarientis occasionem & Pontifex æque & Senatus novo illi foedere iunctus agitare. Ita summo studio pecunias cogere, commeatus expedire, delectum militum habere, atque oppida præfidiis firmare instituunt, Constantio Pifaurentium Regulo, qui copiis Reipub. præesset, delecto. Atque eodem tempore Ludovicus Sfortia, qui in novo occupato Principatu sibi omnia esse timenda existimaret: facto a Venetis initio belli, qui Insucribus confinia oppida permulta & munita habebant: Federicum Vrbinatum Ducem, cui bellicæ rei administrationem mandaverat, copias ad fines Venetorum adducere, atque adversus eorum vim, si quam parent inferre, ac defendere vicinas urbes diligenter iubet. Vtunque autem Veneti gerere bellum cum Ferrarienti statuissent: minime expedire iudicabat, ab ulla parte suos præfidiis nudatos, occasionem eos invadendi armatis præbere. At Ferdinandus præter ceteras causas, quibus Ludovicus & Florentini movebantur, ob novam initam cum his amicitiam & societatem, quod ita se non contemptum modo sed proditum etiam crederet, magnopere se Pontificem offendisse intelligebat. Itaque cum nihil ab illo præclari sibi expectandum sciret, satis illius consiliis superiore bello & rationibus exploratis: ut certiora omnia de illius in se animo haberet, simul ut cognosceret, utrum Veneti de illius sententia bellum Herculi inferrent, Alphonsum filium iussu exercitum conscribere in Apuliam præmittit. Quicquid autem ea de re statuisse Pontificem comperiat, imperat ut generoposito in gravi discrimine adversus Venetos opem ferat. Is cum ad Truentum amnem antecessisset, quo Neapolitani Regni fines a Pontificis ditione discriminantur, præmissis ad illum nuntiis, postulabat, ut per illius fines traducere copias liceret, quibus sororis viro auxilio esset: qui si liberum sibi transitum daret, sine ullo maleficio se iter facturum per illius provinciam pollicebatur. Vbi neque

que sibi facultatem dari itineris faciundi, ab inimico & irato neque quicquam posse impetrari æqui animadvertit, quod minus illius voluntate licebat, vi & armis tentare constituit: Florentinis ad bellum illi inferendum excitatis. Id autem facile se effecturum sperabat, non ignarus parum bona fide cum eo reditum in gratiam esse. Implicatum autem domestico bello non dubitabat, quin a novis consiliis deterritus, suis rebus consulere atque a Veneto bello abesse cogeretur. Id autem si assequeretur, plurimum profectum ad totius belli summam, quod erat gerendum, credebat. Interea Veneti ubique Ferrariensem agrum depopulati: Ficarolum parvum oppidum, sed maxime ad cetera belli exequenda opportunum, sæpe frustra expugnare adorti, quod egregie opere munitum erat, magno Herculis metu obsidebant. Qua re crebris ad Alphonsum nuntiis mittendis, cum orare obtestarique non desistebat, ut omissa in præsentia cura Romani belli, quod iam ille minime obscure moliebatur, perditis prope ac profligatis suis rebus ferre opem ne cunctaretur. Non minus enim id ad Regni Neapolitani securitatem pertinere, quam ad suorum salutem docebat. Cui autem dubium videri, ubi illi civitate opportunissima, ac latissimo & uberrimo agro auferentur, quin aut a superno mari Apulorum & Salentinorum urbes, aut per Apeninini iuga in Etruriam sibi aditu aperto, Florentinæ Reipub. oppida suo arbitrato adorirentur? Id illos facile adiutore ac socio Pontifice Maximo, male semper in eam civitatem animato (utinam non hortatore atque impulsore) effecturos. At iam in Latium Alphonsus progressus, sibi Columnenses socios ad bellum adiunxerat, Pontifici infensos, quod is sibi Vrsinos defendendos adversariorum partium principes susceperat. His auxiliis auctus, late belli terrore fuso, iam Vrbi universum agrum Romanum populatus, vicis castellisque omnibus aut vastatis aut incensis, quæ deditioi facerent moram, imminabat. Quæ dum ab illo geruntur, Florentini in Tifernates

nates copiis ductis, qui haud meliore fide cum Xysto in gratiam redierant, Laurentio Vitellio eieeto, urbis imperium Nicolao tradiderant. Quibus malis subito Pontifex oppressus, cum ad omnia incommoda sibi præstandum invictum animum censeret, & dignitati quam gerebat parem, minime succubuit. Itaque capto a virtute animi consilio, Rubertum Malatestam clarum militiæ gloria hominem, qui adversus Alphonsum rem gereret, suis copiis præfecit, atque ire confestim obviam advenienti iussit: cohortatus ut memor eius diei, quo illi die & principis omnium Urbis & Pontificis Maximi tuendi adversus impia arma cura tradita esset, tanto munere dignas cogitationes suscipere & tueri ante partam gloriam virtute & magnitudine animi vellet: hinc decedentem ab urbe & lætis ominibus & spe ingentium præmiorum prosequutus, delectum militum urbanorum habere instituit, quos in supplementum ad subitos casus Ruberto mitteret, atque interim esse urbis præsidio iuberet. In hoc bello cum iam sensim hominibus, ut sit longo rerum usu, apparere cœpisset, quam præpostera esset belli administrandi ratio, ubi quicquid virium & roboris esset in equitatu, exiguus peditum numerus haberetur: dicitur Rubertus Pontifici persuasisse, ut novo instituto, vires omnes ad bellum & nervos in peditatu constitueret. Id fieri debere ratione docuit, & veterum auctoritate, qui belli artes omnes multo præclarius (quod magnitudo rerum ab illis gestarum comprobaret) quam nostri homines, calluissent. Cum satis omnibus rebus ad bellum instructus, neque equitatu esse Alphonso inferior, quem admixtis Græcis sagittariis firmissimum paraverat, & aliquanto superior peditatu esse Rubertus videretur, ire audacter obviam hosti pergit. Erant in illius exercitu nobilissimi juvenum sequuti illum ad bellum voluntarii, qui ignominiosum nomini Romano ducebant, hostes prope in eorum conspectu prædas agere, atque impune ad urbis portas infesta signa inferre, audere. Eorum forti atque egregia opera

Rubertus eo bello dicitur usus esse. Cum Alphonfus vastando, prædandoque, terrore omnia & formidine impleret: iam urbani homines atque ii in primis, qui ambitione adducti & studio honorum aulam sequuntur, ut sunt homines molliores, & minime apti ad belli incommoda toleranda, de relinquenda urbe consilia agitabant. Quod cum Rubertus minime ignoraret, ne quid mollius ex sua cunctatione & mora statueretur: ad metum urbanorum tollendum, simul ad hostium minuendam audaciam, quadrato agmine propius ad illos contendit: plane obfirmato animo ubi primum illis in conspectum veniret, cum iis manus conferere. Hoc animo cum esset, in agrum Veliternum quo se Alphonfus receperat copiis ductis, altero a castris hostium milliario, plano atque aperto loco confedit. Alphonsum illius subito adventu oppressum Federici fratris adventus præterea sollicitum habebat, quem fama erat propediem cum novis auxiliis affuturum. Eo autem absente, minime virium faciendum periculum videbatur. Cum aut turpiter sibi esse fugiendum, minimeque pro vetere fama & gloria belli, aut magno suo suorumque periculo dimicandum intelligeret: ne quid minus se dignum & patre Rege admisisse videretur, pugnare constituit. Ita deliberata re, ac concione advocata, ad hunc modum suos dicitur hortatus esse: Cum vos veteranos & semper victores adversus novum militem pugnatueros animadverto, & qui ex delectibus urbanis, quod contemptissimum genus hominum est, tumultus causa scriptus nunc primum adversus armatum hostem in aciem prodit, paucis vos mihi cohortandos esse intelligo. Nulla est scientia rei militaris in eo, nullus usus: ad primum hostium concursum, abiectis armis, terga vertet. Itaque iam adesse vobis optatum diem animadvertitis, ut quod semper gloriosum vobis apud posteros futurum sit, parta de hostibus victoria (qua de re, cum vestram habeam perspectam atque exploratam virtutem, minime dubitare possum) Romam, principem olim totius orbis terrarum

urbem, sacerdotum luxuria, otio, languore, desidia perditam prædæ habeatis, præmium honestissimum vobis, atque uberrimum pro tōt militiæ laboribus propositum, quibus superiores annos me duce atque imperatore functi estis. Futurum brevi est, ut scelerum humanorum vindex divina vis, sacerdotum contaminatos mores, pium vobis & iustum gerentibus bellum, e Christiana Repub. tollat, quæ eorum flagitio & scelere iam apud exteras gentes gravi ignominia labe & turpitudinis nota infamis, priscum omne decus, existimationem, dignitatem amisit. Quid vero est quod magis a Pontifice absit, quam bellum, vis, arma, castra, acies, vulnera, cædes, populationes, incendia, urbium excidia, eversiones? Scilicet hæ sunt eorum partes, qui Christi personam in terris gerunt, pacis auctoris, ut bella, discordias, dissensiones inter Reges Christianos & Principes serant. Quicquid cladium unquam, quicquid malorum, quicquid calamitatum Italia passa est, id omne in Pontifices Romanos auctores est referendum: ex quo illi tempore desciscentes a sanctissimis Christi institutis, cupiditati, avaritiæ, ambitioni servire cœperunt. Abutuntur enim divina potestate ad suos vindicandos e fordibus, & ad honores atque extraordinaria impéria efferendos, quo nulla virtutis, probitatis, pudoris commendatione evehantur. Itaque hoc modo spectant ut in Pontificis Maximi sella, sublimi illo quidem & celso loco, e luto & cœno emergentes homines, quo triumphum agens de virtute fortuna spectetur, conspiciantur. Quæ cum vobis esse perspecta sciam, minime dubitare possum, quin vires vobis pro causa iustissima pugnantibus, animi robur, vis, audacia adversus hostem inertissimum augeantur. Hæc oratione militum animis confirmatis, illos e castris eduxit: eo consilio ut, pugnare volentibus facultas ne deesset. At Rubertus, qui minime arbitratus esset, fore sibi hostis temeritate ullam dimicandi facultatem: ubi acie directa præter suam spem paratum ad pugnandum animadvertit: quod minus per mi-

litum clamorem, qui pugnae signum poscebant; exaudiri illius oratio poterat, tantum admonitis, ut adversus impios hostes, qui Pontificem sanctissimum & pro Christi causa arma gerentem, ultro oppugnatum venissent, alacritate & praesentia animi uterentur: patriae memores, atque eorum quae in patria charissima sunt, coniugum ac liberorum, in hostem signis conversis ac clamore sublato inire proelium iubet. Pugnatum acriter utrinque est usque ad meridiem, cum neutro victoria inclinaret: qua re Rubertus accepta, qua conferta magis hostium acie suos premi animadvertit, cuneo facto irrumpit, ac iussis ubique aliis in directos & stantes impetum facere, tandem eos loco movit, ac postremo cum audacius signa inferentes sustinere non possent, in fugam coniecit: cum minime Alphonsus dissimularet, non se victum magis militum virtute & peritia rei militaris, quam robore peditum & numero, quorum producta acies latiore spatio suos a latere aperto circuire, atque equitatus usum suis inutilem facere potuerat. Pugna maxime memorabilis pro eorum temporum ratione dicitur fuisse, utrinque ad mille desideratis, quae tum magna clades habebatur. Captivorum numerus maior fuit, atque in his qui magnae homines nobilitatis Alphonsum gloriae causa sequenti ad bellum erant. Ipse tectus Turcarum praesidio, quibus per varias occasiones a suis ad Hydruntem relictis, erat usus eo in bello voluntariis, aegre evasit. Hanc Rubertus adeptus victoriam in urbem triumphanti similis est invecsus: cum mulierum ac virorum turba ingens illi obviam prodiiisset: patriaque illius virtute & felicitate servata, latum illi militibusque eius adventum gratularentur. Atque eius laetitiae fructus illi quidem brevis fuisse fertur. Nam cum (ut erat pugnandi labore fessus) in magna atque ardenti siti se immoderatus aqua explevisset: dysenteriae morbo correptus in febrem incidit, quae levis visa & contemnenda morbi initio, postremo eum magis Pontificis quam suorum opportuno tempore extinxit. Mortuum il-

lum grata civitas extulit, cum nullo genere honoris abstinuisset, qui haberi summo homini poterat, & cuius merita illustria ac recentia essent. At Pontifex tanta victoria elatus, in eo verti rem existimabat, si quemadmodum hostes vicerat, ita præclare parva victoria, nihil de summa industria & celeritate remittendo, uteretur. Eo animo cum esset, Hieronymum Riarium, iis copiis illi attributis quibus paulo antea Rubertus præfuerat, ire in Tifernates adversus Nicolaum Vitellium & Florentinos iubet. Plurimum vero ad summam rerum pertinere arbitrabatur Nicolaum Tiferno pellere acerrimum hostem & magnæ auctoritatis & potentiæ. Sed aliæ opportunitates in eo consilio inerant, minime contemnendæ. Neque enim id solum spectabatur, ut inimico pulso civitas in fide, ac per eam in suorum potestatem redactam, universa Umbria contineretur: sed magna ostentabatur spes Arimino potiundi: quæ urbs post Ruberti mortem nullo satis valido præsidio munita, relicta erat in feminæ tutela. Tantæ infamiæ regendæ certa ratio Pontifici non deerat, quæ magna & gravis subesse videbatur, recenti meriti memoria, quod adeo illius opportuno tempore insigne in illum Rubertus atque illustre constituerat. Infinitæ enim cupiditati ius Pontificii imperii obtendebatur, cum vindicandæ Flaminiae urbes a Tyrannis viderentur, quæ iam a Caroli Magni tempore Gallorum Regis post devictos ab eo Longobardos Romano Pontifici adiudicatæ essent. Causa verior alia erat: Tiferno enim recepta, atque urbis imperio Laurentio Vitellio tradito: convenerat, ut is in Flaminiam per Apenninum profectus, Ariminum occuparet, cuius civitatis Principatu augere Hieronymum Riarium constituerat. Magna quidem hominum suspicio fuit, quo res facilius mortuo Ruberto transigeretur, atate illum & viribus vigentem, non minore invidia, quam totius Italiæ incommodo, veneno ab ingrato Pontifice sublatum esse. Nam Rubertus relictum parvum filium heredem Principatus, ita uxoris fidei commendaverat, ut cum

nui-

nullius præsidio maiore niteretur, omnino confideret Pontificem, de quo ira esset meritis, si quid durius puero accideret, illius defendendi curam adversus vim omnem atque infidias suscepturum. Hac usus Pontifex occasione sive illam quæssisset scelere, sive temere oblatam non esse sibi negligendam censuisset, ex eius urbis possessione non magno negotio se & feminam & puerum eiicere sperabat. In altero enim ætas, sexus in altera contemnebatur, quæ imbecilla ad tantam vim tempestatis subeundam qua subito oppressa & circumventa erat, neminem habebat, cuius illam virtute prudentiaque moderaretur. Vsa tamen (ut in subita atque improvisa re) non malo consilio, ad Florentinos atque ad Laurentium confugere constituit: quos quidem Pontificis consilia circumspicientes, minime passuros credebat, ut ex filii calamitate & ruina Riarum vires augerentur: quod erat verisimile futurum si ille ad ceteram potentiam maritimam urbem, & in primis Flaminiam opportunam suo imperio adiunxisset. Itaque illa postulabat, cum in obsecrationem & preces conversa magnopere omnium animos moveret, ut parvum filium ab iis proditum, a quibus magis eum defensum oportebat, receptum in fidem ab iniuria & maleficio publica auctoritate tuerentur. Se tanto viro orbatam, in contento cursu gloriæ hominum expectationem virtute præcurrente, adeo gravi casu & inexpectato afflictam, si qua filio calamitas nova incidisset, in uno se Romano Pontifice per fugium omne & solatium fuisse quæsituram. Si enim ulla animi religione moverentur, ad quem magis accedere supplicem debuisset, quam ad Principem religionis, Christianæ sanctimoniam moderatorem, cui uni misericordiam partes, iustitiæ, æquitatis tuendæ inter homines impositæ essent? Si ulla beneficii recordatione, si recentis meriti memoria, a quo certius sibi præsidium suis rebus afflictis fuisse expectandum? Cum nulla fides, nulla officii religio, nulla existimationis & nominis iactura obiecta a cupiditate animum atque a scelere deterreret: com-

men-

mendare se filii salutem eorum fidei, quos si minus maiorum virtus probaret summo studio semper fidem, ius, officium coluisse; at illud in præsentia satis declararet, cum adeo immanem & barbarum hominem, perpetuo salutis suorum & libertati infestum habuissent. Non vereri autem illos debere, quin si adeo adverso suo casu infirmam pueri aetatem regendam susciperent, magnum atque uberem sui iudicii fructum essent percepturi. Cognitis eius postulatis, Florentini minime sibi esse negligendas nobilissimæ Feminae iniurias arbitrantur: non solum quod digna per se res videbatur, quæ a quovis opem atque auxilium impetraret: sed quod ad summam Rempub. pertinere iudicabant, ut Hieronymo se opponerent, quem si ex pueri oppressione vires augere paterentur, ubi id illi ex sententia succederet minime quieturum, sed de invadenda etiam Etruria cogitaturum censebant. Ita cum validam militum manum comparatam Vitellio subsidio in Umbriam misissent: facile conatus omnes eius irritos fecerunt: magno metu cum Vitellio, tum femina in primis liberata, cui magis infesta Pontificis cupiditas & Hieronymi, in sui & filii contemptione erat.

IOAN. MICHAELIS BRVTI FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER OCTAVVS.

DVM ea in Etruria atque in Vmbria geruntur, Veneti Ficarolo occupato iam exercitum Padum traduxerant, magnamque in spem venerant brevi Ferraria diligentia usi & celeritate potiundi. Federicus enim, quem unum Hercules missum sibi a Ludovico genero auxilio, summæ totius belli gerendi præfecerat, cum in adversam valetudinem incidisset, Bononiam lectica delatus decesserat. Accidit magno id Herculis & Foederatorum incommodo, qui per unius hominis amissionem, in cuius summa virtute & consilio spem omnem conficiendi belli positam habebat, in desperationem etiam consequendæ victoriæ venissent. Quæ res cum ita esset, Ferdinandus & Florentini, qui invisam Venetorum potentiam, atque opes habebant: omnia sibi esse agenda statuerunt quo properantibus ad belli finem minime dubiam victoriam e manibus extorquerent. Quicquid autem incommodi eo bello Herculi accidisset, id omne pertinere ad omnes Italiæ Principes censebant: quorum arbitri Veneti futuri ea parta victoria videbantur. Cuius illos obtinendæ spe ita se depellere posse sperabant, si avocatum Pontificem ab eorum societate, ad novum foedus cum ceteris ineundum inducerent. Id facile se assequi posse sperabant, novi Concilii metu iniiciendo, quod unum telum acerrimum Christiani Principes habeant reliquum, quod in Romanum Pontificem intendant. Opportune autem tum Basileæ indictum iri fama erat, ut minime vana eorum ostentatio facile eum posse abdu-

abducere a suscepto consilio videretur. Cum ad ea, quæ ipsi excogitassent, Cæsaris legati, qui tum forte Romæ aderant, suam auctoritatem interposuissent, tandem de pace cogitare, atque Italiæ quieti, atque otio prospicere (quam quidem rem agi videri volebant) est coactus. Ita præter Venetos, qui non antea arma ponere statuissent, quam Herculem stare conventis, quicquid ceteri adversus illos conspirarent, coegissent: pax inter omnes Italiæ Principes, ita ut communi consensu bello Venetis illato eos a Ferrara averterent, conciliata novo inito foedere est: Ac Senatui quidem potestas fiebat, foedus cum ceteris intra certam diem faciendi, ea tamen lege, ut omnino Hercule & Ferrara abstineret. His ita constitutis, Pontifex, quod eas esse suas partes ducebat, illos primo quoque tempore ex agro Ferrariensi excedere, atque ab omni in Hercule in iuria & maleficio sibi in posterum temperare iubet. At Veneti iam universo agro potiti, inclusum Herculem urbis mœnibus videbantur propediem in potestate habituri. Cum hoc minime foederati ignorarent: atque iam in suburbano Herculis septo eos castra habere didicissent, quo is deliciarum causa ferarum varia genera alebat, re in extremum adducta casum, non esse amplius cunctandum, sed illi celeriter opem ferendam censuerunt. Quo autem omnia communi consilio administrata, magis ex sententia succederent, conventum Principum Cremonam indicunt: in quo quidem exploratis diligentius omnium sententiis, de ratione belli gerendi, & qua in parte eius fieri initium placeret, statueretur. Eo certa conveniendi die, atque illa perexigua edicta, Pontificis legatus, Ludovicus Sfortia, Hieronymus Riarius, Laurentius Medices, Alphonsus, & si qui præterea iis temporibus magni nominis in Italia erant, & militiæ gloria clari, conveniunt. Ante omnia constituunt, quo distractæ facilius citiusque Venetorum vires conficerentur, ut Ludovicus aut in Bergomatium, aut in Brixianorum finibus, illis inferat bellum: id quidem per causam repe-

tendi eas urbes, quas ab illis ereptas pertinere ad Mediolanensem Principatum contendebant. Eodem tempore alios viribus coniunctis ad Ferrariam obsidione solvendam, alios ad Bondenum ad eorum classem opprimendam, quæ illic in statione erat, ire placet. Est Bondenum ad Scultemnæ ostium positum castellum, qua situm olim Bondimaium fuisse nonnulli arbitrantur. Ita fore sperabant, ut cum mediæ inter urbem atque hostium castra Veneti ancipiti malo urgerentur, eos ad quas vellent pacis condiciones perducerent. Hanc sententiam, cum tutissimam esse appareret, ita Ludovicus dividebat, ut quatenus Herculem & Ferrariam respiceret assensus, cetera magnopere improbareret: minime enim æquum esse existimabat, id sibi bellum demandari, quod geri diutius sine magna suorum clade, brevi confici, nulla ratione & consilio posset. Cum Venetis nunquam, cuius rei sæpe a maioribus esset periculum factum, non ad se tuendos modo, sed ad laceffendos alios vires essent defuturæ. Cum is visus esset magnam occasionem adimere belli celeriter atque ex sententia conficiendi, tamen ne diutius disceptando tererent tempus, quod minime per præsentem Herculis fortunam licebat, id unum omnibus esse agendum arbitrati, afflictis illius rebus opem ferre, eodem omnibus contractis copiis, constituunt. Celeriter delectu militum habito, atque equitatu comparato, cum ad constitutum diem omnes ad signa convenissent, ad hostes confestim ire pergunt. Erant in exercitu Fœderatorum equitum gravis armaturæ quatuor millia, peditum octo: Veneti peditum sex, equitum duo millia habebant. Ante omnia convenit, ut quemadmodum iactatum inter Duces erat: Venetæ classis, quæ per eos dies in Padum inducta, ad Bondenum, ut diximus, in anchoris erat, deprimeretur. Id quidem, cum famam gerendæ rei & nuntios celeritate sui adventus antecessissent, nullo negotio imparatos adorti perfecerunt: non depressa solum classe, sed etiam Antonio Iustiniano magnæ homine nobilitatis, quem

quem classi Veneti præfecerant, cum aliis compluribus in potestatem reductis. Quanquam tanto consensu conspirasse adversus Venetos Italiæ Principes videbantur, ac tanto illos in principio accepto detrimento, de pristina alacritate & studio aliquid remittere Foederati existimabant, minime illi tamen animos demiserunt: atque evocatum magnis iacturis & præmiis Renatum Lotharingiæ Ducem in Italiam devicti Caroli Burgundi gloria tum maxime florentem, copiis Reipub. præficiunt. Is ex novo delectu, militum numero auctus, cum Senatus docuisset si quid esset detrimenti acceptum sarciri studio id facile & celeriter posse, ad exercitum proficiscitur, validis præsidiiis in omnibus urbibus impositis, quæ Senatus imperio parebant, quo minus expositæ hostium iniuriis essent: simul datur negotium Ruberto Sanseverinati, ut Abduam annem copias traductas propius Mediolanum admoveat: non sine magna spe, quod iam Mediolanenses poenitere Ludovici principatus fama erat, aliquid illos per eius adventus occasionem moturos; quod tamen Venetorum consilium alium, atque ipsi speraverant, exitum habuit. Ludovicus enim ubi ad hostium adventum, armatos Mediolanenses tumultum excitare conari, atque res novas multitudinem moliri animadvertit: quando metus iam domesticæ mali urgebat, quod antea sua sponte facere recusaverat, suas Alphonsi copiis adiungit, atque in Insubres movit. Cum prædando ubique & populando, omnia infesta Venetis fecisset: iam quicquid agri in Bergomatium, Brixianorum, Veronensium agro erat, evastato, nihil illis integrum a suorum vi atque armis, præter urbium moenia, reliquerat. Tanta autem erat eius celeritas, ut venire simul hostibus & adesse nuntiaretur, nulloque in loco moratus, cum expeditum agmen duceret, facile quo visum erat excurrere, & suos recipere, inspectante etiam Severinate, audebat. Eodem tempore Hercules adversus Lotharingum crebris eruptionibus pugnando effecerat, ut nulla illi in re minus quam in armis ac vetere

existimatione esse constitutum videretur. Cum ita belli fortuna, & rerum gerendarum ratio commutata esset, Venetique in magno rerum discrimine, magis tamen socio-
rum destitutione, quam consilii inopia, aut victoriæ desperatione laborarent: iam hieme appetente in hiberna magna Foederatorum infamia concessum est. In spe propinqua belli conficiendi, fractis pene hostium viribus, quæ instaurari atque augeri tempore poterant, bello insistendum, atque fortunæ beneficio utendum, quandiu licebat, videbatur. Maturius quam aut præsentis belli ratio, aut anni tempus postularet, milite in hiberna deducto, cum quicquid profectum bello erat, corruptum militum ignavia, atque indulgentia eorum esset, qui exercitum ducebant: fortuna etiam, quo vera virtus & constantia vocabat, propendere est visa. Nam sub veris initium militibus edicto evocatis, qui variis de causis commeatu a Ducibus impetrato, ab signis discesserant: in exercitu Foederatorum cum amissa semel vincendi occasione, ne quicquam ad belli finem properarent, graves exortæ controversiæ inter Ludovicum & Alphonsum, omnia perturbaverunt. Ita grave per se bellum, ut cetera abessent, cum per multorum sententias, qui eundem finem spectarent, sed non eandem rationem eius administrandi probarent, gereretur, & foedum exitum illis, & tristem Herculi futurum, habuit. Intercedebat Alphonso cum Ludovico simulas, quæ aliquandiu male dissimulata magna cum multorum pernicie videbatur in apertum bellum eruptura. Cum Isabella Alphonsi filia Ioanni Galeatio, ut alibi diximus, patre adhuc vivente, nupisset: virilis animi puella, quæ cum ingentem fiduciam & spiritus e domo regia afferebat, tum in causa optima multo maiorem constantiam præ se ferebat, quam sexus aut ætas postularet: patrem, viri ætati atque ingenio parum fidens, diu iam precibus fatigaverat, ut generi causa suscepta, cum tueri adversus Ludovici cupiditatem atque ambitionem vellet: satis enim illum parem administrando impetio,

tristi tutelæ nomine teneri oppressum querebatur: cum ab omni muneris procuratione prohiberetur, cui assuescere Regum liberi a prima ætate consuevissent, atque id quidem tanquam Ludovici liberi, non Galeatii filius heres, in spem esset successionis educandus. Hæc Ludovici iniuria cum plane ab illo Alphonsum alienasset, ut minus per belli tempus Herculis rebus obesset, Federici Gonzagæ interposita auctoritas perfecerat. Cum is decessisset, tanta animi offensio, quæ compressa magis, quam recta aut dissimulata videbatur, recrudescere atque progredi in apertam simultatem cœpit. Itaque ne quid inimicus novi consiliî iniret, atque se minus paratum ab armis offenderet, clam agere de pace cum Venetis, ac de faciendo fœdere instituit. Qua re Fœderati animadversa, cum iam convenisse inter eos, atque initam societatem comperissent, magna quidem Herculis querela, qui se a genero proditum, destitutum a ceteris, prædæ potenti inimico relictum intelligebat, & ipsi ad pacem inclinaverunt. Nam & Veneti quo facilius distractas hostium vires labefactarent, atque Alphonsum ad sua tuenda averterent, aliquot longis navibus ad prædandam maritimam Regni oram præmissis, iam Brundisium & Gallipolim receperant, videbanturque propediem omnes Apuliæ urbes suæ ditionis atque imperii facturi. Ea res quo se faciliorem Rex pace facienda præberet, metus domestici mali fracta animi ferocia perfecit: quo minus digna res admiratione debeat videri, Venetos cum neque ad Ferrariam victi, & adversus Ferdinandum victores essent, in tractandis pacis conditionibus superiores exitisse. Nihil autem minus verisimile videtur, quam qui tanto consensu adversus illos conspirassent: eos sua sponte aut causæ, quam adeo infestis animis iam alterum annum oppugnaverent, aut hominibus, quibus cum ad internecionem gererent bellum, tribuere voluisse. Quod quidem minime a me dictum ob eam causam videri velim, quod sit mihi ulla instituta contentio cum iis, qui hæc scripserunt, a
qui-

quibus ita dissentio, ut censeam meæ fidei mihi rationem habendam, facile autem patiar eos (modo mihi fructus meæ diligentiae constet) suo ingenio uti. Sed tamen vix poterat sine stomacho præteriri, in Italia natos homines, in eam civitatem, cui exteræ nationes omnes propter singularem atque excellentem virtutis opinionem præcipue indulgeant, maledicendi occasionem cum minus a rebus possunt, ab ingenio quærere, atque ab animi morbo. Ita quanquam Veneti multa præclara sæpe terra marique gesserunt, multa cum iis adversa evenissent, tulerunt forti ac magno animo: scriptorum quibus sunt usi iniquis testimonio, cum ea elevate niterentur, neque in rebus secundis moderationis & æquitatis, neque in adversis fortitudinis & constantiæ laudem, quam æquum erat, retulerunt. Nam hoc ipso scribendo bello, Xystum (Machiavellius ait) cum ceteris Principibus adversus Venetos coisse: propterea quod intelligeret, magnitudinem Veneti Imperii Italiæ universæ exitio futuram. Ac cum de eodem foedere ageret: Veneti, inquit, pro majorum consuetudine cum bello victi atque armis essent: pace non diffidentes se superiores futuros, qua de re clam cum Ludovico egerant, foedus cum illo & societatem iunxerunt. At quæ illis causa erat diffidendi? qui instructissimam ornatissimamque classem supero mari haberent: qui victores munitissimas hostium urbes expugnassent: qui quo tempore hostes altera illis depressa classe, multis illatis cladibus superbe insolescerent, in dies obsessos arctius vehementiusque urgerent; pacis mentionem nullam facerent, multo quam antea accuratius insisterent bello? Ita autem convenit, ut Hercules Rhodigino agro, & si quid aliud esset, cuius rei causa ventum esset ad bellum, Venetis cederet: hi Ferdinando urbibus oppidisque omnibus, quæ aut in Apulia, aut in Salentinis occupassent: ita in posterum pax inter illos foedusque esset. His conditionibus, præter omnium expectationem, pax confirmata, ingentem procellam discussit, quæ subito exorta rem

Vene-

Veneram videbatur in magnum discrimen adductura. Satis hoc est documento futurum, cum aliis in rebus omnibus, tum bellis maxime gerendis, nullam rem æque obesse atque multorum imperium, cum eadem in omnibus auctoritas, minime aut fides eadem, aut prudentia sit. Inter hæc Nicolaus Vitellius, cum grave bellum sibi a Pontifice illatum sustineret, magnis erat in angustiis, Florentinorum auxiliis & maximis & fidelissimis destitutus: qui quidem, quo facilius Pontificem a Venetorum amicitia averterent, minime opportuno illius tempore ab eius societate desciverant. Quod quanquam ita esset, non ille tamen spem aut animum sua tuendi amisit. Ita autem crebris factis eruptionibus, vires hostium atque audaciam fregerat, ut magna accepta clade atque ignominia eos solvere obsidionem & decedere ex agro Tifernatium coegerit. Cuius rei indignitate Xystus permotus, revocatum Hieronymum Riarium ad urbem, maioribus etiam quam antea viribus instructum erat ad bellum remissurus. Ferox hominis ingenium (quod odium suadebat atque animi impotentia) belli finem sibi hostis exitium, non victoriam humano more propositum habebat. Verum ab hac cura illum novus repente exortus Romæ tumultus avocavit, ac pacem cum Vitellio facere, quibus illi visum est conditionibus, coegit. Superiore enim bello Taliacotii agrum, quod oppidum in Maris Clastidii veteris urbis ruinis ædificatum ferunt, Vrsinis quod erant in Pontificis partibus ademptum, Columnensibus Ferdinandus adiudicaverat, usus eorum fideli fortique opera toto eo bello. Hinc rursus cum Pontifex & Ferdinandus novum foedus fecissent, quo cavebatur ut quæ per belli tempus essent adempta, pari utrinque fide restituerentur, Vrsinis maxime urgentibus, quorum id permagni intererat, Pontifex postulabat, ut Columnenses, si modo stari conventis placeret, de Vrsinorum agro decederent, ac pacis atque otii bono, quo se auctore homines fruerentur, minime perturbare sua audacia atque ambitione

bitione vellent. Quam Pontificis denuntiationem, cum quicquid sibi esse agendum Ferdinandus statuisset, Columnenses omnino contemnerent: Xystus iracundia incensus, quæ aliorum causa erat, in tanta sui contemptione, factam suam & ad se pertinere, ac propterea sibi tuendam esse armis censuit. Eo animo cum esset, Urbinos iam per se incitatos, manus hominum cogere, reliquias veteris exercitus colligere, atque ex agris, quos homines possent armare, in eorum oppida impetum facere, agros vastare, Romæ aedes diripere atque incendere, ita ut a nullo maleficii atque iniuriæ genere abstinere, imperavit. Atqui nondum eo tumultu sedato, qui quidem magis viribus deficientibus, quam studiis partium, cum utrique & accipiendis cladibus & inferendis æque fessi essent, conquievit: Florentini Antonio Martiano exercitus duce ad Sergianum oppidum positis castris, omnia quo receptum oppidum Reipub. vindicarent, erant nequicquam experti. Ac ne quid usquam integrum in Italia esset ab armis, Genuæ Baptista Fregosio, quem superius diximus Bonæ Ioannis Galeatii matris opera Principatum esse adeptum, capto per summum scelus, atque in carcerem coniecto, Paulus Fregosius Genuensium Pontifex, cum illius cognatus & propinquus, tum facile inter amicos & necessarios princeps, auctore, ut creditur, Ludovico & consilii particeps, civitatis imperium occupavit. Quæ mala tanta cum viderentur Principum dissensione & odio in dies fieri graviora, pax (ut iam dictum est) præter omnium spem atque opinionem exorta, tollere subito visa est. Atqui ne eius bono diu Xysto frui liceret, quinto postea quam inita erat die, decessit. Cum vir acerrimus ambitione quadam non ferenda, in eodem fortunæ gradu, quo temere per paucorum hominum studia esset evectus, collocare suos constituisset: quod minus aliis rationibus licebat, vi atque armis assequi conatus, bella inter Principes, discordias in liberis populis inter privatos ferendo, perniciosum

Pon-

Pontificatum Christianæ Reip., Italiæ in primis civitatibus, sibi suisque parum honestum futurum perpetuo gesserat. Quæ una cura, ut viventem illum & quidem magna cum illius invidia exercuit, ita cum bellum tandem pax sustulisset, quam ille aut sibi parum honestam esse, aut minus certe conducere suis privatis rationibus arbitrabatur: tanquam iam nulla alia ratio superesset augendi honestandique suos, moerore animi & dolore victum confecit. Cum Roma in magno tumultu relicta, Vrsini & Columnenses sumptis per eam occasionem armis, civitatis otium perturbare viderentur: Hieronymus Riarius, qui mortui Pontificis invidia flagrabat, atque æque & a certis hostibus & a dubiis fociis sibi esse timendum intelligebat, Hadriani arcem occupavit. Neque enim dubitabat, quanquam magna totius ordinis offensione, per Interregni tempus, Cardinalibus invitis, ad quos summa rerum mortuo Pontifice redire consuevit, se illam retenturum. Quod illi factum in sui contumeliam cum nullo modo sibi esse ferendum censerent, ne parum esse memores suæ dignitatis viderentur, illum extemplo arce, urbe, excedere intra certam diem iusserunt. Hoc ille imperio territus, ac meliore consilio arbitratus reddendum voluntate esse quod vi retinere non licebat, arce tradita (ut iussus erat) Roma confestim, haud satis tutus futurus in magna hominum offensione & gladiatorum impunitate, discessit. Riario ab urbe profecto, cum Vrsini & Columnenses in magno Urbanorum metu, quorum ingentem multitudinem Romæ comitiorum expectatio tenebat, essent in armis: Cardinales de summa rerum solliciti, ne quid detrimenti comitiorum dilatio importaret, Innocentium Octavum Pontificem ex nobilissima familia Genuæ ortum magno consensu legerunt. Huius Aruntem patrem (quem Aranium alii appellant) a Renato Andegavensi Prorege Neapoli præesse iussum, cum Alphonsus Rex victor conservasset: magno in honore habuisse fertur. Quandiu enim vixit, inter paucos adlectus, quos Rex de summa rerum

consuleret, suam fidem illi atque abstinentiam perpetuo in eo obeundo munere probavit. Quod quidem facit, ut satis mirari non queam, a quo fama emanarit, adolescentem Innocentium inter Alphonfi familiares, cum illi necessaria ad vitæ cultum deessent, aliquandiu versatum esse. Cuius infamiæ labes (si modo infamia habenda est) non Innocentio quidem, sed Regi hæssisset: qui parentis probata fide in maximarum rerum administratione, non erat passurus ut filius in regia magnificentia, quæ in Alphonso virtus celebris fuit, nihil præsidii haberet. Itaque illud verius est, auctum illum per Regis gratiam Amalphitenfi Sacerdotio, quod fidei præmium in patre, grati animi significatio in Rege esset, faciliora sibi cetera ad tantum honorem contendenti, cum usus atque industria accederet, fecisse. Cum Innocentio Pontifice renunciato, pax in Italia firmata & constituta plane videretur: uni Florentini, quorum erat præcipua cura Sergiani recipiendi, erant futuri in armis. Neque vero illos magis amissio oppidi tam opportuni movebat, quam auctor tantæ agendæ rei. Itaque non erat facile diiudicare, utrum contumelia maior, an detrimentum atque incommodum, quod illatum Reipub. querebantur, haberetur. Hoc unum statuentes sibi esse agendum, Genuensibus denuntiant, ni civem suum cogant Reipub. oppidum restituere per fraudem ademptum, eam iniuriam perinde atque sibi a civitate illatam sese armis persequuturos. Ac luculenter quidem in novo foedere exceptum erat: quæ quique eo bello amisissent, ubi minus disceptari æquo iure liceret, ea ut illis vi atque armis repetendi facultas esset. At Fregosius, qui se privatis opibus tolerare Florentinorum arma diffidebat: quicquid iuris in eo oppido haberet, Collegio Divi Georgii attribuit, cuius summa in ea civitate auctoritas & potentia habetur: ipse tanquam nihil amplius ea res ad se pertineret, e medio discessit. Genuenses post memorabile illud bellum ac diuturnum, quod cum Venetis ad Fossam Clodiam gesserunt, magnum

gnum æs alienum (id quod fuit necesse) gravi sumptu ad bellum tolerando contraxerant. Id cum non facile essent solvendo, civitas ut præclare meritis civibus de Repub. aliquo modo prospiceret, hanc sibi rationem censuit esse ineundam, qua simul fidem publicam, quam minimo incommodo tueretur. Itaque iis portoria, ac vectigalia Reipub. quoad illis ad assen esset persolutum assignarunt: potestate facta, quibus vellent redemptoribus illa & quanti visum esset locanda. Nam quo res commodius, ac maiore cum privatorum auctoritate ageretur: publicas ædes ad urbis portas, quibus merces aliunde importatæ quoad pro portorio exigant, a scripturæ magistris asservantur, concessit: quo statis diebus convenirent, ac communibus de rebus statuerent. Ac cum maior res hominum studio & diligentia esset, neque privati facile ad suum pervenire sperarent, centum delectorum consilium constituerunt, ex quibus magistratum creari placuit, qui octo modo hominibus constaret. Eorum supremam auctoritatem in re communi administranda esse voluerunt: in primis ut quæ de consilii sententia acta constitutaque essent, exequenda unus & transigenda curaret. Pecuniis quidem creditis in singulas partes distributis, quoniam certus cuique locus erat descriptus, quo facilius singuli agnoscerent suos, locos placuit appellari: ut pro creditæ pecuniæ ratione plures paucioresque locos ii habere dicantur, qui rem cum illa societate contraxerunt. Iam quo honestiore ac sanctiore titulo collegium augerent, qua ex re fore credebant, ut maior illi in dies auctoritas conciliaretur, Divi Georgii nomine, in cuius tutela & procuratione civitas est, denominandum collegium censuerunt. Tanta autem cura dicitur gesta res administrataque esse, ut cum nullo Reipub. incommodo privati magnis aucti opibus ditarentur (quarta enim centesimæ pars illis modo fœnoris nomine solvebatur) in omnibus Reipub. temporibus compendio parvo admodum contenti, ingentem pecuniæ vim civitati commodarent. At cum

privati usque eo credendo grandes pecunias provecti essent, ut quæ pro portoriis exigerentur, minime latas pecunias expensas exæquarent: iam oppida municipiaque omnia quæcunque in ditione Reipub. habentur, præter pauca, admodum addicta illis hoc nomine adiudicataque esse dicuntur. Ita autem huic collegio Reipub. oppida sunt attributa, ut & privatorum opibus adversus vim externam defendantur, & eorum suffragiis, qui illa Reipub. nomine administrent, mandentur: & leges & iura, ut alia iam Respub. videatur in Repub. esse inclusa, perscribantur. Est quidem hoc magna dignum admiratione (illustre certe documentum habet quanta vis ad defendendam libertatem in magno consensu sit) quod mox sum dicturus. Quanquam enim in crebris mutationibus civitatis, varios sæpe Principes Respub. quorum nutu atque imperio cuncta administrarentur, & diversarum illos inter se partium agnovit: semper tamen inviolatum omnibus ius eius collegii mansit. Cuius quidem rei causa hæc potissima est. Nam collegii ius consensus hominum mirificus, tantum omnium in communi causa consensum, privatæ singulorum rationes (quod quidem in hominum rebus videtur caput esse) facillime tuentur. Cum enim longo spatio annorum probatum institutum mutari sine multorum offensione & iniuria non possit, nunquam ea civitas est in unius potestatem & ditionem redacta: quin is, qui eam sibi parere coegisset, coactus ipse sit institutis privatorum & legibus parere. Quare eodem sæpe tempore unius imperium & dominatio, & moderatissimæ civitatis species, optimaque ratio administrandæ Reipub. est in eadem civitate animadversa. Nostra quidem ætate cum libera civitas suis institutis & legibus utatur, eadem illis ratio & in privata re, & in publica administranda manet. Cum huius collegii cura esset, ut oppidum in fidem receptum adversus Florentinorum armatureretur: aliquot longarum navium classe comparata, per lævam Ligurum oram militum firmam manum in Apuanos

nos exportandam curaverunt: id quidem eo consilio, ut angustiis insecissis, quæ ex Etruria Sergianum petentibus sunt adeundæ, transitu eos prohiberent, qui ea ad Florentinorum exercitum commearent. Sunt hæc quidem prope oppidum; quod incolæ Petram Sanctam appellant, ubi Lucus olim Feroniæ & Fanum dicitur fuisse, alii malle videntur Herculis Fanum, locum religione celebrem habitum, nomen quod illi adhuc manet indicio est. Cum oppidum a Lucensibus olim ædificatum eo tempore Genuensium imperio pareret: ita opportune situm inter Pisas & Sergianum videbatur, ut etiam si id receptum in fidem esset, perpetuo hostium iniuriis per varias occasiones expositum, magnam civitati ad bellum materiam semper futurum appateret. Ergo in summa Florentinorum cupiditate & studio Petræ Sanctæ occupandæ, causa illos destituebat ne viderentur adversus foedus fecisse. Nam ita cum Genuensibus bellum gerebant, ut in privatorum iniuria, quam sibi omnino esse vindicandam censebant, pax integra adhuc cum Repub. maneret: ut si nulla laceffiti iniuria oppidanis instituisent arma inferre, quin violatum ius gentium a se per belli occasionem videretur, inficiari haud possent. Diu re deliberata, hæc tandem ratio gerendæ rei inita est. Pisis præmissos qui commeatum ad exercitum importarent, modico præsidio quam proxime poterant Petram Sanctam iter facere iusserunt: id quidem ut spe prædæ oppidani illecti in iter facientes impetum facerent, quod pro præiudicio violati a Genuensibus foederis essent belli initium habituri. Quæ quidem illos opinio minime fefellit. Simulatque enim illi ad oppidum appropinquarunt, qui in speculis erant milites, re animadversa, oppidanos spe prædæ excitant, atque ad invadendos illos cohortantur, cum rem parvi negotii esse, ac militum exiguam manum sequi præsidii causa affirmarent. Re minime contemnenda visa, & cupidis hominibus & sua sponte male in Florentinos animatis; multitudinis concursu facto, delecti iuvenes atque

que impigri ex oppido egrediuntur: ac cum facile & numero inferiores & consulto cedentes fudissent: hominibus iumentisque in oppidum abductis, lætitia ingenti prædam inter se partiuntur: minime illam satis æquam futuram mercedem eorum, quæ postea pertulerunt. Ita re ex sententia administrata, Florentini Genuam legatos mittunt, qui de hac tanta suis illata iniuria conquerantur: eam si ab his negligi animadvertant, bellum illis simul denuntiare iubent. Reversæ re infecta legati, cum Genuenses a pacis consiliis aversos, ac bello parando intentos, pertinacius tueri factum docuissent: Sergiano relicto, ad Petram Sanctam copias ducunt, ac quo facilius certioreque ictu, tormentis e loco superiore muri verberarentur, totum collis deiectum, qui in summo iugo oppido imminens leviter fastigiatus ad planiciem redit, præsidio, quod satis est, imposito occupant. At Genuenses dum ita Florentini oppidum oppugnare parant: classe ad Vadæ arcem appulsa, militem exponunt, atque exustis vastatisque agris, prædam ingentem hominum pecorumque agunt, magno ubique terrore iniecto, nisi iis obviam mitterentur, qui eos a populatione effusa prohiberent, fore ut ab ea parte insignem aliquam cladem Respub. acciperet. His rebus cognitis Florentini, Bonianum Ianfilgatum impigrum hominem & perspectæ virtutis, cum equitum ala, & peditum aliquot expeditis, qui eorum impetum & ferociam comprimerent, præmittunt. Is sæpe palatos nullo certo ordine atque imperio adortus, cum fusos ad naves compulisset: brevi perfecit, ut non ita impune per Reipub. agros vagari ac prædas agere auderent. At illi minime ea re perterriti ad Labronis Portum classe Turrim Novam, quam appellant, petentes, militibus expositis cum omni apparatu urbium oppugnandarum, non sine aliqua spe proventus, quod se illos imparatos opprimere sperabant, oppugnare omnibus viribus adoriuntur. Atqui cum nequicquam oppugnatione tentata, sua opinione minus se proficere animadverterent,

bre-

brevi discesserunt: rem, quæ longioris moræ esset, quod minime in præsentia esse tutum videbatur, arbitrati in aliud tempus esse differendam. Florentini interea cum lente admodum Petram Sanctam oppugnarent: oppidani ex hostium ignavia magna spe bene rei gerendæ concepta, cum nihil illi minus opinarentur, ex oppido eruptionem faciunt, atque in eorum munitiones & opera invadunt. Hinc militibus, qui in præsidio erant, interfectis, atque eodem impetu aggere capto, quem ad verberandam arcem in ingentem altitudinem extruxerant, tantum metus ac trepidationis iniecerunt, ut nisi a ducibus & legatis confirmati militum animi essent, castris impedimentisque relictis, magna cum Reipub. clade, suæque non levi ignominia prædæ fuerint ipsi hostibus futuri. Ac tamen ne parvam rem hostium etiam testimonio egisse oppidani viderentur, eos relictâ oppidi oppugnatione, quatuor millia passuum inde signa referre ac castra ponere coegerunt. Accessit ad hoc tantum acceptum incommodum, quod nondum autumnus exacto, quod maxime tempus idoneum ad res gerendas atque opportunum haberetur, in hiberna militem dimittere, tanquam hoc illi unum ad summam ignominiam relictum esset, tantam hominum inertiam nemine æquo animo ferente, constituerant. Cum tanti flagitii fama civitatem magnopere movisset: magistratus, ne si male susceptum, atque institutum bellum ita gerere perseverarent, graviores aliquam atque insigniorem cladem Respub. acciperet, novos legatos, qui statim ad exercitum contenderent, Bernardum Nigrum & Antonium Putium legerunt, quorum eximia virtus ac magnus usus in bellicis rebus habebatur. Horum adventu ad exercitum, cum milites cohortarentur ut audacter redire ad moenia, ac se a tanto admissio dedecore & flagitio redimere virtute vellent; agre impetrarunt, ut receptis tandem a pavore animis, castra propius moveri ad oppidum paterentur. Ita repente belli administratione, atque ratione gerendarum rerum commutata, mili-

tem

rem ad aggerem recipiendum, qui hostium præsidio tenebatur, adducere constituunt: adnitentibus maxime novis legatis, de quorum sententia omnia agere duces iubebantur. Nisi autem ab ea parte oppugnatione instituta, propugnatoribus muros nudarent, vix unquam oppido se potiri posse sperabant. Ac quo maiore studio rem aggredierentur, legati duces cohortati, ut rem susciperent, quæ una simul tantum Reipub. illatum incommodum & iniustam eorum nomini ignominiam delere posset, si quid dubitationis inesset sustulerunt. Eadem ratione milites blande appellando, spe præmii incendendo, nonnunquam dexteras dando, evicerunt, ut puderet tandem armatos hæc sibi præcipi a togatis, & qui consilio pugnare non armis cum hoste assuevissent. Itaque eorum adhortationibus incitati, per ardua quæque atque invia subeuntes, cum illos nulla loci iniquitas, nulla tormentorum vis retardaret, quæ iam ingentem hominum stragem edidissent, quo minus audacter in vestigio consisterent, omnibus difficultatibus superatis, in summum iugum victores evaserunt, ac deiecto præsidio, in recepto aggere Reipub. signa statuerunt. Ne solidum gaudium, re feliciter gesta, legati præciperent, Antonii Martiani mors perfecit, qui copiarum dux cum strenuis aliquot militum, dum montem incautius subit, muralis tormenti ictu laceratus interiit. Iam belli fortuna variante, in oppido consilia de deditioe agitari & feri cum nostris colloquia de compositione incipiebant. Qua re Florentiæ cognita: Laurentius Medices, per quem rem maxime transigi placebat, ad exercitum mittitur. Eo ad publicam auctoritatem interponente suam, oppidani quin statim sese legatis dederent, nullam moram fecerunt. Cum res in eo statu essent, varii in castris vulgati morbi milites pervaserunt: cum propinqua hieme tempore anni minime commodo, tum crasso atque humido coelo ob circuncietas a mari paludes, difficilem etiam sub tectis hibernantibus faciente curationem. Ergo cum duo morbo subla-

sublati interfissent, quorum erat magna auctoritas, Putius & Ianfilgiatus, dimisso in præsentia milite, atque belli gerendi cura in aliud tempus dilata, Laurentius Florentiam rediit. Lætam civitatem ob receptum tam opportunum oppidum ad summam belli conficiendam, præter duorum civium mortem, quorum maxime virtute & consilio victoriam partam credebant, in primis Lucensium legatio turbavit. Hi adito magistratu Petram Sanctam, maiorum suorum Coloniam, ex foedere repetebant: quam Reipub. olim a Genuensibus interceptam, Florentini armis invasissent. Ita autem in novo foedere convenisse contendebant, quo illi quidem cum ceteris Italiæ Principibus includerentur, ut quæcunque oppida fociis essent per belli tempus ullo modo adempta, ea illis continuo, si ante initum bellum fuisse eorum iuris & ditionis constitisset, restituerentur. Ad ea Florentini minime quidem se inficiari dixerunt, non aliquando illud oppidum Lucensium imperio paruisse: sed nullo tamen se, aut divino, aut humano iure cogi, ut iis possessione eius oppidi cederent, qui ut ceteris maxime superiores essent, iure tamen repetendi suum, cuius legitimum tempus præterisset, excidissent. Sive autem id maiores eorum certa adducti ratione & iudicio, sive (ut fit) incuria, quod minime verisimile videretur, neglexissent, ad se hoc minus pertinere iudicare. Nam & illud ignorare se, cum civitas eo tempore cum Genuensibus de pace ageret, an ubi de ea convenisset: illis restituere per novum foedus oppidum cogerentur. Quod quidem æquum esset, ut sibi integrum reservarent futurum: ut quanquam & pacis conservandæ & vero honoris Lucensium causa sua sponte id fuerint facturi, religione se tamen impediri dicerent, quo minus (quantum ad id pertineret) integra adhuc Genuensium re, quicquam transigi paterentur, quod faciendæ paci impedimento futurum suspicarentur. Atque ut cetera possent æquo animo negligere, præter magnum factum sumptum in bellum, receptum oppidum magna mi-

litum clade ac suorum civium interitu, tum facile ut iis iraderent posse animum inducere, si ullo modo satis pro his fieri æque facile esset. Ita dimissis legatis, civitas tota ad pacis studium conversa, non diffidebat, per interpositam novi Pontificis auctoritatem, quod is Genuensis civis non videretur frustra rem suscepturus, quandoque se a volentibus Sergianum recuperaturam. Quæ tamen res quanquam per totam hiemem iactata, quicquid causæ extiterit, qua re minus gravis apud suos Pontificis auctoritas fuerit, transigi minime potuit. Ac quo minus ineunte vere coeptum bellum cum Genuensibus instaurarent, & Laurentii adversa valetudo, & novum exortum bellum inter Innocentium & Ferdinandum prohibuit. Nam Laurentius præter artuum dolores, qui quasi hereditarius morbus vehementer illum angebat, quod erat imbecillo & languenti stomacho ad veris initium ire ad Roscellanas Aquas constituerat. Ita cum per causam valetudinis curandæ diutius esset ab urbe absfuturus, nihil interea, quod paulo maioris momenti esset, agi placebat. Belli quidem hanc causam inter Regem & Pontificem fuisse ferunt. Aquila est in Vestinis satis nostris hominibus atque exteris nota urbs, quod incolæ croci agrum fertilem colunt, cuius ingens vis quotannis ad longinquas terras asportatur. Ea ab Amiterno, nobili olim Romanorum Colonia, V. mill. passuum, VIII. a Forconio æque item nobili municipio, a vicinis populis cum utraque urbs diruta a barbaris, atque æquata solo esset, dicitur esse ædificata. Ita autem semper paruit Neapolitanis Regibus, ut diu suis legibus usa, per regium Præfectum, qui iuris dicendi causa a Rege statò tempore mittebatur, & civium controversias minui & urbanas res administrari pateretur. In ea longe auctoritate excellebat Montorii Comes (id oppidum ad hunc diem in Præcutinis in Carassæ Gentis ditione habetur) cuius præter merita multa in eam civitatem & insignia, virtus in primis & fides probabatur. Ex ea re fiebat, ut quanquam

re-

regius Præfectus qui ius diceret Neapoli mitteretur, omnia quæ paulo maioris momenti essent, ad eum unum perinde atque ad civitatis principem deferrentur. Cum munitissima urbs esset, & propter ingentem hominum concursum, qui eo undique emendi croci causa commeari dicuntur, cuius magnam (ut diximus) atque uberem copiam ager effert, in primis eius regionis opulenta, Ferdinandus eam facere penitus suæ ditionis constituerat. Eo animo cum esset, Innocentio Pontifice Xysto suffecto, Alphonsum filium ad Truentum misit, nomine ut tumultum sedaret, qui exortus iis in locis dicebatur, re vera ut si quam opportunitatem occasio ostentaret, ductis de improvviso ad urbem copiis, civitatem in potestatem redigeret, quam minime parem ad subitam belli tempestatem subeundam existimabat. Eo Alphonsus profectus, quod nihil se effecturum sperabat, nisi Montorii Regulum per honestam in speciem causam ablegaret, eum in castra evocavit. Ratio eadem fallaci consilio æqua in primis obducebatur, ut illius auctoritate & gratia uteretur iis discordiis tollendis, quæ inter eius regionis homines magna cum multorum pernicie exerceri ferebantur. Paruit Regulus Alphonsi imperio, atque extemplo in castra ad illum profectus, continuo traditus vinculis custodibus, & Neapolim, ubi intentiore cura asservaretur, missus est. Ea res ad magistratum delata, cum tantam iniuriam non magis Regulo illatam, cuius maxime studiosa habebatur, quam civitati universæ, minime sibi dissimulandam statuerent, tantum tumultum concitavit, ut concursu facto ad prætoriam domum, & Antonium Concinnellum Regis Præfectum, & si qui alii Regis partibus favebant, ad unum omnes interfecerint. Ad hæc ne deficientibus a Rege gravi affecto iniuriâ, certa auxilii spes adversus Alphonsi propinquam vim deesset, Pontificis insignibus erectis, Romam, qui se illi urbem agrosque dederent, legatos miserunt. Iis imperant, ut Pontifici ad pedes advoluti, expositis defectionis causis,

ab illo opem atque auxilium petant adversus crudelissimum Regem, qui fide ac iure gentium violato, eorum libertati, cui iam pridem infidiatus sit, eo tempore vim parer inferre. Eius avaritiæ & crudelitati ne prædæ relinquuntur, non solum illi eam causam esse debere, quod Pontifex sit, cuius esse credatur proprium munus supplicum preces & miserorum non aspernari, sed quod se illi urbemque dedant: id quidem ut receptos in fidem maiore studio sibi atque acriore cura defendendos suscipiat. Cognitis Pontifex Aquilanorum postulatis, ac re cum Patribus communicata, quod e sua fide esse & dignitate ducebat, minime eorum sibi iniurias esse negligendas censuit, qui afflictis suis rebus opem a se atque auxilium implorarent. Id consilium ut Pontifici probaretur, cum eius in Ferdinandum odium efficiebat privatis de causis in illum susceptum, quas non est necesse commemorare; tum urbis eius opportunitas, quæ in Pontificum Romanorum ditione, tanquam arcis loco Neapolitanis Regibus obiecta, magnam facultatem ad illos in fide continendos perpetuo esset præbitura. Iussis legatis bono animo esse, ac civitate collaudata, quæ eo sibi perfugium quarendum statuisset, quo se certa ratio atque officium duceret, brevi se perfecturum ostendit, ut quantumvis illi de sua fide sibi & voluntate polliciti essent, prolixè eorum se expectationi respondere non ignorarent. Cum hoc responso legatis dimissis, Rubertum Sanseverinatem, qui eo tempore tanquam sua sponte exauctoratus, in summa totius Italiæ quiete, otium ab armis ducebat, ac Ioannem Rovereum urbis Præfectum suis copiis præfecit, cum Duces alios diligenter delectum habere militum, ac se coniungere cum iis iussisset. Eodem tempore Neapolitani Regni Principes, quos alieno a Rege animo iam pridem defectionem moliri audiebat, multis præmiis & pollicitationibus, ut deficere maturarent, atque in aliqua Regni parte motus ac belli initium facerent, induxit. In his, qui principes auctoritate erant, Hieronymus & Antonel-

lus, hic Salernitanorum, ille Bisiniani Regulus habebantur, iustis de causis a Rege perfidia & crudelitate infami (id quod omnes tradunt) alienati. Atque hi quidem quo occultiora consilia essent, cum per causam affinitatis iungendæ Melphim apud Troianum Caraciolum convenissent, quem consiliorum participem habebant, coniuratione in Regem & Alphonsum certis legibus firmata, iam de ratione belli gerendi, atque a quo fieri initium defectionis placeret, constituerant. Iam vero illi adhuc Xysto Pontifice vivente, sive ab illo, ut minime otium pati poterat, sollicitati, sive sua sponte, ut diximus, in Ferdinandum male affecti (quod satis comperitum est) ea de re per nocturnos coetus & occultas Principum coitiones contra Regem coniuraverant, ac iureiurando fide confirmata, pecunia atque obsidibus inter se caverant. Res usque ad Innocentii Pontificatum perducta, cum fidem coniuratorum non ulla religio magis, quam immane atque inexpiabile in Regem odium involatam præstaret, ut tum maturaretur opportune tanta oblata occasio perfecerat: quam diu desideratam & nequicquam quæsitam cupidissime amplexi uno consensu defecerant. Atque ad rem celerius conficiendam, Alphonsi minime dubia suspicio accesserat, cuius immite atque implacabile ingenium maxime horrebant. Is enim, iam confecto Ferrariensi bello, domum rediturus, minime quidem occulte aut dissimulanter, & eadem illis & exilium proscriptionemque bonorum, ut indicio esset aliquid ad illum de coniuratorum consiliis manasse, minitabatur. Ita illi metu territi, ac præter suam spem a Pontifice in foederis societatem vocati, cum eo arma coniungunt, principio facto a Francisco Copula, quem hominem magnis in rebus optime de se meritum Sarno oppido Ferdinandus donaverat. Hos sequuti complures cum iis subituri eandem belli fortunam, consilia & vires communicaverant. Ac quo graviore belli mole Ferdinandus premeretur, Vrsini, propterea quod Columnenses Regi aderant,

rant, pro Pontificis partibus coeperant arma, ut tantis subito malis circumvento, nisi aliunde sibi subsidium quaereret, esset penitus de summa rerum desperandum. Accedebat ad hæc omnia intestinum malum, cum neque satis rectus esset a suorum insidiis, quorum præmiis sollicitata fides hostibus venalis erat: ut quæ ageret, quæque administraret omnia, illis æque ac sibi essent explorata. His difficultatibus anxium animum una consolabatur spes, quæ tota posita erat in Florentinorum & Ludovici auxiliis, quos quidem ut sibi adversus tantam belli vim adessent & crebris nuntiis & assiduis precibus fatigatos sollicitare non desistebat. Ac Florentiæ quidem visa res in principio longioris disceptationis esse, aliquandiu suspensos principum animos tenuit. Ita enim placebat Regi opem ferre, ut tamen parum honestum bellum atque opportunum civitati futurum esse cavendum omni ratione iudicarent. Eo enim adversus Pontificem suscepto, nemo erat futurus, quin suspicaretur studio ac morbo animi Florentinos pro iis gerere arma, quos ille hostes bello persequeretur: ut minime esset dubitandum, eam hominum opinionem fore, haud illis cum Pontifice, sed (quod ferendum non videretur) cum Pontificatu susceptam contentionem esse. Quæ quidem infamia tanta quam esset perniciofa Reipub. futura, recentem Xysti memoriam, qui cum civitati perpetuæ similitudines atque inimicitiae intercessissent, satis posse indicare. Nam & ea libera omnium querela iactabantur: iam fessa multitudine gravitate malorum, quæ movere quemvis facile possent: post tot bella infelicitè gesta afflictæ ac prope eversæ civitati pacem tandem divino ac singulari Dei immortalis beneficio quæsitam esse. Ea quidem, si magis certorum hominum salutem tueri, quam publicam pergerent, novis semper bellis ex bellis exorientibus, nunquam futurum ut frui permitteretur. Nam illud minime dubium videri, cum aliorum Italiæ Principum insigne odium in Ferdinandum, tum inexpiabile Venetorum esse. Quod cum
nemi-

neminem præteriret, illud etiam suspicari omnibus licere, cum eadem Florentinæ Reip. & Regis causa futura esset, Venetos novo fœdere Pontifici coniunctos communi consilio adversus communes hostes bellum gesturos. Sæpius iam, quam civitatis otio & quieti expediret, periculum esse factum quam grave & perniciosum Reipub. esset, cum Romano Pontifice inimicitias exercere: quid timendum videri ubi Senatus Venetus cum illo arma coniungeret tantus hostis? Defecisse a Ferdinando Neapolitani Regni Principes, in quibus si illi esset gerendum exter- num bellum, omnes vires & nervos fuerit habiturus: eos contra Regem pro Pontifice in acie futuros. Urbinos esse in armis, ac sub Pontificis signis militare. Regni civitates, quæ perferre diutius non posse durum Regis imperium & atrox dicantur, quicquid illi in principio adversi contingat, non futuras in fide: ut semel infelicitè gesta re, haud de Regno amplius Ferdinando, sed de salute dimicandum esse videatur. Quæ cum ita sint, mitius malum videri debere, Ferdinandum solum (utinam non illi quidem merito accidere Reipub. nunquam fido socio, aliquando infesto hosti) quam cum illo eadem ruina oppressam Rempub. interire. Hæc ita præsentè Laurentio dicebantur, ut diversam sententiam tuenti, cum magistratus imperio multitudinis obstrepentis ferocia non posset coerceri, vix verba facere liceret. Impetrato demum silentio, de ea re ad hunc modum dicitur verba fecisse: Non in eo statu res nostræ sunt, si quis eas ut nunc se habent spectare velit, ut si modo nobis, quod maxime Reipub. expediat sit agendum, utrumvis nobis integrum sit, sive honestam pacem & otium tueri, sive pace improbata, gerere bellum malimus. Nam ita nobis in præsentia ea licet & quidem parum honesta frui, ut illam paulo post, nisi ad arbitrium victoris Pontificis administrari Remp. velimus, necessarium & grave bellum, &, quod caput est, diuturnum (ut mox demonstrabo) excipere necesse sit. Bello in præsentia nec difficili, nec

gravi defunctis, certa ac diuturna pax est maxime speranda. Fingite enim penes Pontificem victoriam esse, quod si pergamus cunctari plane est expectandum: quis est qui non videat illi continuo Neapolitanum Regnum prædæ futurum? Quod quidem si accadat, non illud nunc spectari censeo oportere, quid sit nobis mali a Pontifice timendum, sed quid a Pontificatu, quem sæpius Xysti quam Innocentii similes (libeat enim in præsentia bene de illo ominari) esse assequutos animadverrimus. Miti hominem ingenio & leni, Christianæ Reipub. imperium magis ex sua dignitate, quam ex suorum cupiditate & studio administraturum confidimus. Faxit Deus ne nostra nos hæc spes fallat! Sed tamen citius in eo, qui non possit, cupiditatem dominandi tollas, quam in eo, qui vires habeat, non moderationem & æquitatem animi in proferendo imperio requiras. Nihil enim est facilius, quam animum continere a cupiditate, ubi ad ea assequenda, quæ expetuntur, non suppetunt vires: illud est difficillimum & propterea maxime proprium virtutis, ubi ex alieno incommodo magni nobis emolumenti spes sit obiecta, efferentem sese animum, quem facultas ad agendum & vires sequantur, cohibere. Sit idem Romanus Pontifex & tanti Regni moderator, sæpius nobis veniet in mentem, quibus tanta potentia est merito pertimescenda, virium, quæ metum augeant, quam æquitatis quæ metum tollat. Quid possit unus Romanus Pontifex etiam si nullæ præterea accedant vires, experti paulo antea ipsi sumus in Xysto, in Calisto idem est patrum nostrorum memoria Rex expertus, quod etiam plerique vestrum possunt meminisse. Sit igitur nobis Innocentius amicus. At quandiu ille sit futurus amicus nobis etiam cogitandum existimo. Quis nobis faciat fidem ubi præsentibus opibus hæc tanta sit potentia adiuncta, parem constantiam illum in fide tuenda, atque vim & animum in augendo imperio præstaturum? Nam ut mitissimum hominis ingenium sit: quis ignorat in Pontificatu, non gran-

grandem iam natu hominem atque exactæ ætatis, sed liberos, cognatos, necessarios, neque eos probos semper & pudentes, haud raro crudeles, impuros, nefarios dominari? eosdem bella gerere? fœdera ferire? regna occupare? divinas atque humanas res omnes perturbare? Næ illi ubi in eorum ditione Neapolitanum Regnum sit, & Etruriæ & Galliæ Cisalpinæ, atque adeo totius Italiæ imperium sibi animis spondebunt. Nunquam eodem vestigio ambitio consistit, sed pedem profert, & ad ulteriora semper, ubi præsentia assequatur, contendit: ut cum vires illam deficient, spe tamen atque animo progredi conetur. Ita nunquam Neapolitanum Regnum Pontificis erit (non permittat hoc Deus immortalis, ut per nostram cunctationem esse possit) quin ille tanquam serie quadam rerum ductus, & continentes suis urbes, & provincias atque externa Regna petat. Satis est per se nobis Pontificatus formidandus; quid ut magis sit, nostra procrastinatione & mora efficimus? Non solum enim, ut non sit Pontifex nobis hostis, sed ne quando esse possit, si maxime velit, est nobis laborandum. Ita enim natura comparatum videmus, ut qui est superior viribus, is tanquam in eo ius omne sit, æquum censeat eum sibi qui sit imbecillior parere. Sic nobis erit precario libertas semper retinenda, atque quo illa fruamur, domino, atque impotenti domino sæpius, crudeli, immani id nos referre acceptum perpetuo oportebit. Quo quid durius aut acerbius, natis in libera civitate hominibus potest accidere? Hæc igitur vobis pax, hæc salus, hæc libertas præsentis hoc rerum statu speranda est: quam tamen, ut minime etiam dubitari possit de huius Pontificis in nos voluntate, haud fore nobis diuturniorem speramus, quam est senis vita futura. Quis enim hoc vobis audeat spondere, quo in vos animo nunc Innocentius est, eodem anno proximis Calendis suffectum illi novum Pontificem non alio fore? At quid est tamen, quod facilius evenire possit? Ergo aut certum & perpetuum bellum,

Ecc

aut

aut si turpe magis inersque otium præferri placet, dubia ac minime firma pax, crescentibus in dies per vestram ignaviam Pontificis viribus, in posterum manebit. Nunc si in hac fortuna tuendum vobis Regem, erigendumque suscipitis, quanto illum vobis devinctum beneficio conservatis? Imo quid illum inquam? In eadem Regia, paulo ante beatissima & florentissima, Ferdinandum ætate gravem, sed vigentem tamen animi & corporis viribus: Alphonsum filium, cuius quanta constantia & virtus fuerit in sociis tuendis, hostes ipsi periculum fecimus: tum huius filium Ferdinandum regiæ indolis & virtutis puerum, vestro beneficio, cuius est heres tertius ab avo in multos annos futurus, conservatis. Nam ut Federicum mittam Ferdinandi natu minorem filium, quem maritimo bello, quod adversus Venetos gessit, pater præfecerat: Reges Hispaniæ longe potentissimos, horum cognatos, nobis in perpetuum socios atque amicos sanctissimo funditi amicitiae munere retinemus. Ita quod initio dixeram, minime diuturno ac difficili bello sperandum nobis est, certam nos Reipub. firmamque pacem, & quæ æque posteris nostris magno usui sit atque ornamento, comparaturos. At verendum est, ne Veneti terra marique gravi bello Ferdinandum circumventum, cogant de summa rerum & de salute dimicare. Est hoc quidem aliquid. Verum ne hoc illis liberum sit, ita grave bellum a Turca civitati impender, ut beneficii loco sint habituri, si quis illos quiescere atque otium in Italia ab armis ducere patiatur. Quanquam neque in continente, tuta omnia & pacata habent. Gerent enim Rheticum bellum cum Sigismundo Cæsaris fratre, orta de finibus controversia: cuius rei causa, iam eorum mercatores, qui in Rhetis negotiabantur, comprehensos, ac deiectas operas, quibus in Alpibus utebantur ad fodinas aperiendas, a Sigismundo ferunt: quam tantam suis illatam iniuriam minime videntur neglecturi. Nam exules Neapolitani quam sint Regi timendi superiore bello, & quidem multo hoc

gra-

graviores docuerunt. Aderat enim illis Ioannes Renati filius Andegavensis, qui terra marique Genuensium auxiliis instructus adversus illum rem gereret: & ut quidem hoc tempore Innocentius, ita tum Calistus Pontifex, non armis ille modo, sed quanta in homine divinam gerente potestatem esse poterat, gratia, auctoritate, potentia formidabilis. Quæ omnia tamen novus idem Rex, & qui vix suas agnosceret atque hostium vires, ita superavit, ut victi hostes non illius magis virtute, quanquam ea summa erat, quam sua inconstantia & levitate, illius maxime clementia, cum proprio ipsi scelere periissent, sint conservati. Quæ cum ita sint, non honestum solum bellum pro socio atque amico Rege, quod necessarium nobis præsertim, atque utile in posterum Reipublicæ esse videatur, nobis censeo suscipiendum; sed omni id mora & cunctatione omissa, quo nostrum illustrius in Regem beneficium studiumque sit. Ita enim nobis in præsentia facile est, ex afflictæ & depressæ illum fortuna erigere, ut id ipsum tamen beneficii summi loco acceptum, nulla sit unquam hominum ætas obliteratura. Ad hunc modum ille locutus pervicit: ut Nicolao Vrsino Petiliani Comite copiarum Duce, exercitus in Latium mitteretur, quo Alphonso copiarum brevi conventuræ dicebantur. At ille iam Columnensium validissimis auxiliis subnixus, in agrum Romanum moverat, quo exulum copias ab exercitu Pontificis, qui cum se coniungere properabant, distineret. Cuius consilio cognito Rubertus Sanseverinas, instructa ad dimicandum acie, illi obviam progressus potestatem pugnandi fecit. Commissio acriter proelio, cum hostium vim sustinere non potuisset, parum lætis auspiciis adversus Pontificem iterum in Latio, ac cum Ruberto Duce, nomine minime fausti sibi ominis congressus, fusus profligatusque esse dicitur, paucis admodum fugæ comitibus, qui e tanta clade supererant. Veritus ne in potestatem hostium veniret, qui cum delectis equitum illum insequerentur, non prius finem fugiendi fecit, quam pro-

cul ab hostium conspectu se Politianum recepit, oppidum Senensis agri: unde nuntios ad Laurentium de accepta clade, qui simul ab illo opem atque auxilium implorarent, Florentiam misit. Re cognita Laurentius: ne victoria elati hostes bellum in Etruriam transferrent, ab armis imparatam: non esse differendum auxilium arbitrabatur. Itaque & pecuniam illi extemplo & commeatus, ac cetera, quæ necessaria videbantur bello instaurando, magna cum cura & sedulitate importanda ad illum curavit. Ad hæc miseratus hominis fortunam, quem elatum olim secundis rebus, felicissimum sua omniumque opinione, ac florentissimum viderat, magistratui persuasit, ut legatum ad illum mitteret Petrum Caponium, magnæ nobilitatis hominem atque exploratæ virtutis, qui illum Reipub. nomine solatus, pro eo atque æquum erat, graviter ac moleste illius adversum casum civitatem tulisse significaret. Is conventum illum & bono animo esse iussit, & magna in spe confirmavit, brevi futurum, ut firmioribus copiis & auxiliis auctus, tandem intelligeret, apud fortes fidelesque socios plus officium & fidem, quam fortunam, & non minus in hominum calamitate humanitatis iura, quam in prosperis rebus & ad voluntatem fluentibus, gratiam atque opes valere. Hoc in Alphonsum humanitatis officio Laurentius functus, ne qua præterea in re illi deesset, quæ suæ fidei esse dignitatisque duceret, statuit his de rebus omnibus Regem, quod permagni illius interesse videbatur, certiore facere. Is magnopere de filii salute sollicitus, nihil de eo, propterea quod viæ omnes obsessæ hostium præfidiis tenebantur, iam aliquot dies audiebat. Itaque (quod postea bello confecto) cognitum est, iam ille plane abiecto & demisso animo, ut fere semper homines in dubiis rebus videntur esse propensi ad ea sibi ominanda, quæ deteriora habentur, lugens suam & filii fortunam, se in Regiæ interiorem partem abdiderat, & quo præter summe necessarios, aditus nemini patebat. Ergo ad illius animum confirmandum

dum cum esse commodissimum statuisset, ut litteras ad illum mitteret scriptas filii manu, quod quidem propter itinera ab hostibus obsessa difficillimum videbatur, hanc tandem rationem consilii inivit. Parva lamina e stanno codicillos involutos nondum cocto plane includit, atque uni ex necessariis navo atque impigro homini, cui plurimum confidebat, cum rector eo involucro assandos curasset, Neapolim ad Regem tradit perferendos. Is litteris acceptis, cum ad confirmandum errorem se mendicum atque egentem effingeret, pannosus ac situ & squalore oblitus, cum sæpe iter faciens in militum custodias incidisset, diligenter excussus ac stipe donatus, præter se observantium oculos incolumis Neapolim evasit, ac mœsto Regi & filii casum lugenti litteras reddidit. Ad tam insperatum & lætum nuntium cum non Alphonsus modo superesse, quem mortuum suspicabatur, sed a civitate pecunia eundem & novis auxiliis auctum didicisset: lætus (id quod vultus subita mutatione significabat) ac voluptate ingenti perfusus, equum conscendit: atque quo suorum perterritos animos confirmaret per urbem universam equitavit, nuntiis dimissis in omnes Regni provincias, qui Alphonsus filium vivere, ac Florentinis fociis instaurare bellum maioribus etiam, quam antea viribus, significarent. Hoc Laurentii consilio Neapolitanorum insolentia repressa, qui despecta Regis fortuna, quam secundam & lætam odissent, iam defectionis consilia agitabant, facilius in posterum Ferdinandus continere illos in fide atque in officio potuit. At Laurentius, re ita ex sententia administrata, ad aliud consilium animum adiecit, atque omnino sibi dandam operam cœnsuit, ut a Pontifice Vrsinos aversos Ferdinando conciliaret: quod si effecisset, cum non contemnenda virium pars de Pontificiis copiis detracta Regi accederet, in magnas illum angustias coniecturus videbatur. Id autem se facile ab his impetraturum sperabat, propterea quod Virginium gentis Principem coniunctum non affinitate solum, sed familiaritate

ritate atque amicitia habebat. Re deliberata, iis per certos homines demonstrat, quorum fidem cognitam, atque industriam magnis sæpe in rebus erat expertus, id quod non erat difficile, quantum periculi a Pontificum potentia immineat Romanæ Nobilitati, si principes vetere instituto maiorum pergant ferro inter se atque armis decertare. Fieri eorum discordiis, quas quidem Pontifices omni ratione semper & consilio foveant, quod dominari sperent impunius, eorum viribus attritis, qui sunt illis impedimento quominus domesticam potentiam tueantur: ut iam ferri Sacerdotum ambitio & cupiditas non possit. Ea si in Romanorum civium consensu minus materiæ ad sese efferendam inveniret, cui iam nulli orbis terrarum termini esse satis viderentur, non cum populo Romano præclarius quam cum universa Christiana Repub. actum iri. Ita in præsentia captata Innocentium occasione ex eorum contentionibus, Neapolitanum Regnum invadere conari, quod si adiungi ditioni Pontificum atque imperio paterentur, tum quidem illos sero, & cum id inutile esset futurum, de reconciliatione, de concordia, de reditione in gratiam cogitatos. His adhortationibus victis animis, non solum Laurentius impetravit, ut a Pontifice Vrsini deficerent, sed etiam ut pro Ferdinando adversus illum sumerent arma, quod illi magnum momentum ad obtinendam victoriam videbatur attulisse. Tamen autem apparebat, defendendo illos Ferdinando, Columnensium vires & potentiam stabilire, cum nemo dubitaret quod priores iam gratiæ locum apud Regem occupassent, non semper illos gratia & auctoritate præstatorios: in communi tamen incommodo depellendo, simultatis memoriam sibi ponendam in præsentia, atque eodem consensu adversus Pontificem sibi esse conspirandum censuerunt. Magno ea res honori Laurentio dicitur fuisse, multo tamen maiore eius virtutis opinione & fama apud eos, qui non tam eventum rei, quam hominis consilium & prudentiam, vel in cogitanda re, vel in explicanda
& per-

& perficienda animo complecterentur. Ad hunc modum Vrsinis Regi conciliatis, dolo aggredi Pontificem, atque a bello & armis ad pacis consilia avertere constituit. Re excogitata, per certum e suis hominem, quem spe ingenium præmiorum oneraverat, litteras illi tradendas curavit, ita perscriptas ut a Ruberto ad hostes de prodicione missæ, atque interceptæ viderentur. Litteris Pontifex lectis, qui ut maxime erat mitis & lenitatis summæ, ita, quod plerunque evenit in huiusmodi ingeniis, & suspiciosus nimis, & parum adversus insidias suorum cautus habebatur, alia, ut fit, ad confirmandam suspicionem addendo, plane se a Ruberto prodi existimavit. Ut autem non esse prorsus vana suspicio videretur, id unum maxime efficiebat. Ruberto enim sua sponte Innocentius pollicitus erat ubi e sua fide & dignitate bellum administraret, Federicum illius filium in Cardinalium collegium se adlecturum. Id ut necessario sibi esse agendum Pontifex censeret, bellum trahendo, quod celerius confici liceret, poterat videri Rubertus effecisse. Hæc tanta hominis suspicio, quæ cum haud levi coniectura niteretur, penitus illius animo infidebat, Laurentio spem fecit, rem ubi paulum adniteretur & brevi, & ex sententia conficiendi. Adiuwabatur illius consilium magna iam hominum concepta opinio de illius lenitate, quæ quidem cum tota esset ab ingenio fiebat, ut æquo animo sibi mentionem de compositione, & de pace fieri pateretur. Itaque usus ministris insignis probitatis & fidei hominibus, quorumque magni esse apud Pontificem auctoritatem sciebat, curabat crebro cum admonendum fatigandumque precibus, ut ab infami & turpi bello, atque adeo Christianæ Reipub. perniciosissimo animum avocaret. Quibus audiendis quo se in dies faciliorem præberet, duo illa maxime fecerunt. Nam cum, ut diximus, diffidere fidei suorum cœpisset, quos communicare consilia cum hoste suspicabatur: destitutus Vrsinorum auxiliis, magnam accessionem Regi fieri ad bellum gerendum intelligebat:

cum

cum ad ea omnia accederet Florentinorum foedus: quorum copiis Regiis adiunctis, fiebat ut magis etiam sibi de belli eventu dubitandum censeret. His tot difficultatibus victa, si qua erat, animi pertinacia, ad pacem faciendam, cuius per se erat studiosus, animum induxit. Ingenti omnium lætitia, cum formidolosum magis bellum, quam grave, insperata atque inexpectata pax sustulisset: placuit novum foedus inter omnes Italiae Principes initi, a quo Genuenses uni excluduntur, & quod a Ioanne Galeatio defecerant, quod superius a nobis demonstratum est, & quod Florentinis per fraudem & iniuriam Sergianum interceptum abstulisse dicebantur: cum neque ut Sfortiam Principem agnoscerent, neque ut Florentinis oppidum restituerent, posse animum inducere ulla ratione viderentur. At Rubertus cum facto secundo initio belli, cetera in primis adversa hominum fama administrasset: ne in hostium veniret potestatem, a quibus sibi undique strui insidias audiebat, cum delectorum equitum ala per Apenninum in Flaminiam digressus, inde magnis itineribus Citadellam, quod est Patavini agri oppidum, contendit. Hoc illi oppidum Veneti tribuerant post confectum Ferrariense bellum, quo quidem gerendo, in Insu-bribus adversus Ludovicum & Alphonsum Senatus copiis præfuerat. Atque cum aliquando ibi delituisset, tandem Rhetico bello Veneti exercitus imperator, in transitu fluminis Athesis, cum male gesta re se in castra recipere conaretur, cum fortissimis equitum interiit. Gravi bello & periculoso confecto, Ferdinandus, ut novo foedere cautum erat, reductis Neapolim exulibus in præsentia ignovit: paulo post tanquam satis persoluta fide, conditiones pacis implevisset, de omnibus præter Salernitanum Principem & Bisianensis liberos, victa foederis religione iracundiæ atque odii magnitudine, supplicium sumpsit. Nam Salernitanus, minime se committere ausus dubiæ hominis fidei, cum ex iniuriæ magnitudine & Regis ingenio coniecturam de illius animo fecisset, per litteras
ut

ut sibi abesse liceret impetravit, atque assumptis cognati Principis liberis, qui comites fugæ essent, in Germaniam primum, atque inde in Galliam contendit, ubi usque ad Carolum Regem, qui Neapolitanum postea bellum gessit, permansit. Atque illi quidem ægre matris summa solertia prudentissimæ & lectissimæ feminæ, per Columnensium fines in agrum Romanum evasisse dicebantur: ubique a Rege crudeli atque immani illi insidiis comparatis. Eo autem progressus furore & crudelitate fertur, ut in Ioannem Antonium Martianum, cum trigessimum iam & quartum annum vinculis constrictus nondum satis poenarum dedisse videretur, animadverterit: quibusdam cum parvis liberis parentum culpæ reis, qui prodicionis convicti & damnati essent, interfectis. At Pontifex pace firmata, totus Laurentii & Florentinorum cum aliis in rebus tum in primis eorum probata fide in Rege inimico adversus se iuvando, quanquam homo Ligur, cum graves simultates inter Florentinos & Genuenses intercederent, iustas odii causas habere adversus civitatem videbatur: posita subito, si qua erat, animi offensione, atque odio in benevolentiam converso, in omnibus quæ pertinere ad civitatis commodum atque existimationem censeret, quæque reconciliati animi significationem illustrem habere, se illis æquissimum præbebat. Ex hac Pontificis propensione magnam spem Laurentius cepit, id quod plurimum conducere ad familiæ amplificationem arbitrabatur, sibi illum privatim arctiori coniunctione obstringendi. Quæ res, cum pari studio Pontifex teneretur, quod magnam spem augendi atque ornandi suos in Laurentii prudentia & auctoritate collocaverat, non magno negotio transacta est. Ita Francisco Cybo Innocentii filio unam ex filiabus Laurentius despondit, lætis in primis suorum auspiciis, quibus per eam affinitatem gradus atque ascensus ad maxima regna, atque imperia comparabatur. Iam cum ea agerentur, Pontifex cum Genuensibus minime obscure Florentinis favens summo studio agebat, ut Sergianum Rei-

pub. certis oblati conditionibus restituerent. Neminem enim dubitare, aiebat, quicquid ab his tegendæ iniuriæ obduceretur, quin iniuria Reipub. Florentinæ oppidum ademptum a privato retinerent. Neque enim aut illos ullo gentium iure facere suæ ditionis, quod sibi per fraudem alteri ereptum comparassent, aut privato, qui malis rationibus in aliena invasisset, ea cuiquam pecunia accepta licuisse addicere: in quem, si memores suæ constantiæ & moderationis essent, gravis iam & severa animadversio constituta, magnam ignominia labem; quæ in Repub. hæreret, a civitate avertissent. Quæ quanquam ita ab Innocentio agebantur, haud tamen apparebat, magni illius auctoritatem apud suos cives futuram: cum minime illis certa ratio tuendi sui iuris deesset. Nam recte fecisse suum civem defendebant, qui oppidum opportunissimum in Reipub. finibus a maioribus conditum, quam tanquam obiectam arcem exterorum iniuriis haberent, patriæ vindicasset. Quod si Florentini antiquissimum quodque ius spectari iniquum censerent, de quo tamen nemo sua sponte, cui utrumvis liceret, vellet decedere; non sibi tamen privatorum iniurias, de quibus quererentur, esse præstandas. Cognita quidem causa, cum illi non recusarent, quin summo iure experirentur; quod e sua fide & Reipub. dignitate esse censeret, se de omni ea controversia constituturos. Priores illos vim intulisse, qui dolo & fallacia occasione quæsitæ e privatorum iniuriis, bello quiescentes, tanquam ita illud fore legitimum arbitrarentur, laccessissent. Ita Perram Sanctam Genuensis Reipub. oppidum, observato eorum tempore, cum essent ab omni re imparati, per summam iniuriam occupasse. Nam si Sergianum opponant: bellum illud non fuisse cum Repub. Florentinis, sed cum privatis susceptum, quibus, legibus & moribus civitatis, quid agerent præscribi a magistratu non liceret. His rationibus cum ius publicum tuerentur: interea classe instructa tria peditum millia ad Ericis portum suos adducere, qua manu expugnationem Sergianelli ten-

tentari placebat, celeriter iubent. Ea arx posita in medio collis ascensu, qui obiectus Sergiano imminet, a Castrutio olim Lucensium principe extructa, præsidio Florentinorum tenebatur. Nisi autem eam in potestate haberent, nunquam illis libera futura oppidi possessio videbatur. Iam vero frequentissimo ædificiis suburbio vastato, quod ab latere, qua ad montes vergit, Sergianum pene attingit, aggredi arcis oppugnationem parabant. Qua re Florentini cognita, in Genuenses, tanquam in pacis atque otii perturbatores, iam diis hominibusque approbantibus, bellum comparare instituunt. Ita copiis contractis, Virginium Vrsinum, nobilitate & gloria rei militaris clarum hominem præficiunt, atque adversus hostes Sergianum mittunt. Interea eum apud Innocentium, tum apud ceteros Italiæ Principes de Genuensium iniuriis expostulare, atque ab iis opem & auxilium implorare non desistebant. Ex his Ferdinandus sollicitus de Thracio bello, re vera quod se novo bello implicari nolebat, vix a superiore viribus collectis, quo quidem in magnas ærarii angustias erat coniectus, se illis auxilio esse non posse, quod ferret ægerime, querebatur. Ludovicus illos, propterea quod clam Genuensibus favebat, aliquandiu spe propinqui auxilii ludificatus, cum temporis excusatione uteretur: simul ceteri Principes variis obiectis causis, quibus se prohiberi dicerent, quo minus eos suis auxiliis iuarent, magna spe frustratos destituerant. Neque illi tamen ob id perculsi, sese animo demiserunt. Et si autem ferebant iniquo animo, cum ab aliis, tum a Ferdinando adeo sibi male gratiam relatum, cuius unius causa civitas in magno salutis discrimine versata esset: novum exercitum celeriter confecto in agris, atque in vicinis oppidis delectu, conscribi, ac Iacobo Guiciardino & Petro Victorio legatis, qui copiis præessent, adduci in Apuanos iubent. Ita illi summa celeritate usi ad Meram annem (Macram, ut alibi diximus, incolæ appellant) copiis ductis, non procul ab oppido castra ponunt. Iam

Sergianelli arx vehementissime oppugnata, ac tormentis maioribus quassata, quorum magnam vim in castra advenxerant, propediem in hostium potestatem ventura videbatur. Nam cum cetera minus procederent, quod quantum muri tormenta prouissent, celeriter milites, qui erant in praesidio, reficiebant, quod non erat illis difficile in non magno murorum ambitu, iam cuniculos agere instituerant, cuius rei obsessi cum non magnum usum haberent, tueri diutius arcem non poterant. Cum Legati quantis in angustiis obsessi versarentur, non ignorarent, propius ad illos castra movere, ac proelio rem committere constituunt: non esse iis differendum auxilium arbitrati. Ita utrinque in aciem copiis productis, ac dato militibus signo ad pugnandum, clamore sublato concurritur. Pugna fuit pro numero militum acris, atque aliquandiu immotae acies steterunt: postremo cum Genuensium signa fluctuare ac perturbari ordines coepissent, dissipatis instando Florentini eos terga vertere coegerunt. Victoria potiti hostium nonnullis interfectis, permultis vivis captis, in his Ludovico Flisco magnae homine nobilitatis, arce obsidione soluta, totis viribus Sergianum incubuerunt, delendae ignominiae cupidi, quae Genuensibus obtinentibus oppidum Reipub. hærebat. Ita mota eo exemplo castra, ac tormenta omnis generis ad muros verberandos cum omni apparatu urbium expugnandarum adducta. Quibus administrandis, quanquam summa militum alacritate uterentur, nihilo tamen remissius oppidani, quæ ad urbis defensionem, quæque ad tolerandam obsidionem pertinerent, comparabant. Quorum pertinacia Florentini animadversa, qui ubi paulum adniterentur, oppido se posituros non desperabant, Laurentium, per quem bello finis imponeretur, ad exercitum miserunt. Huius adventu facta magna rerum commutatione: Sergianenses, desperata urbis defensione, deditionem fecerunt. Cum ita receptum oppidum esset, per paucorum supplicium, quos fuisse auctores defectionis constabat, multitudine culpa libe-

liberata, conservatum est, iussis militibus ab omni iniuria & maleficio in victos abstinere. Iisdem fere diebus, quibus ad ea Sergianum gesta sunt, Ludovicus Sfortia, ne plane videretur Florentinis defuisse, gravis armaturæ equites ad Apenninum præmiserat, qui inde in Etruriam, quove illi postea iuberent, profiscerentur. Eos cum accepisset prope Sergianum profectos, Genuam iter flectere, quod magnus ortus tumultus ac civitas esse in armis dicebatur, imperavit. Ita Sfortiani a suæ factionis hominibus in urbem accepti, facile Fregossis deiectis, ut se Ludovico permitterent, obtinere potuerunt. Quæ dum in Liguribus geruntur, Auximi, quæ urbs olim in Italiæ quinta regione habebatur, gravis seditio præter omnium expectationem unius hominis temeritate atque audacia exorta, magnam rerum perturbationem fere in Italia excitavit. Erat in ea urbe Buccolinus quidam homo popularis, perditio ingenio, ac maxime rerum novarum studiosus, & sive gratia, sive metu, ingentem inter suos auctoritatem consequutus. Huius consilio civitas a Pontifice, cuius in ditione erat, cum Sacerdotum immitte ac triste imperium non ferret, in maxima pace atque otio Italiæ defecit. Qua re Pontifex cognita, conscriptum raptim militem ad urbem obsidendam celeriter adduci iubet: minime ignarus, ubi Auximates ferre id impune pateretur, maioris tumultus & defectionis hoc initium futurum. In primis suis imperat, ut recepta urbe, defectionis auctores in potestatem redactos, mittendos ad se Romam curet. Tentata autem oppugnatione urbis, cum irriti omnes conatus cecidissent, ac cum alii complures tum Ioannes Vitellius, ut alibi diximus, dum temere succederet ad muros, interfectus esset, obsideri est cœpta. At oppidani ultima omnia passi, quod in tanti sceleris conscientia veniam desperarent, ad novum consilium animum adiecere, ac Buccolino auctore, Turcam, cuius imperium Sacerdotum importunæ denominationi præferrent, accersere auxilio constituerunt. Ac ne tam audaci incepto

pto minus eventus responderet: litteras ad Regios Præfectos Aulonam mittunt, quibus sese urbemque dedunt. Id cum fama ad Laurentium perlatum esset, admiratus tam grave scelus cadere in hominis mentem potuisse, omnia experiri constituit, quo illum ab impio & nefario consilio deterreret. Itaque privato nomine Auximum, Gentilem Aretinorum Pontificem misit, virum (ut superius dictum est) insignis prudentiæ & virtutis, qui hominis desperati efferatum animum lenire, atque ad sanitatem revocare conaretur. Dicitur Buccolinus, cum a Gentili esset conventus, cuius rei illi ægre potestatem fecisset, non antea passus esse cum ulla de re verba facere, quam id illi dixisset: magno ei argumento esse debere, quanti a se fieret Laurentii auctoritas, qui ex eo ordine ad se missum hominem, cui omnium esset infestissimus, colloqui secum atque sibi adeo venire in conspectum permisisset. Posita in præsentia sacerdotis persona, licere illi, omni metu vacuo animo, quæ in mandatis haberet, explicare: Laurentii honoris causa libenter se de suo iure atque instituto decedere, atque animum inducere, ut omnia agere, quæ illi grata esse & honesta sciret. Itâ facile transacta re, pactus incolumitatem, & ut oppidanis parceretur, cum præ se ferret se id Laurentii Medicis gratiæ tribuere, urbis deditionem fecit, ac Florentiam ad Laurentium concessit. Aliquandiu in urbe moratus, a Ludovico Sfortia Mediolanum magnis illius pollicitationibus evocatur, atque supplicio afficitur. Veneti iisdem temporibus Rhetico bello a Germanis superantur. Cum Tridentum copias admovissent, eius urbis tentandæ causa, a Georgio Petra Plana, qui a Sigismundo bello gerendo præfectus, illis agrestium comparata manu occurrerat, equitatu superato, victi fere ad unum interficiuntur, cum, ut diximus, Sanseverinas Veneti exercitus dux in fluminis transitu interiisset. Interea impendente metu Thracii belli, cum Veneris terra marique Barbarus, Sigismundo, ubi in Austriæ fines irrumperet, esset

esset formidabilis futurus, pax postulante Innocentio Pontifice æquis inter illos conditionibus conciliata est. Quæ dum ad hunc modum diversis in partibus Italiæ geruntur, Hieronymus Riarius, & Galeotus Manfredus, ille a coniuratis, hic ab uxore Ioannis Bentivoli, patris consilio (ut fertur) sublati interiit. Erat Forolivii Franciscus Ursus, ob eximiam opinionem virtutis, magna apud suos cives auctoritate: eam cum pari ingenio esset, ac prudentiæ adiuncta, gravem de eo curam & suspicionem Riario iniecerat. Itaque, cum nulla spes esset, beneficii magnitudine eum deliniri, quod servitutis præmium videretur: alia ratione continendum in fide arbitratus, sæpe exilii & mortis denuntiatione abducere a novis consiliis conatus erat. Quæ aliis terrori fuissent, ea homini acerrimo & magni animi, æque & ad se vindicandum in libertatem, & ad patriam liberandam ab impotenti domino magna incitamenta extiterunt. Eo animo cum esset, ex familiaribus consilii participes & socios delegit homines, magni animi & spectatæ virtutis, quorumque fidem in primis probatam habebat. Diem cædi constitui placuit, quo die nundinæ erant in turbe futuræ: quoniam autem verisimile videbatur magnum agrestium concursum nundinarum celebritate fieri, si quis casus posceret, eorum peropportunam operam ad omnia fore coniuratis apparebat. Consueverat Hieronymus, ut fere omnes æstatis tempore & magnis caloribus, inclinante in vespere die, coenam inire. Quo quidem tempore, cum quandoque familiares coenarent, solus ipse ageret: non magno negotio, ubi eo accessus pateret, opprimi posse censebant. Cum de hora convenisset, Franciscus eo cum ceteris profectus: seducto puero, qui ad cubiculi fores assistebat, se habere ait, quæ remotis arbitris cum Principe agere veller. Potestate ingrediendi facta, cum dicere exorsus esset, intentum quo esset evasurus, multis confectum vulneribus interfecit. Quo facto ac simul puero interfecto, ne rei gestæ index familiam ad tumultum excitaret,

taret, arcis Præfectum, qui casu paucis comitatus Principem venerat salutatum, a ceteris coniuratis occidi imperavit. Quibus rebus celeritate summa administratis, abscissum Hieronymi caput, ex superiore ædium parte in subiectam aream proiciunt: ac populum iam pridem Riarri dominationi infensum ad arma vocant, utque Pontificis insignia erigere, ac per suos cives se in libertatem vindicare vellent, adhortantur. His populus incitatus, ad studium libertatis erectis animis, cuius capeßendæ magna erat occasio oblata, in forum arreptis armis concurrît, atque immoderatis studiis & acclamationibus efferens coniuratorum nomina, tyranni liberos ad necem poscebat. Interea Catherina Hieronymi uxore, magnæ audaciæ atque animi femina, cum liberis custodiæ tradita, a furenti multitudine, quæ iam direpta domo in illam sæviebat, subtrahitur. Id quidem ut per eam recipi arcem liceret, quæ satis valido militum præsidio tenebatur. Nam quicquid coniurati, aut vim & arma, aut obsidionem intentarent, illi negabant se arcem tradituros ni sibi ab ea imperatum esset. Id illa iussa facere, quæ quanta sibi occasio oblata esset ad rem agendam non ignoraret, se ita obtemperaturam recepit, ut sibi tamen ingredi in arcem & cum militibus colloqui liceret, quorum fidei arcis custodia tradita esset. Quo id minus agere dubitarent, liberos, qui iam erant in eorum potestate, obsidum loco aservari iubet. Hac spe illis iniecta, obsidibus liberis retentis, facile illi potestatem ingrediendi ubi vellet fecerunt. Qua re impetrata, iam e tuto loco, quanquam & coniuratos & tanto consensu multitudinem armatam ad arcem oppugnandam conspiciebat, eos minis deterrendo, ac mortem & quæ iis graviora essent supplicia denuntiando, arma ponere ac discedere e medio iubebat: brevi se ab impiis & sceleratis hominibus, ni parerent, pœnas expetitura. Nam cum illi, nisi tradi arcem extemplo iuberet, se liberos excruciatos in eius conspectu minarentur interfecturos, odio atque iracundia femina provecta, sibi

sibi vero liberos haberent, respondisse fertur: ita enim natura sibi esse prospectum, ut si quam iacturam liberorum faceret inimicorum iniuria, facilis sibi eius sarcinae ratio constaret. Cum hæc illa vigilantia summa & cura administrasset, ac facile sua auctoritate milites, quominus de arce dedenda cogitarent, in officio continuisset: Ludovicus Sfortia patruus illi ex Insubribus, minime dubia auxilia mittere ferebatur. Quæ cum ita essent, coniurati, qui ut certos se hostes habituros, ita nihil sibi præsidii (quod speraverant) a Pontifice affuturum animadverterent: dominum extinxisse, minime dominationem sustulisse, videbantur: quam ut effugerent, relicta urbe se in Tifernates receperunt. Cum Catherina consilio atque audacia amissum viri morte Principatum brevi recuperasset: multitudine etiam favente, quæ mutatione consilii redimere inconstantia crimem conabatur: de iis quaestionem habere instituit, quibus auctoribus post virum interfectum, erat tumultus excitatus. Ad hunc modum variis in illos constitutis suppliciis, qui comprehensi convictique essent, absentiumque bonis publicatis, acerrime, ut se facturam prædixerat, viri mortem est ultra. Ex eo tumultu Florentini occasionem nacti recte Reipub. administrandæ, Pancalduli arcem ad Santernum flumen in Apennino positum castellum, a Hieronymo olim civitati interceptum, recipiunt. Iam Faventia Galeotum Manfredum urbis principem uxor, ut diximus, certis hominibus in illius necem adornatis, interfecerat. Is aliquot ante annis bello intestino, quod cum Carolo fratre gesserat, victor Principatum occupaverat: homo præter militiæ gloriam, neque ineruditus, & quæ erat in viro principe, significatio virtutis, cum primis doctorum hominum studiosus. Eum uxor cum se gravi morbo correptam simulasset, in abdita cubiculi parte intersectoribus collocatis, ad se invisendi causa advenientem, interficiendum curaverat. Causæ variæ ferebantur: alii id viri odio, quod nobilium feminarum consuetudine liberius uteretur, quam

matrimonii iura postularent; alii patris imperio, qui eius urbis ditioni per generi mortem immineret, tribuebant. Cum quanquam illa una cum Astorre parvo filio occupata arce, se acerrime adversus concitatam multitudinem tueretur, Ioannes pater qui intelligeret, non illam facile posse tanti sceleris invidiam perferre, fluctuante adhuc eo tumultu civitate, armatorum multitudine septus, illi auxilio venit. In his erat Bergaminus quidam, qui singulari virtute atque industria ad honestiores militiae ordines euectus, per ea tempora Ludovico Sfortiae mereretur. Iam cum Faventiam Antonius Bosculus venisset, Florentinae Reipub. Legatus, quod optime semper civitati cum Galeoto convenisset, nondum etiam plane sedato tumultu, de statu civitatis constituendo communi consilio agebat. Id cum intentius fieret, novus tumultus repente excitatur. Ex Lamonis valle (ab Anemone fluvio dicta videtur, quo influente Faventia dirimitur) agrestes & montani homines, magna multitudine collecta, exciti ad urbem venerant: nomine ut Principis eadem ulciscerentur: re quidem vera, ad praedandas diripiendasque locupletum domos, quorum maxime erant nomini & causae infesti. Ab his Ioannes Bentivolus captus, Modilianum adducitur, quod vetustum Aemiliae castellum Mutilum appellatum credunt, & custodiae traditur. Bergaminus ac ceteri comites, se acerrime adversus agrestium vim defendentes, cum multo numero inferiores essent, interficiuntur. Ea res cum esset Florentinis nuntiata, pupillo accepto in fidem, ac cura urbis & Principatus suscepta, sua auctoritate obtinuerunt, ut Ioannes cum filia vidua e custodia emitteretur, magno ille quidem vitae periculo defunctus. Paulo post, id enixe Faventinis postulantiibus, eius urbis procurationem Veneti susceperunt: qua ex re Iulius Secundus Pontifex regendae cupiditatis occasione arrepta, magno excitato in Italia incendio, Europam universam funesti belli face inflammavit. Iisdem fere temporibus Senae, cum post Alphonsi profectionem,

ut

ut iam antea demonstravimus, nihilo res quietiores fuissent: tandem victa plebs perniciosis civium contentionibus, iis civitatis Principatum ac Reipub. administrationem concessit. Nec multo postea Pandulphus Petrutius, mortuo Iacobo fratre grandiore natu, partim obsequio & indulgentia, partim largitionibus & muneribus sibi populi studiis conciliatis, neque magnopere contradicente Nobilitate, quæ fessa magnitudine malorum otium & concordiam respiciebat, rerum potitus est. At Florentini Ligustico bello confecto usque ad Laurentii mortem (ea incidit in octavum Pontificatus Innocentii annum) iam illius auctoritate & consilio pace in universa Italia parata, ut nunquam antea maiorum memoria auctoritate & gratia inter omnes Principes Italiae florebant. Nam ad civitatis statum & populi libertatem confirmandam, duo illa summo studio egerat: & ut æquabilitas in civitate, summa fervaretur, nemine inter multos ita eminente privata fortuna, ut formidabilis civitati esset, ipse iam moderatione & æquitate superata hominum invidia: & ut Etruriæ civitates iunctæ foedere Reipub. tanquam obiecta propugnacula externis hostibus, otium & concordiam civium tuerentur. Ad hunc maxime modum, cum Florentinorum invidiosa potentia omnibus Etruriæ populis, minus quietura ab armis videretur: Lucenses, Perusini, Senenses, Tifernates, Bononiæ ac Flaminiae civitatum Reguli omnes, ita unius hominis auctoritate & gratia in fide continebantur: ut si spem civium (quod probabile erat) illius vita æquasset, haud desperarent, tutam adversus vim omnem civitatem, atque invictam, concordia ordinum & consensione futuram. A Liguribus, quorum magna erat potentia, utcunque in Rempub. male animati essent, nihil habebant, quod formidarent: iam bello victis, ac Sergiano & Petra Sancta duobus oppidis, tam opportunis ad omnem eorum impetum & vim arcendam, illis ademptis. In mediis Apennini iugis Florentiolam castellum munierant, quam tanquam arcem oppositam

Bononiensibus haberent, si quid adversus Rempub. per vim molirentur. In Senensium finibus (Pogium Imperialem quem appellant) civitas cum instaurare cœpisset, ne qua ex parte Respub. præfidiis nudata subitis hostium incursionibus pateret, maxime securitati suorum prospexisse videbatur. Quo rem minus inchoatam absolveret Laurentii mors fuit impedimento: quæ postea minime aut suo aut Reipub. tempore consecuta est. Atque hæc quidem foris: domi cum iam ob belli diuturnitatem (id quod necesse fuerat, in magna improborum hominum licentia) dilapsa omnia fluxissent: sensim oblitos homines otii & pacis artium, ad respiciendam magistratuum auctoritatem, legibus & iudiciis constitutis, revocavit. Ita egentium ac perditorum hominum audacia coerceri, & fides retineri, ab infinita hominum cupiditate vindicata, non magno negotio potuit, quæ in expectatione rerum novarum fere concidisset. Nam ad belli sumptus perferendos, cum difficillimis Reipub. temporibus sæpe privatorum cupiditas maior esset patriæ charitate, inventi sunt, qui illius auctoritatem sequuti, quinquaginta atque eo amplius nummum aureorum millia civitati expensa ferrent. Tueri autem publicam fidem hac inita consilii ratione instituit: ut cum ex mutuis sumptis pecuniis civitati suppeteret quantum satis esset ad gerendum bellum: ex ærario, cui administrando præerat, tantundem æquis pensionibus persolvendum curaret. Interea ne privatis beneficentia usis in civitate sublevanda, publica incommoda fraudi essent: quibus aut crediti nomine, aut muneris & stipendii Respub. deberet, & propterea decoxissent, iis auctor ut ad diem solveretur, consequutus æquitatis & moderationis laudem prospexit. Mercaturam, cum longo usu rerum esset animadversum, ex eo tanquam uno capite & robur & nervos omnes in Rempub. diduci: quandiu per publica negotia licuit, quod magno præsidio præterea esset ad domesticam potentiam tuendam censeret, necessario exercuit. Cupiditas enim

enim ita latebat inter maximas virtutes. quas non eodem studio semper posteri excoluerunt in pari potestate atque imperio positi, ut si qua ex ea existeret offensio, ea muneribus & largitionibus redempta tolleretur. Quam recte visus esset securitati suorum prospicere Petri Medicis filii temeritas declaravit, qui fortunæ paternæ magis, quam virtutis heres, cum regnum minime obscure in libera civitate exerceret, magno id quidem Reipub. incommodo, sed suo exitio & ruina, amisit. Supremo vitæ suæ tempore optima ratione mercaturam improbare visus est: magno ære alieno dissoluto, quod ipse culpa suorum contractum, illi effusis eius largitionibus causabantur, quas domesticæ opes minime animo pares non ferrent. Ad agros colendos ita animum convertit, ut superius institutum plane tamen negligi a privatis noluerit. Itaque præter ceteras artes, quæ sunt vitæ hominum usui atque ornamento, lanæ & serici textrinas, quibus maxime artibus in ea civitate alitur plebs, & auxit studio, & gratia atque auctoritate provexit. Hinc ad conformandos civitatis mores conversus, liberalium Artium instaurandarum curam suscepit, Pisis opportuna maxime civitate, quo plures suo beneficio comprehenderet, Gymnasio instituto, ac claris hominibus sapientiæ studiis amplis præmiis excitatis, qui Iuris civilis prudentiam, & Philosophiam ac ceteras liberales Artes profiterentur. Florentiam præterea eruditos homines conduxit, atque in primis magni nominis, qui iuventutem licentia vitæ & luxuria disfluentem instituendo, ad honestiores vitæ rationes revocaret. Ex quibus apud se magno in honore habuit Christophorum Landinum, & Marsilium Ficinum, quorum uterque exactæ iam ætatis cum Cosmo avo vixerat: tum Demetrium Calchondylam, Angelum Politianum, Marullum Trachaniotam, Ioannem Picum adolescentem, præter generis nobilitatem, excellenti quadam eruditione clarum, qua sibi Phœnicis nomen consensu doctorum hominum quæsit. Hos quidem, cum a Repub.

otium

otium esset, solitus adhibere, cum de rebus aliis gravioribus, tum maxime de iis, quæ ad religionem colendam pertinerent, & ad vitæ institutionem, differebat. Quicquid vero alii secus tradiderint, optime de religione sentire visus est: usque eo ut eos, quorum minus de ea recti essent sensus, aculeo etiam orationis perstringeret, minime inquiring mirandum esse, mortuos homines de animorum immortalitate, & de beata vita dubitare. Ita domi forisque Laurentius Repub. constituta, decessit Pontificatus Innocentii anno octavo, Non. April. Multa illius mortem portendisse dicuntur, quæ Etrusci scriptores, atque in his Angelus Politianus, parum necessaria illa quidem ad hominis excellentem virtutem significandam, diligentissime colligit. Ea quidem tempora sunt illius mortem consequuta, ut (quod semel iam diximus) pax illius virtute & consilio parta in Italia, eius morte extincta eadem concidisse videatur.

F I N I S.

IOAN. MICHAEL BRVTVS

BACCIO TINGIO

S. D.

NUnquam (mi Tingi) fore putavi, ut cum Florentinam historiam ederem, meliore essem conditione, quam viri docti & eloquentes permulti, qui minime invidorum maledicentiam atque obtrectationem effugissent: fore tamen ut iis uterer iniquis, antequam suspicari possent quid illud esset, quod improbarent, mihi vero id nunquam in mentem venit vereri. Sed in eo tamen illud cadit praeclare, quod non dissimulant, quid sentiant: aiunt enim historiam me earum rerum confecisse, quæ cum scriptæ sunt doctè ab aliis & diserte, tum longe etiam a nostra memoria absunt. Nam de genere scribendi non habent quid statuant: affirmant quidem id doctis hominibus probari. Hoc vero illi non male. Satis enim noverunt quanti esset eorum iudicium apud homines non imperitos futurum: si illud in re tanta interponere auderent. Quanquam non semper faciunt ut sibi in eo temperent. Audacia enim provebuntur, cum illos deficiunt vires. Sed tamen ita hoc ipsum agunt, ut non magis ostendant quid alii possint in scribendo, quam quid ipsi legendo assequantur. At quid illud est, quod in me reprehendunt? Audire enim opera pretium est graves homines & sapientiæ opinionem toga & supercilio captantes. Scripsi enim quæ alii, atque ea, quorum iam memoria effluxit. At quid hoc habet reprehensionis? tueri enim eorum memoriam, quorum merita multa in homines & præclara exiierunt, aequitatis & iustitiæ

stitia laudem habet. Assequuntur enim scriptoris studio, famam, nomen, gloriam, quod premium longe honestissimum, recte hominum factis constitutum est. Sive autem hoc sibi statuunt esse agendum, ut posteris consulant: quid esse potest toto in eo genere praclarius? Neque enim magis homines moventur ullis philosophorum praeceptionibus, quae multae ab illis ad vitae institutionem traduntur, quam eorum exemplis, qui domi forisque multa cum laude agendo, materiam illis, unde ha ipsae praeceptiones manerent, praeberunt. Sed iam uno verbo rem totam complectar: licet enim de horum sententia, omnia veterum monumenta & rerum tollantur, quae scriptis doctorum hominum sunt constituta: quod ea sint a nostra memoria remotiora. Verum illud ipsum urgent. Scribit eadem, quae multi. At & Polybius quae Romani homines sua maiorumque memoria: & Livius quae ille, quanquam auctor gravissimus, & Diogenes Halicarnassensis quae Livius, atque adeo (quod me isti fecisse accusant) prisca tantum & quae essent remotissima ab iis temporibus, quibus vixit: Floruit autem ut Livius, Augusti aetate. Atque easdem res Luceius scripsit Sallustius, Livius, Asinius Pollio, Velleius, Eutropius, Dion Nicaeus, Plutarchus, Appianus, atque is quidem, ut integra capita e Plutarcho sumpta, in sua transferat: Quod quidem tantum abest ut ipse faciam, ut modo fides mea legenti constet, quae est mihi antiquissima, ordine rerum, differendi ratione in deliberationibus, explicatione consiliorum, sententiarum varietate, animadversione omnium, consulto cum iis videar pugnare, qui iisdem de rebus ante me scripserunt. Video, Tingi, esse mihi deprecandum arrogantiae crimen, quod quidem a me abest quam longissime: sed laceffito tamen, quod te non fugit, erit hoc quidem ignoscendum. Non video quid Machiavellius babeat, quae de re si mihi sit cum illo suscepta contentio, magnopere mihi esse reverendum videatur, ne victus, ipse aut inferior discedam. Vinco enim fide, industria certe diligentia, studio explicandis

candis rebus, quod minime mihi sumerem, nisi res ipsa loqueretur. Laudem ingenii ita illi concedo, ut mihi tamen a nemine ademptum iri existimem. Facit enim mea constantia, ut meo testimonio illum laudem: aliorum equitas, ut sperem ne mea mihi laus praecripiatur. Scripsit autem ille modo in Italia natis hominibus: ita ego scribo ut non nostris tantum, sed exteris nationibus atque adeo populis ab Italia remotissimis, quæ Florentini gesserunt, nota sint. Sed quid si ego plura? si certiora? quid si varia ab illo, si contraria & pugnancia? quod tamen facio nunquam nisi cum ita mihi sit res explorata, ut dubitari non possit, quin is aut consulto lapsus, aut incuria & impudentia, erraverit. Dicerem quæ adiumenta mihi ad scribendum & a quibus suppeditata essent, si hoc esse necessarium existimarem. Illud tantum vere affirmare possum, neque Florentia nato homini aut magis recondita, aut vetustiora eruere, magno etiam adhibito studio, licuisse, qui se totum huic generi scribendi tradidisset. Quæ quanquam ita sint, minime hoc tamen mihi esse omittendum censeo, & invitum me & recusantem, amicorum modo ut priores hosce libros ederem, adduci auctoritate potuisse: cum quidem non prius quam universam historiam absolvissem, hoc mihi statuerem esse agendum. Ita autem in hanc unam rem totus animo & studio incumbo, ut brevi (si mihi sit comes vita futura) sperem me probaturum, non ostentasse unquam me id quod minus possem, sed quod ostentassent alii, qui sunt permulto hoc tempore, multa opera me & studio assequutum esse. Ac me tamen ea mente fuisse, cum alii sunt testes viri honestissimi & mihi amicissimi, tum ipse unus es, Bacci, in primis. Scis enim cum Iacobo Florido esse actum diligentissime, viro optimo & virtutis atque industria singularis, ut hac suo sumptu imprimenda curaret, infcio primum, mox plurimum etiam repugnante me: cum penitus staret, nihil inchoatum & non plane absolutum in lucem proferre. Qua tamen in re non me poenitet, fateor, amicis morem gessisse. Quid enim esse æquius videtur, quam

H h h

cum

cum insigne mea voluntatis documentum & studii in tuos
 ciues constituerim, illud extare, si quid mihi (ut mor-
 tales sumus) humanitus accidat. Commemorarem autem
 quanti hoc illis esset faciendum, quod quidem cum habeat
 arrogantiae suspicionem & levitatis, ab aliis prateriri,
 quam a me praedicari malo. Quae res tamen, quandiu tu
 eris (faxit autem Deus ut sis quam diutissime, & ut ma-
 xime velis) nunquam mihi erit magnopere timenda. Ita
 autem multi te audiunt effusum in meas laudes, ut cre-
 dant te plurimum amicitiae nostra tribuere, qua in re qui-
 dem non falluntur: iudicium tamen iidem peracre atque
 ingenium, non voluntatem solum in me propensam & bene-
 volentiam concedant. Vale. Lugd. Cal. August. M.D.LXII.

I N D E X

R E R V M M E M O R A B I L I V M

QVAE HISCE OCTO LIBRIS CONTINENTVR

*Quarum quæ aut ad institutionem vitæ, aut ad Reipub.
recte administrandæ rationem pertinent, eas e regione
stellula apposita notatas animadvertes.*

- A
- A** *Dversa fortuna sæpe est homini adiumento. 58.
*Adversam fortunam ferre tum facile est, cum est virtutis, non nequitia, testimonium. 320.
*Adversis in rebus non æque est facile misericordiam invenire, atque in secundis invidiam. 214.
*In Adversis rebus tum magis fortuna favet, cum magis iævit. 172.
*Aemulatio facit, ut cum homines eadem sentiant, dissimulent sententiam tamen. 222.
*Aemulatio inique iudicat. 203.
*Aemulatio gravissima inter eos qui dignitate sunt pares, & quibus de causis. 284.
*Aetas non æque viros efficit atque ingenium & animi vis. 220.
*Aetati sæpe ingenium præcurrit. 272.
*Affinitates & coniunctiones cum externis, & ornamento privatis, & adiumento Reipub. esse possunt. 106. 107. 108. 109.
Alexander Sfortia in Veneto exercitu copiarum Dux. 185.
Alphonfi Davali virtus summa & laus. 180.
Alphonfus Calabrorum Dux plura oppida accepta in ditionem, Florentinis ademit. 340.
Alphonfus Calabrorum Dux a-
grum Romanum populatur. 370.
Alphonfi oratio ad milites. 370.
Alphonfus proelio a Ruberto Malatesta victus. 371.
Alphonfi Calabr. Ducis & Ludovici Sfort. simulas quibus orta initii. 380.
Alphonfus a Ruberto Sanseverinate in Latio proelio victus. 403.
Aluminis fodinas inveniri in Italia veteres negaverunt. 244.
Aluminis fodinæ in Volaterrano agro. 245.
Aluminis fodinæ ad Forum Claudii in Faliscis. 245.
*Ambitio in pari contentione dignitatis gravem habet æmulationem. 117.
*Ambitio nunquam eodem vestigio consistit, sed ubi præsentia assequitur ad ulteriora contendit. 401.
Angelus Acciaiolus redire in gratiam cum Petro Med. conatur. 161.
Angeli Acciaioli litteræ ad Petrum Med. 161.
Angeli Acciaioli meritum in Cosmum Med. 162.
Angelo Acciaiole Petrus Med. respondet. 164.
Angelus Acciaiolus Romam proficiscitur. 165.
Angelus Acciaiolus Medicum inimicum cum Neronio & Pitio coniurat, & quibus de causis. 85.
H h h 2 Ange-

- Angelus Acciaiolus Neapolim ad Ferdinandum Regem confugit. 150.
- Angelo Acciaiole Petrus Med. spem facit in patriam reditus. 205.
- Angelus Acciaiolus cum Petro M. in Cafagiolano colloquitur. 205.
- Angelus Politianus ludos equestres celebrat Etrusco carmine quo Iuliano Medici victoriam gratulatur. 91.
- Angelus Politianus libellum de Patiorum coniuratione in Medices scripsit. 294.
- Antonius Tebaldutius a Laurentio conservatus. 158.
- Antonius Laurentii filius Rodolphus pacis auctor. 151.
- Antonius Putius unus ex iis quorum consilio Laurentius Med. Repub. administranda utebatur. 222.
- Antonius Putius legatus Florentini exercitus 391. eius virtus. 392.
- Antonius Put. ad exercitum moritur. 393.
- Antonius Martianus Dux Florentini exercitus. 384. eius mors. 392.
- Antonius Tassinus Ferrariensis Bonæ Principi gratus. 345. eius potentia. 346. Mediolano pellitur. 347.
- Antonius Rodolphus legatus ad Xystum Pontificem. 357.
- Antonius Iustinianus Venetæ clasis Præfectus captus. 378.
- Aquilani a Ferdinando Rege ad Innocentium Pontificem deficiunt. 394. & 396.
- Aranius Cybo Innocentii octavi Pontificis pater Neapoli Prorex. 385.
- *Arbitria esse declinanda, & quæ de causa. 86.
- *Arma iusta esse putantur comparata ad propulsandam iniuriam. 114. 141.
- Afcanius Sfortia in exilium pellitur. 328.
- Astorgius Iannus. 52. eius laudes. 53.
- *Audax inceptum ut conficiatur celeritate, ut confectum ne obstit, consilio indiget. 233.
- *Audaciæ singularis insigne exemplum. 300.
- *Audacia Buccolini Auximatis maxime insignis. 414.
- Audax femina facinus. 417.
- Averardus Medices audacia infamis, &c. 46. 50. 52. 56.
- Averardus Medices Cosmi Patruelis. 40.
- Auximatum a Pontifice defectio, auctore Buccolino audaciæ homine insignis. 413.
- Auximates Turcarum Imperium Sacerdotum imperio præferunt. 413.
- Auximum Pontifex recipit. 414.
- B
- B**aptista Fregosius tradita illi Barce a Bona Io. Galeatii matre, principatum Genuæ, cincto Prospero Adornio, invadit. 329.
- Baptista Fregosius a Paulo fratre Genuensium Pontifice Principatu eiicitur. 384.
- Bardus Altovitus Vexillifer sævit in Medicum adversarios. 195.
- Bartholomæus Coleonius. 171.
- Bartholomæus Coleonius Dux cautus. 191.
- Bartholomæus Coleon. magnam occasionem amittit potiundæ victoriæ. 191.
- Bellum ab exulibus Bartholomæo Coleonio Duce, Petro Med. & Florentinis illatum. 171.
- Bello exulum narrando Ticinensi magis, quam Machiavellio habenda fides. 172.
- Bellum exulum aliquanto secus Sabellicus describit, quam Ticinensis, Valorius & Machiavell. inter quos etiam parum convenit. 194.
- Bel-

Bellum Florentinis a Xysto & Ferdinando illatum. 314.

*Belli administratio non est iis mandanda, qui in pari potentia atque auctoritate, æmulatione inter se atque odiis certent. 336.

*Bella diuturna, non magis eorum exitio qui victi sunt, quam qui vicerunt, finire solent: prædæ enim integris relinquuntur, viribus utrique affectis. 352.

Belli initium & causæ inter Innocentium Pontificem & Ferdinandum Regem. 394.

*Bene merendi ratio non in perficienda re solum, sed etiam in recto animi studio spectatur. 135.

*Bene merendi magna vis. 201.

*Beneficii qui facit, oblivisci, qui afficitur meminisse debet. 69.

*Beneficium in male affectos illecebra esse existimatur ad obducendam iniuriam. 92.

*Beneficium sæpe male collocatum pecunia mutuo danda. 75. 76.

*Beneficii & iniuriæ memoria perpetuo viget in magnis ingeniis. 149.

*Beneficium magnum, cum quem perdere potueris conservare. 200.

*Beneficio omnes moveamur. 201.

*Beneficium contemnendum, quod positum est in remissione iniuriæ. 229.

*Benevolentia an metu summum imperium retineatur. 201.

Bernardus Guadagnius Medicum potentiæ oppositus audet de Repub. referre. 57.

Bernardus Lottius Vexillifer parum Medicibus æquus. 148.

Bernardus Nardus Pratum trahere ad defectionem conatur. 222.

Eius odium in Medices. 223.

Dietesalvium Neronium consulit de ratione agendæ rei. 224.

Pratum occupat. 226.

Eius oratio ad magistratum. 227.

Prætorem suspendi iubet. 231.

Potestatem Prætori facit secum colloquendi. 231.

a Georgio Ginorio captus & Florentiam dimissus. 233.

Capite plectitur. 235.

Bernardus Bandinus vir singularis audaciæ, coniurat in fratres Medices. 296.

Bernardi Bandini insignis audacia. 300. 302. Iulianum Medicem interficit. 301.

Bernardus Bandinus incolumis fuga evadit. 304.

Bernardus Niger exercitus legatus ad Petram Sanctam. 391.

Bona Ioan. Galeatii mater omnia Simonetæ consilio administrat. 328.

Bona mater Ioan. Galeatii relicta Ludovico Sfortiæ imperii procuratione, Mediolano discedit. 347.

Bondenum ad Scultemnæ amnis ostium. 378.

Boniannes Ianfilgiatus Genuenses a Vadæ arce pellit. 390.

Eius mors. 393.

Borsius Dux moritur. 209.

Borsius consulto cœlibem vitam egit & qua id de causâ. 209.

Buceolini Auximatis odium in Sacerdotes. 413. audax & præceps consilium. 413. exitus & mors. 414.

C

Caesar Petrutius collo laqueo inserto suspendi iussus a Nardo. 231.

Eius audaciæ & præsentia animi. 231.

Cum Nardo colloquitur. 231.

Eius oratio. 232.

Ei Nardus ignoscit. 233.

Cæsar Petrutius Vexillifer. 303. eius fortitudo & præsentia animi. 303.

*Calumniæ in summa potestate facilem sibi aditum ad cuiusvis per-

- perniciem aperit. 196.
 Camillus Vitellius Nicolai filius. 259.
 Caroli Aquitanix Ducis mors Ludovici Regis fratris. 208.
 Carolus Burgundio formidabilis Galcatio. 274.
 Caroli Burgundionis vires, cupiditas, imperii magnitudo. 274.
 Carolus Burgund. ab Helvetiis victus & interfectus. 280.
 Carolus Pandulphinius, &c. 151.
 Carolus Montonius Bratii filius Senensibus intulit bellum. 266.
 Carolus Montonius territus Florentinorum denuntiatione ex agro Senensium excedit. 268.
 Carolus Bratii filius Perusium obsidet. 334.
 Eius mors. 335.
 Carolus Vicecomes interficitur. 278.
 Castellinam oppidum Pontificii & Regii recipiunt. 327.
 Catherinæ Riarii uxoris virtus, consilium, animi præsentia. 416. 417.
 *Causis rerum imperiti non moventur, sed eventus. 313.
 *Civitatem, quæ laborat intestino malo, facile evertit quævis extrinsecus allata vis. 219.
 *Civium corrupti mores. 235.
 *Civitates unius imperio an multorum rectius administrantur. 271.
 *Inter vicinas civitates, raro unquam convenit. Sive enim sunt pares viribus, contendunt de principe loco. Sive est altera imbecillior, eam habet odio, cuius sibi vires intelligit metuendas. 332.
 *Clementia nunquam præmii expers. 200.
 *Clementia Pontificis Maximi propria virtus. 360.
 Columnenses magnis cladibus a Xysto Pontifice affecti. 384.
 Columnenses & Vrsini in armis. 385.
 Coniurationis in Petrum Medices initia. 79.
 Coniurati adversus P. M. palam in foro concionantur. 111.
 Syngrapham exigunt ab iis, qui una coniurant. 112.
 Consultant de ratione agendæ rei. 112.
 *Coniuratio inter quos vigeat dignitatis & potentiæ æmulatio, raro lætum exitum habet. 122.
 Coniurati in P. M. armantur. 127.
 Coniuratorum studia in Petrum Med. languent. 129.
 Coniurati cum Petro Med. de compositione agunt. 138.
 Coniurati Petrum Med. domi conveniunt. 138.
 Coniuratorum oratio in Petrum Med. præsentem. 139.
 Coniurati a Petro M. in exilium pelluntur. 150.
 Coniuratione in Petrum M. scribenda Jacobus Cardinalis Ticinensis a Machiavellio dissentit. 153.
 Coniurationis in Galeatium Mariam Sf. initium & causæ. 269.
 Coniuratorum in Galeatium Mar. Sf. fortitudo & constantia. 274.
 *Coniurationis in magnos Principes, cur raro lætus eventus. 280.
 Coniurationis in Laurentium & Iulianum Medices initia. 282.
 *Coniuratio in multorum conscientia, tum est tuta futura cum celeritas conficiendi iis locum non relinquit ad mutationem consilii. 294.
 *Coniuratio in magnos Principes ab iis debet fieri, quos magis voluptas afficit in vindicanda iniuria, quam mortis metus si ea sit obeunda. 299.
 in Coniuratos barbara populi crudelitas. 307.
 Coniuratio Laurentio M. posito in magno discrimine amittendæ fidei, salutis fuit. 312.
 Co-

- Coniuratio in Hieronymum Ria-
 rium. 415.
 *Consensum multorum in causa
 etiam optima æmulatio divel-
 lit. 222.
 *Consilio qui præstant, non sem-
 per vires habent ad rem a-
 gendam. 128.
 *Consilium non æque facile iniri
 atque explicari potest. 128.
 *Consilio qui non valent, iis pa-
 rendum est meliorum consi-
 lio. 205.
 *Consilii explicatio facilis, ubi
 cum paucis sit agendum. 215.
 *Consilium optimum esse iudica-
 tur, ubi multi seorsum con-
 sulti eadem sentiunt. 222.
 *Consilio inimica ambitio & fi-
 ducia sui. 289.
 Consilio qui minus valet, proxi-
 mam habet laudem, ubi recte
 consulti assentiatur. 328.
 Constantia retenta in perditis re-
 bus pertinacia affinis. 153.
 *Contumelia, sit incommodum
 gravius. 288.
 Cornelia Gens Venetiis & nobi-
 litate & divitiis clara. 263.
 Cosmus Medices Ioannis filius. 40.
 Cosmi Medicis laudes. 42.
 Ambitio. 42. Coniunctio cum
 infima multitudine. 43.
 Cosmus Medices fundamenta po-
 steris iecit domesticæ poten-
 tiæ. 42.
 Cosmus Medices quibus rationi-
 bus cupiditatem tegebat. 43.
 Cosmi magnificentia summa. 43.
 Cosmus propensus in doctos ho-
 mines. 44.
 Cosmus fortunatus, qui eo tem-
 pore floruit quo reviviscere lit-
 teræ in Italia cœperunt. 44.
 Cosmi Medicis vitia insignia. 45.
 Cosmi vitia quid ita in mul-
 torum notitiam non mana-
 rint. 46.
 Cosmi dicacitas. 47. dicta acer-
 ba in suos. 48.
 Cosmi potentia. 50.
 Cosmus Medices Lucense bellum
 producere conatur. 50.
 Cosmi damnatio, exilium. 57.
 Cosmo fortuna adversa magis,
 quam secunda favet. 58. 61.
 Cosmi reditus exitio Reipub.
 fuit. 60.
 Cosmus a reditu in civitate re-
 rum potitur. 60.
 Cosmi secunda fortuna, existi-
 matio, auctoritas. 61.
 Cosmi Medicis consilio & aucto-
 ritate, Florentinæ Reipub. au-
 xillis Francisco Sfortiæ, par-
 tum Insulbrum imperium. 62.
 Cosmus Medices cur belli sua-
 tor. 63.
 Cosmi Medicis largitiones in
 privatos. 63.
 cur idem profusus in multos. 63.
 Cosmo Medici quæ adversa in
 vita acciderint. 64.
 Cosmus quot liberos suscepit.
 64.
 Cosmi Medicis oratio. 65.
 Cosmi Medicis mors. 69.
 Cosmus qua iniuria Angelum Ac-
 ciaolum a se alienavit. 85. 86.
 *Crescere homines sæpius alio-
 rum ruina, quam vera virtute
 consueverunt. 357.
 *Culpa sæpe proditur cum de-
 fenditur. 248.
 *Culpæ confessio sæpe veniæ fa-
 cilitatem invenit. 250.
 *Cupiditas facile cohibetur ubi
 animum vires deficiunt ad ea
 quæ expetuntur. 400.
 *Cupiditas spem auget eorum
 quæ expetuntur etiam cum du-
 bia sunt. 134.
 Cypria Regina Venetiis orta ex
 Corneliorum familia. 263.
 D
 *Diferere aliquem quis potest,
 qui haud tamen illum pro-
 dere dicatur. 157.
 Dietesalvius Neronius Medicum
 inimicus. 73.
 Die-

- Dietesalvius Venetias exul concedit. 150.
 Dietesal. Neronius bello confecto Ferrariam ad Borsum confugit. 194.
 Dietesalvius a Petro Medice consultus. 74. 75.
 Dietesalvius Neronius & Ioannes frater Florentinorum Pontifex. 72.
 Dietesalvii fidei Cosmus & suorum, & Reipub. salutem moriens commendaverat. 72.
 Dietesalvii Neronii laudes. 72.
 Dietesalvius Neronius adversus Machiavellii calumnias & maledicta defenditur. 73. 76.
 Dietesalvii Neronii oratio ad Pitium. 83.
 Dietesalvius Neronius Ferdinandum Regem inducere ad Laurentium tollendum conatur. 356.
 *Dionis filius prava educatione coactus est sibi manus afferre. 271.
 Discordia inter Italiæ Principes. 281.
 *Discordiis populorum & diuturnis bellis magna Regna, atque Imperia externis quæsitata. 353.
 *Diffensiones civiles quæ mala sequantur. 157.
 *In Diffensione civium, qui neutram partem fovet, a victore nihil gratiæ, a victis odium refert. 157.
 *Doloris sensum sæpe vultus prodit, quem occulit metus. 232.
 Donatus Acciaiolus legatus ad Ludovicum Regem Gallorum ad fœdus & societatem renovandam. 331.
 Donati Acciaiolii laus : mors. 331.
 E
 Edoardus Rex Angliæ Regnum recuperat. 209.
 *Educatio quid possit. 272.
 *Egestas & cupiditas magnum ad
 omne scelus incitamentum crudelitati adiuncta. 307.
 *Eventu magis, quam causis rerum imperiti moventur. 313.
 *Eventum rerum multitudo spectat. 365.
 Euphrosinus Verrazzanius. 50.
 Exercitus Pontificis & Ferdinandi ingressus in Reipub. fines. 326.
 Exercitus Florentini Duces seditione laborant. 336.
 Expostulatio populi in Petrum Medicem. 77.
 F
 *Famam non solum homines sibi comparant recte faciendo, sed tuendo recte facta constantia. 351.
 Faventia urbs bello adversus Florentinos gerendo opportuna. 177.
 Federicus Feltrius Florentini exercitus Dux. 177.
 Federici Feltrii auctoritas, nobilitas. 185.
 Federicus Feltrius Volaterras recipit. 255.
 Federicus Feltrius a Florentinis discedit. 264.
 Federicus Feltrius Bononiæ moritur. 376.
 Federicus Gonzaga Florentini exercitus Dux. 333.
 Ferdinandus Rex tueri adversus exules, Florentinos constituit. 173.
 Ferdinandus Rex Sfortiæ auctor ut Florentinos secum suscipiat tuendos. 173.
 Ferdinandum Regem quæ causæ a Florentinis alienarint. 150.
 Ferdinandus Rex cum Xysto fœdus facit. 243.
 Ferdinandus Rex Venetis eripere Regnum Cyprium conatur. 263.
 Ferdinandus crudelis in claros homines. 264.
 Ferdinandus Rex pacem & fœdus cum Florentinis facit. 355.
 Fer-

- Ferdinandus sollicitus de Ferrariensi bello, avertere a Venetorum societate Pontificem conatur. 367.
- Ferdinandi Regis angustiae, moror, solitudo. 404.
- Ferdinandi Regis barbara crudelitas & perfidia. 409.
- Ferdinandus Rex Catholicus. 281.
- Ferrariensis belli initia a Venetis gesti. 366.
- *Fidem in scelere obstringere est scelus. 142.
- *Fides raro inter eos colitur, in quibus par potentia vigeat. 353.
- *Fidem in conscientia multorum celeritas conficiendi praestat & tollit mora. 296.
- *Fiducia sui inimica sanis consiliis. 289.
- FLORENT. Civitas adversus Pauli Iovii calumnias & maledicta defenditur. Praefat.
- Florentia cur a principio discordiis intestinis laboraverit. 30.
- Florentinorum res gestae memorabiles. 30.
- Florentinorum nobilitas. 30.
- Florentiae discordiarum initium inter populum & nobilitatem. 31.
- Florentiae triplex civium ordo. 31.
- Florentiae coacta nobilitas leges a populo accipere. 31.
- Florentiae Nobilitas ab honorum petitione excluditur. 31.
- Florent. discord. sublati Respub. constituitur. 33.
- Flor. Artium Collegia, in quibus cives censebantur. 35.
- Flor. Artium discrimina. 35.
- Florentiae pulsae nobilissimae familiariae Medicum factione. 47.
- Florentini quo astu Galeatium curant ab exercitu removendum. 189.
- *Florentia diffuens otio, atque inertia, magna bonorum querela. 235.
- Florentini quibus de causis a Xysto alienati. 239.
- Florentiae sumptuariarum leges ad populi mores corrigendos. 243.
- Florentinis Xystus & Ferdinandus bellum inferunt. 314.
- Florentinis a Xysto igni & aqua interdictum. 315.
- Florentinorum oratio ad Laurentium Medicem. 320.
- Florentinorum in Xystum querela acerbissima. 322.
- Florentini in magna spe & propinqua potiunda victoriae inducias cum hoste faciunt. 327.
- Florentini a Regum legatis sollicitantur ad pacem cum Pontifice faciendam. 330.
- Florentini ad Pontificem legatos mittunt de compositione. 331.
- Florentini parant bellum instaurare maioribus viribus adversus Pontif. & Ferdinandum. 332.
- Florentini Herculem Ferrariensem & Federicum Mantuanorum Principem bello adversus Pontificem gerendo praeficiunt. 333.
- Florentini, exules pellunt e Pisano agro, atque amissa oppida recipiunt. 333.
- Florentini exercitus turpis atque infamis fuga. 337.
- Florentini bello fessi pacem petunt. 342.
- Florentini dolo Sergianum amittunt. 347.
- Florentini aliam legationem de pace ad Xystum Pontif. decernunt. 357.
- Florentini tertiam de pace legationem ad Xystum Pontificem decernunt honorificentissimam. 360.
- Florentinis Ferdinandus coactus tempore, oppida illis belli tempore adempta restituit. 364.
- Florentini in fidem recipiunt Ruberti Malatestae parvum filium. 374.
- Florentini exercitum Sergianum mittunt Antonio Martiano Duce. 384.

- Florentini Genuensibus bellum denuntiant. 386.
 Florentini omnia humanitatis iura in Ferdinandum Regem persolvunt. 404.
 Florentini bellum adversus Pontificem gerere recusant hominum invidiam veriti. 398.
 Florentini Genuenses ad Sergianum prælio vincunt. 412.
 Florentini Sergianum recipiunt. *ibidem*.
 Florentini pace parta Laurentii Med. consilio, maxime omnium in Italia auctoritate & gratia florebant. 419.
 Feminae audax facinus. 417.
 Feminae scelus in virum. 417.
 *Fortis vitam inhonoratam statuit pretium vindicandæ iniuriæ, si est mors appetenda. 301.
 *Fortis vitam infamem horret: mortem ultro appetit, quæ est clara inimici exitio futura. 301.
 *Fortuna temeritas. 162.
 *Fortuna in rebus adversis tum magis favet, cum magis sævit. 172.
 *Fortuna eo favit vehementius quo magis favet. 214.
 *Fortuna magis invidiam invenit in rebus secundis, quam in adversis misericordiam. 223.
 *Fortunam adversam ferre homines debent æquo animo, cum est virtutis, non nequitiae testimonium. 320.
 *Fortuna raro favet secunda hominum studiis, iis præcipue quæ recta habentur. 354.
 *Fortuna sæpe hominum spes & consilia frustratur. 355.
 *Fortuna sæpius de virtute triumphum agit. 371.
 Franciscus Philadelphus Cosmi inimicus. 45.
 Franciscus Philadelphus quibus a Cosmo affectus iniuriis. 45.
 Franciscus Sfortia Insulbrum principatum Florentinis acceptum refert. 62.
 Franciscus Sfortia amicus Florentinis temporis causa. 67.
 Franciscus Sfortia utilia præfert honestis. 71.
 Franc. Sfortiæ turpis ac scelerata sententia. 71.
 Franc. Sfortiæ mors, atque eius laudes. 93.
 Franciscus Sfortia ingratus in Florentinos. 96.
 Franc. Sfor. pretio Lucenses liberat a tyranno, & hostibus prodit. 96.
 Francisco Salviato designato a Pontifice Pisatorum Pontifici Florentini negant se possessionem duros. 282.
 Franciscus Salviatus cum Franc. Patio in Laurentium Med. coniurat. 285.
 Franciscus Salviatus affectus supplicio. 304.
 Franciscus Patius spreta Laurent. auctoritate, audet pro Xysto spondere. 241.
 Franciscus Patius Romæ cum Francisco Salviato in Laurent. Med. coniurat. 285.
 Franciscus Patius Florentiam citatus magistratus decreto. 286.
 Francisci Patii insignis audacia. 300.
 Iulianum Med. interficit. 301.
 Franciscus Patius gravi affectus vulnere. 304.
 Franciscus Patius supplicio affectus. 329. Eius constantia cum ad supplicium duceretur. 307.
 Franciscus Simoneta Calaber homo callidus summam imperii in Insulbris administrabat. 328.
 Franciscus Simoneta imminentem sibi calamitatem prævidit. 346.
 Supplicio afficitur a Ludovico Sfortia. 347.
 Franciscus Tolentinus Pontific. copiarum Dux. 296.
 Franciscus Cardutius defenditur adversus P. Iovii maledicta. Præf. Fran-

Franciscus Vrsus Foroliviensis
auctor coniurationis in Hiero-
nymum Riarium. 415.

Franciscus Vrsus Hieron. Ri-
arium interficit. 415.

G

Galeatius Maria Sfortia Fran-
cisco patri in Insulribus
succedit. 93.

G. M. Sf. legatos Florent. mit-
tit de renovando fœdere. 94.

Gal. M. Sf. vitia notantur. 96.

Galeatium Sfort. Florentini cen-
sent ab exercitu amovendum
militiæ corruptorem. 184.

Galeatii mollitia in castris. 190.

Galeatius Mar. Sfortia Floren-
tiæ invisus, ob nimiam iactan-
tiam, atque ostentationem. 195.

Galeatius M. S. iactantia & o-
stentatione Florentinos a se
alienat. 195.

Galeat. M. filiam. Riario spon-
det, tradita ei dotis nomine
Foro Cornelio urbe Flami-
niæ. 240.

Galeatius Maria Sf. Lucensibus
suspectus Florent. venit. 236.
Suo exemplo Florentinos ad
mollitiam, & ad voluptates
inducit. 237.

Galeat. levitas & ostentatio. 238.

Galeatii conspiratio cum Floren-
tinis. 238.

in Galeatium Mariam Sfortiam
coniuratio. 269.

Gal. M. immanis crudelitas, na-
tura, mores, vitæ instituta. 269.

Galeatius M. Sf. infamia inter-
fectæ matris laboravit. 270.

Galeatius cum Subalpinis genti-
bus bellum gerit. 240.

Galeatii cædem multa portende-
runt. 276.

Galeatius Maria Sfort. interfici-
tur. 278.

Galeotti Manfredi laus. 417.

Galeottus interfectus uxoris in-
fidiis Io. Bentivolii filiæ. 417.

Gentilis Vrbinas Laurentii Medi-

cis adolescentiæ moderator. 87.

Gentilis Vrb. missus a Laur. M.
ad Buccolinum Auximatem. 414.

Genua, & quæcunque oppida in
illius ditione habentur, a Io.

Galeatio deficient. 329.

Genuæ Principatum occupat Ba-
ptista Fregosius, Prospero A-
dornio eiecto. 384.

Genuæ Baptista Fregosius Prin-
cipatu eiicitur a Paulo fra-
tre. 384.

Genuæ Collegium Divi Georgii
quando & quibus de causis in-
stitutum. 386.

Genuensibus Florentini denun-
tiant bellum ni Sergianum do-
lo Reipub. ademptum resti-
tuant. 386.

Genuensium constantia in suo
iure tuendo. 410.

Georgius Castriota prospere ad-
versus Turcas res gerit. 71.

Georgius Castriota delectus Im-
perator communi Principum
consensu bello adversus Tur-
cas gerendo. 71.

Georgii Boemiæ Regis mors,
Romani Pontif. hostis acerrimi.
209.

Georgii Ginorii virtute & au-
dacia Pratum Florentinis ser-
vatum. 233.

*Grati animi officium quod. 68.

H

Helvetiorum virtus & fruga-
litas. 281.

Henricus Hispaniæ Rex cum Ita-
bella sore bellum gerit. 208.

*Henrici Regis insignis infam-
ia. 208.

*Henricus Rex Angliæ, puer
Gallorum Rex Lutetiæ inau-
guratus, XXIII. annum car-
cerem inclusus egit, Regno i-
dem restitutus brevi postea

ab Edoardo victore interfici-
tur. 208.

Hercules Atestinus Ferr. prin-
ceps. 123. Eius laus. 126.

Iii 2 Her-

- Hercules Ateftinus Florentini exercitus Dux. 333.
 Hercules Ferrar. Dux auxilium petit a Ferdinando focero. 367.
 Hieronymus Machiavellius. 82.
 Hieronymus Pictorienfis Platonis ftatuam e Græcia avexit. 238.
 Hieronymus Oleatus in Galeatium coniurat. 269.
 Hieronymo Riario Forum Liviae & Forum Cornelii adiudicantur. 207.
 Hieronymus Oleatus affectus fupplicio terribiliffimo. 279.
 Hieronymi Oleati in fupplicio perferendo constantia. 279.
 Hieronymus Riarius inter Principes coniurationis in Laurent. Med. 289.
 Hieronymus Riarius magnificentiſſimo apparatu Venetias a Senatu excipitur. 366.
 Hieronymus Riarius a coniuratis Forolivii interficitur. 415.
 *Honores expetendi qui potius habeant teſtimonium probitatis quam potentiae. 144.
 *Honor partus cum hominum offenſione quanto magis conſpicitur, tanto eſt maiori invidia. 312.
 *Honor quibus rationibus fit parvus, non quam facile, debet ſpectari. 289.
 *Honoribus & poteſtatibus gerendis non ſemper ſe homines ut in privata vita gerunt. 217.
 Hydruntem Turcae occupant. 359.
 I
 Iacobus Cardinalis Ticinenſis a Machiavello diſſentit libello de coniuratione in Petrum Medicem. 87.
 Iacobus Cardinalis Ticinenſis arbiter inter Florentinos & Senenſes. 257.
 Iacobus Cardinalis Lucae ortus. 257.
 Iacobus Minutulus Lucenſis. 258.
 Iacobus Patius familiae princeps. Eius auctoritas. 283.
 Iacobus Patius in principio non patitur ſibi perſuaderi ut cum Patijs coniuret. 290.
 Iacobus Patius cum fratris filijs in Laurentium coniurat. 293.
 Iacob. Patius concitare in Medices multitudinem conatur. 305.
 Iacobus Patius fupplicio affectus. 309. Populi immanis & barbara in mortuum crudelitatis. 309.
 Iacobi Patii virtutes atque vitia inſignia. 310.
 Iacobus Salviatus Franciſci frater in Medices coniurat. 296.
 Iacobi Salviati duo affecti fupplicio. 304.
 Iacobus Pogii filius in Laurentio Med. coniurat. 296.
 Iacobus Pogii filius affectus fupplicio. 304.
 Iacobus Guiciardinus exercitus legatus Regios ad Thraſimenum fudit. 335.
 *Imperia mereri eſt magni hominis, ambire cupiditati ſervientis. 144.
 *Imperium unius utrum ſit multorum imperio præferendum. 270.
 *Imperiis adminiſtrandis, raro qui ſuccedunt eorum inſtituta, quibus ſucceſſum eſt, probare conſueverunt. 343.
 *Imperia magna populorum diſcordiis, qui ſibi comparant. 352.
 Imperium multorum, cum in pari poteſtate non ſit prudentia pars, pernicioſum. 353.
 *Imperare hominibus, & cupiditatibus parere, turpe eſt. 144.
 *Imperiti magis eventu moventur, quam cauſis. 313.
 *Improbi induſtriam oderunt, atque otium partum ſcelere, ſolertiae quaſtuoſae & honeſtae præferunt. 83.
 *Imprudens eſt ſpem dubiam præ-

- præsentis boni, malo impendenti præferre. 87.
- *Impunitas peccandi cum est servitutis præmium, neque improbo homini expetenda est. 362.
- *Impunitas tempore alitur. 286.
- Incendium Florentiæ, coniurationem in Galeatium & in Medices portendit. 238.
- *Incommodum acceptum fit contumelia gravius. 288.
- *Ingenio magis, quam ætate homines ad virtutem perficiunt. 220.
- *in Ingenii magnitudine usus mediocris excellit. 220.
- *Ingrati animi crimen. 69.
- *Ingrati quomodo tractandi. 73.
- *Inimicum vincere est felicitatis & consilii, conservare virtutis tantum. 158.
- *Inimicus reconciliatus aliquando amico veteri præferendus. 159.
- *Inimicos, aut tollendos penitus aut conservandos, inter hæc duo nihil medium haberi. 256.
- *Inimici vires qui aut contemnit, aut ignorat, iniuriæ obliviscitur, quam fecit. 145.
- *Inimico qui ignoscit, hominem servat. 200.
- *Inimico qui parcit, sibi consulit. 201.
- *Inimicus conservatus, nisi illi penitus ignoscatur, vitæ beneficium, ad vindicandam iniuriam habet. 256.
- *Inimicus timendus si est mortis contemptor, etiam potenti homini. 299. 302.
- *Inimicitias ponere est magni hominis, instituere amicitiam inimicitias positas, est Regis, hoc est summæ virtutis. 350.
- *Inimicitia in nemine sunt cum laude diuturnæ, in Rege magna cum infamia & dedecore. 350.
- *Iniuria in magno homine, aut dissimulanda penitus, aut morte eius & exitio vindicanda. 59.
- *Iniuria nulla levis in magno animo, & qua de causa. 149.
- *Iniuria potest officio compensari, memoria iniuriæ non æque officio tolli potest. 268.
- *Iniuria, quæ sanguine & vita constat, nullo genere officii satis expiari potest. 312.
- *Iniuria quantumvis levis in magno Principe ægre etiam illustri beneficio & merito oblitteratur. 347.
- *Iniuria fit contumelia gravior. 287.
- *Iniuriæ inter summum beneficium & summam iniuriam viam mediam nullam probari. 256.
- *Iniuria qui læditur studiis hominum superior inimico ulciscendo est futurus. 288.
- *Iniuriæ in magno homine, magis insignes. 159.
- *Iniuriarum qui obliviscitur, aut contemnit, aut non novit inimici vires: quorum alterum confidentiæ, alterum imprudentiæ est. 161.
- *Iniuriæ vindicandæ est magis aptus, qui contemnitur, quam qui cavetur. 161.
- *Iniuriæ dolor vires suggerit. 287.
- *Iniuriæ remissio contemptissimum beneficii genus. 230.
- *Iniuriæ memoria in eo, qui est affectus, alit vindicandi studium, non item in eo qui affecit sollicitudinem cavendi. 284.
- *Innocentia adversus maledicta pugnandum. 203.
- Innocentius octavus Pontifex ex familia Cybo Genuæ nobilissima. 385.
- Innoc. Pont. miti ingenio. 401.
- Innocentius Pontifex animum ad pacem inclinat. 406.
- Innocentius Pontifex auctor Genuensibus ut Florentinis Serghianum restituitur. 409.
- *In-

- *Interficere alium audet qui mortem ipse contemnit, potentem maxime. 299.
- *Interficiendi hominis deliberatio difficilis ei qui non ab ingenio simul & vitæ instituto audaciam adhibeat. 299.
- Ioanna Neapol. Regina, virum interfecit. 33.
- Ioannis Med. virtutes Etrusci scriptores celebrant. 38.
- Ioannis Med. insigne meritum in Plebem, & egentes homines. 38.
- Ioannis Med. cōnatur civitatem bello implacare. 40.
- Ioan. Med. cur belli suaser. 41.
- Ioan. Med. cupiditas & ambitio. 38.
- Ioannes Medices moritur confectus mœrore. 42.
- Ioannes Medices Cosmi filius magnæ spei adolescens. 66.
- Ioannes XXIII. Pontif. Max. 62.
- Ioann. Guicciardinus a factione Medicum oppressus & quibus de causis. 56.
- Ioannes Neronius Florentinorum Pontifex Romam exul concedit. 158.
- Ioannis Francisci Strozze exulis divitiæ. 170.
- Ioannes Andreas Lampognanus in Galeatium Mar. Sf. coniuratur. 269.
- Ioannes Andreas Lampognanus interficitur. 278.
- Ioan. Vitellius Nicolai filius. 259.
- Ioannes Tornabonius Laurentii Medicis avunculus. 240.
- Ioanni Galeatio puero nubit Isabella Alphonfi Calabrorum Ducis filia. 207.
- Io. Baptiste Montescici de Laurentio Medice iudicium. 291.
- Io. Baptista Montescicus partes interficiendi Laur. recusat. *ibid.*
- Ioannes Baptista Montescicus in Medices recusat coniurare & quibus rationibus. *ibid.*
- Ioann. Baptista Montescicus capite plectitur. 310.
- Ioannes Canigianus unus ex iis, quorum consilio Laur. in Repub. administranda utebatur. 222.
- Ioan. Lascars Byzantinus. 238.
- Ioannis Scristorii ad Iacobum Patium oratio. 306.
- *Iracundi dolo, atque fallacia capiendi. 120.
- *Itali minime omnium apti ad suorum dedecus & flagitium ferendum. 272.
- *Iudices æqui nostris rebus iudicandis sumus omnes naturæ instituto. 135.
- Iulianus Med. Laurentii frater. 91.
- Iulianus Medices habitus concordæ, atque otii studiosus. 288.
- Iulianus Med. Laurentium fratrem reprehendit nimis in Patios contumeliosum. 288.
- Iuliani Med. ad fratrem oratio. 288.
- Iulianum Bandinus & Franciscus Patius interficit. 301.
- Iulianus Med. populo probatus ob famam humanitatis singularem. 311.

L

- L** Laurentius Medices Cosmi frater legatus ad Philippum Insubrum Ducem. 50.
- Laurentii Medicis legatio suis civibus suspecta. 50.
- Laurentio Medici Petri filio Clarice ex Vrsina familia nubit magna cum offensione Florentinæ nobilitatis. 88.
- Laurentius Medices equestribus ludis victor. 91.
- Laur. Med. ut Petrus pater mitius cum inimicis ageret perfecit. 158.
- Laurentius Med. agit ei gratias quo erat usus interprete inimico conservando. 158.
- Laurentii Medicis vita, mores, instituta. 210.
- Laurentius uno nomine avo præferendus, quod litteras ipse coleret. 238.
- Laur.

- Laur. Med. ad Xystum legatus. 239.
 Laurentius Med. a Xysto ærario præficitur. 239.
 Laurentii Medicis a Xysto Pontifice alienatio. 240.
 Laurentius Medices Xysto infensissimus. 243.
 Laurentius Medices Volaterr. adversatur. 250.
 Laurentii Med. oratio adversus Volaterranos. 250.
 Laurentius Med. Nicolao Vitellio amicus. 259.
 Laurentius Med. pecunia publica & fidem foris, & familiæ existimationem domi tuebatur. 286.
 Laurentius a Iuliano fratre reprehensus quod nimis acerbè cum Patiis similitates exerce-ret. 288.
 Laurentii summa ambitio. 289.
 Laurentius inimico fidele consilium, & prudens consulenti dedit. 293.
 Laurentius Castellanus Pontificiarum copiarum Dux. 295.
 Laurentius Med. in iugulo leviter vulneratus, ægre mortis periculum effugit. 302.
 Laurentii Med. oratio ad cives bello a Pontifice oppressos. 315.
 Laurentius impetrat a magistratu, ut sibi liceat militum præsidio uti custodiæ causâ. 321.
 Laurentius Med. auctor magistratui ut finis & modus statuatur in coniuratos inquirendi. 311.
 Laurentius Med. Averardo Salviato ignoscit, ac Iacobo fratris filio Lucretiam filiam despondet. 311.
 Laurentius Med. ad Ferdinandum legatus de pace. 345.
 Laurentio Med. Neapolim adveni-
 nienti Ferdinandus Rex ob-
 viam procedit. 347.
 Laurentii oratio ad Ferdinan-
 dum pacem petentis. 349.
 Laurentii Medicis mors. 422.
 Lenitas parum opportuna sceleri
 atque audaciæ coercendâ. 251.
 *Legum auctoritas debet esse in
 libera civitate immortalis. 163.
 *Libera civitates plures semper
 extulerunt qui virtute & rectis
 studiis florent, quam quæ
 parent unius imperio. 271.
 *Libera civitates sunt meliore
 conditione, quam quæ unius
 imperio administrantur. 271.
 *Libertatem plebs, neque fert
 moderate, nec modico ami-
 sam cupit. 156.
 *Libertas nunquam futura diu-
 turna in civili dissensione. 219.
 *Libertatis pretium populo liber-
 tate charius. 305.
 *Libertatem populum contemnen-
 tem nemo debet vindicare in
 libertatem suò periculo. 305.
 Litteræ Florentinorum ad Ga-
 leatium. 190.
 Lucas Pitius Medicum potentiæ
 æmulus. 80.
 Lucæ Pitii auctoritas & merita
 in Rempub. 81.
 Lucas Pitius adversus Petrum
 Medicum coniurat. 81.
 Lucas Pitius adversus Machia-
 vell. defenditur. 81.
 Lucas Pitius a coniuratis defi-
 cit. 132. Eius oratio ad Ni-
 col. Soderinum. 133.
 Lucas Pitius honesto exilio præ-
 tulit vitam inhonoratam. 151.
 Lucas Pitius secum agi patitur
 de reditione in gratiam cum
 Petro Med. 152.
 Lucæ Pitio oblata spes de affi-
 nitate cum Petro Med. iun-
 genda. 152.
 Lucæ Pitii beneficio magno vi-
 tæ periculo Petrus Med. ere-
 ptus. 156.
 Lucas Pitius non solum a coniur-
 ratis defecit, sed pro Petro
 Med. pugnavit. 156.
 Lucæ Pitii contemptio, indigni-
 tas, solitudo. 160.
 Lucensis belli Cosmus auctor. 48.
 Lu-

- Lucenses liberati Pauli Guiniffi tyrannide. 53.
 Lucenses virtute & consilio usi Florentinorum consilia frustrantur. 56.
 Lucensium constantia & virtus in tuenda libertate. 57.
 Lucenses a Florentinis Petram Sanctam oppidum repetunt. 393.
 Ludi equestres Florent. indicti. 90.
 Ludorum commissio Florent. 91.
 Ludi a Politiano celebrati Etrusco carmine. 91.
 Ludovicus Pannoniæ Rex. 32.
 Ludovicus XI. Gallorum Rex oppressus domestico bello a Carolo fratre Normannorum Duce, & Carolo Burgundo. 70.
 Ludovicus Gallorum Rex bello victus quod est Bonum Publicum appellatum. 71.
 Ludovicus Rex Gall. pacem cum Burgundo facit. 208.
 Ludovicus Gall. Rex recuperat, quæ tempore coactus Carolo Burgundioni concesserat. 281.
 Ludovicus Sfortia Simonetæ inimicus. 328.
 Ludovicus Sfortia, Octavianus & Ascanius fratres & Rubertus Sanseverinas in exilium pelluntur. 328.
 Ludovicus Sf. Mediolani imperii procurationem suscipit. 346.
 Ludovici Sfortiæ & Alphonfi Calabr. Ducis simultas quibus profecta initiis. 380.
 Ludovicus Sf. cæcis Fregosiis Genuam occupat. 413.
- M
- M**agistratum creandorum quæ ratio Florentiæ. 39.
 *Magistratus, armis tumultuante civitate, recte quiescit, & quibus de causis. 136.
 Magistratus crudelitas & sævitia in Petri Med. adversarios. 157.
 *Magistratus quæ agant notantur, quod sint positi illustri loco. 203.
- *Magistratus calumniæ expositus. 203.
 *Magistratum contemptio perniciofa civitatibus. 251.
 Mahometis Turcarum Regis victoriæ. 359.
 *Malefacta hominum aut dissimulanda penitus, aut vindicanda acerrime. 251.
 Mannus Temperanius. 151.
 Marsilius Ficinus. 211.
 Martinus Lucæ Medicum ascetator. 40.
 Magistratum iis consilia detegit. *ibid.*
 Matthias Huniades victoria potitus de Turca ad Savum amnem. 281.
 Medicum adversarii qua ratione a magistratum petitione removebantur. 41.
 Medicum divitiæ quibus rationibus auctæ. 62.
 Medicum divitiæ exteris fuerunt admirationi. 63.
 Medicum procuratoribus Edoardus Rex Angliæ Regnum acceptum refert. *ibid.*
 Medicum adversarii cum iniquo iudicio circumventi in capitis discrimen adducerentur, sua sponte in exilium abeunt. 157.
 Medicum copiæ quando primum a populo conspectæ. 237.
 Mediolanenses Galeatii M. avaro, & superbo imperio oppressi. 274.
 Mediolani seditio. 345.
 *Merita magna atque insignia insolentiam in malo animo atque impunitatem alunt. 82.
 *Merita hominum debent valere in deprecando supplicio, non in scelere tuendo. 251.
 *Metu an benevolentia, summa imperia retineantur. 201.
 *Militia in Italia patrum memoria infamis. 180. 185.
 *Misero ne auxilio simus sæpe ipse efficit sui exemplo. In eius enim ærumna, discimus aliis

- illis negare quod nobis sit adversus eandem imminentem subfidio. 193.
- *Miserum qui iuvat suis rebus secundis, exemplum aliis statuit invandi sui in adversis. 193.
- *Misericordia invidiæ victrix. 217.
- *Misericordia cito obsolescit, cum non possit esse compendio misero, nisi eadem sit impendio miserenti. 193.
- Montorium oppidum in Præcutinis in Carassæ Gentis ditio-
ne. 394.
- Montorii Regulus adversus datam fidem ab Alphonso comprehensus, & Neapolim victus missus. 395.
- *Morbi eo maiores, quo imbecilliores qui opprimuntur. 219.
- *Mortem ultro appetit vir fortis, quæ est clara inimici exitio futura. 301.
- *Mortem qui ipse contemnit, audet modo alteri mortem afferre. 299.
- *Multitudinis lævitas, & inconstantia. 113.
- *Multitudo mavult a domino ali, quam egens regnare. 113.
- *Multitudo libertatem inutilem contemnit. 113.
- *Multitudo lætum exitum, etiam si a mala causâ, probat. 137.
- *Multitudo tandiu virum principem colit, quandiu id sperat sibi usui fore. 159.
- *Multitudo inconstans. 215.
- *Multitudo cum libertatem propriam habeat venalem, facile aliorum quæstui habet. 216.
- *Multitudo habet inconstantiam ab ingenio. 216.
- *Multitudo tandiu quiescit, quandiu materia ad seditionem deest. 217.
- *Multitudinis incerta studia. 217.
- Multitudo non facile fert privatorum iniurias. 247.
- *Multitudo unius imperio assueta, vires amittit & audaciam. 280.
- *Multitudo nulla re alia magis stabilis, quam inconstantia. 280.
- N
- N** Neapolitanorum Principum a Ferdinando Rege defectio. 396.
- Nerius Caponius cum Nicolao Tinutio adversus Machiavellum sentit. 52.
- Nerius Caponius a Medicum adversariis Lucensi bello legatus exercitus delectus. 55.
- Nerius Capon. constans in sua dignitate & Reipub. tuenda. 55.
- *Neutri in dissensione partium qui favet, a victis plurimum odii, nihil gratiæ a victore refert. 157.
- Nicolaus Vzanius potentiæ Medici adversatur. 39. ab his petitis insidiis. 39.
- Nicolaus Fortebratius? 49.
- Nicolai Soder. Medicum inimici ingenium & mores. 85.
- Nic. Soderinus Vexillifer. 119.
- *Nicolai Soderini virtus invicta, oratio. 129.
- Nicolaus Soderinus conatur impellere ad arma Lucam Pitium. 129.
- Nicolai Soderini postrema ad Pitium oratio & vaticinium. 135. 136.
- Nicolai Soderini fortitudo & constantia. 138.
- Nicolaus Soderinus Ravennæ moritur. 194.
- Nicolaus Tinutius aut incuriæ, aut mendacii Machiavellum arguit. 52.
- Nicolaus Machiavellius mendacii arguitur tum a Nicolao Tinutio, tum a Nerio Gini filio Caponio. 52. 53.
- Nic. Machiavellius falso affirmat Rinaldum Albitium Lucensis belli suaforem. 48. & 50.
- Nicolai Machiavellii in Pitium calumnia. 82.
- Nicolaus Machiavellius ob privatas

varas offensiones, Lucæ Pitio
 parum æquus. 82.
 a Nicolao Machiavellio diversa
 affert Jacobus Cardinalis Ti-
 cinenſis de cauſa alienationis
 a Petro Medice. 87.
 Nicolaus Machiavellius Diete-
 ſalvio iniquus. 73.
 Nicolaus Machiavellius reprehен-
 ditur. 121.
 *Machiavellio non convenit cum
 Valorio de Petri ad urbem
 adventu. 126.
 a Machiavellio diversa alii tra-
 dunt de coniuratione in Pe-
 trum Med. 151.
 Nicolaus Machiavellius diversa
 tradit a Ticinenſi de coniura-
 tione in Petrum Med. 153.
 Nicol. Machiavell. bello exulum
 narrando non convenit cum
 ceteris. 172.
 Nicolai Machiavel. lapſus. 257.
 Nicolai Machiavel. incuria. 258.
 Nicolaus Valorius vitam Lau-
 rentii Medic. conſcripſit Etru-
 ſca lingua. 91.
 Nicolaus Fedinus P. Med. con-
 ſilia coniuratorum prodit. 116.
 Nicolai Vitellii meritum in Xy-
 ſtum Pontificem. 242.
 Nicolaus Vitellius a Xyſto Pon-
 tifice deficit. 242.
 Nicolaus Vitellius. Laurentio
 Med. amicus. 259.
 Eius laus. Liberi. 259.
 Nicolaus Vitellius etiam Floren-
 tinorum auxiliis deſtitutus,
 bellum a Pontifice ſibi illatum
 egregie defendit. 383.
 Nicolaus Vitellius cum Pontifice
 pacem facit. 383.
 Nicolaus Vriſinus Petil. Comes
 Florentinorum exercitui præſi-
 citur. 403.
 Nicolaus Vitellius ſpe auxilii a
 Florentinis oſtentata conatur
 Tiſerni amiſſum Principatum
 recuperare. 334.
 Nicolaus Vitellius auxiliis Flo-

rentinorum adiutus Principa-
 tum Tiſerni recuperat. 369.
 Nicolaus Montanus auctor co-
 niurationis in Galeatium Mar.
 Sſ. 269. Cola Montanus, Lu-
 cenſibus auctor ut ab inſidiis
 Galeatii caveant. 237.

Q

*Officio multi poſſunt deeſſe,
 qui non item ſibi patiun-
 tur perſuaderi ut ſcelus admit-
 tant. 156.
 *Officium homines utrum præ-
 ſtent alacrius ſpe præmii, vel
 ſupplicii metu. 201.
 *Officium debetur cum dedecore,
 perſolvitur nulla cum laude. 203.
 Oratio Silveſtri Medices ad Po-
 pulum. 35.
 Oratio populi in Petrum Med. 77.
 Oratio Petri Med. ſœdus eſſe
 renovandum, & confirmandam
 cum Sfortia amicitiam cenſen-
 tis. 98.
 Oratio Neronii ad Pitium. 83.
 Oratio alia Populi in Petrum
 Medicem. 88.
 Oratio adverſariorum in Petrum
 Medicem auctorem firmandi
 cum Sfortia ſœderis. 94.
 Oratio Populi in Petrum Med. 109.
 Oratio coniuratorum in Petrum
 Med. arma & vim improban-
 tium. 112.
 Oratio coniuratorum cenſentium,
 Petr. Med. tollendum armis. 114.
 Oratio Neronii multitud. in Pe-
 trum Med. excitantis. 128.
 Oratio Nicolai Soderini ad Pi-
 tium. 129. 135.
 Oratio coniuratorum in Petrum
 Med. præſentem. 139.
 Oratio Pitii ad Soderinum. 134.
 Oratio P. Med. in coniuratos
 præſentes. 140.
 Oratio exulum ad Senatum Ve-
 netum. 166.
 Oratio legatorum Ferd. in Ve-
 netos apud Paulum II. Pon-
 tiſ. 174.

Ora-

- Oratio Petri Med. suos a crudelitate & scelere deterrentis. 197.
 Oratio magistratus ad Petrum Med. 203.
 Oratio Bernardi Nardi ad Pratensem magistratum. 229.
 Oratio magistratus Pratenf. ad Nardum. 229.
 Oratio Cæsaris Petrutii ad Ber. Nardum. 231.
 Oratio Volaterranorum ad Magistratum Florent. 247.
 Oratio Laurent. Med. adversus Volaterranos. 250.
 Oratio Volaterranorum in Florent. 252.
 Oratio Patiorum in Medices. 286.
 Oratio Laurentii Medices ad cives, bello a Pontifice oppressos. 315.
 Oratio Florentinorum ad Laurentium Medicem. 320.
 Oratio Florentinorum in Xystum acerbissima. 322.
 Oratio Xysti in Florentinos & Laurentium Medicem. 323.
 Octavianus Sfortia in transitu Abdux amnis interijt. 328.
 Oratio Florentinorum recusantium bellum. 341.
 Oratio Laurentii Med. ad Ferdinandum Regem. 349.
 Oratio legatorum Flor. ad Xystum Pontificem pacem petentium. 360.
 Oratio Xysti ad legatos Florentinos pacem petentes. 361.
 Oratio Alphonfi Calabr. Ducis ad milites. 370.
 Oratio uxoris Ruberti Malatestæ ad Florentinos. 374.
 P
 Palandrii in agro Pistoriensi factiosi. 224.
 *Parentes oppugnandi nulla eorum quantumvis gravi iniuria affecti liberi satis æquam causam habent. 360. Vindicandis parentum iniuriis nunquam non a liberis læditur pietas. 360.
 Patris crudelitas in filium. 279.
 *Patriæ causa non est ab officio discedendum: non enim potest pietas coli, qui officii sit parum memor. 176.
 *Patientia qui semel obduruerunt, in eos in dies vehementius sæviri. 286.
 Patiorum affinitas cum Laurentio Med. a Cosmo avo quæsitæ. 283.
 Patiorum odii in Medices causa. 287.
 Patii Medicum inimici Florent gratia apud Xystum Pontif. 282.
 Patiorum oratio in Medices. 286.
 Pauli secundi Pontif. responsio ad Ferdinandi legatos. 176.
 Paulus secundus Pontifex gemmarum studiosus. 239.
 Patii Laurentii Med. potentia oppressi. 283.
 Paulus Vitell. Nicolai filius. 260.
 *Pax sæpe ab armatis & paratis dimicare conciliata, quæ fieri nulla alia ratione potuerit. 132.
 Pax inter Principes Italiæ parta. 383.
 Pax Innocentio Pontifice in Italia parta, multorum scriptis celebrata. 408.
 *Peccant quidam magis licentia & impunitate quam scelere. 270.
 *Pecunia mutuo danda sæpe beneficij genus infelix & fœdæ exitus. 76.
 Pecunia publica Laurentius domesticam potentiam tuebatur. 286.
 Perusini a Carolo Bratii filio obsessi, Florentini exercitus Duce. 335.
 Petrus Medices Cosmi filius imbecillis. 64.
 Pestilentia Florentiæ orta. 338.
 Petra Sancta oppidum a Lucensibus ædificatum. 389.
 Petra Sancta Florentinis deditur. 392.
 in Petrum Medicem principes conjurant. 80.
 K k k 2 Pe-

- Petrus Med. quid ita suorum studia amiserit. 88.
 Petrus Medices in magnam invidiam vocatur. 92.
 Petrus Med. de salute sollicitus. 111.
 Petrus Med. Sfortiam orat, ut mittat sibi milites auxilio. 118.
 Petrus Med. Laurentii filii consilio incolumis inimicorum infidias evasit. 125.
 Petrus Med. armatus Florent. venit. 126.
 Petrus Medices a coniuratis domi conventus. 138.
 Petri Med. oratio. 146. eadem reprehenditur. 146.
 Petri Medic. ferox animus. 148.
 Petrus Medices deteriore conditione cum Pitio in gratiam redit, quo eum a coniuratorum societate avocaret. 152.
 Petrus Med. magno vitæ periculo a Luca Pitio ereptus. 156.
 Petri Med. ad Angelum Acciajolium litteræ. 164.
 Petrus Med. pene Romæ coactus fidem amittere exulum consilio. 165.
 Petro Med. inscio adversarii magna illius invidia crudelissime plectuntur. 196. 197.
 Petri Med. oratio ad suos. 197.
 Petrus Med. statuit exules reducere. 205.
 Petri Med. mors. 205. eius ingenium, mores, vitæ instituta.
 Petri Cardinalis, luxus, voluptates, deliciæ, sumptus. 260.
 Petri Cardinalis convivium. 262.
 Petrus Card. sperabat Xystum sibi Pontif. viventem cessurum. 262.
 Petrus Delelarius in fortunarum, & vitæ discrimen a Medicibus adductus. 37.
 Petrus Caponius ad Lucenses missus legatus, magnum vitæ periculum adiit. 332.
 Petrus Caponius legatus ad Alphonsum Calabr. Ducem. 404.
 Petrus Nasius, legatus ad Xystum Pontificem. 357.
 Philibertus Allobrogum Princeps. 274.
 Philippus Commineus maioris fidei & diligentiae, quam elegantiae in scribendo. 71.
 *Pietati studere est viri boni, prudentis est præstare consilio, pietatis studium patriæ ne obstit. 163.
 Pistorium seditionib. laborat. 224.
 Pius secundus bellum Asiaticum moliens Anconæ moritur. 69.
 Platonis statua ad Laurentium Med. e Græcia allata. 238.
 Plebs concitata a Silvestro Medice. 37.
 Plebs libertatis iactura vindicem quærit. 37.
 *Plebs libertatem, neque partam moderate fert, nec modice amissam cupit. 156.
 Pogibontii a veteribus Bonitium. 334.
 *in Pontificatu, non unius solum sed multorum imperium perferendum. 400.
 *Pontificis Romani auxilia, cum raro esse eius diuturnum imperitum soleat, infirma & dubia habenda. 343. 354.
 *Pontificis clementia maior iniuriis omnibus debet videri. 360.
 Populi in Med. querela. 109. 110.
 *Potentem hominem interficere eorum est, quibus maior voluptas in vindicanda iniuria, quam mortis metus, si sit obtinenda. 299.
 *in Populi studiis parum præsidii viro forti constitutum. 308.
 Populus nullum modum habet, si favere, si favere instituit. 309.
 *Populum, qui sua sponte servit, nemo debet suo periculo in libertatem vindicare. 306.
 Prælio committendo, militum summum dedecus. 362.
 *Præ-

*Præmii spē, an mali metu, præstet in officio homines continere. 201.

Pratum a Bernardo Nardo occupatum. 226.

*Principat. rectius administratur ab eo qui assuevit, quam a novo homine, cum non dubitatur de fide. 217.

Principum Italiæ conventus Cremonæ adversus Venetos indictus. 388.

*Proditionis infamia notatus, etiam quib. est usui, invisus. 132.

*Proditor quicumque est deserit, non quicumque est desertor prodit. 157.

*Prudentes causis rerum magis quam eventu moventur. 312.

Putius homo callidus. 40. 46.

R

Raphael Riarius Cardinalis in magnum vitæ discrimen incurrit. 302.

Raphael Riarius Pisis Iuri Pontificio operam dabat. 297.

Raphael Riarius Florentiam a coniuratis deductus. 297.

Raphael Riarius Cardinalis e custodia a Florentinis dimissus. 325.

*Rectis hominum studiis nunquam defuit Deus immortalis. 200.

*Recte facere debent omnes qui & possunt & noverunt. 306.

*Recte facere non solum homines debent, sed tueri recte facta constantia. 351.

*Religio contempta animos efferrat, atque reddit ad scelus paratiores. 299.

Renatus Andegavensis in Italiam a Florentinis evocatus. 65.

Renatus Lotharingæ Dux Carolum Burgundionem prælio victum interficit. 281.

Renatus Patius cum ceteris recusat coniurare. 297.

Renatus Patius supplicio affectus. 309.

Renatus Lotharingus Dux Veneti exercitus ad Ferrariam. 379.

*Reipub. administrandæ, quæ optima ratio. 68.

*Rerum publicarum conversiones raro non perniciosæ. 217.

Rinaldus Albitius Lucensis belli dissuasor & quib. de causis. 48.

Rinaldo Albitio victoria certa & explorata de Lucensibus Cosmi consilio erepta. 56.

Rinaldus Albitius adversus Machiavell. defenditur. 54.

Romæ magnus terror illatus ab Alphonso Calabr. Duce. 369.

Rubertus Leonius Vexillifer Medicum studiosus. 149.

Rubertus Malatesta a Florentinis copiis Reipub. præficitur. 264.

Rubertus Malatesta Florentini exercitus Dux. 335.

Rubertus Malatesta a Xysto præficitur bello adversus Alphonsum administrando. 369.

Rubertus Malatesta Pontifici auctor ut exercitus rebus in perditatu constitueret. 369.

Rubertus Malatesta moritur Romæ. 372.

Rubertus Malatesta victoria potitur adversus Alphonsum Calabr. Ducem. 371.

Ruberti uxoris oratio ad Florentinos. 374.

in Rubertum Malatest. Pontifex ingratus. 373.

Ruberti uxor a Florentinis auxilium postulat. 374.

Rubertus Sanseverinas copiarum Flor. Reipub. Dux. 234.

Rubertus Sanseverinas ab Innocentio Pontifice bello adversus Ferdinandum Regem gerendo præficitur. 396.

Rubertus Sansever. Alphonsum Calabrorum Ducem prælio vincit. 408.

Ruberti Sansev. foedus exitus. 408.

*Rumoribus non est semper habenda fides. 249.

Sal.

S

- S**alviatis Laurentius Med. i-
gnovit per Philippum Valo-
rium, ac cum iis affinitatem
etiam iunxit. 311.
*Scelera hominum, aut vindi-
canda acerrime, aut penitus
dissimulanda. 251.
in Scelere tuendo nulla debent
hominum merita valere, ut
sint maxime illustria. 251. Le-
nitas parum opportuna sceleri
coercendo. 252.
*Scelus quidam ita admittunt ut
illud prædicatione multo gra-
vius efficiant. 270.
*Scelus neque in summa potesta-
te diu satis tutum. 280.
*Secundis rebus raro fortuna
moderata. 146.
Seditio Florentini exercitus ad
Pogibontios. 336.
Seditionis tollendæ causa Floren-
tini distrahere exercitus vires
coguntur. 333.
Senensibus Florentini suspecti. 267.
Senensium magna suspicio de Al-
phonso Ferdinandi filio. 358.
Sergianum Florentinis a Ge-
nuensibus ademptum. 347.
*Servitutem homines parvo be-
neficio deliniti non ferunt. 201.
*Servitus ferri non potest, ubi
est libertatis futurus vindex. 199.
Sfortiani fratres adiunctis Ge-
nuensib. exulibus Florentinis
in agro Pisano inferunt bel-
lum. 330.
Sfortiani & Genuenses exules e
Pisano agro reiecti a Floren-
tinis. 333.
Sfortiani fratres exules resti-
tuuntur. 346.
Silvester Medices civis factio-
sus. 35. Vexillifer Reipub. 35.
Eius seditiosa oratio. 36.
*Societas parum fida ubi utrin-
que sint vires pares metuen-
dæ. 353.
*Spe præmii, an metu mali præ-

- stet homines in officio conti-
nere. 201.
Spur. Melius a multitudine desi-
deratur. 114.
Spur. Cais. a multitud. considera-
tur. 114.
Stephani Mysiæ Regis miserabi-
lis exitus. 71.
*Successores in magnis admini-
strandis imperiis raro eorum
instituta probant, quibus suc-
cesserunt. 344.
Supplicationum tempore & fe-
sto die magistratus de Medi-
cum advertariis supplicium su-
mit. 159.

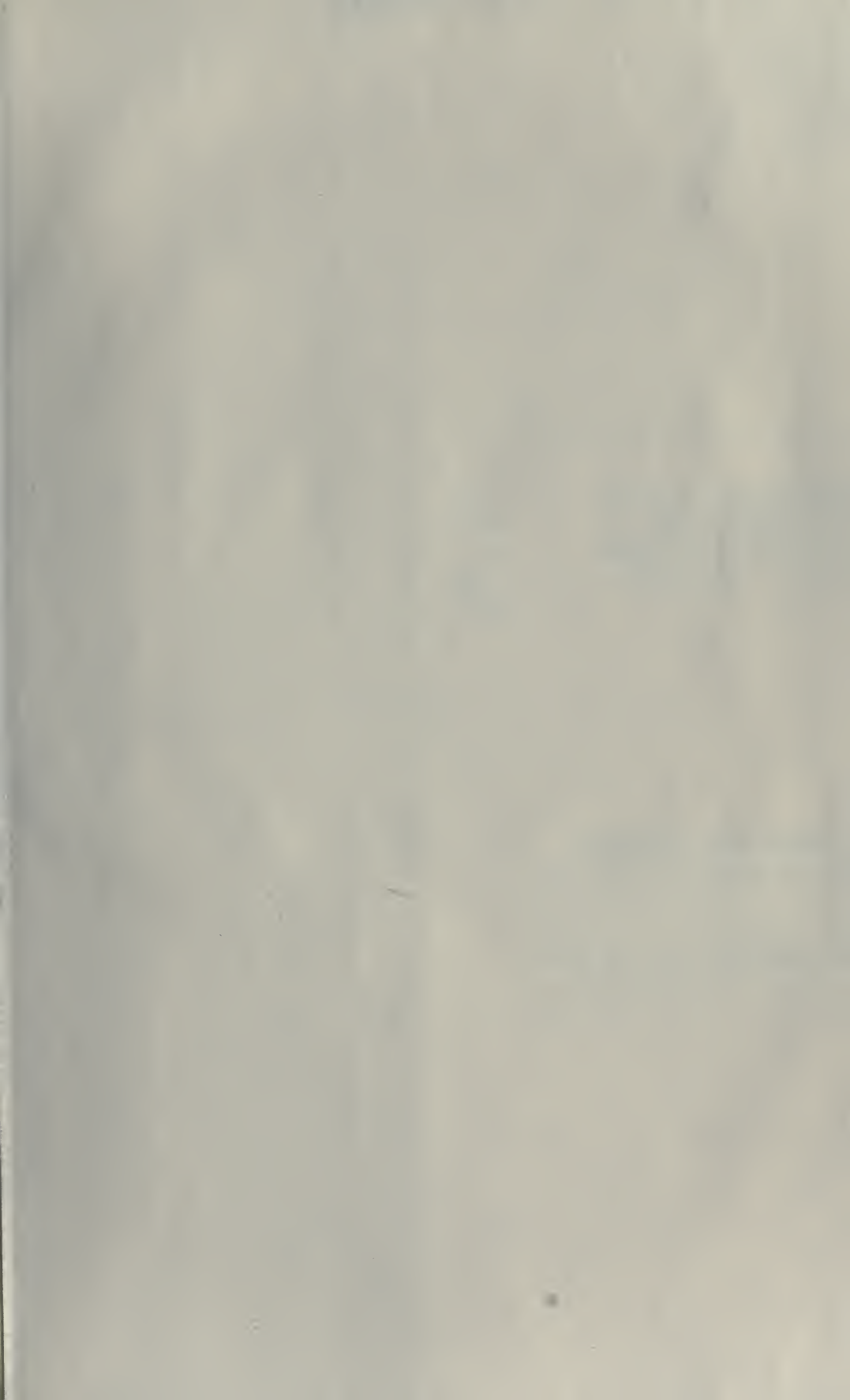
T

- T**emeritas cum non admittat
consilium in agendo, con-
silio eget tamen ut agenti non
sit exitio. 233.
Thaddæus Manfredus Forocor-
neliensis Regulus. 175.
Thaddæus Manfredus dubiæ fi-
dei. 175.
Thomas Soderinus vir gravis &
moderatus fratrem consilio fal-
lit. 120.
Thomas Soderinus pacis inter
coniuratos & Med. auctor. 151.
Thomæ Soderino principem in
Repub. locum sui cives defe-
runt. 213.
Thomæ Soderini auctoritas apud
omnes Italiæ Principes. 213.
Thomæ Soderini laus. 213.
Thomæ Soderini oratio pro cau-
sa Medicum ad principes civi-
tatis. 214.
Thomæ Soderini virtuti Floren-
tini Reipub. salutem ferunt ac-
ceptam. 222.
Thomas Soderinus Volaterranos
defendit. 249.
Thomas Soder. Vexillifer. 344.
Tifernum a Pontifice recipitur,
& quibus conditionibus. 259.
Tumultus Mediolani, orta di-
scordia inter pueri Ioan. Ga-
leatii tutores. 327.

- Turcæ Hydruntem occupant. 358.
 Turcarum arma Ferdinando illata & Senensibus simul & Florentinis auxilio adversus Alphonſi cupiditatem ferunt. 359.
 *Tyrannis parum ſepta adverſus multorum conſenſum. 201.
 *Tyrannus quod neminem velit ſe videri meliorem, non patitur coli a ſuis honeſta ſtudia. 271.
 *in Tyrannide quæ & quot mala perferenda. 271.
 *Tyranno parens multitudo vim & audaciam amittit. 280.
 V
 Vannes Medices inter X. legatos quos civitas ad Ludov. Pann. Regem legavit. 33.
 Vbalduſ Ruffuluſ primuſ Vexill. Flor. 35.
 Veneti Medicum familiæ irati, & quibus de cauſis. 150.
 Venetorum laudes. 166.
 Venetiſ qui Mediolorani Principatum interceperint. 169.
 Veneti exulum cauſam ſuſcipiunt tuendam. 171.
 Veneti Ferdinando Regi & Sfortiæ formidabiles. 173.
 Veneti palam auxilia mittunt Colconi ad bellum gerendum. 182.
 Veneti omnium conſenſu vindictes libertatiſ. 228.
 Venetiſ Ferdinanduſ Cyprium Regnum intercipere inſidiis conatur. 263.
 Venet. univerſi Italiæ princeſes adverſuſ Venetos conſpirant bellum ad Ferrar. gerentes. 377.
 Venetorum claſſiſ ad Bondenum depreſſa. 378.
 Venetorum conſtantia in adverſiſ rebus. 379.
 Veneti pace facta conditionibuſ ſuperiores. 381.
 Veneti adverſuſ Machiavelliſ maledicta & aliorum defenduntur. 381.
 Vexilliferi in principio quod errat munuſ. 34.
 de Vexillifero non omneſ eadem tradunt. 34.
 Vexillifer qui primuſ Florentiæ. 35.
 Vexillifer Florent. quando primuſ inſtitutuſ. 34.
 *Victor Dux etiam ſi eſt mitiſ, non poteſt uti in victoſ ſuo ingenio. 158.
 *Victoreſ quæ a Duce non poſſunt, a victoria petunt. 158.
 *Victoria facile in fortunatæ vitæ cum vitam hauſit. 158.
 *Victoria materiã ad ſavendum in miti etiam ingenio invenit. 196.
 *Victoria potituſ ne victiſ ignoſcat, magiſ eoſ meminit hoſteſ eſſe, quam miſeroſ. 196.
 *Victoria qui utenduſ in victoſ. 200.
 *Victo æquioreſ conditioneſ paſciſ ſperandæ, ſi armatuſ occurrit, quam ſi abiecto animo arma ponit. 131.
 *Virtuſ ſæpe ignavia vincitur, cum eſt armis munita. 327.
 *Vireſ diu contemptæ ubi corroborantur tempore, contemnenti pernicioſæ ſunt. 168.
 Virginiuſ Vrſinuſ a Florentiniſ præſcitur bello ad Sergianuſ gerendo. 411.
 *Viſ nunquam diuturna & fortunata in multorum odio. 196.
 Vitellotiſ Vitelliſ, Nicolai filiſ. 260.
 Vmbri a Xyſto Pontifice deſiciunt. 242.
 Volaterræ direptæ adverſuſ datam fidem. 255.
 Volaterris diſſenſio inter privatoſ & civitateſ. 246.
 Volaterranorum defeſtio a Florentiniſ. 244.
 Volaterranuſ ager habet aluminis fodinaſ. 245.
 Volaterranorum oratio ad magiſtra-

- stratum Florent. 248.
 Volaterranorum causam Thomas
 Soderinus defendit. 249.
 Volaterranis Laurentius Medi-
 ces adversatur. 250.
 Volaterranorum oratio in Flo-
 rentinos. 252.
 Volaterrani in direptione urbis
 non minorem cladem a suis
 quam ab hostibus accipiunt. 255.
 Volaterrani duo in Laurentium
 Med. coniurant. 297.
 *Voluntas egregia, etiam cum
 vires non suppetunt, habet
 conatum, atque impulsus ad
 fortitudinem. 128.
 Vrsinæ familiæ vires civitati
 formidabiles. 383.
 Vrsini a Xysto Pontif. adiuti
 Columnensibus inferunt bel-
 lum. 384.
 Vrsini Laurentii Med. consilio a
 Pontif. ad Regem deficiunt. 406.
 *Vfus mediocris in magnitudine
 ingenii excellit. 220.
 Vxoris scelus in virum. 418.
- X
- X**Ystus factus Pontifex magis
 præter suam, quam aliorum
 expectationem. 206.
 Xystus non magis Pontificatu,
 quam cupiditate & animi fe-
 rocia formidabilis. 218.
 Xystus quibus de causis a Flo-
 rentinis alienatus. 239. 240.
 241. 242.
 Xysti querelæ de Florentinis. 242.
 Xysti Legatus apud Florentinos
 vix tutus a convicio & contu-
 melia. 243.
 Xysti in Florentinos odium. 243.
 Xystus cum Ferdinando Rege
 fœdus facit. 243.
 Xystus creditus est coniuratos
 in Laurentium Medicem fo-
 visse. 285.
 Xystus cum minus coniuratio
 processisset, aperto bello Lau-
 rentium deturbare de princi-
 patu constituit. 314.
 Xysti in Florentinos & Lauren-
 tium Med. oratio. 323.
 Xystus de Ferdinando queritur,
 quod fœdus se inconsulto cum
 Florentinis inierit. 356.
 Xystus ad pacem inclinat metu
 Turcici belli. 359. 360.
 Xysti Pontificis ferocia. 360.
 Xysti ad Legatos Florentinos
 oratio pacem petentes. 362.
 Xystus moritur pace inter Italiæ
 Principes facta. 384.

F I N I S.

DG
737
.5
B9
1764

Bruto, Giovanni Miche
Io. Michaelis Brvt
Historiae florentinae
libri octo ed. nov

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
